

श्री वारणा विभाग शिक्षण मंडळ संचालित

यशवंतराव चव्हाण वारणा महाविद्यालय, वारणानगर.

NAAC RE – ACCREDITED (4th Cycle) : 'A+' Grade
Under UGC 2 (F), 12(B) & Affiliated to Shivaji University Kolhapur
'Awardee of 5 Cr. grant under PM-USHA'
website : www.ycwm.ac.in

वारणा

२०२३-२०२४

चाकापासून... चंद्रावरती
जिज्ञासेची उंच भरारी
ज्ञान, विज्ञान, तंत्रज्ञानाची
प्रभा विश्वाला दीपवणारी

येथे कर माझे जुळती...!!

सहकारमहर्षी
स्व. वि. आ. तथा तात्यासाहेब कोरे

वारणा खोऱ्याच्या मायमाऊली
स्व. सावित्री विश्वनाथ कोरे (आक्का)

वारणेचे तपोनिधी, त्यागमूर्ती
प.पु. मा. मामासाहेब गुळवणी

ज्ञान, विज्ञान आणि तत्त्वज्ञानाचे उपासक
स्व. विलासराव विश्वनाथ कोरे (दादा)

वारणा परिसराच्या विकासाचा आधारस्तंभ
श्रीमती शोभाताई कोरे (आईसाहेब)

आमचे
मार्गदर्शक

शिक्षण, सहकार, उद्योग आणि समाजसेवेचे व्रतस्थ नेते
मान. आमदार डॉ. विनयरावजी कोरे (सावकर)
अध्यक्ष, श्री वारणा विभाग शिक्षण मंडळ, वारणानगर

कुशल प्रशासक

प्रो. डॉ. व्ही. व्ही. कारजिन्नी

मुख्य कार्यकारी अधिकारी, श्री वारणा विभाग शिक्षण मंडळ, वारणानगर

प्रो. डॉ. ए. एम. शेख

कर्तव्यनिष्ठ आणि कार्यतत्पर प्राचार्य

राष्ट्रीय मूल्यांकन आणि मान्यता परिषद समितीची (NAAC) भेट

NAAC 'A+' grade

आरसा गुणवत्तेचा

राष्ट्रीय मूल्यांकन एवं प्रत्यायन परिषद
विश्वविद्यालय अनुदान आयोग का स्वायत्त संस्थान
NATIONAL ASSESSMENT AND ACCREDITATION COUNCIL
An Autonomous Institution of the University Grants Commission

Quality Profile

Name of the Institution : Yashwantrao Chavan Warana Mahavidyalaya, Warananagar

Place : Warananagar, Tal. Panhala, Dist. Kolhapur, Maharashtra

Criteria	Weightage (W _i)	Criterion-wise Weighted Grade Point (Cr WGP)	Criterion-wise Grade Point Averages (Cr WGP/W _i)
I. Curricular Aspects	100	375	3.75
II. Teaching-Learning and Evaluation	350	1229	3.51
III. Research, Innovations and Extension	110	300	2.73
IV. Infrastructure and Learning Resources	100	310	3.10
V. Student Support and Progression	140	390	2.79
VI. Governance, Leadership & Management	100	299	2.99
VII. Institutional Values and Best Practices	100	360	3.60
Total	$\sum_{i=1}^7 W_i = 1000$	$\sum_{i=1}^7 (CrWGP) = 3263$	

$$\text{Institutional CGPA} = \frac{\sum_{i=1}^7 (CrWGP)}{\sum_{i=1}^7 W_i} = \frac{3263}{1000} = \boxed{3.26}$$

Grade = $\boxed{A^+}$

Date : December 15, 2023

Muni
Director

- This certification is valid for a period of Five years with effect from December 15, 2023
- An institutional CGPA on four point scale in the range of 3.51 - 4.00 denotes A⁺⁺ grade, 3.26-3.50 denotes A⁺ grade, 3.01-3.25 denotes A grade, 2.76-3.00 denotes B⁺⁺ grade, 2.51-2.75 denotes B⁺ grade, 2.01-2.50 denotes B grade, 1.51-2.00 denotes C grade
- Scores rounded off to the nearest integer

EC/SC/177/4th Cycle/MHCOGN10780

सुवर्णक्षण

प्रजासत्ताक दिन

महाराजा सयाजीराव गायकवाड यांच्या ८५ व्या पुण्यतिथीनिमित्त समाजशास्त्र विभागाच्या वतीने आयोजित पोस्टर व ग्रंथ प्रदर्शनाचे उद्घाटन करताना सुराज्य फौंडेशनचे अध्यक्ष मा. एन. एच. पाटील

वार्षिक पारितोषिक वितरण समारंभाचे उद्घाटन करताना मा. विक्रम पाटील (फशी मिरज), मा. धनाजी पाटील (फशी सांगली) व श्री. वारणा विभाग शिक्षण मंडळाचे मुख्य कार्यकारी अधिकारी डॉ. व्ही. व्ही. कारजित्री

कर्तव्यता

प्रा. एस.एन.शेखर
उपप्राचार्य-कनिष्ठ विभाग

प्रा. डॉ. सर्जेराव जाधव
मुख्य संपादक-वारणा वार्षिक

प्रा. एन. आर. कळंठ्रे
समन्वयक-कला विभाग

प्रा. एस. के. अतिरकर
समन्वयक-वाणिज्य विभाग

प्रा. व्ही. बी. बुद्धे
समन्वयक-शास्त्र विभाग

प्रा. डी. ए. खोत
समन्वयक(एच.एस.व्ही.सी. विभाग)

हार्दिक अभिनंदन

प्राध्यापक उल्लेखनीय कार्य

२०२३-२४

प्रा. एस. एम. आरडे
करिअर कट्टा, MITSC
आणि उच्च शिक्षण मंत्रालय, सरकारतर्फे
सर्वोत्कृष्ट महाविद्यालय
समन्वयक म्हणून पारितोषिक.

डॉ. आर. बी. बसनाईक
वाणिज्य शाखेची शिबाजी विद्यापीठ
कोल्हापूर यांच्याकडून पीएच.डी.
पदवी प्राप्त

डॉ. एस. जी. जांभळे
शिक्षक ध्येय नागपूर महाराष्ट्र मार्फत
'आदर्श शिक्षक पुरस्कार' प्राप्त

योगिता संपतराव मेथे
सावित्रीबाई फुले पुणे विद्यापीठ पुणे
मार्फत घेण्यात आलेली सेट (SET)
उत्तीर्ण

कर्तव्यपूर्ती

प्रा. ए. एस. पाटील
जिमखाना प्रमुख
नेमणूक दिनांक : १५/०८/१९९४
सेवानिवृत्ती : ३१/०५/२०२४

प्रा. व्ही.आर. निवर्गी
शिक्षक-व्यवसाय अभ्यासक्रम विभाग
नेमणूक दिनांक : ०७/०९/१९९२
सेवानिवृत्ती : ३१/०५/२०२४

श्री. ए. एम. शेळके
प्रयोगशाला परिचर
नेमणूक दिनांक : ०१/०४/१९९१
सेवानिवृत्ती : ३१/०५/२०२४

उत्तुंग भरारी - विनय कोरे करिअर अॅकॅडमी

संकपाळ अनिल संभाजी
वरिष्ठ लिपिक

निकम मुरली शामराव
आयकर विभाग

गायकवाड संकेत संजयसिंह
कनिष्ठ अभियंता (केंद्रीय जल आयोग)

खांबे अभिषेक सुभाष
CISF (केंद्रीय औद्योगिक सुरक्षा दल)

हुजरे शुभम मारुती
तलाठी, जिल्हा सहकारी सहाय्यक
आणि सांख्यिकी सहाय्यक

जाधव शिवानी कृष्णराव
तलाठी

शिंदे प्रियंका राजाराम
तलाठी

खाडे प्रणोती प्रकाश
तलाठी

कुंभार पूजा राजाराम
विक्री कर निरीक्षक (STI)

जाधव दिपक दिनकर
ITI प्रशिक्षक

जाधव विश्वजित महादेव
ITI प्रशिक्षक

देवकर मुरली सर्जोराव
लेखापरीक्षक - महापालिका

सिद धनश्री पांडुरंग
कनिष्ठ अभियंता जि.प. - सिंधुदुर्ग

करिअर गाईडन्स, ट्रेनिंग अँड प्लेसमेंट सेल मार्फत विविध कंपन्यांमध्ये
बी.ए., बी.कॉम. आणि बी.एस्सी भाग - ३ चे निवड झालेले विद्यार्थी

शिवानी इंगवले

सायली पाटील

प्रणव कोळे

ऋत्विक पाटील

सौरभ बांदल

पायल जाधव

पियुषा कांबळे

मयुरी मोहिते

नयन मोळे

दिप्ती माने

मंदार नलवडे

धिरज शेवाळे

कुणाल ख्रामकर

धनश्री पटाळे

अश्विनी शेवडे

अश्विनी गावडे

आयुष वाडकर

आकाश माने

अमोल चव्हाण

अभिषेक खोत

अजित सलंगरे

अक्षता गायकवाड

अभय जाधव

श्वेता भोसले

तेजस शेणेकर

सुप्रिया चव्हाण

स्वरांजली केकरे

सुप्रिया चौगुले

शिवानी तापसे

स्नेहल सुतार

स्नेहल लाड

शोएब शिकलगार

शैलजा सिद

स्पर्धात्मकता

राष्ट्रीय कथाकथन स्पर्धा - कु. पृथ्वी झोरे - प्रथम क्रमांक

मराठी विभाग - काव्य वाचन स्पर्धा

सांस्कृतिक विभाग - वक्तृत्व स्पर्धा व गायन स्पर्धा

प्रश्न मंजुषा स्पर्धा

चित्रकला स्पर्धा

वेशभूषा स्पर्धेतील कलाकार

स्पर्धात्मकता

• खाद्यपदार्थ स्टॉल स्पर्धा •

• मेहंदी स्पर्धा •

• रांगोळी स्पर्धा •

‘मराठी भाषा गौरव दिन’ निमित्त शब्दकोडी सोडविणे व निबंधलेखन स्पर्धा

राष्ट्रीय छात्रसेना (N.C.C.) उपक्रम

स्वच्छता अभियान

शहिद जवान-वीरमाता सम्मान

स्वातंत्र्य दिन ध्वजारोहण

स्वच्छ भारत अभियान जनजागृती फेरी

छात्रसेना कॅम्प

रक्तदान शिबिर

जागतिक योगदिन

वृक्षारोपण

छात्रसेना गर्ल्स बटालियन-विविध उपक्रम

मानवंदना

माजी विद्यार्थी संघटना - रायफल भेट

रक्षा बंधन

जनजागृती फेरी

लोकमत

संस्कृती सिदची नौदलात निवड

लोकमत न्यूज नेटवर्क
वारणानगर : येथील यशवंतराव चव्हाण वारणा महाविद्यालयाच्या ६ महाराष्ट्र गर्ल्स बटालियनची विद्यार्थिनी संस्कृती रमेश सिद हिची नौदलामध्ये इंडियन एस. एस. आर. (अग्निवीर) या पदावर निवड झाल्याबद्दल सत्कार झाला.

वारणा महाविद्यालयाच्या वतीने व ६ महाराष्ट्र गर्ल्स बटालियन एन. सी. सी. भवन, कोल्हापूर यांच्या वतीने प्राचार्य डॉ. ए. एम. शेख यांच्या हस्ते, तर एन. सी. सी. भवन येथे सार्जंट संस्कृती सिद हिचा सन्मान कमांडिंग ऑफिसर कर्नल सदन मिश्रा यांच्या हस्ते करण्यात आला.

यावेळी बटालियनच्या प्रशासकीय अधिकारी शीला मेंथ्यू, महाविद्यालयाचे प्रबंधक बाळासाहेब लाडगावकर व ६ महाराष्ट्र गर्ल्स बटालियन ए. एन. ओ. लेफ्टनंट जयंती गायकवाड, कॅप्टन डॉ. सुधाकर खोत उपस्थित होत्या.

सार्जंट संस्कृती रमेश सिद हिला महाविद्यालयाच्या ६ महाराष्ट्र गर्ल्स बटालियन यांच्या ए. एन. ओ. लेफ्टनंट जयंती संजय गायकवाड, प्राचार्य डॉ. ए. एम. शेख यांचे वेळोवेळी मार्गदर्शन लाभले.

वारणा शिक्षण मंडळाचे प्रशासकीयप्रमुख डॉ. व्ही. व्ही. कार्जीनी, संस्थेचे अध्यक्ष आ. डॉ. विनय कोरे यांचे सहकार्य लाभले.

पल्स पोलिओ अभियान

एन.सी.सी. कॅम्प

योग साधना

स्वच्छता अभियान

संस्कृती सिद - नौदलामध्ये अभिनंदनीय निवड

अभिवादन महामानवांना - प्रतिमा पूजन व अभिवादन प्राचार्य, प्रो. डॉ. ऐ. एम्. शेख यांच्या हस्ते

इंदिरा गांधी जयंती

सावित्रीबाई फुले जयंती

छत्रपती शिवाजी महाराज जयंती

वीर बाल दिवस

नेताजी सुभाषचंद्र बोस व बाळासाहेब ठाकरे जयंती

यशवंतराव चव्हाण जयंती

९ ऑगस्ट, क्रांतिदिन

समाजसुधारक महात्मा फुले जयंती

अभिवादन महामानवांना - प्रतिमा पूजन व अभिवादन प्राचार्य, प्रो. डॉ. ए. एम्. शेख यांच्या हस्ते

१३ डिसेंबर सहकार महर्षी स्वर्गवासी तात्यासाहेब कोरे पुण्यपर्व काळ

विज्ञान व तंत्रज्ञानाचे उपासक स्व. श्री. विलासराव कोरे (दादा) स्मृतीदिन

वारणेच्या मायमाऊली स्व. शोभाताई कोरे (आईसाहेब) पुण्यातिथी

लोकमान्य बाळ गंगाधर टिळक जयंती

क्रांतीसिंह नाना पाटील जयंती

डॉ. ए. पी. जे. अब्दुल कलाम जयंती

भारतरत्न डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर जयंती

पंडित जवाहरलाल नेहरू जयंती

कशासाठी-पौढासाठी..!

साक्षी राऊत - बी.कॉम-१

PHOTOGRAPHY

जिद्द जगण्याची

साक्षी राऊत - बी.कॉम-१

मोहिनी पाटील - बी.एस्सी.-१

रंग बिसर्ग

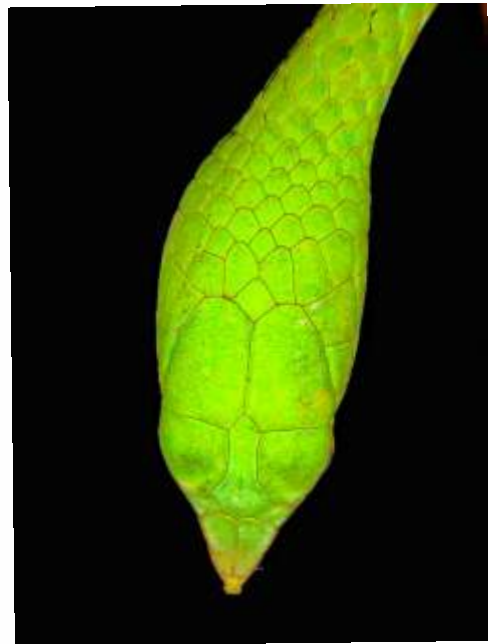
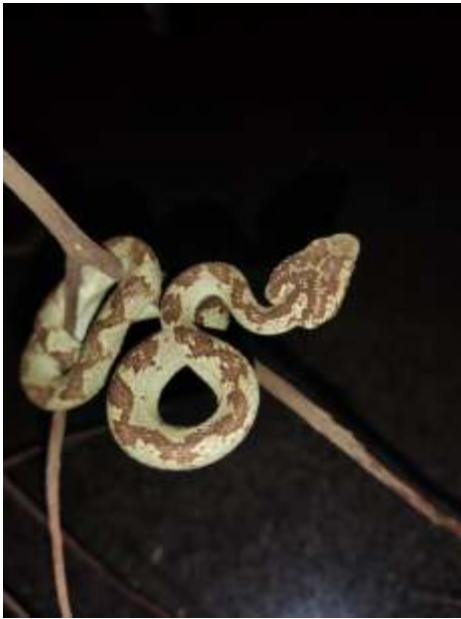
प्रतिभा पाटील - बी.ए-३

प्रतिभा पाटील - बी.ए-३

PHOTOGRAPHY BY
पृथ्वीराज जाधव बी.ए.-२

साक्षी राऊत - बी.कॉम-१

प्रतिभा पाटील - बी.ए-३

साक्षी राऊत - बी.कॉम-१

प्रतिभा पाटील - बी.ए-३

साक्षी राऊत - बी.कॉम-१

PAINTINGS BY

साहिल धोंगडे - बी.एस्सी.-२

રેશ્વાચિત્રે

આદિલ પઠાણ - ૧૨ વી. વિજ્ઞાન

આદિલ પઠાણ - ૧૨ વી. વિજ્ઞાન

સ્વપ્નાલી મદને - બી.એ.-૨

આદિલ પઠાણ - ૧૨ વી. વિજ્ઞાન

क्रीडा वैभव

आमचे राष्ट्रीय खेळाडू

कु. समीक्षा प्रकाश पाटील
शालेय राष्ट्रीय बास्केटबॉल
स्पर्धेत द्वितीय क्रमांक

कु. अनुष्का सयाजी पाटील
शालेय राष्ट्रीय जलतरण
स्पर्धेत द्वितीय क्रमांक

कु. श्रुतीका तानाजी गोसावी
राष्ट्रीय सिकाई मार्शल आर्ट
स्पर्धेत द्वितीय क्रमांक

कु. जानवी संजय ख्रामकार
शालेय बास्केटबॉल स्पर्धेत
महाराष्ट्र संघात निवड

आमचे राज्यस्तरीय खेळाडू

कु. प्रथमेश संजय वाळके
शालेय राज्यस्तर तायकांडो
स्पर्धेत तृतीय क्रमांक

कु. श्रावणी शेलार
शालेय राज्यस्तर धनुर्विद्या
स्पर्धेत द्वितीय क्रमांक

कु. वैष्णवी सचिन पाटील
शालेय राज्यस्तर बास्केटबॉल
स्पर्धेत द्वितीय क्रमांक

कु. श्रावणी दिपक भोसले
शालेय राज्यस्तर बास्केटबॉल
स्पर्धेत द्वितीय क्रमांक

कु. देवयानी अभिजीत पाटील
शालेय राज्यस्तर बास्केटबॉल
स्पर्धेत द्वितीय क्रमांक

कु. जिज्ञासा घुगे
शालेय राज्यस्तर बास्केटबॉल
स्पर्धेत द्वितीय क्रमांक

कु. स्नेहल संभाजी माने-पाटील
राज्यस्तर आइस स्टॉक
स्पर्धेत द्वितीय क्रमांक

कु. अपुर्वा सुभाष चव्हाण
१) आखिल भारतीय आंतर विद्यापीठ
धनुर्विद्या स्पर्धेत निवड
२) आईएस स्टॉक स्पर्धेत १ गोल्ड १ रौप्य
२ कांस्य

कु. राधिका शिवलिंग कळंजे
आखिल भारतीय आंतर विद्यापीठ
सॉर्टबॉल स्पर्धेत रौप्य पदक

कु. स्वप्नजा मोरबाळे
आखिल भारतीय आंतर विद्यापीठ
हॅण्डबॉल स्पर्धेत निवड

कु. अपर्णा आवळे
आखिल भारतीय आंतर विद्यापीठ
हॅण्डबॉल स्पर्धेत निवड

कु. सई इंगळे
आखिल भारतीय आंतर विद्यापीठ
हॅण्डबॉल स्पर्धेत निवड

कु. प्रतिक्षा पोवार
आखिल भारतीय आंतर विद्यापीठ
हॅण्डबॉल स्पर्धेत निवड

कु. साक्षी खाडे
आखिल भारतीय आंतर विद्यापीठ
हॅण्डबॉल स्पर्धेत निवड

कु. दिपाली खांबे
आखिल भारतीय आंतर विद्यापीठ
बास्केटबॉल स्पर्धेत निवड

कु. आश्विनी चरणकर
आखिल भारतीय आंतर विद्यापीठ
बास्केटबॉल स्पर्धेत निवड

कु. सानिका फुले
आखिल भारतीय आंतर विद्यापीठ
बास्केटबॉल स्पर्धेत निवड

कु. शिवानी कावळे
आखिल भारतीय आंतर विद्यापीठ
बास्केटबॉल स्पर्धेत निवड

विजय सुर्यवंशी
आखिल भारतीय आंतर विद्यापीठ
बास्केटबॉल स्पर्धेत निवड

कु. अस्मिता मांदरे
आखिल भारतीय आंतर विद्यापीठ
मल्लखांब स्पर्धेत प्रथम क्रमांक

सुरज पाटील
आखिल भारतीय आंतर विद्यापीठ
मल्लखांब स्पर्धेत प्रथम क्रमांक

आदित्य किरदत
आखिल भारतीय आंतर विद्यापीठ
मल्लखांब स्पर्धेत प्रथम क्रमांक

उदय जाधव
आखिल भारतीय आंतर विद्यापीठ
मल्लखांब स्पर्धेत प्रथम क्रमांक

शुभम लगड
आखिल भारतीय आंतर विद्यापीठ
मल्लखांब स्पर्धेत प्रथम क्रमांक

कु. वैष्णवी मोरे
आखिल भारतीय आंतर विद्यापीठ
मल्लखांब स्पर्धेत प्रथम क्रमांक

‘स्वच्छता हीच सेवा’ या अभियानांतर्गत कोडोली येथे मार्गदर्शन करताना संस्थेचे अध्यक्ष मा.आमदार डॉ. विनयरावजी कोरे (सावकर)

मा. आमदार डॉ. विनयरावजी कोरे(सावकर) साहेब यांच्या वाढदिवसानिमित्त आयोजित रक्तदान शिबिराचे आयोजन

वृक्षारोपण करताना राष्ट्रीय सेवा योजनेचे स्वयंसेवक व कार्यक्रम अधिकारी

राष्ट्रीय सेवा योजना

आपत्ती व्यवस्थापन राज्यस्तरीय शिबिर गडचिरोली येथे सहभागी झालेला राष्ट्रीय सेवा योजनेचे स्वयंसेवक पृथ्वीराज जाधव.

‘मेरी माटी मेरा देश’ अभियानांतर्गत शिवाजी विद्यापीठ, कोल्हापूरचे कुलगुरू प्रो. (डॉ.) डी. टी. शिर्के, प्राचार्य प्रो. डॉ. ए. एम. शेख, राष्ट्रीय सेवा योजनेचे स्वयंसेवक व कार्यक्रम अधिकारी

.... विविधा

महाराष्ट्र माहिती तंत्रज्ञान सहाय्य केंद्र (MITSC) मार्फत उत्कृष्ट महाविद्यालय प्रथम क्रमांक प्राप्त

महाराष्ट्रातील पश्चिम विभागातील उत्कृष्ट महाविद्यालय : प्रथम क्रमांक

जिल्ह्यातील उत्कृष्ट महाविद्यालय : प्रथम क्रमांक

वनस्पतीशास्त्र क्लबचे उद्घाटन

वनस्पतीशास्त्र विभागामार्फत विविध उपक्रम

.... विविधा

गांधी विचार संस्कार उपक्रमाचे उद्घाटन

गांधी विचार संस्कार जिल्हास्तरीय प्रथम क्रमांक (सुवर्णपदक)
प्राप्त विद्यार्थिनीचा सत्कार करताना पदाधिकारी

भूगोल विभागामार्फत वर्षा सहल - आंबोली धबधबा

रामतीर्थ धबधबा भेट - बी. ए. भाग १

ग्रीन क्लब विभागामार्फत वारणा नदीमधील निर्माल्य संकलन

ग्रीन क्लब विभागामार्फत जनजागृती फेरी

मराठी विभागामार्फत शैक्षणिक सहल : आकाशवाणी कोल्हापूर केंद्र व रयतेचा राजा शाहू महाराज वस्तू संग्रहालय

.... विविधा

अग्रणी महाविद्यालय उपक्रम “उद्योजकता प्रोत्साहन अभियान” – प्रमुख मार्गदर्शक, मा. श्री. नितीन कामत

५ सप्टेंबर व्यवसाय अभ्यासक्रम विभागामार्फत शिक्षक दिनाचे आयोजन

व्यवसाय अभ्यासक्रमाकडील कृषी गटाची वारणा नर्सरीस शैक्षणिक भेट

‘मराठी भाषा गौरव दिन’ पारितोषिक वितरण समारंभ

प्रसिद्ध कवयित्री सौ. विमलताई माळी आपली कविता सादर करताना

हिंदी दिन

भित्तीपत्रक विभागाच्या वतीने ‘व्यक्तिविशेष’ या भित्तीपत्रकाचे उद्घाटन
मा. प्राचार्य प्रो. डॉ. ए. एम. शेख व इतर प्राध्यापक

.... अविष्कार संशोधन स्पर्धा

महाविद्यालय स्तरीय अविष्कार संशोधन स्पर्धेचे उद्घाटन करताना प्राचार्य डॉ. एस. व्ही. अणेकर, परीक्षक व इतर मान्यवर

सकाळ

९० विद्यार्थिनींना ९ लाख स्कॉलरशिप

वासगानगर, ता. ६ : मलबार गोल्ड फाउंडेशनमार्फत ९ लाख रुपयांची स्कॉलरशिप येथील यशवंतराव चव्हाण वारणा महाविद्यालयाच्या कनिष्ठ विभागातील कलस, वाणिज्य आणि शास्त्र विभागाच्या ९० विद्यार्थिनींना प्राप्त झाली. ही स्कॉलरशिप महाविद्यालयाचे प्राचार्य प्रो. डॉ. ए. एम. शेख यांच्या प्रयत्नातून मिळाली. शिष्यवृत्तीचे वाटप कोल्हापूर येथे पन्हाळा तहसील कार्यालयातील नायब तहसीलदार श्रीमती गोरे यांच्या हस्ते व डाएटचे प्राचार्य डॉ. शेख यांच्या अध्यक्षतेखाली झाले. यासाठी मलबार गोल्ड कोल्हापूरचे व्यवस्थापक आविर्द सर, सत्यद सर व सहकाऱ्यांनी विशेष परिश्रम घेतले. यासाठी कनिष्ठ महाविद्यालयातील समन्वयक एन. आर. कळवे, एस. के. अतिरकर, व्ही. बी. बुडे, आयटीचे बी. व्ही. पाटील आणि शिक्षकांनी विशेष योगदान दिले. शिष्यवृत्ती प्राप्तीबद्दल प्राचार्य प्रो. डॉ. ए. एम. शेख, कनिष्ठ महाविद्यालयाचे उपप्राचार्य एस. एन. शेख यांनी विद्यार्थिनींचे अभिनंदन केले.

Kolhapur Kolhapur-Today
07/03/2024 Page No. 6

‘मलाबार गोल्ड’ यांच्याकडून ९ लाखाची शिष्यवृत्ती प्राप्त विद्यार्थिनी

श्री वारणा विभाग शिक्षण मंडळ संचलित,
यशवंतराव चव्हाण वारणा महाविद्यालय,
वारणानगर जि. कोल्हापूर (महाराष्ट्र)

प्रकटन

प्रकाशन स्थळ	:	वारणानगर
प्रकाशन काळ	:	वार्षिक
मुद्रक व पत्ता	:	रेनबो ऑफसेट, केळकर बाग, बेळगाव
राष्ट्रीयत्व	:	भारतीय
प्रकाशक	:	प्राचार्य प्रो. (डॉ.) अख्तर महमंद हुसेन शेख
पत्ता	:	यशवंतराव चव्हाण वारणा महाविद्यालय, वारणानगर
राष्ट्रीयत्व	:	भारतीय
प्रमुख संपादक	:	प्रा. डॉ. सर्जेराव सदाशिव जाधव
पत्ता	:	यशवंतराव चव्हाण वारणा महाविद्यालय, वारणानगर
राष्ट्रीयत्व	:	भारतीय
मालकी हक्क धारण करणान्याचे नाव, पत्ता	▶	प्राचार्य, यशवंतराव चव्हाण वारणा महाविद्यालय, वारणानगर ता. पन्हाळा, जि. कोल्हापूर. फोन नं.: ०२३२८-२२४०४९

वारणा २०२३-२४ संपादन समिती

प्रा. डॉ. सर्जेराव सदाशिव जाधव, मुख्य संपादक

विभागीय संपादक : वरिष्ठ विभाग

मराठी	:	प्रा. डॉ. सर्जेराव जाधव
हिंदी	:	प्रो. (डॉ.) प्रकाश चिकुर्डेकर
इंग्रजी	:	प्रा. सौ. माधुरी खुजट
अहवाल विभाग	:	प्रा. डॉ. प्रकाश राऊत
	:	प्रा. डॉ. सुधाकर खोत (IQAC)
	:	प्रा. एम.एन. पाटील

विभागीय संपादक : कनिष्ठ विभाग

डॉ. सौ. प्रीती शिंदे - पाटील
प्रा. सौ. वर्षा रजपूत
प्रा. मोहन सणगर
प्रा. सौ. शिल्पा पाटील
श्री. बी. जे. लाडगावकर

अंतर्गत सजावट : डॉ. संतोष जांभळ

संपादक मंडळ (विद्यार्थी)

सौ. अमृता कंची	कु. पृथ्वी झोरे	कु. वैष्णवी जाखलेकर
कु. साक्षी राऊत	विश्वजीत गुरव	कु. अनुराधा वळीव

या अंकात व्यक्त केलेल्या मतांशी श्री वारणा विभाग शिक्षण मंडळ व यशवंतराव चव्हाण वारणा महाविद्यालय, वारणानगर आणि या अंकाचे संपादक मंडळ सहमत असेलच असे नाही. या अंकातील विविध साहित्यकृतींच्या स्वतंत्रतेची आणि अन्य जबाबदारी संबंधित लेखकांची आहे.

गव्हर्निंग कौन्सिल

मा. आमदार डॉ. विनयरावजी विलासराव कोरे, अध्यक्ष
 मा. श्री प्रतापराव बाळकृष्ण पाटील, सदस्य
 मा. श्री. रावसो भाऊसो पाटील, सदस्य
 मा. श्री. विजयकुमार सिद्धाप्पा कोले, पदसिद्ध सदस्य
 मा. श्री. मारुती बाबू मलमे, पदसिद्ध सदस्य
 मा. डॉ. सुनील वामनराव आणेकर, शिक्षणतज्ज्ञ सदस्य
 प्रो. डॉ. अख्तर महमंद हुसेन शेख, प्राचार्य
 मा. डॉ. आनंद पांडुरंग काशीद, शिक्षणतज्ज्ञ सदस्य
 मा. श्री. नामदेव हिंदूराव पाटील, शिक्षणतज्ज्ञ सदस्य

महाविद्यालय विकास समिती

मा. आमदार डॉ. विनयरावजी विलासराव कोरे, अध्यक्ष
 प्रो. डॉ. व्ही. व्ही. कार्जित्री, मुख्य कार्यकारी अधिकारी
 प्रो. डॉ. अख्तर महमंद हुसेन शेख, प्राचार्य
 श्री. एम. जी. चिकलकर, शिक्षक प्रतिनिधी
 डॉ. पी. एस. राऊत, शिक्षक प्रतिनिधी
 श्री. एच. आर. गायकवाड, (शिक्षकेतर प्रतिनिधी)
 प्रा. डॉ. ज्योती जाधव, शास्त्रज्ञ
 मा. श्री. विश्वास बाळासाहेब चव्हाण, उद्योजक (माजी विद्यार्थी)
 मा. डॉ. प्रदीप निळकंठ तोडकर, शिक्षणतज्ज्ञ

शाळा समिती

मा. आमदार डॉ. विनयरावजी विलासराव कोरे, अध्यक्ष
 मा. श्री. प्रतापराव बाळकृष्ण पाटील, सदस्य
 प्रो. डॉ. व्ही. व्ही. कार्जित्री, मुख्य कार्यकारी अधिकारी
 प्रो. डॉ. अख्तर महमंद हुसेन शेख, प्राचार्य
 श्री. एस. एन. शेख, उप-प्राचार्य
 श्री. बी. जे. लाडगावकर, प्रबंधक
 श्री. प्रा. एस.के. अतिरकर (शिक्षक प्रतिनिधी)
 श्री. प्रा. एन. आर. कळत्रे (शिक्षक प्रतिनिधी)
 श्री. प्रा. डी. ए. खोत (शिक्षक प्रतिनिधी)
 श्री. व्ही. बी. बुड्डे (शिक्षक प्रतिनिधी)
 श्री. एम. एल. पाटील (शिक्षकेतर कर्मचारी)

संपादकीय.....

वारणा परिसराचे निर्माते, शिल्पकार, भाग्यविधाते व ऋषितुल्य व्यक्तिमत्व असलेल्या स्व. तात्यासाहेब कोरे यांनी श्री वारणा विभाग शिक्षण मंडळ अंतर्गत इ.स. १९६४ मध्ये यशवंतराव चव्हाण वारणा महाविद्यालयाची स्थापना केली. वारणा परिसरातील विद्यार्थ्यांचा सर्वांगीण विकास व्हावा व त्यातून नवमानव साकारावा असा सामाजिक उन्नतीचा दृष्टिकोन डोळ्यासमोर ठेवून या महाविद्यालयाची उभारणी केली. आधुनिक महाराष्ट्राचे शिल्पकार स्व. यशवंतरावजी चव्हाण यांच्याशी असलेले मैत्रीपूर्ण संबंध कायमस्वरूपी जोपासले जावेत व आपल्या निखळ, निस्वार्थी आणि स्नेहपूर्ण मैत्रीचे प्रतीक म्हणून सदर महाविद्यालयास यशवंतराव चव्हाण यांचे नाव देऊन तात्यासाहेबांनी आपल्या मैत्रीचा धागा अखंडपणे जोडून ठेवला आहे.

आदरणीय स्व. तात्यासाहेबांनी “नव मानवा साकारू हाच शिक्षणाचा महामेरू” हे ब्रीद घेऊन वारणा परिसराचा सहकाराबरोबरच शैक्षणिक विकास व्हावा या पवित्र आणि उदात्त हेतूने या शिक्षण मंडळ अंतर्गत “केजी टू पीजी” पर्यंतचे व्यावसायिक व बिगर व्यावसायिक शिक्षण देण्यासाठी अनेक शैक्षणिक संस्था स्थापन केल्या. आज या संस्थांचा भरघोस विकास होऊन त्या वारणा क्लस्टर युनिव्हर्सिटी होण्यासाठी प्रस्तावित आहेत याचा वारणा वासियांबरोबरच आम्हांलाही सार्थ अभिमान आहे.

तात्यासाहेबांचा हा शैक्षणिक वसा आणि वारसा कोरे कुटुंबीय अतिशय प्राणपणाने जपत आहेत. तात्या साहेबांबरोबरच तत्त्वज्ञानाचे उपासक स्व. विलासदादा कोरे, वारणेच्या वात्सल्यमूर्ती स्व.सावित्री आक्का कोरे, वारणेच्या मायमाऊली स्व. शोभाताई कोरे (आईसाहेब) या सर्वांचे शुभाशीर्वाद वारणा परिसराबरोबर आम्हा सर्वांनाच सातत्याने प्रेरणा देत राहतात.

श्री वारणा विभाग शिक्षण मंडळाचे अध्यक्ष आणि शिक्षण, सहकार, राजकारण, समाजकारणाचे यशस्वी नेतृत्व आदरणीय आमदार डॉ. विनयरावजी कोरे (सावकरसाहेब), कौटुंबिक आणि सहकाराचा वारसा पुढे चालविण्यासाठी यशस्वी प्रयत्न करणाऱ्या आदरणीय सौ. शुभलक्ष्मी कोरे (वहिनीसाहेब), देशाच्या बँकिंग क्षेत्रात वारणा बँकेचा ठसा उमटवणारे आदरणीय निपूणदादा कोरे, वारणेचे उगवते नेतृत्व व तरुणांचा आदर्श आधारस्तंभ असलेले विश्वेशदादा आणि ज्योतीरादित्य कोरे, श्री वारणा विभाग शिक्षण मंडळाचे मुख्य कार्यकारी अधिकारी मा. डॉ.व्ही व्ही कार्जिजी, महाविद्यालयाचे प्राचार्य प्रो. डॉ. ए. एम. शेख, विविध विभागांचे विभागीय संपादक, लेखक विद्यार्थी-विद्यार्थिनी, महाविद्यालयातील सर्वच घटक आणि रेम्बो प्रिंटिंग प्रेस प्रायव्हेट लिमिटेड बेळगाव यांनी घेतलेले कष्ट आणि वेळोवेळी केलेले मार्गदर्शन मला नेहमीच प्रेरणा आणि प्रोत्साहन देत राहिल. आपणा सर्वांच्या सहकार्याने सुबक आणि देखणा झालेला “वारणा वार्षिक २०२३-२४” हा वाचनीय अंक आपल्यासारख्या सुज्ञ आणि रसिक वाचकांच्या हाती देताना मला मनस्वी आनंद होत आहे.

विज्ञान युगामध्ये अनेक मूलभूत गरजा, शैक्षणिक प्रगतीच्या वाटा, वैचारिक सामर्थ्याच्या लाटा येत आहेत आणि येतच राहणार. ‘कालाय तस्मै नमः’ याप्रमाणे आपणाससहित आपल्या सभोवतालामध्ये अमुलाग्र बदल होणे अपरिहार्य आहे. या बदलाने आजच्या विद्यार्थ्यांसमोर अनेक आव्हाने उभी केली आहेत. ही आव्हाने पेलताना आमच्या विद्यार्थ्यांचा दृष्टिकोन व जीवनाबद्दल असणारा आशावाद अधिक रुंदावत आहे याचा आम्हांस सार्थ अभिमान आहे. महाविद्यालयीन तरुणांचे मन नवनवीन कल्पनांनी भारलेले असते. वाढत्या वयात, शरीरात व बुद्धीत विलक्षण ताकद असते. त्याच्या जोरावरच समाजाच्या वेगवेगळ्या क्षेत्रात आपल्या व्यक्तिमत्त्वाची चमक विद्यार्थी दाखवीत असतात. आपल्या महाविद्यालयाने राबवलेल्या विविध उपक्रमांनी आणि अभ्यासक्रमांनी विद्यार्थ्यांच्या व्यक्तिमत्त्वाला सोनेरी किनार लाभते.महाविद्यालयाने राबविलेल्या उपक्रमांमधून आपल्यात असलेली उपजत आणि सुप्त अशी नाना कौशल्ये विद्यार्थी पणाला लावीत असतात. कोण अभ्यासामध्ये, कोण खेळामध्ये, कोण नृत्यांमध्ये तर कोण भाषणांमध्ये आपली चुणूक दाखवीत असतात. या विविधांगी कौशल्यांबरोबरच ते आपल्यातील लेखन कौशल्यासही विकसीत करीत असतात. त्यासाठी त्यांना ‘वारणा वार्षिक’ या नियतकालिकासारखे सक्षम व्यासपीठ प्राप्त होते. महाविद्यालयाकडून प्रकाशित होणार हे नियतकालिक विद्यार्थी लेखक, कवींचे सृजन जोपासणारे व सर्जन विकसीत करणारे प्रांगणच आहे. विद्यार्थ्यांच्या

सुप्त गुणांना वाव देण्यासाठी, त्यांच्यातील लेखन जाणीव जागृत होण्यासाठी हे नियतकालिक एक सक्षम व्यासपीठ ठरले आहे. या नियतकालिकामध्ये लेखन करणाऱ्या विद्यार्थी लेखकांचे समाजाच्या विविध स्तरावरून कौतुकच होत आले आहे. याचा आम्हाला विशेष अभिमान वाटतो.

“वारणा वार्षिक” या नियतकालिकाच्या माध्यमातून आमचा विद्यार्थी ग्रामीण परिसराची पार्श्वभूमी लाभलेली असताना देखील समकालीन परिस्थितीकडे चिकित्सक दृष्टीने पाहून भविष्याचा वेध घेतो. या नियतकालिकामध्ये लेखनाच्या माध्यमातून अभिव्यक्त होणारा विद्यार्थी वेगवेगळ्या विषयाची मांडणी करताना दिसतो. त्याच्या लेखनातून व्यक्त होणारा विषय त्यामधील त्याची प्रगल्भ विचाराची मांडणी, त्याची अस्वस्थता, सामाजिक समस्येला भीडणारे त्याचे लेखन, विवेकशील विचारातून व्यक्त होणारा त्याचा आशावाद, देशासाठी, समाजासाठी, माणसासाठी, मानवाप्रती समर्पित होणाऱ्या गोष्टी त्याला जाणवतात. तसाच समाजातील असमंजसपणा, विधीनिषेधशून्यता, खोटा आत्मगौरव, कृत्रिम आणि संकुचित दृष्टिकोन याही गोष्टी त्याला उमजत असतात. स्वातंत्र्य, समता, बंधुता, धर्मनिरपेक्षता आणि सहिष्णुता यासारखी मानवी मूल्यांची होणारी पडझड त्याला दिसते आहे. समाजजीवनात घडणाऱ्या हिंसक गोष्टी त्याला दुखी करतात तसेच चांगल्या गोष्टी सुखी करतात. याचा प्रभाव म्हणून लेखणीच्या माध्यमातून निघणारे बेसूर कधी सुरू होऊन जातात हे कळतच नाही. या सर्व गोष्टींचा अवकाश सिद्ध करणाऱ्या वारणा वार्षिकच्या रचनेकडे वळूया.

वारणा वार्षिकच्या मुख व मलपृष्ठाविषयी : भारताची शान चांद्रयान-३ चंद्रावर पोहोचले आणि इतिहास रचला गेला. भारत चंद्राच्या दक्षिण ध्रुवावर पोहचणारा पहिला देश आहे. चार वर्षांच्या अथक परिश्रमानंतर इस्रोला हे यश मिळालं आहे. भारताची महत्वाकांक्षी चांद्र मोहिम फत्ते झाली. प्रत्येक भारतीयाला अभिमानास्पद वाटेल असा हा क्षण आणि अशी ही कौतुकास्पद इस्रोची कामगिरी आहे. या ऐतिहासिक संशोधन सर्व विश्वाने ‘याची देही याची डोळा’ डोळे भरून पाहिले. या संशोधनाचे कौतुक आणि गौरव करणे प्रत्येक भारतीयाचे कर्तव्य आहे. ही कर्तव्यपूर्ती म्हणून आम्हीही वारणा वार्षिकच्या मुखपृष्ठावर या संशोधनाचे अभिनंदन केले आहे. तसेच या अंकाच्या मलपृष्ठावर २१ वे शतक हे कृत्रिम बुद्धिमत्तेच्या संशोधनाने व्यापलेले आहे. या शतकातील या कृत्रिम बुद्धिमत्तेचा वाढता वापर डोळे दिपवून टाकणारा आहे. विश्वाच्या सर्वांगीण क्षेत्रात याचा होत असलेला बरा-वाईट वापर हा काळच ठरवेल. या विचारातून कृत्रिम बुद्धिमत्तेचा शैक्षणिक क्षेत्रात कसा वापर होत आहे. त्या विषयी प्रतीकात्मक भाष्य केले आहे.

वारणा वार्षिकचे अंतरंग : नियतकालिकाच्या अंतरंगामध्ये डोकावताना आमचा विद्यार्थी कथा, कविता, चरित्रपर, प्रवासवर्णन, मुलाखत लेखन. माहितीपर लेखन. ललित लेखन. समीक्षा. एकांकिका. विज्ञान लेखन, ऐतिहासिक लेखन, चिंतनपर लेखन आणि पुस्तक परीक्षण इत्यादी साहित्यप्रकार सक्षमपणे हाताळताना दिसतो. त्याचा प्रातदर्शी पुरावा म्हणून मराठी विभागात सार्वभौम राजा सयाजीराव गायकवाड यांनी आपल्या कार्यकाळात आर्थिक सुव्यवस्थापनाचा रचलेला मानदंड, स्वातंत्र्यलढ्याची केलेली पाठराखण, गाव तेथे ग्रंथालय, भारतातील पहिले १८ कायदे, वेगवेगळ्या शिष्यवृत्ती, महिलांसाठीच्या संस्था, २३ ग्रंथमाला, महाराष्ट्रातील अनेक संस्थांना केलेली मदत अशा आदर्शभूत कार्याचा घेतलेला शोध चरित्रपर लेखनातून पाहायला मिळतो. शिवाजी विद्यापीठाप्रमाणे महाविद्यालयीन स्तरावर आयोजित केलेल्या अविष्कार संशोधन उपक्रमाचा अनुभव, मुलांच्या आयुष्यातून वडील निघून जाताना ते एकटेच जात नाहीत तर त्यांच्याबरोबर घराचं सुख, आईच सौभाग्य, मुलांची छत्रछाया आणि सर्व काही निघून जाते अशा एका पोरक्या झालेल्या मुलीला वारणा कुटुंबीयांनी कशी मायेची सावली दिली त्याचा लेखाजोखा आत्मपर लेखनातून जाणवतो. वि. स. खांडेकर हे नाव मराठी साहित्यक्षेत्रात आदराने घेतले जाते. एकूणच मराठी साहित्यात ज्या काही मोजक्या कलाकृती आहेत त्यामध्ये खांडेकरांच्या ‘ययाती’ आणि ‘अमृतवेल’ या कादंबऱ्यांचा समावेश होतो. या कादंबऱ्यांपैकी सर्वात सुंदर असलेली ‘अमृतवेल’ कादंबरी व तिचे केलेले परीक्षण. लोकांच्या दृष्टीने पाहिल्यास महाभारतातील अगदी लहान पात्र परंतु पराक्रमाने, अनेक कर्तृत्वाने पाहिल्यास अगदी आकाशाच्या उंचीचे सर्वात मोठे पात्र म्हणजे मृत्युंजय कर्ण. अशा कर्णाचे चिकित्सक दृष्टीने केलेले व्यक्तिचित्रण, पैशासाठी मुळीच न लिहिणारा लेखक व त्याचे स्वाभिमानपर लेखन एकांकिकेच्या माध्यमातून पाहायला मिळते. या लेखकाच्या लेखनदृष्टीला एका वेगळ्या उंचीवर नेणारे लेखन. लक्ष्मी साठी सरस्वतीने पायघडी घालणे हे लेखकाच्या तत्वात बसत नाही. लक्ष्मी अन्न देईल पण सरस्वती पिढ्यानपिढ्या चालत आलेले ज्ञान देते, या ज्ञानाचा विकास करते. ज्ञानाचा विकास करणे आपल्या हातात असते मात्र त्याची सुरुवात आणि शेवट आपल्या हातात नसतो असा म्हणणारा एक वेगळा लेखक या एकांकिकेतून पाहायला मिळतो. त्याचबरोबर एका सर्जनशील लेखकाची मुलाखत ही पाहायला मिळते ज्या मुलाखतीत लेखक केवळ यमकांची जुळणारी कविता लिहीत नाही तर तिच्या रुपबंधासह, चालीरीतीसह तिच्या रचना विशेषांचे वेगळेपण मांडतो. याचबरोबर पद्य विभागात वृत्तवंशमणी, लवंगलता, आनंदकंद इत्यादी मात्रेत लिहिलेल्या

कविता, एका मुलीची व्यथा, अरे माणसा, बाप, गारपीट, तो, माझी स्वप्नांची दुनिया, तुझी ओढ, सूर्यपुत्र कर्ण, प्रेमाचा वैद्य, पुन्हा नव्याने बहरेण मी आणि गणित लढपत्रिका इत्यादी लेखन पाहायला मिळते. हिंदी विभागात 'खौप' नावाची कहाणी, और एक नई लड़ाई नावाची एकांकिका, भारतीय ग्रामीण जीवनाचे प्रतिनिधित्व करणारे लेखक 'रामदरस मिश्र' हा ललित लेख. २०२४ च्या भारतरत्न पुरस्काराने सन्मानित लेखक 'कर्पूर ठाकूर' यांचे व्यक्तिचित्र, भारतातील सर्वोच्च समजल्या जाणाऱ्या ज्ञानपीठ पुरस्काराने सन्मानित लेखक 'रामदास मिश्र' यांची मुलाखत, वर्तमान काळातील रामराज्याची उपयोगिता. २१ व्या शतकाचे विविध संदर्भ, हिंदी भाषेला राष्ट्रभाषा म्हणून दर्जा प्राप्त होण्यासाठीचा माहितीपर लेख, अनाथांची आई सिंधुताई इत्यादी गद्यलेखनाबरोबरच हिंसा, इशक, गदर, नारी, ग्लोबल गाव, आजादी, निधन, पिता, वीर जवान तुझे सलाम, युवाशक्ती, हिंदी भाषा, वक्त, इत्यादी कविता या विभागात पाहायला मिळतात

इंग्रजी विभागातील लेखातून मानवी जीवनातील दयाळूपणाचे महत्व विशद केले आहे. दयाळूपणा म्हणजे औदार्य, विचार, मदत, किंवा इतरांसाठी काळजी या कृतींद्वारे चिन्हांकित वर्तनाचा प्रकार आहे, त्या बदल्यात प्रशंसा किंवा पुरस्काराची अपेक्षा न करणे असे सांगितले आहे. कल्पना चावला, सिंधुताई संपकाळ व यशवंतराव चव्हाण यांची व्यक्तिचित्रे रेखाटली आहेत. तसेच यशस्वी होण्यासाठी कष्टाची तयारी असणे गरजेचे आहे असाही उपदेश केला आहे. भारत जागतिक नेता म्हणून कसा उदयास येत आहे हे स्पष्टपणे मांडले आहे. त्याचबरोबर आजच्या काळात तंत्रज्ञान मानवी जीवनावर कसे परिणाम करते हे व्यक्त केले आहे तसेच आजच्या काळात अकाऊंट आणि फायनान्स याचा अभ्यास करणे महत्वाचे असल्याचेही स्पष्ट केले आहे.

कनिष्ठ विभागात पर्यावरण विषयक जागरूकता, भारतीय शेतकरी, सीमेवर लढणारा भारतीय सैनिक महाराष्ट्राची भव्यता, आपलं ग्रामजीवन या विविध विषयांवर प्रकाशझोत टाकणाऱ्या कवितांचे लेखन विद्यार्थ्यांनी केले आहे. तसेच चित्रपट समीक्षा, वाणिज्य क्षेत्राशी निगडित व माहितीपर लेखन केलेले आहे. 'भव्य सुंदर स्वप्न पहा आणि ती प्रत्यक्षात आणण्याचा प्रयत्न करा या आशयाची प्रेरणादायी कथा ही या विभागात आली आहे. समाजाच्या व साहित्याच्या क्षेत्राशी निगडित असे सर्वांगीण लेखन या विभागामध्ये झाले आहे.

अशा प्रकारच्या आशयपूर्ण आणि वैविध्यपूर्ण 'वारणा वार्षिक' २०२३-२४ या नियतकालिकाचे संपादन करताना मान. आमदार डॉ. विनयरावजी कोरे (सावकर साहेब), वारणा शिक्षण मंडळाचे मुख्य कार्यकारी अधिकारी आदरणीय डॉ. व्ही. व्ही. कार्जिन्नी, प्राचार्य डॉ. ए. एम. शेख यांचे अत्यंत सहकार्य आणि लाभलेले मार्गदर्शन माझ्या मनात एक नवीन ऊर्जा उत्पन्न करते. त्याबद्दल मी त्यांचा शतशः आभारी आहे. संपादक मंडळातील सर्व सहकारी, विद्यार्थी लेखक आणि प्राध्यापक बंधू - भगिनी यांनी केलेले सहकार्य माझ्या सदैव स्मरणात राहील. कार्यालयीन प्रबंधक श्री. बाळासाहेब लाडगावकर, अधीक्षक श्री. हरीश गायकवाड, सर्व प्रशासकीय अधिकारी त्याचबरोबर चतुर्थश्रेणी कर्मचारी यांचा आभारी आहे. ग्रंथालयातील श्री भालचंद्र शेठे आणि स्टोअर विभागाचे श्री अमर पाटील यांनी मला वेळोवेळी साधनसामुग्री पुरविली त्याबद्दल त्यांचे आभार. रेनबो ऑफसेट, बेळगावचे ऋतुराज जाधव आणि सर्व पदाधिकारी, त्याचबरोबर इतर कर्मचारी यांनी अंकाच्या सुबक छपाईसाठी लागणाऱ्या सर्व गोष्टी अहोरात्र कष्ट करून पूर्ण केल्या. त्यांच्या कष्टातूनच 'वारणा वार्षिक' चा हा अत्यंत वाचनीय आणि देखणा अंक वाचकांच्या भेटीला खुला झाला आहे. या सर्वांनी दिलेले बहुमोल सहकार्य माझ्या चिरंतन लक्षात राहील. वारणा वार्षिक या नियतकालिकाच्या मुख्य संपादनाची जबाबदारी माझ्यावर सोपवली त्या श्री वारणा विभाग शिक्षण मंडळाविषयी मी कृतज्ञता व्यक्त करीत आहे. पुनश्च एकदा ज्ञात-अज्ञातांची या अंकासाठी झालेली मदत मनात ठेवून त्यांचेही आभार व्यक्त करून थांबतो ! धन्यवाद !

डॉ. सर्जेराव जाधव
मुख्य संपादक

MISSION

To become an academy of
Excellence in Higher Education
and Human Resource Development
in Rural Area

VISION

We stand united and determined for the total
transformation of Rural youth of Warana region,
towards self-reliance, confidence and
Enlightenment through higher education.

QUALITY POLICY

To contribute to Nation Building by pursuing
Standards of Excellence in Academic, Social and
Personal Development of Students through
Self Evaluation and Continuous Improvement

श्री वारणा विभाग शिक्षण मंडळ, वारणानगर संचालित, संस्था

- * श्री वारणा विद्यामंदिर व शिशुविहार, वारणानगर
- * विलासराव कोरे इंटरनॅशनल स्कूल, तात्यासाहेब कोरेनगर
- * श्री वारणा विद्यालय, वारणानगर
- * तात्यासाहेब कोरे इंग्लिश अकॅडमी, वारणानगर
- * तात्यासाहेब कोरे मिलिटरी अकॅडमी, विनयनगर
- * तात्यासाहेब कोरे कॉलेज ऑफ बी फार्मसी, वारणानगर
- * तात्यासाहेब कोरे कॉलेज ऑफ डी फार्मसी, वारणानगर
- * तात्यासाहेब कोरे कॉलेज ऑफ एम. फार्मसी, वारणानगर
- * विश्व-विलास स्कूल ऑफ एक्सलन्स, वारणानगर
- * यशवंतराव चव्हाण वारणा महाविद्यालय सिनिअर कॉलेज, ज्युनिअर कॉलेज, एच.एस.व्ही.सी, वारणानगर
- * तात्यासाहेब कोरे इन्स्टिट्यूट ऑफ इंजिनिअरिंग अँड टेक्नॉलॉजी, वारणानगर
- * तात्यासाहेब कोरे इन्स्टिट्यूट ऑफ इंजिनिअरिंग अँड टेक्नॉलॉजी (पॉलिटेक्निक), वारणानगर
- * तात्यासाहेब कोरे शिक्षणशास्त्र महाविद्यालय (बी.एड.), वारणानगर
- * श्री. शोभाताई कोरे वारणा महिला महाविद्यालय, येलूर, ता. शाहूवाडी, जि. कोल्हापूर.
- * तात्यासाहेब कोरे औद्योगिक प्रशिक्षण संस्था, वारणानगर.
- * तात्यासाहेब कोरे ट्रेनिंग कम् प्रॉडक्शन सेंटर, वारणानगर.
- * वारणा सायन्स अॅक्टिव्हिटी अँड इनोव्हेशन सेंटर, वारणानगर.

प्राचार्यांचे मनोगत.....

स्व.तात्यासाहेबांनी “नव मानवा साकारू हाच शिक्षणाचा महामेरू” या ब्रीदवाक्यानुसार वारणा परिसरातील सर्वसामान्यांच्या मुलांसाठी शिक्षणाची गंगा श्री वारणा विभाग शिक्षण मंडळाच्या माध्यमातून वारणानगरला आणली आणि आपल्या अखेरच्या श्वासापर्यंत सहकाराबरोबरच अत्यंत नियोजनपूर्वक व कुशलतेने अनेक शिक्षण संस्थांची जडणघडण केली. छोट्या-मोठ्या संस्था उभारून येथील विद्यार्थ्यांसाठी ‘केजी टू पीजी’ पर्यंत शिक्षणाची व्यवस्था केली. वारणेच्या विद्यार्थ्यांसाठी दूरवर असलेले शिक्षण त्यांच्या गावापर्यंत आणले आणि बघता बघता या शिक्षण संस्थांचे एका वटवृक्षात रूपांतर केले. तात्यासाहेबांनी विविध उद्योग आणि शिक्षण समूहाची मुहूर्तमेढ रोवली म्हणूनच वारणा परिसर शिक्षण आणि उद्योगामुळे परिपूर्ण आणि संपन्न बनला. वारणा ब्रँड हा केवळ महाराष्ट्रपुरता मर्यादित न राहता देश आणि जगभरासाठी प्रचलित ठरला आहे. तात्यासाहेबांनी लावलेल्या एका रोपट्याचे भल्या मोठ्या वटवृक्षात रूपांतर झाल्याने या वटवृक्षाची पानाफळांनी बहरलेली एक फांदी म्हणजे आमचे यशवंतराव चव्हाण वारणा महाविद्यालय होय .

श्री वारणा विभाग शिक्षण मंडळाचे अध्यक्ष मान.आमदार डॉ. विनयरावजी कोरे (सावकर) यांच्या मार्गदर्शनानुसार अत्यंत नियोजनबद्ध रीतीने या महाविद्यालयाची वाटचाल सुरू आहे. अध्यक्षांबरोबरच शिक्षण मंडळाचे मुख्य कार्यकारी अधिकारी डॉ. व्ही. व्ही. काजिन्नी यांचे बहुमोल व प्रेरणादायी मार्गदर्शन सातत्याने लाभते आहे. वारणा शिक्षण मंडळाच्या मान.अध्यक्षांनी माझ्यावर प्राचार्य पदाची जबाबदारी अत्यंत विश्वासाने आणि जबाबदारीने सोपवली ती एक वर्ष मी प्रामाणिकपणे आणि संपन्नपणे पार पाडली आहे. या जबाबदारीच्या कार्यकाळातील कार्याचा व प्रशासनाचा आलेख असलेला शैक्षणिक वर्ष २०२३-२४ चा यशवंतराव चव्हाण वारणा महाविद्यालयाचा “वारणा वार्षिक” चा ५६ वा अंक आपल्यासारख्या सुज्ञ आणि चोखंदळ वाचकांच्या हाती देताना मला अतिशय आनंद होत आहे.

या शैक्षणिक वर्षाचा मागवा घेताना मला उल्लेख करावा वाटतो तो NAAC मूल्यांकनाचा. माझ्या सर्व सहकाऱ्यांच्या अथक परिश्रमामुळेच NAAC बंगलोर कडून महाविद्यालयास A+ मानांकन प्राप्त झाले ही आम्हा सर्वांनाच अभिमानाची आणि गौरवाची गोष्ट आहे. त्याचबरोबर आम्ही PM-Usha या एजन्सीकडे सुमारे पाच कोटी रुपयांचा प्रस्ताव सादर केला होता तोही आम्हाला मंजूर झाला. महाविद्यालयास ५,००,००,००० (पाच कोटी) रुपयांचे अनुदान प्राप्त झाले आहे. हा महाविद्यालयाच्या यशामध्ये एक मानाचा तूरा आहे. याबरोबरच आमच्या महाविद्यालयाला AICTE, न्यू दिल्ली यांचे मार्फत मान्यताप्राप्त BCA व BBA हे व्यावसायिक अभ्यासक्रम सुरू करण्यास मान्यता व शिवाजी विद्यापीठामार्फत B.Sc. Computer Science कोर्स सुरू करण्याची परवानगी मिळाल्याने आमची यशाची कमान वर्षभरात चढतच राहिली. हे सर्व नवीन कोर्स शैक्षणिक वर्ष २०२४-२५ असून नियमित सुरू होत आहेत. महाविद्यालयाचा सर्वांगीण विकास हेच आम्हा सर्वांचे प्रथम कर्तव्य आहे. ते आम्ही प्रामाणिकपणे बजावतो आहे. यासाठी मान. आमदार डॉ. विनयरावजी कोरे (सावकर साहेब) यांची प्रेरणा आम्हाला सार्थ ठरते. वारणा परिसर सर्वांगाने संपन्न बनाव, शैक्षणिक गुणवत्ता वृद्धिंगत व्हावी आणि युवा वर्गाचे करिअर आणि भविष्य उज्वल बनावे हे सावकरसाहेबांचे स्वप्न आहे. साहेबांचे हेच स्वप्न साकारण्यासाठी महाविद्यालयाचा प्रत्येक घटक अविरत कष्ट घेत आहे. अत्यंत प्रामाणिक आणि निष्ठेने काम करीत आहे. महाविद्यालय सर्वार्थाने प्रगतीपथावर आहे. या शैक्षणिक वर्षाचा निकाल ही अत्यंत समाधानकारक आहे. या सर्वांचे फलित म्हणून वारणा शिक्षण मंडळाने आपल्या अंतर्गत असणाऱ्या सर्व शैक्षणिक संस्थांच्या बळावर महाराष्ट्र शासनाकडे वारणा क्लस्टर युनिव्हर्सिटी चा प्रस्ताव सादर केला. शासनाच्या वतीने सदर प्रस्तावाची छाननी होऊन येत्या काही दिवसातच वारणा क्लस्टर युनिव्हर्सिटी मंजूर होण्याचे प्रस्तावित आहे. या सर्व गोष्टी आम्हाला उच्चतम असा आनंद देऊन जातात. यशाची कमान दिवसेंदिवस

उंचावण्यासाठी आमचे महाविद्यालय विविध शैक्षणिक उपक्रम राबवते आणि विद्यार्थ्यांना वेगवेगळी व्यासपीठे उपलब्ध करून देते. प्रत्येक विद्यार्थ्याच्या सर्वांगीण विकासासाठी आमचे महाविद्यालय व आम्ही सर्व कटिबद्ध आहोत. या शैक्षणिक वर्षात काही महत्त्वाचे उपक्रम महाविद्यालयाने राबवले त्याचा थोडक्यात उल्लेख करणे मी माझे कर्तव्य समजतो ते उपक्रम असे-

राष्ट्रीय आंतरराष्ट्रीय चर्चासत्रे व परिषद.....

अविष्कार रिसर्च कॉम्पिटिशन - शिवाजी विद्यापीठ अविष्कार संशोधन स्पर्धांच्या धर्तीवर महाविद्यालयानेही आपल्या स्तरावर अविष्कार संशोधन स्पर्धा यशस्वीरित्या आयोजित केली. या स्पर्धेमध्ये एकूण १४९ संशोधन पोस्टर्स प्रेझेंट करण्यात आली. या उपक्रमामध्ये सुमारे ७०० च्या वरती विद्यार्थी सहभागी झाले होते. या संशोधन स्पर्धेमध्ये प्रत्येक विभागवार निकाल घोषित करून विद्यार्थ्यांना भरघोस बक्षीसे देऊन सन्मानित करण्यात आले. महाविद्यालयाने ही एक अनोखी स्पर्धा आयोजित केली असा विद्यार्थ्यांमध्ये समाधानाचा सूर सातत्याने ऐकायला येत होता.

कार्यशाळा.....

मंडळ, दिन, जयंती, व्याख्याने - महाविद्यालयात सांस्कृतिक, वाङ्मय, भूगोल चर्चा आदी मंडळांचे दिमाखदार उद्घाटन संपन्न झाले. शाहू जयंती, प्रेमचंद जयंती, सावित्रीबाई फुले जयंती, यशवंतराव चव्हाण जयंती इत्यादींचे आयोजन करण्यात आले. त्याचबरोबर गुरुपौर्णिमा, शिक्षक दिन, मराठी भाषा दिन, हिंदी दिन, हुमन राइट्स डे, जागतिक लोकसंख्या दिन, आंतरराष्ट्रीय वुमन्स डे, क्रांतिदिन, स्वातंत्र्य दिन प्रजासत्ताक दिन, आरोग्य दिन, राष्ट्रीय गणित दिन इत्यादींचे आयोजन केले गेले. उद्योजकता विकास मार्गदर्शन यासारख्या विषयांवर तज्ञ व्याख्यात्यांची त्यांची व्याख्याने आयोजित केली गेली. महाविद्यालयात विद्यार्थ्यांच्या सुप्त गुणांना प्रेरित करण्यासाठी एकूण ९ करिअर ओरिएंटेड कोर्सेस चालवले जातात.

रिफ्रेशर कोर्स / फॅकल्टी डेव्हलपमेंट प्रोग्राम / शॉर्ट टर्म कोर्स - महाविद्यालयातील बहुतांश प्राध्यापकांनी रिफ्रेशर कोर्स, एफडीपी व शॉर्ट टर्म कोर्स अत्यंत यशस्वीपणे पूर्ण करून आपल्या अनुभवात मोलाची भर घातली आहे. महाराष्ट्राच्या विविध ठिकाणी आयोजित केलेले सदर कोर्सेस आमच्या सहकार्याने यशस्वीरित्या पूर्ण केले त्याबद्दल त्यांचे अभिनंदन.

सामाजिक बांधिलकी - महाविद्यालयाने कित्येक वर्ष सामाजिक बांधिलकी जोपासली म्हणूनच रक्तदान शिबिर, वृक्षारोपण, स्वच्छ भारत स्वच्छ महाविद्यालय अभियान, बेटी पढाव बेटी बचाव अभियान, रस्ता सुरक्षा अभियान यासारखे उपक्रम यशस्वीपणे राबविले. अपघातग्रस्त विद्यार्थी विद्यार्थिनींना किंबहुना त्यांच्या पालकांना महाविद्यालयाच्या प्रत्येक घटकाने आर्थिक मदत करून सामाजिक बांधिलकी जोपासली आहे. वारणा चैतन्य मतिमंद शाळेसाठी सुद्धा सढळ हाताने माझे सहकारी मदत करताना दिसून येतात.

विनय कोरे करिअर अकॅडमी - विनय कोरे करिअर अकॅडमी मध्ये फाउंडेशन, एमपीएससी, यूपीएससी, पोलीस भरती बॅच साठी एकूण सुमारे १०० च्या वरती विद्यार्थी- विद्यार्थिनींना प्रवेश देण्यात आला आहे. या शैक्षणिक वर्षात अकॅडमीच्या विद्यार्थ्यांनी विविध स्पर्धा परीक्षेत घवघवीत यश संपादन केले आहे . त्याबद्दल त्यांचेही मनःपूर्वक आभार.

एन. सी. सी. / एन. एस. एस. / क्रीडा - महाविद्यालयाचे एन. एस. एस., एन. सी. सी., क्रीडा विभागाचे यशही देदीप्यमान असे आहे. या तीनही प्रकारात विद्यार्थी- विद्यार्थिनींनी मोठ्या संख्येने सहभागी होऊन आपल्या सुप्त गुणांना वाव दिला आहे. या तिन्ही विभागात विद्यार्थी -विद्यार्थिनींचे व्यक्तिमत्व प्रभावी बनण्यासाठी अथक परिश्रम घेतले जातात. एन.सी.सी विभागातील एकूण ९ छात्र अग्नीवीर म्हणून नियुक्त झाले. ही आमच्याकडून घडलेली देश सेवाच आहे याचे आम्हांला आंतरीक समाधान आहे.

वैविध्यपूर्ण स्पर्धा - महाविद्यालयाने खाद्यपदार्थ स्टॉल स्पर्धा, हॅन्ड रायटिंग, एसे रायटिंग, मेहंदी, रांगोळी, मातीकाम, काव्यवाचन, काव्यलेखन स्पर्धा, शब्दकोडी सोडविणे, ग्रंथ परीक्षण यासारख्या स्पर्धांचे आयोजन करून विद्यार्थी- विद्यार्थिनींच्या कौशल्य विकासात अधिकच भर घातली आहे. त्याचबरोबर सामान्य ज्ञान स्पर्धा, पोस्टर प्रदर्शन, प्रश्नमंजुषा

स्पर्धा, वादविवाद स्पर्धा, व्यक्तिरेखा सादरीकरण स्पर्धा आयोजित केल्या गेल्या. ज्या स्पर्धांना विद्यार्थी- विद्यार्थिनींचा उदंड प्रतिसाद लाभला.

वार्षिक पारितोषिक वितरण - महाविद्यालयातील होतकरू व गुणवंत विद्यार्थी- विद्यार्थिनींचा सत्कार समारंभ महाविद्यालयाच्या वतीने प्रत्येक वर्षी आयोजित केला जातो. या समारंभामध्ये महाराष्ट्रातील प्रसिद्ध वक्ते मार्गदर्शनासाठी बोलावले जातात. या समारंभासाठी श्री वारणा विभाग शिक्षण मंडळ सढळ हाताने मदत करते ही विशेष उल्लेखनीय बाब आहे. सुमारे पाच ते सात लाख रुपये विद्यार्थ्यांना विविध माध्यमातून दिले जातात.

प्लेसमेंट सेल - या शैक्षणिक वर्षामध्ये करिअर गायडन्स, ट्रेनिंग अँड प्लेसमेंट सेलच्या वतीने महाविद्यालयामध्ये महाराष्ट्र तसेच देशातील बहुतांशी प्रमुख कंपन्यांचे कॅम्पस ड्राईव्ह आयोजित केले होते. या कॅम्पस ड्राईव्ह मधून महाविद्यालयातील सुमारे ४६५ विद्यार्थी नोकरीवर रुजू झाले. आमच्या विद्यार्थ्यांना त्यांच्या शिक्षणाबरोबरच नोकरीची व्यवस्था करणे हे आमचे मुख्य ध्येय आहे. हे ध्येय आम्ही प्रत्येकवर्षी पूर्ण करतो त्यामुळे आमचे विद्यार्थी आज आर्थिक सक्षम झाले आहेत. हे आमच्या दृष्टीने अभिमानाची व गौरवास्पद गोष्ट आहे.

पदव्युत्तर विभाग - महाविद्यालयामध्ये कला विभागाकडे मराठी, इतिहास आणि अर्थशास्त्र तर विज्ञान विभागाकडे रसायनशास्त्र आणि प्राणीशास्त्र हे विषय अध्यापन केले जातात. त्याचबरोबर पीएच.डी. चे संशोधन केंद्रही यशस्वीपणे सुरू आहे.

समिती कामकाज - महाविद्यालयात विविध समित्या कार्यरत आहेत. विशेषतः सांस्कृतिक, वाङ्मय, वक्तृत्व वादविवाद, करियर आणि काउन्सिलिंग सेल, रिसर्च, रेमेडील कोचिंग, प्राध्यापक प्रबोधिनी इत्यादींचे काम यशस्वीपणे सुरू आहे. या सर्वांमुळे विद्यार्थी -विद्यार्थिनींमध्ये आत्मविश्वास, आत्मोन्नती वृद्धिंगत होण्यास मदत होते. महाविद्यालयातील जिमखाना विभाग अत्यंत समृद्ध असा आहे. या विभागातून खेळाडू राज्य, राष्ट्र तसेच आंतरराष्ट्रीय स्तरावर महाविद्यालयाचे नाव उज्वल करताना दिसतात. खेळाबरोबरच विविध कलागुणदर्शनातही आमचे विद्यार्थी कमी नाहीत. शिवाजी विद्यापीठाच्या वतीने आयोजित केल्या जाणाऱ्या तालुका व जिल्हास्तरीय युवा महोत्सवात आमचे विद्यार्थी कलाकार विविध कला सादर करून यशस्वी होताना दिसतात.

शुभेच्छा- या शैक्षणिक वर्षात प्रा. आण्णासो शामराव पाटील, श्री. विठ्ठल रामलिंग निवर्गी, श्री. आनंदा महादेव शेळके, हे सर्व नियत वयोमानानुसार सेवानिवृत्त झाले त्या सर्वांनाच मी निरोगी व दीर्घायुष्य चिंतितो .

हा अंक प्रकाशित होत असताना मला महाविद्यालयाच्या प्रत्येक घटकाचे सहकार्य लाभले त्यांना मी धन्यवाद देतो. या अंकाची सुबक आणि सुंदर अशी छपाई केली त्याबद्दल रेणबो ऑफसेट, बेळगांव यांचेही आभार. संपादक मंडळातील मुख्य व विभागीय संपादक यांनीही वारणा वार्षिक साठी अतिशय कष्ट घेतले त्याबद्दल त्यांनाही धन्यवाद . आणि शेवटी महाविद्यालयाच्या पुढील वाटचालीसाठी या सर्वांकडून असेच सहकार्य लाभेल अशी अपेक्षा करतो.

पुन्हा एकदा संपूर्ण कोरे परिवाराविषयी कृतज्ञता व्यक्त करतो आणि धन्यवादही देतो.

सही/-
प्रो. डॉ. ए. एम. शेख
 प्राचार्य

भावपूर्ण श्रद्धांजली

या शैक्षणिक वर्षात व दरम्यानच्या कालावधीत
विविध कारणाने देशातील सामाजिक,
शैक्षणिक, राजकीय, आर्थिक, सांस्कृतिक,
कला, सहकार इत्यादी क्षेत्रांतील विचारवंत,
संशोधक, शास्त्रज्ञ, तंत्रज्ञ, पत्रकार,
साहित्यिक, शेतकरी त्याचबरोबर देशाच्या
सीमेवर व अतिरेकी हल्ल्यात शहीद
झालेले जवान, अतिरेकी हल्ल्यांमध्ये बळी
पडलेले निष्पाप जीव, नैसर्गिक आपत्तींना बळी
पडलेले नागरिक, अपघात व समाजविघातक
घटनेत बळी पडलेले, वारणा परिसरातील व
महाविद्यालयातील कर्मचाऱ्यांचे स्वर्गवासी झालेले
नातेवाईक, महाविद्यालयाचे हितचिंतक, अशा
काळाच्या पडद्याआड गेलेल्या ज्ञात-अज्ञात सर्वांच्या
पवित्र स्मृतीस विनम्र अभिवादन व भावपूर्ण श्रद्धांजली!

दिव्या शिवाजी पाटील
बी.एस्सी. भाग २

महाराजा सयाजीराव गायकवाड

(चरित्रपर लेख)

तारांगण कोणी पाहिले नाही? तसं पाहिले तर सर्वच ते पाहतात. पण डोळ्यांना दिसले म्हणून पाहणं नि विशिष्ट हेतू मनात धरून पाहणं यात महंद्तर आहे. डोळ्यांना दिसतं म्हणून सर्वच पहात असतात. पण पहायच, न्याहाळायचं, निरीक्षण करायचं म्हणून थोडेच करीत असतात. तारांगण न्याहाळले की ध्यानी मनी दिसतात त्या असंख्य तारका! पण... पण आपलं लक्ष जातं ते टपो-या, अधिक तेजायमान झालेल्या शुक्र ता-याकडे! त्याकडे पाहून आपण अधिक प्रभावित होतो, आकर्षिले जातो. समाजगणाचेही अगदी तसेच आहे. समाजामध्ये अनेक माणसे जन्मतात नि मरतात पण समाजाच्या लक्षात काही थोडीच माणसे राहतात. कारण ती आपल्या असीम कर्तृत्वाने समाजगणात तेजाळलेली असतात, प्रकाशित झालेली असतात. म्हणून ती इतरांना प्रभावित करतात. नाशिक जिल्ह्यातील मालेगाव तालुक्यात कवळाणा या गावी ११

मार्च १८६३ साली गोपाळ हे कमळपुष्प काशिराव गायकवाड यांच्या घरी उमलले. लहानपणापासूनच रानगट असलेले हे बाळ शरिरानं पीळदार नि मनानं धारदार होतं हे त्यांच्या बालपणीच्या चरित्रावरून स्पष्टच होते.

अनंत आमुचि ध्येयासक्ति अन् अनंत आमुच्या आशा,
किनारा तुला पामरा...! (कुसुमाग्रज)

असे म्हणणा-या कोलंबसाच्या कृतीतील ही माणसे असतात. “मी बडोद्याचा राजा होण्यासाठी येथे आलो आहे.” गोपाळचे उत्तर ऐकून राणीसाहेब चकित आणि खूश झाल्या. गोपाळच्या चेह-यावरील करारीपणा आणि बुद्धिमत्ता जमनाबाई राणीसाहेबांच्या नजरेत भरली. त्यांनी गोपाळची बडोद्याच्या गादीचा वारस म्हणून तात्काळ निवड केली. वयाच्या १२ व्या वर्षी २७ मे १८७५ रोजी राज्यारोहण होऊन त्यांचे सयाजीराव तिसरे असे नामकरण करण्यात आले.

“कोट्यवधी जगतात जिवानू
जगती अन् मरती
जशी ती गवताची पाती”

अशी सामान्य लोकांसारखी त्यांची जीवन जगण्याची रीतच नसते. तर राज्यारोहणावेळी निरक्षर असणा-या सयाजीरावांचा आराखडा दिवान टी माधवराव यांनी अतिशय काटेकोरपणे तयार केला. १८७५ ते १८८१ या सहा वर्षात अक्षर ओळख ते उत्तम प्रशासक हा टप्पा सयाजीरावांनी गाठला. सयाजीरावांचे गुरू मि. इलियट यांचे महाराजांच्या शिक्षणाकडे बारीक लक्ष होते. घोड्यावरून रपेट, व्यायाम, सकाळचा अभ्यास, शाळेतले शिक्षण, सायंकाळी विविध खेळ, कवायत, रात्री पुन्हा अभ्यास अशी शिष्याची उत्तम तयारी त्यांनी करून घेतली आणि सयाजीराव स्वतः राज्याधिकार ग्रहण करून कारभार पाहू शकतात असा त्यांच्यात आत्मविश्वास निर्माण केला.

“खरा तो एकचि धर्म
जगाला प्रेम अर्पावे” (सानेगुरुजी)

हा महाराजांचा महामंत्र होता. कायद्याचे विशेष अवडंबर न

माजवता वर्णवर्चस्वाला गाडण्यासाठी महाराजांनी अस्पृशांना मानाच्या जागा दिल्या. १९ ऑक्टोबर १८८२ रोजी महात्मा जोतीबा फुलेंनी हंटर कमिशनसमोर बहुजनांच्या शिक्षणासंदर्भात मागणी केली. त्याचवर्षी महाराजा सयाजीरावांनी बडोदा संस्थानातील अस्पृश्य आणि आदिवासींसाठी मोफत शिक्षणाचा कायदा केला. या कायद्यात स्पृश्य-अस्पृश्य सहशिक्षणाचे कलम समाविष्ट केले होते. अस्पृश्य आणि आदिवासी विद्यार्थ्यांना मोफत शिक्षणाबरोबर मोफत वसतिगृहाची सोयदेखील केली, याचबरोबर स्त्रिशिक्षिका तयार करण्यासाठी स्त्रियांच्या शिक्षणशास्त्र महाविद्यालयाची स्थापना केली.

सयाजीराव महाराजांनी १८८२ पासून बडोद्यात शिक्षण प्रसाराचे काम सुरू केले. १९०६ मध्ये संस्थानातील सर्व जातीच्या मुला-मुलींना प्राथमिक शिक्षण मोफत व सक्तीचे केले. भारतातील हा पहिला प्रयत्न होता. राजर्षी शाहू महाराजांनी १८१८ मध्ये कोल्हापूर संस्थानातील फक्त मुलांना मोफत आणि सक्तीचा प्राथमिक शिक्षण कायदा लागू केला. सयाजीरावांनी वेदोक्त प्रकरणावर घेतलेली भूमिका ही कोणत्याही विचारशील व बुद्धीशील माणसाने घ्यावी अशीच योग्य होती. माजलेल्या पुरोहिताशिवाय धार्मिक विधी झाले पाहिजेत याची खात्री महाराजांना झाली आणि जातीनिष्ठ पुरोहितांचा अंत करण्याचा निर्धार त्यांनी केला. कोल्हापुरातील वेदोक्त संघर्षात सयाजीराव शाहू महाराजांच्या पाठीशी खंबीरपणे उभे राहिले.

“विकास त्यांचा विकास माझा

विकास याताचि मम राष्ट्राचा”

हे ध्येय समोर ठेवून उत्ती कृतीत आणण्याचे असामान्य धैर्य महाराजांनी दाखविले. क्रांतीकारकांच्या मनात आस्मितेचा स्फुल्लिंग प्रज्वलित करण्यासाठी महाराजांनी दिल्लीपासून गल्लीपर्यंत भाषणे केली. स्वातंत्र्यासाठीच्या सशस्त्र क्रांतीच्या प्रयत्नाचे केंद्र बडोदा होते. या चळवळीचे सुत्रधार अरविंद घोष हे महाराजांचे खाजगी सचिव होते. बाळ गंगाधर टिळक, दादाभाई नौरोजी, गोपळ कृष्ण गोखले, तारकनाथ दास, मादाम कामा, दिनशा वाच्छा, बिपीन चंद्र पाल, बॅ. विनायक सावरकर इत्यादी क्रांतिकारकांना सयाजीरावांनी आर्थिक साहाय्य केले होते. भगतसिंग, सुखदेव, राजगुरु हे क्रांतिकारक बडोद्यात आश्रयाला येत. महर्षी विठ्ठल रामजी शिंदे यांच्या अस्पृश्योद्धाराच्या कार्याची प्रेरणा सयाजीराव महाराज होते.

“मानवतेसाठी कणकण झिजणं

याचेच नाव खरे जीवन !”

महाराजांचे जीवन म्हणजे एक प्रचंड धाडस होते. ते व्यक्ती राहिले नव्हते; राहिला होता समाजपुरुष. सामाजिक समता प्रस्थापित करण्यासाठी त्यांनी आपले महाराजेपण अनेक प्रकारांनी पणाला लावले. ब्रिटिश भारतात एकूण ५६५ संस्थाने होती. यापैकी बडोद्याचे महाराजा सयाजीराव गायकवाड हे एकमेव सार्वभौम राजे होते. महाराजांनी आपल्या कार्यकाळात आर्थिक सुव्यवस्थापनाचा मानदंड रचला, स्वातंत्र्यलढ्याची पाठराखण केली, गाव तेथे ग्रंथालय, भारतातील पहिले १८ कायदे, वेगवेगळ्या शिष्यवृत्ती, बडोद्यातील महिलांसाठीच्या संस्था, २३ ग्रंथमाला, महाराष्ट्रातील अनेक संस्थाना मदत केली. समाजजीवनाच्या सर्वच क्षेत्रांना न्याय देत प्रत्येक क्षेत्रात आर्दशभूत काम सयाजीराव महाराजांनी केले. जगभरातल्या समाजाचा तुलनात्मक अभ्यास करून त्यांनी कमावलेली संतुलित दृष्टी हेच त्यांच्या यशस्वी कारकिर्दीचे खरे मर्म होते.

छत्रपती शिवाजी महाराजांनंतर सयाजीरावांइतका सर्वसमावेशक राज्यकर्ता भारताच्या इतिहासात झाला नाही. अशा या महान भारत पुत्राचे निधन ६ फेब्रुवारी १९३९ ला मुंबई येथे झाले. महाराजा असूनही ऋषीतुल्य जीवनाचा साक्षात्कार घडविणारे आणि समाजसेवेच्या चिंतनात सदैव ध्यानस्त होवून राहिलेले आदरणीय असे महाराजा सयाजीराव गायकवाड!

“आभाळा एवढे त्यांचे ऋण

फिटणार नाही जन्म उधळून”

अमृता मोहन सामुद्रे
बी.ए. भाग १

आविष्कार अनुभवताना!

(अनुभवकथन)

१ ऑक्टोबर २०२३ ला आमच्या महाविद्यालयामध्ये कॉलेज स्तरावरील आविष्कार स्पर्धा संपन्न झाली. आमच्या महाविद्यालयाचे नवनियुक्त प्राचार्य प्रो. डॉ. ए. एम. शेख सर विद्यार्थ्यांच्या कलागुणांना वाव देणा-या नवनवीन स्पर्धा आयोजित करत आहेत. कोरोनामुळे गेली तीन-चार वर्षे बंद पडलेली ही आविष्कार स्पर्धा यावर्षी अत्यंत उत्कृष्टरित्या महाविद्यालयात पार पडली. सुरुवातीला आविष्कार म्हणजे नेमके काय? हेच आम्हाला माहीत नव्हते. शिवानी मॅडम म्हणायच्या की आपण आविष्कार स्पर्धेसाठी रिसर्च पेपर तयार करायचा आहे. इथपासून झालेली ही सुरुवात आहे. सर्वात आधी मॅडमांनी आम्हाला विषय वाटून दिले. “इंजिनिअरिंगच्या विद्यार्थ्यांमधील Artificial Intelligence बाबतचे आकर्षण : एक समाजशास्त्रीय अभ्यास” हा विषय मला देण्यात आला. पण माझा विषय बघून मला काहीच समजले नव्हते. नंतर त्या विषयाबद्दलची सर्व माहिती मॅडमांनी मला सांगितली. त्यानंतर विषयाला अनुसरून माहिती मिळवण्यास सुरुवात झाली.

यानंतरचा टप्पा म्हणजे प्रश्नावली तयार करणे. हे करत असताना आम्ही एकमेकांच्या मदतीने प्रश्न तयार करण्यास सुरुवात केली. दिनेश पाटील सर, शिल्पा मॅडम, शिवानी मॅडम, सुरक्षा मॅडम, सौरभ सर, सारिका मॅडम इत्यादी सर्वांनी आम्हाला प्रश्न तयार करण्यापासून ते त्यांचा क्रम लावण्यापर्यंत सर्व कामांमध्ये मदत केली. आमच्या बुद्धीला जो गंज लागला होता तो घासण्याची सुरुवात इथूनच झाली म्हणायची. काही प्रश्न तयार झाले की त्यातून विनोदाची निर्मिती देखील व्हायची. पण मॅडम, सर त्यातून देखील आम्हाला समजावून सांगायचे, जर योग्य शब्द वापरून वाक्यरचना केली तर तुम्ही बनविलेला प्रश्न योग्य ठरू शकतो. शिवानी मॅडम आम्ही बनविलेल्या मोडक्या-तोडक्या प्रश्नांमध्ये योग्य शब्दांचा योग्य ठिकाणी वापर करून त्या प्रश्नाची किंवा वाक्याची उत्तम मांडणी करायच्या. प्रक्रियेध्ये आम्हाला खूप मजा यायची, आपण नवीन काहीतरी शिकतोय याची जाणीव व्हायची आणि या सर्व गोष्टींचा सकारात्मक परिणाम माझ्या विचार क्षमतेवर झाला.

प्रश्नावली तयार केल्यानंतर आम्हाला आपापल्या संशोधन

विषयाची प्रस्तावना बनविण्यास सांगितल्या. आता काय करायचे ते समजेना. पुन्हा मॅडमांनीच आम्हाला याबाबत समजावून सांगितले. शिल्पा व शिवानी मॅडम या दोघींनीही मला विषयाशी संबंधित विविध लिंक्स पाठवल्या, सरांनी बरेच लेख वाचायला दिले. त्याआधारे मी प्रस्तावना तयार केली. प्रस्तावनेतील चुका-दुरुस्त्या सर्व मॅडमच करायच्या. प्रस्तावनेचा समारोप मात्र मला शेवटपर्यंत जमला नाही. पण यातून प्रस्तावना म्हणजे काय? हे मात्र मला समजले. आता माझ्या आयुष्यात प्रस्तावना म्हणजे काय? असे जर कोणी मला विचारले तर त्याविषयी मी न चुकता सांगू शकते. एवढ्या लहान गोष्टी पासून जे काही शिकवलं, समजावून सांगितलं ते माझ्या शिक्षकांनीच. पण पुढच्या वेळेस संशोधन पेपर करताना प्रस्तावना व त्या प्रस्तावनेचा समारोप करण्याची जी खंत मनात राहिली आहे ती नक्की पूर्ण करणार. आपण आपली कामे स्वतः करायची आणि इतरांनाही मदत करायची ही नवीन सवय मला या संशोधन पेपर तयार करण्याच्या प्रक्रियेमुळे लागली आहे.

यानंतरचा टप्पा म्हणजे प्रश्नावल्या भरून घेणे. आमचे शिक्षक व सर्व मैत्रिणींच्या मदतीने प्रश्नावल्या भरून घेतल्या. ज्या प्रश्नावल्या भरून घेतल्या त्यातून होय-नाही म्हणणा-यांची संख्या मोजून टक्केवारी काढणे, सारण्या बनवणे, त्यांचे विश्लेषण करणे हेदेखील आम्हाला शिक्षकांनीच शिकवले. काही मुली कंटाळा करून लवकर घरी जाण्यासाठी विचारायच्या पण मॅडम त्यांच्या मनाचा अंत न बघता त्यांना सोडायच्या. थोडक्यात मॅडम मुलींच्या मनाचा विचार करायच्या. प्रश्नावलीतील लोकांची उत्तरे वाचून हसायला यायचं. पण शेवटी ते त्यांचे वैयक्तिक मत होते. देव सरांनी प्रश्नावली तयार झाल्यावर प्रिंट काढण्यासाठी खूप मदत केली. प्रत्येक ठिकाणी आमचे पैसे वाचवण्याचा शिक्षकांनी खूप प्रयत्न केला. हे सर्व करत असताना आमची भांडणे देखील व्हायची पण ती फार थोडी असायची. लगेच आम्ही ती विसरून जायचो. कॉलेज आविष्कार स्पर्धेसाठी जे इच्छुक होते किंवा सहभागी होते त्यात समाजशास्त्र विभागातील विद्यार्थ्यांची संख्या जास्त होती.

उद्दिष्टे, निरीक्षणे, निष्कर्ष काढणे, उपाययोजना सुचविणे

हा आमच्या संशोधनातील शेवटचा टप्पा होता. यातून आम्हाला नवनवीन गोष्टी समजल्या. गंज चढलेल्या मेंदूमध्ये विचार करण्याची प्रक्रिया सुरु झाली. नवीन गोष्टी करत/शिकत असताना जो आनंद मिळाला तो अविस्मरणीय ठरणार आहे. मॅडमांनी एखादा मेसेज जरी गुपवर टाकला तरी असं वाटायचे की मॅडम प्रत्यक्ष आमच्याशी बोलतच आहेत. जसे जसे संशोधन पेपर फायनल होत होते तसे ते प्रिंटींगसाठी पाठविले जात होते. जेव्हा सर्वांचे पोस्टर्स प्रिंट होऊन आले तेव्हा ते पोस्टर्स बघून खूप आनंद झाला. पण आमच्या आनंदामागचं कारण माझ्या शिक्षकांचं कष्ट होतं. रात्र-रात्र जागून माझ्या शिक्षकांनी आमच्यासाठी सर्व केलं. सुरक्षा मॅडम आणि सारिका मॅडम पोस्टर प्रेझेंटेशनचे डेमो घेत असताना मला सुरुवातीला भीती वाटायची. नंतर मात्र सगळ्यांशी चांगली ओळख झाली. त्यांनी आम्हाला खूप चांगल्या गोष्टी सांगितल्या, कसं बोलायचं, कसं प्रेझेंट करायचं हे सर्व तर त्यांनीच आम्हाला शिकवलं. यातून आपण जे करतोय ते काहीतरी वेगळं आहे असं वाटून त्याबद्दल मनात आवड निर्माण होत गेली.

या आविष्कार स्पर्धेमुळे माझे स्टेजवर बोलण्याचे धाडस आणखीनच वाढले. तसेच आम्ही स्पर्धात्मक युगात कसे टिकून राहायचे याविषयीचे धडेसुद्धा मला माझ्या शिक्षकांनी दिले. मी आविष्कार स्पर्धेसाठी संशोधन पेपर बनवत असताना इतरांना मदत करायला शिकले, आपल्या कामाशी प्रामाणिक राहायला शिकले. कोणतेही काम असो कष्टाशिवाय पर्याय नाही हा मंत्र या माध्यमातून मला मिळाला. कधी कॉलेजमध्ये यायला उशीर झाला की मॅडम काळजीने विचारपूस करायच्या त्यामुळे प्रवासातून आलेला कंटाळा दूर होऊन थकलेला जीव प्रसन्न व्हायचा. असे माझे शिक्षक खूप मायाळू आणि प्रेमळ आहेत त्यांच्यामुळे सर्वांशी कसे वागावे हे मला शिकायला मिळालं. मी स्वतःतरी माझ्या शिक्षकांची आयुष्यभर ऋणी राहीन. मी माझ्या आई-वडिलांचे आणि मला लाभलेल्या शिक्षकांचे ऋण कधीच फेडू शकणार नाही.

आविष्कार स्पर्धेची तयारी करत असताना माझ्या शिक्षकांना खूप त्रास झाला आहे. दिनेश पाटील सरांना पायाला लागले असताना देखील रात्री ०१:३० वाजेपर्यंत त्यांनी पोस्टर्स तयार करून घेतली. काही तांत्रिक अडचणीमुळे आमच्या २३ पोस्टर्समधील अर्धी पोस्टर्स कोल्हापूरमधून तयार करून घ्यावी लागली. त्यामुळे सरांची खूपच धावपळ झाली. आमच्याबरोबर पेपर करणा-या कॉलेजमधील इतर विद्यार्थ्यांना पेपरचे टायपिंग करून आणणे, झेरॉक्स मारायला जाणे, पोस्टर्स बनवणारा शोधणे आणि त्याच्याकडून ते बनवून आणणे असा बराच त्रास सहन करावा

लागला. पण आम्हाला मात्र यापैकी कोणताच त्रास झाला नाही कारण आमच्या विभागाची असणारी सज्ज यंत्रणा! अगदी पेपर टायपिंगपासून ते पोस्टर्स प्रिंटींगपर्यंतचे सर्व काम या यंत्रणेनच केलं. दिनेश सरांनी, शिल्पा मॅडम, शिवानी मॅडम आणि माझ्या सर्व शिक्षकांनी आम्हाला खूप चांगले मार्गदर्शन केले. आम्ही प्रेझेंटेशन देत असताना जेवढा आम्हाला टेन्शन आलं नव्हतं त्यापेक्षा कितीतरी जास्त टेन्शन आमच्या शिवानी मॅडमांना आलं होतं. तेच टेन्शन घालवण्यासाठी आम्ही पुरेपूर प्रयत्न केले आणि माझ्या शिक्षकांनी घेतलेल्या कष्टांचं एक गोड फळ मिळालं ते म्हणजे आमच्या डिपार्टमेंटचे सलग तीन नंबर मिळाले. आमचे सर, मॅडम आम्हाला नेहमी म्हणायचे नंबर येण्यासाठी काहीही करायचं नाही आपण काय करू शकतो हे आपल्यालासुद्धा माहीत नसतं. आमच्यातील याच कलागुणांना वाव देण्याचे काम माझे शिक्षक करतात.

पोस्टर प्रेझेंटेशनची तयारी करण्यासाठी आम्ही सुट्टीच्या दिवशी म्हणजेच रविवारी देखील कॉलेजमध्ये गेलो होतो. ड्रेस, वेणी, टिकली कशी असावी, नेल पॉलिश नसावे, नखं काढलेली हवीत, पायात पैंजण नको, हातात बांगडी नको, फक्त एका हातात घड्याळ असावं इथंपासून ते पेपर प्रेझेंटेशनसाठी कसं उभं राहायचं या सर्व गोष्टी आम्हाला मॅडमांनी शिकवल्या. मुलींनीदेखील मॅडमांच्या या सर्व सूचना काटेकोरपणे पाळल्या. कोणत्याच डिपार्टमेंटच्या विद्यार्थ्यांनी ड्रेस कोड केला नव्हता पण आमच्या डिपार्टमेंटच्या सर्व विद्यार्थ्यांचा ड्रेस कोड होता. त्यामुळे सगळ्यांमध्ये आम्ही आणि आमचं डिपार्टमेंट उठून दिसत होत. त्या दिवशी मी पेपर प्रेझेंट करायला वेळेत पोहोचू शकले ती दत्ता दादांमुळे. कारण माझ्या गावातून (शहापूर) कोलेजला यायला वाहन नाही त्यामुळे ब-याचदा मला गावापासून कॉलेजपर्यंत चालतच यावं लागतं. त्यामुळे मला यश मिळण्यामागे त्यांचे देखील फार मोठे सहकार्य आहे.

पाटील सरांनी आम्हा सर्वांना प्रेझेंटेशन सुरु होण्यापूर्वीच एक-एक कॅडबरी दिली आणि त्यांच्या शुभेच्छांप्रमाणेच निकालही गोडच आला. या आविष्कार स्पर्धेत माझा प्रथम क्रमांक आला आणि माझ्या शिक्षकांच्या कष्टांचं चीज झाल्याचं समाधान मला मिळालं. पण एवढ्यावरच समाधानी न होता मला घडविणा-या शिक्षकांचं व विभागाचं नाव उज्वल करण्याचं स्वप्न मी पाहत आहे.

कु. साक्षी राऊत
बी. कॉम. भाग २

माझी फिनिक्स भरारी

(आत्मपर लेख)

दोन वर्षांपूर्वी वारणेच्या मायमाऊली आदरणीय शोभाताई कोरे (आईसाहेब) यांच्या पहिल्या पुण्यस्मरणाला माझे वडील मला घेऊन आले होते. तेव्हा या कार्यक्रमांमध्ये विद्यार्थीनीना 'शोभाज्ञा' शिष्यवृत्ती प्रदान केली जात होती. तेव्हा पपा मला म्हणाले, बाळ, ही शिष्यवृत्ती तुलाही मिळालीच पाहिजे. आईसाहेबांचे आशीर्वाद तुझ्याही डोक्यावर असलेच पाहिजेत आणि हेच स्वप्न उराशी बाळगून मी दोन वर्ष झपाटून अभ्यास केला. बारावीची परीक्षा झाल्यानंतर मला खात्री होती की, या वर्षीची रँक होल्डर मीच असणार. आणि आज ही शिष्यवृत्ती मला मिळत आहे. परंतु शिष्यवृत्ती मिळवण्याच स्वप्न दाखवणारे माझे बाबा आज माझ्या आयुष्यात नाहीत. आठ महिन्यांपूर्वी हार्टअटॅक मुळे पप्पा आम्हाला सोडून गेले.

शब्द देते सावकर साहेब ही 'पाडळीची कन्या' एक गव्हरमेंट ऑफिसर बनून सत्कार स्वीकारायला तुमच्या समोर येईल.

खरंच साहेब; तुमचे, आई साहेबांचे, तात्यासाहेबांचे न फिटणारे ऋण या परिसरावर आहेत आणि यातून उतराई होण्यासाठी माझ्यासारखी जिद्दी मुलगी फक्त एवढं च ठरवू शकते. या शिष्यवृत्तीमुळे मला नव्याने उभे

राहण्याची ताकद एखाद्या फिनिक्स पक्षाने भरारी घ्यावी तशी 'भरारी' मी घेतली.

माझ्या सारखंच अनेक लोकांना संकटातून बाहेर यशाचं शिखर गाठण्यासाठी या वारणेनंच मदत केली. खरंतर वारणानगर म्हणजे पन्हाळा गडाच्या पायथ्याशी आणि सामान्य माणसाच्या हृदयापाशी असलेलं गाव; मुळातच वारणेचा जन्म सामान्य माणसांची स्वप्न पूर्ण करण्यासाठी झाला आहे असे म्हणायला हरकत नाही. खर तर आयुष्यात येणा-या संकटांना समोर जावून कलेकलेन कस बदलायच, आयुष्यात रंग कस भरायच हे शिकवून वारणेने सामान्य माणसाच्या आणि विद्यार्थ्यांच्या हृदयापाशी स्थान निर्माण केलं.

प्रत्येक मुलाच्या आयुष्यातून वडील निघून जाताना ते एकटे जात नाहीत तर त्यांच्या बरोबर घराच सुख, आईचा आनंद, मुलांची छत्रछाया आणि सर्वकाही निघून जात असते. मी आणि बारावीत शिकणारा माझा भाऊ आमची स्वप्नच सगळंच हरवून बसलो होतो. CS बनन माझ ध्येय पण परिस्थितीमुळे शिक्षण थांबवाव की काय असा विचार माझ्या मनात आला होता. परंतु आईसाहेबांचे आशीर्वाद किती ताकदीचे आहेत हे मला आज कळतंय. सावकरसाहेब; ही शिष्यवृत्ती म्हणजे वडीलांच छत्र हरवलेल्या माझ्या सारख्या मुलीला मिळालेला एक भक्कम माधार आहे. ही शिष्यवृत्ती म्हणजे माझ्या आयुष्यातील एक टर्निंग पॉइंट आहे. मला माझ्या स्वप्नापर्यंत पोहचविणारी एक महत्वाची पायरी आहे. आणि यातून मला शैक्षणिक फी तर भरता येईलच पण त्याबरोबरच मी काहीची पुस्तकेही खरेदी करेन, या शिष्यवृत्तीन मला माझ खचलेल मनोबल परत दिले आहे. नव्याने उभे राहण्याची ताकद दिली. स्वप्नांना भरारी घेण्याची जिद्द दिली. म्हणूनच आज या व्यासपीठावर

वारणेच्या या संस्कारामुळंच सामान्य माणसाच्या मूला-मुलींनी कधी खेळाची मैदान गाजवली, तर कधी विचाराची व्यासपीठं गाजवली. कोणी आधिकारी होण्याची स्वप्न साकार केली तर साक्षी राऊत सारख्या अनेक विद्यार्थ्यांनी आधिकारी होण्याची स्वप्न पाहिली. मोठ्यांच्या समोर आदरांन कस झुकावं आणि बाजी मारून यशाचं शिखर कसं गाठावं हे सुद्धा वारणेनंच शिकवलं. खरंच यश मिळाल तर सन्मान कसा स्वीकारावा अन अपयश आलं तर अनुभव समजून हार न मानता झालेल्या राखेतून एखाल्या फिनिक्स पक्षासारखी भरारी कशी घ्यावी हे सुद्धा वारणेनंच शिकवलं.

अशी कलेकलेन शिकवण देणारी अन सामान्य माणसाच्या हृदयापाशी स्थान निर्माण करणारी वारणानगरी माझ्यासारख्या अनेक विद्यार्थ्यांची पंढरी आहे. या पंढरीचे भाग्यविधाते म्हणजे 'तात्यासाहेब कोरे आणि त्यांचाच वारसा चालवणारे माझे आधुनिक काळातील 'विठ्ठल-रखुमाई' म्हणजे डॉ. विनयरावजी कोरे आणि वहिनीसाहेब असं म्हणायला हरकत नाही.

कहर नाही प्रहर भी
कलीयुग असलं तरी
आधुनिक काळात विचार करून
निर्णय घ्यायला लावणारी
विद्येच माहेर घर वारणानगरी.

कुठे हरवल्या ओळी

वृत्त वंशमणी
मात्रा -८-८-४

रिमझिम रिमझिम कोसळणा-या धारा

धरतीलाही फुटेल हिरवी जाळी

कुठे थांबली माझी कविता बाई

कशा निसटल्या कुठे हरवल्या ओळी

का शब्दांनी पाठ फिरवली मागे

असे वाटते प्रतिभा माझी गेली

मासा व्याकूळ होतो पाण्यासाठी

कविता तशीच शब्दासाठी झाली

बघता सृष्टी काव्य फुलावे माझे

अंकुरापरी शब्द खुलावे आता

मला वाटते झुला होऊनी कविता

शब्द झुलावे वा-यासंगे आता

सौ. अमृता कंची

बी. ए. भाग -१

हिरव्या कविता

वृत्त-लवंगलता

मात्रा ८+८+८+४

अवघड असते मनासारखी सुंदर कविता सुचणे

सुचल्यावरती शब्द आपला प्रत्येकाला रुचणे

कोणी गाती फार गोडवे कोणी करती टीका

शक्य तेवढे शल्य रिचवता आनंदाने फुलणे

लगावली अन वृत्तापायी वेड लागले आहे.

एका एका कवितेसाठी रण माजवले आहे

उगीच नाही झाली कविता अशीच साधी सोपी

कल्पकतेने अंतरात या बीजरोवले आहे

लयवृत्तांच्या रानामध्ये घाम गाळला आहे.

तुम्हा वाटते सहजासहजी अंकुर फुटला आहे

दुष्काळाने ठाक कोरडी पडली होती माती

घामासंगे अश्रूंचाही सडा टाकला आहे.

अवघड असते गोष्ट कोणती तीच मलाही रूचते.

मला हवे ते मिळण्यासाठी कष्ट स्वतः मी करते.

सतवत नाही विचार भलता कधी मनाला माझ्या

आयुष्याचे रान पिकवण्या हिरव्या कविता लिहिते.

सौ. अमृता कंची

बी. ए. भाग १

कु. वैष्णवी शिवराम जाखले-पाटील

बी.एस्सी. भाग १

अमृतवेल

(ग्रंथ परीक्षण)

वि. स. खांडेकर हे नाव मराठी साहित्यक्षेत्रात आदराने घेतले जाते. साहित्य क्षेत्रातील काही मोजक्या आणि अजरामर कलाकृतींमध्ये त्यांच्या 'ययाति' आणि 'अमृतवेल' या कादंब-यांची गणना होते. त्यापैकी मला आवडलेली 'अमृतवेल' ही सर्वात सुंदर कादंबरी. खरं तर या कादंबरीचं मुखपृष्ठच इतकं बोलकं आहे की ते पाहताच पुस्तक उघडून आत डोकावण्याचा मोह आवरत नाही.

जगत आहेत असा साक्षात्कारच वाचकाला वाचताना होतो. मानवी स्वभावाचे विविध पैलू आणि त्यानुसार बदलत जाणारी नाती आणि नात्यातील वाढत जाणारा स्नेह व रुक्षपणा लेखकांनी अचूक टीपलेला आहे.

सुरुवातीला अल्लड असणारे कथेचे मध्यवर्ती पात्र म्हणजे नंदा ही क्रमाने कडू - गोड जीवनानुभव घेतल्यानंतर तटस्थपणे जीवनाकडे पाहायला शिकते. ही कथा आहे

मुखपृष्ठावर असलेल्या चित्रातल्या वेलीवर ना ना रंगाची फुलं उमलली आहेत. 'प्रीती' ही या वेलीसारखी असते असं लेखक म्हणतात. ते मनोगतात असं म्हणतात की, "प्रीती म्हणजे केवळ यौवनाच्या प्रेरणेतून उद्धवणारी वासना नव्हे ! त्या वासनेची किंमत मी कमी मानत नाही. सा-या सा-या संसाराचा आधार असते ती ! पण या वासनेला जेव्हा खोल भावनेची जोड मिळते तेव्हाच प्रीती ही अमृतवेल होते !" अशा प्रकारे प्रेम, मैत्री भावना, नाती, कर्तव्ये आणि एकुणच जीवनाचा अर्थ सांगणारी अशी ही कादंबरी वि.स.खांडेकर यांच्याकडून लिहीली गेली. मला असं वाटतं की आयुष्याकडे नकारात्मक दृष्टीने पाहणा-या लोकांना पुन्हा नव्याने आयुष्य जगण्याची प्रेरणा देण्यासाठी ही अमृतवेल नक्कीच मदत करते.

१२ वी मध्ये शिकत असताना मी प्रथम ही कादंबरी वाचली, वाचण्यासाठी एखादं चांगलं पुस्तक हवं आहे अस जेव्हा मी बाबांना बोलले तेव्हा त्यांनी मला ही कादंबरी सुचवली आणि मी ती वाचायला घेतली आणि तीन दिवसात वाचून हातावेगळी केली. ही कादंबरी वाचत असताना अक्षरशः मी त्यात हरवून गेले होते. लेखकांची भाषाशैली आणि कादंबरीचं कथानक हे वाचकाला खिळवून ठेवतं. गूढ, रहस्यमय वाटणारी ही कथा तितक्याच अर्थपूर्णसुद्धा आहे. कादंबरीतील अनेक पात्रं आपल्या अवतीभवती

उच्चशिक्षित पण संवेदनशील स्वभावाच्या एका तरुणीची म्हणजेच नंदाची. नंदा तिच्या प्रियकरासोबत म्हणजे शेखर सोबत सोनेरी आयुष्याची स्वप्न पाहत असताना आकस्मिक त्याचे निधन होते. पण त्या स्वप्नभंगातून सावरण्यासाठी तिचे वडील तिला मदत करतात. आणि नंदा जीवनाच्या कुशीत शिरते. नंदा जीवनाचा, आयुष्याचा, प्रीतीचा खरा अर्थ काय याचा शोध घेते. या शोधाची कथा म्हणजे अमृतवेल !

दादासाहेब या स्वातंत्र्य सैनिकापासून सुरु झालेली ही कथा नंदा, माई, वसू, मधुरा, मिलिंद आणि देवदत्त या पात्रांची ओळख करून देत वाचकाला हळूहळू आपल्या जाळ्यात ओढत जाते. एम. ए ला शिकणारी नंदा शेखरच्या अपघाती निधनाने सुन्न होऊन जाते, व आत्महत्येचा प्रयत्न करते. मात्र दादा, आई आणि मिलिंद म्हणजे तिच्या बहिणीचा मुलगा यांची माया तिला मागे खेचून आणते. आपल्या वडिलांना म्हणजे दादांना पत्राच्या माध्यमातून हा घडला प्रकार सांगते व माफी मागते. मग दादाही तिला समजावून सांगतात. आयुष्याचं महत्व पटवून देतात. तिलासुद्धा ते पटतं तेव्हा या सर्व दुःखातून बाहेर पडण्यासाठी ती स्वतःला कामात व्यस्त करण्याचं ठरवते व एम. ए नंतर पीएच. डी करण्याचा मानस बोलून दाखवते. दासबाबू म्हणजेच तिचे गुरु तिला सल्ला देतात की पीएच. डी करण्याआधी नंदाने बाहेर फिरून जग पाहावं, वेगवेगळे अनुभव

घ्यावे. आणि याची संधी तिला चालून येते. विलासपुरची जहागिरदारीन वसुंधरा एका स्त्री कंपॅनियनच्या शोधात असते. वसुंधरा ही नंदाची जुनी मैत्रीण असते. नंदा कंपॅनियनची नोकरी स्वीकारते आणि वसुंधरा सोबत विलासपूरला जायला निघते. या ठिकाणी लेखकांनी विलासपूरला जातानाच्या प्रवासाचे केलेले वर्णन हे जणू आपणच प्रवासात आहोत असे भासवते. लेखकांनी निसर्गातील विविध घटकांना मानवी स्वभावाच्या उपमा दिल्या आहेत. मी हे वर्णन वाचताना खूपच भारावून गेले होते.

विलासपूरला गेल्यानंतर नंदा वसुंधराच्या पतीला म्हणजेच देवदत्तला भेटते. पण तिथे गेल्यानंतर तिला कळतं की देवदत्त व नंदा यांच्या संसारातील वातावरण दुषीत आहे. देवदत्तच्या आयुष्यावर परिणाम करणारी तीन महत्वाची पात्र म्हणजे त्याची आई, वडील आणि वसुंधरा. देवदत्तचा दृष्टीकोन बदलणारी नंदा हेमिंग्वे आणि विवेकानंदांच एकत्रित चित्र हे ही लेखकांच्या विचारांच्या द्वंद्यांच प्रतीक आढळतं.

जीवनसागर विशाल आहे. जितका सुंदर-तितकाच भयंकर देखील आहे, त्याला ना ऐलतीर, ना पैलतीर. या समुद्रात माणसाचं भक्ष असणारी मासळी भरपूर आहे. मात्र माणूस ज्याच भक्ष बनू शकतो असे शार्क मासे ही थोडे नाहीत. लेखकांचे हे तत्वज्ञान किती प्रासंगिक वाटते. दुःख माणसाला अंतर्मुख करतं हेच खरं. ते दुस-या माणसाशी असलेलं आपलं नातं दृढ करतं. यात लेखक आपल्या मानवी मनाचा धर्म समजवतात. “भग्न स्वप्नांच्या तुकड्यांना कवटाळून बसण्यासाठी मनुष्य जन्माला आलेला नाही. मानवाचं मन केवळ भूतकाळाच्या साखळदंडानी करकचून बांधून ठेवता येत नाही. त्याला भविष्याच्या गरुडपंखांचं वरदानही लाभलेलं आहे! एखादं स्वप्न पाहणं, ते सत्यात उतरावं यासाठी धडपडणं, त्या धडपडीतला आनंद लुटणं आणि दुदैवाने ते भंग पावलं तरी त्याच्या तुकड्यांवरून रक्ताळलेल्या पावलांनी दुस-या स्वप्नामागे धावणं हा मनाचा धर्म आहे. मनुष्याच्या जीवनाला अर्थ येतो तो यामुळे!

देवदत्त आणि वसुंधरा हे दाम्पत्य आत्मकेंद्रित झालेले असते. स्वतःच्या दुःखाच्या डोहात इतके बुडालेले असते की संसारात एकमेकांना जपायचं असतं, फुलवायचं असतं हे साफ विसरून गेलेले असतात. कुणीही माणूस असो जेव्हा त्याला मृत्यु आणि व्यसन हे जवळचे वाटू लागतात तेव्हा त्याच्या जवळच्या व्यक्तीने त्याला मायेने बांधून ठेवले पाहिजे. नंदाच्या मुखातून लेखक आपल्याला आयुष्याचे सत्य सांगतात. जीवनचक्राच्या या अखंड भ्रमंतीत माणसाला एकच गोष्ट करण्यासारखी आहे ती म्हणजे दुस-या माणसाशी जडलेलं नातं न विसरणं. त्याचं जीवन फुलावं म्हणून

जे जे जमेल ते करणं. देवदत्त यांच्या मुखातून लेखक आपल्याला जगातील दोन प्रकारचे लोक समजवतात. देवदत्त चुकीच्या संगतीत वाढले. त्यांच्या आई-वडिलांच्या चुकीच्या वागण्यामुळे देवदत्तच्या मनावर बरेच आघात झाले होते. आणि अशात आत्मकेंद्रित असलेली फक्त स्वतःचा विचार करणारी वसुंधरा त्याची सहचारिणी बनते. पण ती देवदत्तला समजून घेवू शकली नाही. देवदत्तला दुःखातून बाहेर काढू शकली नाही. पतीच्या सुख-दुःखाशी ती एकरूप होऊ शकली नाही. सावित्रीने सत्यवानावर प्रेम केलं ते स्वतःला विसरून. मात्र हॅम्लेटच्या आईला ते जमलं नाही. लेखक म्हणतात, माणसाच्या विवेकशक्तीपेक्षा त्याचे मनोविकार बलवत्तर असतात. माणूस कसाही असो त्याचं एका गोष्टीवर प्रेम असतं ... जगण्यावर... या दुःखामुळे देवदत्तच्या मनात आत्महत्येचे विचार घोळत असतात. नंदा त्याच्या दुःखात समरस होते. त्याला दुःखाच्या एकाकी गर्तेतून बाहेर काढण्यासाठी हात देते. या दरम्यान तिच्या चारित्र्यावरही शंका घेतल्या जातात. मात्र समाज बंधनात न अडकता ती देवदत्तला साथ देते. इथे लेखक नंदाच्या मुखातून सांगतात की इतरांचे अश्रू पुसणारे लोक या जगात फार कमी असतात पण त्यांचा आनंद अलौकिक असतो. सर्वस्वाच्या समर्पणाची धुंदी, मानवतेवरच्या प्रेमाची धुंदी या धुंदीत अद्भुत आनंद आहे. माणसाचं छोटं दुःख जगाच्या मोठ्या दुःखात समरस झालं की त्याला सुखाची चव येते.

‘अमृतवेल’ आपल्याला आयुष्यावर प्रेम करायला शिकवते. आपल्याला पडलेल्या अनेक प्रश्नांची उत्तरे या कादंबरीत हमखास मिळतात. या कादंबरीमध्ये लेखकांनी वापरलेली शब्दसंपदा म्हणजे त्यांच्या भाषेवरील असणाऱ्या प्रभुत्वाचे उत्तम उदाहरण आहे. प्रेम, मैत्री, नाती, कर्तव्ये, आयुष्य यांसारख्या फुलांनी बहरलेली ही अमृतवेल म्हणजे वि. स. खांडेकर यांनी मराठी साहित्यसृष्टीला दिलेली एक अर्थपूर्ण, सुंदर आणि अमूल्य भेट आहे !

कादंबरी - अमृतवेल

लेखक - वि.स.खांडेकर

प्रकाशक - मेहता पब्लिशिंग हाऊस, १९४१

पहिली आवृत्ती - १९६७

किंमत - २७५/-

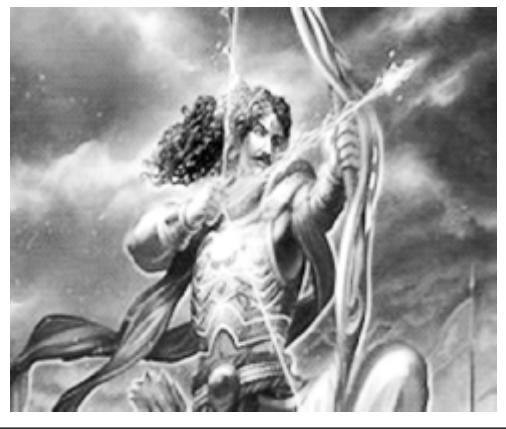

कु. तेजस्विनी संजय माने

बी.एस्सी. भाग २

एक शापित योद्धा कर्ण (व्यक्तिचित्रण)

महाभारतात लोकांच्या दृष्टिने पाहिल्यास अगदी लहान पात्र, परंतु पराक्रमाने आणि कर्तृत्वाने पाहिल्यास अगदी आकाशाच्या उंचीचे सर्वात मोठे पात्र म्हणजे मुत्युंजय कर्ण. महाभारतात श्रेष्ठ योद्धा अर्जुन आहे असे समजतात पण सत्य तर असे आहे की नुसता श्रेष्ठच नाही तर सर्वश्रेष्ठ योद्धा कर्ण आहे. आज पर्यंत कोणाला कर्ण समजलाच नाही. आजपर्यंत महाभारतातील एक खलनायक म्हणून कर्णाकडे पाहिले जाते, परंतु महाभारतातला खरा हिरो कर्णच आहे.

सकाळी प्रणाम सुर्याला,
नित्य दानाचे कर्म
इतिहास करेल गर्व त्याच्यावर
तो एकच होता 'राधेय कर्ण'।

लहानपणापासून कर्ण धनुष्यधारी होता. पण त्या काळात फक्त शस्त्रांचा अभ्यास क्षत्रिय लोक करत. पण कर्ण सुतपुत्र असल्याने त्याला धनुष्यापासून लांब ठेवण्यात आले. त्याची लहानवयातील धनुष्यविद्या पाहून अनेकांनी त्याला विरोध

केला. पण कर्णला हे मान्य नव्हते. एवढेच नाही तर धनुष्याला स्पर्श केल्याने कर्णच्या काकांचा हात छाटला होता असे वर्णन आले आहे. तसेच कर्णचा सर्वप्रिय लहान भाऊ 'श्रोण' याने वेद बोलण्याने, सोन्याचे पाणी उकळून तोंडात घातले होते. जिवंतपणी मुत्युदंडाची शिक्षा दिली होती. त्या काळात लोकांवर होणाऱ्या अन्यायाविरोधात कर्ण लढत राहिला. यासाठीच कर्णचा जन्म एक क्षत्रिय असून सुतकुळात झाला असावा.

कुंतीला दुर्वासा ऋषींनी प्रसन्न होवून आशीर्वादाच्या रूपात भेट म्हणून मंत्राची दक्षिणा दिली. या मंत्राचा वापर करून साक्षात देवांना आव्हान देता येते; इतका अनमोल मंत्र दिला. बालपणाच्या खोडकरपणामुळे किंवा चुकीच्या वयात मंत्र म्हटल्याने सूर्यदेवांना आव्हान करताच सूर्यदेवांनी प्रसन्न होवून पूत्र प्राप्तीचा आशीर्वाद दिला. कुमारी कुंतीला अगदी लहान वयात आई होण्याचं सौभाग्य मिळाले होतं आणि दुसरीकडे आपल्याच लेकराला साधं कुशीत पण न घेण्याचं, आईचं प्रेम न देण्याचं दुर्भाग्याच वरदान लाभलं होतं. लोकांच्या राजकुळाच्या आणि स्वतःच्या स्वाभिमानासाठी दगडासारखे कठीण मन करून, भर रात्री अश्व नदीच्या लाटांवर कर्णला सोडलं. त्या दिवसांपासून नियतीच्या लाटांवर वाहणारं पोरकं पोरं म्हणजे कर्ण

आईच्या चुकीचे फळ आयुष्यभर कर्ण भोगत राहिला. ज्याला कौंतेय व्हायचे होते, तो राधेय म्हणून ओळखला जाऊ लागला. पुत्रहीन राधाईला प्रवाहपात्रात कर्ण सापडला आणि तिचे मातृत्व जागे झाले, तिला पुत्रप्राप्ती झाली. ती कर्णाच्या पायगुणामुळेच अशी अधिरथ-राधाईची श्रद्धा. अधिरथ-राधाईपाशी कर्ण मोठा होत होता. कर्णने स्वतःची ओळख ही आईच्या नावाने केली आहे. 'राधेय कर्ण' आहे. यावरून कर्ण मातृभक्त असल्याचे स्पष्ट दिसून येते.

गुरुशिक्षाची वेळ जवळ आली असता कर्णने शिष्यासाठी मागणी केली. यावर अहंकारी द्रोणाचार्यांनी कर्णचा अपमान करत एक सुतपुत्र असल्याने सरळ नकार दिला. द्रोणाचार्यांचा सर्वात प्रिय शिष्य अर्जुन होता. अर्जुनला जगात सर्वश्रेष्ठ धनुर्धर बनवायची शपथ त्यांनी घेतली होती. कुलगुरू द्रोणाचार्यांनी शिष्य अर्जुनासाठी सर्वश्रेष्ठ एकलव्याकडून अंगठा गुरुदक्षिणा घेतली. ज्या एकलव्याने देवाप्रमाणे पूजा केली त्याच्या विदयेला मग अर्थच राहिला नाही. द्रोणाचार्यांच्या या कपट करून घेतलेल्या गुरुदक्षिणेमुळे कर्णने एवढे होवून हार मानली नाही, द्रोणाचार्यांचे गुरु साक्षात भगवान परशुराम यांच्याकडे एक ब्राम्हण असल्याचे खोटे सांगून, कर्णने गुरुशिक्षा घेतली. कारण परशुराम फक्त ब्राम्हणाना शिक्षा देत होते.

एका वीराला ना समाज रोखू शकला,

ना वर्ण,

ज्याने आपल्या शौर्याने लिहिल्या गाथा,
तो होता महावीर कर्ण.

खरंतर आजकालच्या आपल्या मुलांनी कर्णचा आदर्श घ्यावा. सगळे जग विरोध करताना सुद्धा जो अधिकार त्याला नव्हता तो त्याने नुसताच मिळवला नाही तर त्या अधिकाराच्या जोरावर सर्वश्रेष्ठ योद्धा बनला याला इतिहास साक्ष आहे. कर्णासारखा कोणी झाला नाही कधी कोणी असेल असेही नाही. कर्णाचे सत्य समजताच परशुरामांनी रागात येऊन कर्णाला शाप दिला. "ज्या क्षणी तुला या शस्त्रांची सगळ्यात जास्त गरज असेल त्यावेळी माझ्याकडून घेतलेल्या, सगळ्या अस्त्रांची विद्या तू विसरून जाशील." यावर कर्णने सांगितले, गुरुदेव सुतपुत्र व्हायचे, माझ्या हातात नव्हते. तरी पण हा शाप मी स्वीकारतो. कारण मी जन्मताच शापित आहे. पुढे, दृष्टीभेद करताना कर्णाचे लक्ष भटकल्याने बाण जाऊन एका ब्राह्मणांच्या गायीच्या पाड्याला लागला यावर ब्राह्मणाने शाप दिला. "ज्यावेळी युद्धात तुझे लक्ष भटकेल त्या क्षणी तुझा मृत्यू होईल." क्षत्रिय असून देखील एक सूतपुत्र असल्याने कर्णाला ते अधिकार मिळाले नाहीत. प्रत्येक वेळी सुतकुळातील असल्याने त्यांचा अपमान, तिरस्कार केला. परंतु यावेळी फक्त एका मित्राने त्याला ते सगळे अधिकार दिले आणि अंगराज्याच्या राजाची पदवी प्रदान केली. एका राज्याप्रमाणे सगळे अधिकार कर्णाला दिले. या उपकारांसाठी कर्णाने आयुष्यभर साथ देण्याचे वचन दुर्योधनाला दिले. कर्ण आपला मुलगा आहे हे कुंतीला समजताच कर्णाकडे दान मागण्यासाठी, आपल्या पाच मुलांच्या संरक्षणासाठी तिने कर्णा कडे मदत मागितली असता कर्णाने वचन दिले. माता, कर्णाच्या दारात आलेला भिक्षुक रिकाम्या हाती जात नाही, मी वचन देतो, अर्जुन सोडून मी तुमच्या चार पुत्रांवर कधी शस्त्र उचलणार नाही. दिलेले वचन शेवटच्या श्वासापर्यंत निभावणारा आणि मागितल्यावर अगदी प्राण सुद्धा दान देणारा दानवीर अशी एक वेगळी ओळख आहे कर्णाची.

माता कुंतीला भेटून कर्णाचे अश्रू वाहून गेले,

सत्य सांगूनही कुंतीचे पूत्र पाचच राहून गेले.

की महाभारतातील प्रसिद्ध योद्धा आणि शेवटच्या दिवसांमध्ये कौरव सेनेचे सेनापती कर्ण आपल्या प्रतिद्वंदी अर्जुनापेक्षा श्रेष्ठ धनुर्धर होता या गोष्टीला आपण नाकारू शकत नाही. ज्यांची प्रशंसा श्रीकृष्णाने देखील केली आहे पण म्हणतात ना कुसंगतीचा प्रभाव फारच घातक ठरतो. कुसंगतीमुळे कर्णने भरपूर चुका केल्या. त्याच्या चुकांमुळे कौरव आणि पांडवांच्या युद्धात

त्याला कमजोर बनवले. एकदा कृष्णाने कर्णला प्रश्न केला की, दुर्योधन सारख्या चुकीच्या व्यक्तीकडून लढण्यापेक्षा अर्जुनाचा सारथी होऊन युद्ध लढ, यावर कर्णने उत्तर अगदी छान दिले. मला दुर्योधनाची साथ द्यावी लागली कारण, प्रत्येकाकडे पार्थसारखे सारथी नसतात. कोणाकडे शकुनीसारखे पण लोक असतात. म्हणून मला दुर्योधनासाठी सारथी व्हावे लागले. कर्णला कशाप्रकारे काबूत ठेवावे हे स्वतः भगवान श्रीकृष्णासाठी देखील चिंतेचा विषय होता. दुर्योधनाच्या काय कोणाच्याही मदतीची त्याला गरज भासली नसती, तो इतका पराक्रमी होता. मुळात चांगला, पण वाईट गोष्टीची साथ देणारा असे त्याचे साधारणतः रूप आढळते.

जीवनात एक मित्र कृष्णासारखा असावा

जो तुमच्यासाठी युद्ध न लढता,
योग्य मार्गदर्शन दाखवणारा
आणि एक मित्र कर्णासारखा,
जो तुम्ही चुकीचे असूनसुद्धा
तुमच्यासाठी युद्ध लढणारा.

याचा परिणाम पण माहीत होता, पण गोष्ट मैत्रीची होती परिणामाची नाही. "संगत विचार करूनच धरा, कारण ती संगतच होती जिने महारथी कर्णाचा विनाश केला."

कर्ण हा महातेजस्वी होता. जन्मताच कवचकुंडल असल्याने कर्णला युद्धात पराभव करणे सोपे नव्हते. त्यामुळे इंद्रदेवाने एका भिक्षुकांचे रूप घेतले आणि कर्णपाशी येऊन दान मागितले. पहिल्यांदा वचन द्या मगच दान स्वीकारीन अशी अट घातली. त्यावर कर्णाने हातात जल घेऊन वचन दिले. मग इंद्राने कवचकुंडले मागितली. त्यावेळी क्षणाचा विलंब न करता, रक्ताने अंग माखले असताना सुद्धा, मृत्यू समोर आहे माहीत होते. तरी पण आनंदाने दान दिले. यावर इंद्रानेसुद्धा या वीराला प्रणाम केला.

ओळखून इंद्रांचे सत्य

जीवन त्याला दान दिले

अशा स्वार्थी जगात

कर्णाने दानात सन्मान भरून दिले.

युद्धातसुद्धा ब्राह्मणाच्या शापाप्रमाणे रथाचे चाक अडकून बसले. कोणाला माहीत पण जणू धरतीमातेने त्याला शेवटच्या क्षणी आपल्या कुशीत घेतले होते. कर्णाचे गुरु परशुरामांच्या शापाप्रमाणे शेवटच्या क्षणी अर्जुनाच्या शस्त्राला टक्कर देण्यासाठी मात्र कर्ण शस्त्रविद्या विसरून गेला. याचाच फायदा घेत भगवान श्रीकृष्णाच्या आज्ञेने अर्जुनाने बाण सोडला. तो जाऊन कर्णाला

लागला. दुर्योधन पळत आला, सत्य समजतात कर्णाकडे पहात दुर्योधन म्हणत होता मला आधी माहीत असतं, तू नुसता मित्र नाहीस, माझा जेष्ठ आहेस, तर नुसती गादीच नव्हे सगळं राज्य तुला प्रदान केलं असतं. आज माध्यानकाळी खरा सूर्यास्त झाला होता. साक्षात भगवान कृष्णसुद्धा रडले होते. कारण आज एक शापित योद्धा, युद्धात नाही तर नशिबाकडून हरला होता.

अर्जुन बनून जावो संपूर्ण जग,
पण मला मात्र स्वतःला कर्णच
बनायचे आहे.

कर्णाचे डोळे तसेच उघडे होते, सूर्यबिंबाकडे पाहत दुर्योधनाची मान खाली झाली, कर्णाने मिटलेली उजवी मूठ उघडली होती. दुर्योधनाचे अश्रू त्या हातावरून ओघळत होते, कर्णाच्या उजव्या तळहातावर पडणारे अश्रू जमिनीकडे ओघळत होते. जणू त्या मोकळ्या हाताने जाता-जाता कर्ण शेवटचे दान देत होता.

निःसंशय धनुर्धर अर्जुनाने जिकलेले
सर्व रण आहेत.

परंतु, मनावर राज्य करणारे माझे,
मृत्युंजय कर्ण आहेत.

शेवटी मला असं म्हणावसं वाटतं....
कौरवो की भीड से होके भी, कर्ण को जो ना भुलेगा,
जाना जिसने दुःख मेरा वो कर्ण-कर्ण बोलेगा.

कल्लोळ

वृत्त - आनंदकंद

प्रकार - गैरमुसलसल

लगावली- गा गालगाल गागा, गा गालगाल गागा

कल्लोळ भावनांचा राखून ठेवते मी

कच्च्या वहीत आता सारेच मांडते मी

संसारमग्न झाले कित्येक त्याग केले.

नाही कुणास पर्वा कोणास बोलते मी

जेव्हा खरेच माझ्या मित्रास राग येतो

रागात बोललेल्या शब्दास टाळते मी

गर्दीत माणसांच्या माणूसकीच नाही.

संवेदना मनाची माझ्यात शोधते मी

स्पर्धा अजून बाकी या धावत्या युगाची

एकांत जो मिळाला मुद्दाम थांबते मी

सौ. अमृता कंची

बी. ए. भाग १

यशवंतराव चव्हाण वारणा महाविद्यालयातील २९९ विद्यार्थ्यांची निवड

वारणानगर (राष्ट्रगीत वृत्तसेवा) वारणानगर येथील यशवंतराव चव्हाण वारणा महाविद्यालयाच्या करिअर गायड्स, ट्रेनिंग अँड प्लेसमेंट सेलच्यावतीने एन.आय. आय.टी.च्या सहकायनि अँक्सिस बँकमध्ये असिस्टंट मॅनेजर पदासाठी एक दिवसीय प्रशिक्षण व कॅम्पस ड्राईव्हचे आयोजन करण्यात आले होते. सदरच्या कॅम्पस ड्राईव्हमध्ये दीपा पाटील, संजय बाबर, हर्षदा पाटील, शिवम पाटील, तेजस घेवारी, शुभम पाटील, अंकिता इंगळे, अमृता

तोरस्कर, अंजली जाधव या विद्यार्थ्यांची असिस्टंट मॅनेजरपदी ४.४२ लाख प्रति वर्ष पॅकेजसह निवड झाली. निवड झालेल्या सर्व विद्यार्थ्यांचे प्राचार्य प्रा. डॉ. ए.एम. शेख यांच्या हस्ते या

पदाच्या प्रशिक्षणासाठीचे प्रवेशपत्र, गुलाब पुष्प व ग्रंथ भेट देऊन सन्मान करण्यात आला. या कार्यक्रमाप्रसंगी श्री वारणा विभाग शिक्षण मंडळाचे अध्यक्ष आम. डॉ. विनय कोरे, प्रशासकीय

अधिकारी प्रा. डॉ. वासंती रासम यांनी निवड झालेल्या सर्व विद्यार्थ्यांना शुभेच्छा दिल्या.

यामध्ये प्रामुख्याने कॅलिक्स केमिकल्स अँड फार्मा लि., मुंबई, ब्रासिका फार्मा मुंबई, स्टेट स्ट्रीट एच. सी. एल. सर्विसेस पुणे, युएसव्ही प्रा. लि. चिपळूण, रूट्स बायोटेक प्रा. लि. पुणे, आयसीआयसीआय लोम्बार्ड सोलापूर, रोडियम प्रा. लि. पुणे, संजय घोडावत फूड फॅक्टरी हातकणंगले, अशा विविध नामांकित कंपन्यांचा समावेश आहे.

निष्ठेचे विचारपीठ (एकांकिका)

रितेश जितेंद्र पाटील
बी. एस्सी. भाग २

पात्र : एक साठ वयाचा प्रगल्भ मराठी लेखक आणि दुसरा प्राध्यापक होऊ इच्छिणारा पंचविशीतील एक अभ्यासू तरुण. (हा तरुण लेखकाचा सहाय्यक असून त्याच्या वागण्या-बोलण्यापासून ते लिहिण्यापर्यंतच्या सर्व गोष्टींचा अभ्यासक आहे)

(स्थळ : लेखकाची खोली, पुस्तकांचे प्रतीकात्मक कपाट, खुर्ची टेबल वगैरे)

सहाय्यक : सर..सर ...! सर बातमी ऐकली का ? “ आनंद पेलायला आकाश ठेंगणे झालंय. डोंगराचं कौतुक करायला क्षितिजाकडे शब्दांचा तुटवडा पडलाय “ हे तुमचे शब्द आज सार्थ झालेत.

लेखक : म्हणजे....! माझ्या कथानकात रंगविलेल्या विचारांच्या सुखदुःखात तू ही अडकाय लागलायस ! मला वाटलं होतं, तू वेगळा असशील अगदी माझ्यासारखा सुखदुःखाची गुंफण करून विचारांना प्राधान्य देणारा. पण तू भावनेत रमून विचारांना दूर लोटण्याकडे मार्गक्रम करत आहेस.

सहाय्यक : (आश्चर्यकारक चेह-याने) सर, असं का बोलताय ? तुम्ही विचारांनी जगायला शिकवलंय पण कधीतरी आनंद, दुःख, यातना या भावनाही साज-या करायला हव्यात ना ! 'कायम' असंच होते, मी नवीन काहीतरी डोक्यात घेऊन येतो आणि तुमच्या तत्त्वज्ञानाच्या पसा-यात अडकून पडतो बरं! जाऊ दे, तुम्ही अजूनही तत्त्वज्ञानात विचाराधीन आहात. (थोडासा हसून) याचा अर्थ तुम्ही बातमी ऐकलेली नाही. ती ऐकली, तर तुम्हीही नाचायला लागाल आणि मलाही नाचवाल, अगदी तुमच्या शब्दांसारखे.....

लेखक : बातमी...! बातमी ! सकाळपासून तेच ऐकतोय त्याच्याशिवाय दुसरे कानी पडायला मार्ग नाही. लग्नाच्या आहेरासाठी ओळख शोधून पत्रिका पाठविणा-याप्रमाणे सकाळपासून प्रत्येकाचा फोन येतोय... आश्चर्य वाटते रे मला या लोकांचे, कालपर्यंत कोण कुठला खितपत पडलेला पण माझ्या विश्वाचा सम्राट आज त्याच्या विश्वात एकाकी प्रसिद्धी पावतो.

इतका की जेवायलासुद्धा उसंत मिळत नाही. प्रसिद्धीच्या मागे फिरणारे हे वलय काटेरी आहेच. पण बागेतल्या शी-स्वा प्रमाणे एकाकी वर पोहोचवणारे आहे.

सहाय्यक : सर, तुम्हांला बातमी माहीत असून तुम्ही इतके शांत, संयमी कसे ? अहो सर, किंबहुना त्या पुस्तकाचा तरी मान ठेवा. भारत देशातला सर्वोच्च 'ज्ञानपीठ पुरस्कार' आज सकाळी तुमच्या कादंबरीला जाहीर झाला. सगळा महाराष्ट्र तुमचा उदो- उदो करतोय. प्रत्येक प्रेसमधून मुलाखतीसाठी फोन येतोय. आणि तुम्ही इथे अशा विचारांत दंग आहात.

लेखक : याच प्रसिद्धीची मला भीती वाटते. कालपर्यंतचा मी आणि घोषणा झाल्यानंतरचा मी जरा तुलना करून बघ. तुला जाणवेल या पुरस्काराच्या घोषणेमुळे प्रसिद्धीचा महापूर आहे. थोड्या दिवसात पाण्याला वाट मिळाली की पुन्हा एकदा दुष्काळाने भेगाळलेली जमीन दिसेल.

सहाय्यक : सर, असे का म्हणताय ? प्रकाशक नेहमी तुमच्या पुस्तकाची वाट पाहत असतात. आजच्या काळात प्रकाशनपूर्व वाचक नोंदणी करतात हे काय कमी आहे का ?

लेखक : (भावनिक आवेशात) मी वाचकांचा विचार कधी केलाही नाही आणि कधी करणारही नाही. अरे मागणीनुसार बदललेले साहित्य म्हणजे वस्तू वाटली का रे तुला ? साहित्य म्हणजे यंत्र आहे विचार पोहोचवण्याचे. मनात आलेला एखाद्या विचार कथानकाच्या बोचक्यात गुंडाळून वाचकासमोर फेकायचा, मग काही वाचक कथानकात गुरफटतात आणि फार थोडे मनन, चिंतन या मार्गाने विचारापर्यंत पोहचतात. कथानकाची धुंदी ही केवळ नशा आहे. पण त्यामधल्या विचाराचा छोटासा अंशही मानवी जीवनाची दिशा आहे.

सहाय्यक : सर, नका ना आज तरी भावनांचा गुंता वाढवू. ज्ञानपीठ विजेता म्हणून मिरवा ना आज ! पेढे वाटूया, मिरवणूक काढूया....

लेखक : अरे कसला आनंद मूर्खा ! पुरस्कार ही जर का साहित्य

संपन्नतेची कसोटी धरली तर मग पैसे ओतून अनेकांनी पुरस्कार आपल्या नावावर करून साहित्य क्षेत्राचे वाटोळे केले असते. साहित्य लिहिताना मनाला होणारा आनंद, कथा पुढे सरकविणारा विचार, पात्रे, घटना या सर्वांनी आत्मसुखात्मक वाटले पाहिजे निदान लेखकाला तरी. म्हणून मी कोणाचाही विचार न करता वाटेल ते वाटेल तेव्हा लिहित सुटतो.

सहाय्यक : (रडकुंड्या अवस्थेत) सर, जरा तरी आनंद व्यक्त करूया की.

लेखक : अरे, तू. तू अजून तेथेच अडकलास. एखादा पुरस्कार मिळाल्याचा आनंद व्यक्त करण्यापेक्षा त्या पद, प्रतिष्ठेची काही नैतिक मूल्ये आणि जबाबदा-या असतात. मानवी मनाला कितीही वाटत असलं गुलालात लोळावे तरी नीतिमत्ता खांद्यावर येऊन माणूस प्रगल्भ बनतो.

सहाय्यक : ज्ञानपीठ विजेतेपदाची कसली कर्तव्ये, जबाबदाऱ्या, वर्तमानपत्रास दहा-बारा मुलाखती दिल्या. प्रधानमंत्र्यासमोर एक तासाभराचे भाषण ठोकले की संपले. शिवाय दहा लाख रुपये मिळतात.

लेखक : कधी- कधी मी तुझी निवड करून चूक केली असे वाटते. भल्या माणसा विचार फक्त मांडायचे नसतात ते जगायचे असतात.

सहाय्यक : म्हणजे...! सर काय म्हणायचे आपल्याला, जरा स्पष्ट बोला.

लेखक : अरे वेड्या आजवर आपण कोणत्या भाषेत लिहिले ?

सहाय्यक : मराठी शिवाय तुम्ही इतर कोणत्या भाषेत लिहिलेले आठवत नाही.

लेखक : मग माझ्या सोन्या, ज्या भाषेने आपल्याला अक्षरं पूरविलीत, शब्द सुचवलेत आणि विचार रुजवलेत त्या माऊलीसाठी तिचा लेक म्हणून आपली काही कर्तव्य आहेत की नाहीत.

सहाय्यक : सर, आजवर तुमच्या ओघवत्या लेखणीमधून साहित्यक्षेत्राच्या विकासाला हातभार लागलाच की! तुम्हीही वाचकांच्या ज्ञानात भर घातलीत, त्यांची अभिरुची वाढविलीत.

लेखक : (थोडी गोंधळलेली अवस्था) विकास, भर असले भंपक शब्द परत वापरायचे नाहीत. मी लिहितो माझ्या सुखासाठी आणि

मला लिहायची संधी मिळाली ती बाराव्या शतकापासून समृद्ध होत आलेल्या माझ्या मायमराठीमुळे. तिच्यामुळे मी लेखक झालो, साहित्यिक म्हणून मिरवलो. आता तिच्या मुलाला साहित्यातील सर्वोच्च पुरस्कार मिळतोय म्हटल्यावर माझ्याकडून काहीतरी अपेक्षा असतील ना तिच्या !

सहाय्यक : भाषेच्या कसल्या आल्यात अपेक्षा ?

लेखक : (थोडासा हसून) यात तुझा दोष नाही. नीतीमत्तेच्या मार्गावरून चालणा-यांनाच फक्त त्या अपेक्षा दिसतात, जाणवतात. तू विषय सोडून दे. तुझ्या डोक्याच्या बाहेरचा आहे. एक काम कर, टेबलवर उद्याच्या प्रबळ महाराष्ट्रासाठी द्यायचा लेख ठेवलाय तेवढा त्यांना देऊन टाक. (सहाय्यक टेबलजवळ जातो. लेख हातात घेतो. आश्चर्यचकित होतो. वेड्यासारखा मनातल्या मनात लेख वाचत राहतो. जीवाच्या आकांताने एक-एक परिछेद पुढे जात असतो. वाचून संपवितो आणि मोठा दीर्घ श्वास घेतो)

सहाय्यक : (हतबल अवस्थेत) सर, नका ना अस करू. कालच पुरस्कार जाहीर झालाय. तोपर्यंत आज तुम्ही तो नाकारण्याचा अग्रलेख लिहिलाय. माझ्या आयुष्याच्या उमेदीची दोन-चार वर्ष मी तुमचा आणि तुमच्या साहित्याचा अभ्यास करतोय. हात जोडून विनंती करतो, नका असं करू. रात्रंदिवस वाक्यांच्या पिंज-यात आणि अर्थाच्या विशाल पटलावर दौड मारणा-या या साहित्य पटूला एक चाहता अभ्यासक, प्रेमी म्हणून मला बघायचंय तुम्हाला पुरस्कार स्वीकारताना ...

लेखक : अरे वेड्या, नको इतका जीव गुंतवू. गुंतवलेला प्रत्येक जीव तुटल्याशिवाय वेगळा होत नाही आणि आपण वेगळे आहोत. शरीर, मन आणि विचारांनीसुद्धा.

सहाय्यक : सर, याचा लोकांवर काय परिणाम होईल ? मराठी भाषेचा सन्मान म्हणून लोक या घटनेकडे बघतात आणि तुम्ही अभिजात दर्जा या किरकोळ कारणासाठी पुरस्कार नाकारताय.

लेखक : (चिडलेल्या स्वरात) किरकोळ कारण नाही ते. कन्नड, तमिळ, तेलगू आणि संस्कृत या भाषांना अभिजात दर्जा मिळतोय. त्यांच्या विकासासाठी लाखो रुपये मिळतात. मग माझ्या मराठीनेच काय घोडं मारलंय. आणि राहिला लोकांच्यावरील परिणामाचा प्रश्न. तर त्याची काळजी तू करू नकोस. अगदी सुरुवातीपासून हृदयावर अभयपद बहाल करून पूर्ण समर्थन करणारे एकीकडे असतील तर दुसरीकडे 'माजलाय रे हा' असा सूर उमटेल.

सहाय्यक : पण सर हे करून काय मिळेल ? सरकार लगेच दर्जा जाहीर करील असं वाटतं का तुम्हाला.

लेखक : मुळीच नाही...! लगेच वाकायला सरकार म्हणजे काय लोहाराचा भाता आहे का ? आमच्या संयुक्त महाराष्ट्रासाठी शेकडो जणांचे रक्त सांडले त्यावेळी सरकार जरा लवकर वाकले असते तर तुमची हाडामासाची माणसं वाचली असती.

सहाय्यक : आंदोलनाला भीक न घालणा-या सरकारची पुरेपूर कल्पना असून तुम्ही हे पाऊल का उचलत आहात ?

लेखक : हे बघ, मला माहीत नाही काय होईल . कितपत परिणाम होईल. पण मला साधारण वीस वर्षांपासून भिजत पडलेला माझ्या मातृभाषेचा, माझ्या आईचा प्रश्न लोकांसमोर आणण्याची संधी म्हणजे हा पुरस्कार वाटतो मला. इतकी वर्ष तिने मला शब्द पुरविले आता एक संधी तिच्यासाठी काहीतरी करण्याची आहे.

सहाय्यक : सर, यासाठी तुम्ही दहा लाख रुपयांवर पाणी सोडताय. ना ?

लेखक : मी लिहितो त्यातून थोडेफार पैसे मिळतात. पण मी पैशासाठी मुळी लिहितच नाही. आणि हां आजपासून ठरवले तर व्यक्ती सुमनांची कौतुके करून राजकारणी सत्ताधीश यांचे गोडवे गावून मालामाल होईन. पण लक्ष्मीसाठी सरस्वतीने पायघडी घालणे हे माझ्या नीतीमतेत बसत नाही. लक्ष्मी अन्न देईल, समाधान देईल पण सरस्वती पिढ्यानपिढ्या चालत आलेले ज्ञान देते. ज्ञानाचा विकास करणे फक्त आपल्या हातात असते. त्याची सुरुवात आणि शेवट आपल्या हातात नसतो.

सहाय्यक : सर, तत्वज्ञान ठेवा बाजूला. हा असा लेख एकाएकी वर्तमानपत्रात छापला तर सगळ्यांचीच धांदल उडेल. पत्रकारांचे फोनवर फोन येतील. मग खरे-खोटे याची शहानिशा सुरू होईल.

लेखक : असं म्हणतोस, मग काय करूया ?

सहाय्यक : सर छान कल्पना आहे. नाहीतर उद्या तुमचा बाईट घ्यायला सर्वजण एकाचवेळी येणार आहेत.

लेखक : चालेल, ठरलं तर मग फोडून टाकू बॉम्ब.

सहाय्यक : पण सर बोलणार कोण ?

लेखक : आधी लिहिलेला लेख तू वाचून दाखवशील आणि नंतर पत्रकारांच्या प्रश्नांना मी उत्तर देईन.

सहाय्यक : (नाईलाजाने) चालेल सर, पण माझी एक शेवटची इच्छा होती असं नका नाकारू सर. ज्ञानपीठ विजेत्या सुप्रसिद्ध लेखकाचा सहाय्यक म्हणून मलाही मिरवायचे होते हो.

लेखक : अरे बाळा..., ज्ञानपीठ विजेत्या लेखकाचा सहाय्यक म्हणून मिरवण्यापेक्षा नीतिमतेची कास धरून ज्ञानपीठ न स्वीकारणाऱ्या लेखकाचा मार्गदर्शक होण्याची संधी मला तू देशील. (सहाय्यकाचे डोळे अश्रूंनी भरतात. लेखकाजवळ येऊन त्याला मिठी मारतो) पडदा...

जिद्द असावी

वृत्त - लवंगलता

मात्रा - ८+८+८+४

प्रकार - गैरमुसलसल

अंकुरण्याची जिदद असावी स्वप्न पाहता येते.

दगडावरही जरी टाकले तरी उगवता येते.

लहान घर हे इथे जिव्हाळा रुसवे फुगवे नाही.

श्रीमंतीच्या थाटापेक्षा येथे रमता येते.

सान मुलीला हौस कशाची मेंदी गजरा वेणी

छोट्या छोट्या गोष्टीमधुनी हौस पुरवता येते.

पिडझा बर्गर झोमॅटोला नाक मुरडलते आता.

वरण-भात अन खरडा भाकर चविष्ट करता येते.

लाचारीने कुढत जगावे मान्य कधीही नव्हते.

स्वाभिमान अन कष्टानेही जीवन जगता येते.

सौ. अमृता कंची

बी. ए. भाग १

व्यथा एका मुलीची

आयुष्यात बाबा तुमच्याकडून काही सुद्धा नको मला
शाळेचा निकाल हाती घेऊन
फक्त एकदाच शाब्बास बेटी म्हणा
मला आयुष्यात काही सुद्धा नको मला ॥८॥

दादो मागतो नवीन कपडे गाडी अन मोबाइल नवा
मला यातल काहीच नको..
तुमचा फक्त प्रेमळ स्पर्श हवा
आयुष्यात बाबा तुमच्याकडून काही सुद्धा नको मला ॥९॥

मी नाही बनणार ओझं तुमच, नाही देणार त्रास
बाकी काही नको मला
कधी तरी शाब्बास बेटा म्हणा बास...!
आयुष्यात बाबा तुमच्याकडून काही सुद्धा नको मला ॥१०॥

मीही बनेन आधार तुमचा तुमची स्वप्नं पूरी करेन
पणाला लावेन जीव माझा
पण तुमच्या आयुष्यात रंग भरेन
आयुष्यात बाबा तुमच्याकडून काही सुद्धा नको मला ॥११॥

तुम्ही मायेने जवळ घेतल्याचं स्वप्न स्वप्नातच राहून जात
डोळे भरून स्वतः कडे पाहताना
शाब्बास बेटा ओठावर येतं....!
आयुष्यात बाबा तुमच्याकडून काही सुद्धा नको मला ॥१२॥

शाळेचा निकाल हाती घेऊन
फक्त एकदाच शाब्बास बेटी म्हणा
मला आयुष्यात काही सुद्धा नको मला
आयुष्यात काही सुद्धा नको मला...! ॥१३॥

Syllabus

Syllabus जास्तच आहे.

दरवर्षी वाटतो

Chapters पाहून Passing चा

Problem मनात दाटतो...

Ver Lectures चालू राहतात

डोक्यात काही घुसत नाही...

चित्र-विचित्र Figures शिवाय

Board वर काहीच दिसत नाही

तितक्यात कुठून तरी

Function ची वरींश जवळ येते

Semister शी मधले काही दिवस

नकळत चोरून नेते

पुन्हा हात चालू लागतात

मन चालत नाही

संरांशिवाय वर्गामध्ये

कुणीच बोलत नाही...

Lecture संपून Submission चा

सुरु होतो पुन्हा खेळ...

Journal Complete करण्यामध्ये

फार - फार जातो वेळ

चक्र डोळ्यासमोर Syllabus

चुटकी सरशी संपून जातो.

सुट्टीमध्ये वाचुनसुद्धा

Paper का बरे सोपा जातो... ?

कु. साक्षी राजूत
बी. कॉम भाग-१

कु. सानिका राजाराम पाटील
बी. ए. भाग-१

अरे माणसा....!

अरे माणसा...!

तूच तुझ्या जीवनाचं सार्थक कर।
निजलेल्या ध्येयाला पुन्हा जागं कर,
मन मंदिरात स्वप्नांची आरास कर।
आयुरुपी पुस्तकाचं मनापासून वाचन कर,
चांगल्या विचारांचा वाणीतून प्रसार कर।

अरे माणसा...!

तूच तुझ्या जीवनाचं सार्थक कर ॥१॥
रक्ताच्या नात्यांना आनंदाने जतन कर,
मनाच्या भावनांना लेखणीतून व्यक्त कर।
निरर्थक टीकांना यशाने गप्प कर,
भरकटलेल्यांना मार्ग दाखवत नवे जीवन बहाल कर।

अरे माणसा....!

तुच तुझ्या जीवनाचं सार्थक कर ॥२॥
अस्तित्वाने तुझ्या मनमनात घर कर,
प्रगतीने तुझ्या यशाचं शीखर सर कर।
मनात गर्दी केलेल्या विचारांना मुक्त कर,
तुझ्याच सुंदरशा आयुष्यावर तूच एखादी कविता कर।

अरे माणसा....!

तूच तुझ्या जीवनाचे सार्थक कर ॥३॥

कु. वैष्णवी शिवराम जाखले-पाटील.

बी.एस्सी. भाग-१

‘कविता’

अनोळख्याशी संवाद साधण्याचे साधन

असते कविता।

खचलेल्यांना प्रेरणा देणारे भाषण

असते कविता ॥१॥

गगनभरारी घेण्यासाठी आशा

असते कविता ।

अंधा-या आयुष्याला उजळणारी ज्योत

असते कविता ॥२॥

प्रेम व्यक्त करण्याचा सोपा मार्ग

असते कविता ।

वाचणा-याचे मन जिंकण्याची खूबी

असते कविता ॥३॥

तुटलेल्या हृदयाला पुन्हा जोडणारी सुई

असते कविता।

कुलुपातल्या भावनांना बाहेर काढणारी किल्ली

असते कविता ॥४॥

निरुत्साही जीवनाला फुटणारी पालवी

असते कविता ।

कवीच्या आयुष्यातील महत्वाचे स्थान

असते कविता ॥५॥

कु. वैष्णवी शिवराम जाखले-पाटील

बी.एस्सी. भाग-१

* बाप *

उठसूठ प्रत्येक कवी आईचेच कौतूक करतो,
बाप बिचारा कौतुकाला नेहमीच पारखा ठरतो,
सकाळ-संध्याकाळ सर्वांसाठी आईच थापते भाकरी,
आयुष्याच्या शिंदोरीसाठी बापच करतो ना चाकरी,

दुःखात आई रडून घेते, पण बाप असतो शांत,
मनात दबलेल्या दुःखांचा लागतो का कुणा अंत,
घडवतांना मुलांना आई देते आचार- विचार,
मुलांच्या शिक्षणासाठी सांगा कोण होतो लाचार?

देवासमोर झुकताना आई आयुष्य मुलांसाठी मागते,
भविष्याच्या चिंतेपायी रात्रभर कोण जागते?
विवाहसमारंभाच्या साडीत मुलगी असते नटलेली,
बाबाची बनियान असते ना हो फाटलेली,

आई म्हणजे मांगल्य, तिच्याशिवाय सगळे व्यर्थ,
बाबाविना आईला सांगा 'काय आहे'? अर्थ ?
रामाच्या वनवासापायी कौशल्येने शोक केला,
राम-राम म्हणत राजा दशरथ आधीच गेला ?

कु. पायल महेश पाटील

बी. ए. भाग-१

माझी स्वप्नांची दुनिया

स्वप्नांची दुनिया काही असतेच न्यारी,
वेगवेगळी स्वप्ने पाहतेच मी भारी
आकाशाकडे घेऊन भरारी जरी
कुस्तीची दंगल लडेनच करारी

माझी स्वप्नांची दुनिया आहेच न्यारी...।

स्वप्न काय सारेच पाहतात
कित्येकांची अपूर्णच राहतात
माझ्या स्वप्नांना पंख भारी
स्वप्न पूर्ण करण्याची जिद्द ठेवते मी भारी
माझी स्वप्नांची दुनिया काही आहेच न्यारी ।

कु.पायल महेश पाटील

बी. ए. भाग- १

गारपीट

टोळझाडीच्या तो-यात कशी गारपीट आली
सोन्यासारख्या शेताची माती माती झाली
कणसाची मान मोडे दाणे हाती लागेनात
शुभ्र स्वप्नांचा आकांत कपाशीच्या डोळ्यात ।

पाय तान्हुल्या मुलाचे पाळण्यातून पांगळे
डोळे उघडण्याआधी झाले उडीद आंधळे
मोरपिसारा तुरीचा ओरबडूनिया झाला
तीळ तीळ तुटोनिया जीव तीळाचाही गेला ।

ऐन उगवतीलाच सूर्यफूलं मावळली.,
निळ्या जवसाची काया काळी ठिक्कर पडली
बोल बोलता-बोलता सोयाबीन झाला मुका
करडीची माय मेली तिला हात लावू नका ।

फुटे संत्र्यांचे नशीब अन द्राक्षाचे कपाळ,
कशी रसाळ जीवाची होय कहाणी रटाळ...
वस्त्रहरण झाल्याने लाज-लाजून मरे कळी,
पूजेलाही केळ नर्स पंगतीला पत्रावळी ।

कांदा-लसूण तोंडची मूक-मूक झाली भाषा
तोंड ठेचले मिर्चीचे व्यथा सांगणार कशा
चवळीचा संसारही एक सपान ठरला
वाटाण्याच्या कुळालाही नाही वारस उरला ।

अंगा हळद लावून उभी माहेरी नवरी
पांढूरक्या धिंगाण्यानं गर्भगळीत बावरी
गहू हरभरे भाऊ मोठ्या शर्तीने लढले
तोंड देऊन मातीत ठार आडवे पडले ।

कशी पांढऱ्या पायाची गेली पपया खाऊन
डार्वीबाच्या आंगोपांगी खोल जखमा गोंदून
यमाजीच्या लग्नाची आली अक्षत होऊन
त्याच्या पंक्तीला गेली पीक सारेच घेऊन खरा
थरावर किती थर उरावर झाली गारपिटी
गाथा लिहूनिया गेली विनाशाची फार मोठी ।।

कु. पायल महेश पाटील
बी. ए. भाग- १

गणित लग्नपत्रिका

॥श्री गणिताय नमः॥

आमचे येथे पाटी पेन्सिल कृपेकरून
(श्री गुणाकारराव यांची कन्या)

चि. सौ. का. **वजाबाकी** (Ph. D in Minus)

आणि

चि. **बेरीनगर** (Ph. D in Additions)
(श्री भागाकारराव यांचे सुपुत्र)

यांचा गणिती विवाह आमच्या कॉलेजात
(यशवंतराव चव्हाण वारणा महाविद्यालय वारणानगर)

११ : ३० मि.वाजता

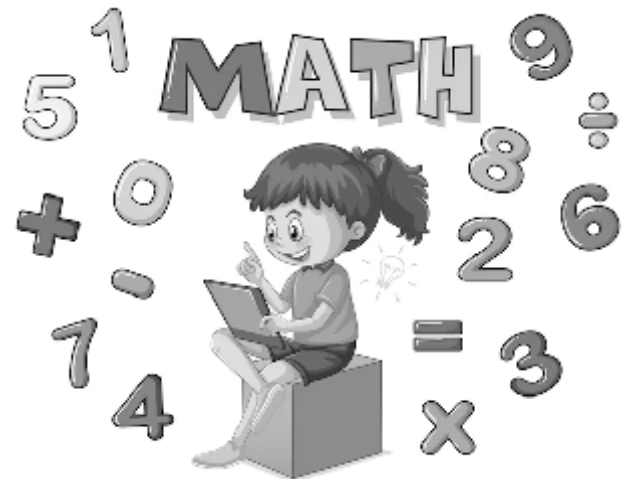
पायथाँगोरस मुहूर्तावर संपन्न होईल
तरी सर्वांनी आपले कॅल्क्युलेटर, ल्यापटोप घेऊन
वेळेवर हजर रहावे ।

* आपले नम्र *

श्री. त्रिकोण शत भूमितीकार
सौ. वर्तुळाबाई भूमितीकार

आमच्या ताईच्या लग्नाला यायचं हं !
कु. लसावी, मसावी, व्याजदर, टक्का.

कु. पायल महेश पाटील
बी. ए. भाग- १

तो

मोगन्या सारखा दिसणारा,
लहान मुलासारखा हसणारा,
वा-यासारखा पळणारा,
पोपटासारखा बोलणारा,
तो आहे माझ्या मनातला हिरो ।

नेहमीच अलगद यायचा,
धडपडत धडपडत वर्गात शिरायचा,
नुकताच हसून बेंचवर बसायचा,
तो आहे माझ्या मनातला हिरो ।

कारण नसताना लेक्चर मिस करायचा,
सरांना मात्र खूप कारणं द्यायचा
उत्तर येत नसताना उठून उभा रहायचा,
तोंडातच पूटपूटून हसणा-यांना गप्प करायचा
तो माझ्या मनातला हिरो ।

शॉर्ट ब्रेकमध्ये कॅन्टीन गाठायचा,
टीचभर पोटाला ढिगभर खायचा,
नेक्स्ट लेक्चरला क्लासमध्ये पेंगायचा
तो आहे आहे माझ्या मनातला कशी ।

इमोशनल मुवी बघून रडायचा,
पारोचं नाव काढल्यावर देवदास व्हायचा,
मला लपून छपून बघायचा
लपून-छपूनच लाईकही करायचा,

कॉलेज सुटताना शाळा सुटली म्हणून ओरडायचा,
स्वतः नेहमी हसत रहायचा
दुस-यांनाही हसवायचा,
तो आहे माझ्या मनातला हिरो ।

कु. पायल महेश पाटील

बी. ए. भाग-१

* बाप *

आईचं गुणगान इतिहासानं खूप केलं
बिचारा बापाने काय घोडं मारलं
बिकट प्रसंगी बापच सदा सोडवी
आपण फक्त गातो आईची गोडवी.

आईकडे असतील अश्रूंचे पाट,
बाप असतो संयमाचा घाट,
आठवते जेवण करणारी प्रेमळ आई,
शिदोरीची सोय बहुतांश बापच पाही.

देवकी यशोदेचं प्रेम मनात साठवा ,
टोपलीतून बाळास नेणारा वसुदेवही आठवा ,
रामासाठी कौशल्याची झाली असेल कसरत,
पुत्र वियोगाने मरण पावला दशरथ ,

काटकसर करून मुलांना देतो पॉकेट मनी,
आपण मात्र वापरी शर्ट पॅन्ट जुनी.
मुलीला हवी ब्युटी पार्लर व नवी साडी,
घरीच करतो बाप विना साबणाची दाढी.

वयात आल्यावर मुलं आपल्याच विश्वात मग्न
बापाला दिसते मुलांचे शिक्षण, आणि लग्न,
मुलाच्या नोकरीसाठी जिना चढून लागते धाप,
आठवा मुलीच्या स्थळासाठी उंबरठे झिजवणारा बाप,

जीवनभर मुलांच्या पाठी बापाची सदिच्छा,
त्यांना समजून घ्यावे एवढीच मापक इच्छा.

कु. पायल महेश पाटील

बी. ए. भाग-१

तुझी ओढ

शब्दात नाही सांगता येणार

डोळ्यातून समजून घेशील ना ?

अस्वस्थ होईल मी जेव्हा

धीर मला देशील ना ?

माझ्याने नकळत दुखावले तर

माफ मला करशील ना ?

ओघळले अश्रू माझे तर

अलगद टिपून घेशील ना ?

आयुष्याच्या खडतर वाटेवर

हात मला देशील ना ?

सगळे खोटे ठरवतील मला.

विश्वास माझ्यावर ठेवशील ना ?

चुकतेय मी वाटले तर

हक्काने मला सांगशील ना ?

कितीही भांडलो आपण तरी

भांडण विसरून जाशील ना ?

तुला विसरणे शक्य नाही

मला लक्षात ठेवशील ना ?

जीव तयार आहे तुझ्यासाठी

हक्काने मागून घेशील ना ?

तू मला प्रिय आहेस

न सांगताही ओळखशील ना ?

तुझ्यासाठी काही नाही करू शकले

माझ्यासाठी काहीतरी करशील ना ?

तू माझ जग आहेस....,

तुझं मी असेन ना ?

तुझी मला ओढ आहे

माझी ओढ असेल ना ?

माझ्या प्रेमाच्या प्रश्नांची उत्तरे मला कधी मिळतील ना ?

कशी गेली तीन वर्ष

आयुष्याच्या टर्निंग पॉईंटचे होते महत्वाचे दिवस

आमच्या यशासाठी सा-या गावाने केले नवस

अभ्यासाचं आणि आमचं गणित कधी जुळलं नाही

कशी गेली तीन वर्षे कुणालाच कळलं नाही ।

बाहेरच्या बागेत जुळली अनेकांची यारी

झुल्लक कारणावरून कधी व्हायची हाणामारी

मित्रांना संकटात सोडून कधी कुणी पळालं नाही

कशी गेली तीन वर्षे कुणालाच कळलं नाही ।

इमारत साक्ष आहे एकीचं बळ सांगायला

प्रत्येक बेंच तयार आहे मनाचा तळ ढवळायला

आनंदात प्रत्येक दिवस मन कधी कळवळलं नाही.

कशी गेली तीन वर्षे कुणालाच कळलं नाही ।

मैदानाने पाहिलेत आमच्या शिस्तीचे धडे

अति उत्साहातली नियमांची पायमल्ली सुद्धा

नियम कळत होते पण तसेच कुणी वागले नाही

कशी गेली तीन वर्षे कुणालाच कळलं नाही ।

लिखाणाची बोंब आणि अभ्यासाचा बोजवारा

आमच्या बॅचने वाजवले बीएचेही बारा

अभ्यास असायचा पण वेळेचं नियोजन जमलं नाही.

कशी गेली तीन वर्षे कुणालाच कळलं नाही ।

आठवताना सगळी किस्से डोळ्यात येते ग्लानी

जुन्या वर्गाकडे पाहताना काळजाचं होतं पाणी

भावनेचे सारे उमाळे व्यक्त करणे जमले नाही

कशी गेली तीन वर्षे कुणालाच कळलं नाही ।

भेटलो पुन्हा कधी तर ओळख विसरू नका

फिरवलीच पाठ जगाने तर मैत्र सोडू नका ।

कु. पायल महेश पाटील

बी. ए. भाग- १

प्रदिप बाळकृष्ण जंगम

बी. ए. भाग- ३

सूर्यपुत्र कर्ण

योद्धा था वो निपुण
और नीतियों में वीर था ।
सत्य का था साथी वो
और दिल से दानवीर था ।

सूर्यसा तेज मुख पर
क्रोध अग्नि जैसा था ।
बाण के संधान में
ना कोई उसके जैसा था ।

परशुरामजी का शिष्य,
माधव को भी प्रिय था ।
कहते थे सब सूत पुत्र
लेकिन वो क्षत्रिय था ।

लक्ष्य चाहे जो भी हो
बस लगता एक क्षण था ।
चीरदे उस क्षण में लक्ष्य
वो सूर्यपुत्र कर्ण था ।

कुंती मां का जेष्ठ पूत्र
मन से वो धीर था ।
भाग्य से था ना चला
वो तो कर्मवीर था ।

तनपे था कवच उसके
चमक स्वर्ण जैसा था ।
कानमें कुंडल का तेज
मानों सूर्य जैसा था

दुर्योधन का मित्र और
पांडवों का ज्येष्ठ था ।
इन्द्र मागे दान उससे
इतना वो श्रेष्ठ था ।

अवसर पाए बहुत से
ना वचन अपना तोड़ा था ।
कुंती मां के चार पूत्र,
कई बार जिवित छोड़ा था ।

राधा मां का प्रिय वो
अधिरथ का शौर्य था,
जानते हुए भी हार वो,
कौरवों की ओर था ।

जिस रथ पे केशव सारथी
और बजरंगी का भार था ।
उसे तीन हाथ पीछे किया
ये वीर का प्रमाण था ।

फिर भी किस्मत साथ में
ना भाग्य उसकी ओर था ।
धसे रथ के पहिए पे लगाया
पुरा उसका जोर था ।

इक पग भी ना निकला,
बाहर पहिया ऐसे पकड़ा था ।
कौन जाने धरती मां ने,
स्वयं उसको जकड़ा था ।

ना विद्या उसके साथ थी
ना धनुष्य उसके हाथ था।
तब अर्जुनने बाण साधा
यह नियति का आघात था।

जाके लगा बाण फिर
रुका ना एक क्षण था ।
निहत्था था मारा गया
वो सूर्यपुत्र कर्ण था ।

कु. तेजस्विनी संजय माने
बी.एस्सी. भाग-२

मुलाखत

मुलाखतकर्ता : सौ. अमृता कंची,
बी. ए. भाग - १

मुलाखत दाता : मा. संतोष वाटपाडे, (प्रसिद्ध कवी)

अमृता : सर, नमस्कार!

: नमस्कार!

प्रश्न : सर, आपले पूर्ण नाव व पत्ता ?

: संतोष जयराम वाटपाडे, फ्लॅट-३, वंदना,
इंदिरानगर, नाशिक - ४२२००९

प्रश्न : सर, आपल्या कुटुंबाविषयी थोडक्यात ?

: मुळात वारकरी कुटुंबात माझा जन्म झालाय. शेतीमाती आणि कीर्तनाचा वारसा चालवणारे माझे वडील व्यवसायाने डॉक्टर असल्याने माझ्यावर काळी -पांढरी बरोबरच आध्यात्म आणि विज्ञान असे दुहेरी संस्कार झाले. घरात अध्यात्म आणि वैद्यकीय माहिती यांच्या चर्चा सातत्याने होत असल्याने मनावर त्या खोलवर बिंबल्या गेल्या. त्या संस्कारांची शिदोरी घेऊन आमच्या दोन मुलांसह आम्ही पती-पत्नी असा छोटासा परिवार नाशिकमध्ये वास्तव्याला आहे आणि आमची संस्कार केंद्र जी शेतीवर जीवापाड प्रेम करतात ते आई-वडील गावी राहतात.

प्रश्न : सर.....आपण म्हणालात की आई-वडील गावी आणि

आपण नाशिकमध्ये राहता. मग मला सांगा सर.. आपण नाशिकमध्ये सद्या काय करता ? व्यवसाय की नोकरी ?

: नोकरी करतो. माझे शिक्षण मेकॅनिकल इंजिनअरींगची पदविकापर्यंत झालेले असल्याने माझी नोकरी खाजगी औद्योगिक वसाहतींमध्येच मर्यादित राहिली. नोकरीनिमित्त वेगवेगळी शहरे बदलावी लागल्याने आईवडिलांपासून दूर राहिल्याचे दुःख मला आजही पचवावे लागते.

प्रश्न : सर, आपण अभियांत्रिकी शाखेचे विद्यार्थी आणि नोकरीही त्या क्षेत्रातच मग काव्यलेखनासारख्या सर्जनशील क्षेत्राकडे का आणि कसे वळलात ?

: मी विज्ञान शाखेचा विद्यार्थी असलो तरी अगदी छोट्या खेडेगावात माझे बालपण गेल्याने तेथील निसर्गाचे अफाट सान्निध्य आणि ग्रामव्यवस्थेचे बाळकडू मला लाभले. अभंगांच्या चाली बांधणे किंवा जुन्या अभंगांवर चर्चा करणे हे घरात रोजचेच होते. त्यावेळी जात्यावर काही विशिष्ट दळणे दळली जायची. दळणाचे श्रम हलके व्हावे म्हणून आई जात्यावर सुरबद्ध गीते म्हणायची तेव्हा मी आईच्या सोबतच असायचो. कानावर पडत असलेल्या या लयीचा वापर दैनंदिन संवादात होऊ लागला आणि हळूहळू त्याचे लयबद्ध ओळीत रुपांतर होत गेले. घराच्या शेजारीच असलेल्या पीठगिरणीच्या पट्ट्याच्या आवाजावर वेगवेगळी गाणी अथवा संवाद करण्याच्या खोडकर स्वभावामुळे कदाचित कवितेला वाट मिळाली असेल असे मला वाटते.

प्रश्न : छान सर...! मला वाटतंय आता जी मंडळी पन्नाशीच्या पुढे आहेत त्या सर्वांचेच हे अनुभव आहेत आणि खूप लोकांकडून हे ऐकायलाही मिळतंय... सर आपले बालपण कसे होते हे ऐकून मला उत्सुकता लागली आहे की आपल्या घराण्यात कीर्तनाबरोबरच ग्रंथलेखनाची/वाचनाची परंपरा निश्चितच चालत आली असणार ?

: बरोबर आहे तुम्ही म्हणताय ते... ग्रंथलेखनाची नाही पण अभंग लेखनाची परंपरा मात्र होती. वडील, आजोबा, मामा, काका हे सर्वच कीर्तनकार असल्याने स्वतः अभंग लिहायचे. आईला अध्यात्मिक पुस्तके वाचनाची आवड होती. मोठा भाऊ महाविद्यालयीन शिक्षण घेत असताना उत्तम कविता करीत

असायचा आणि मोठ्या बहिणीला चित्रपटगीते गाण्याची आवड होती. या सर्व गोष्टींचा एकंदरीत प्रभाव माझ्या पुढील प्रवासावर पडला.

प्रश्न : सर...बरोबर आहे ना माझा अंदाज ! मग मला सांगा सर...तुमचे आजोबा, वडील आणि इतर नातेवाईक अभंग करीत होते,भाऊ कविता करत होता त्यापैकी काही अभंग, कविता संहितेच्या किंवा मौखिक स्वरूपात आज उपलब्ध आहेत की कसे ?

: माझे आजोबा अशिक्षित होते मात्र अनेक ग्रंथ त्यांना तोंडपाठ होते. त्यांचे स्वरचित अभंग तसेच इतर साहित्य शेकडो अनुयायांमध्ये पसरले गेले. त्याला लिखित स्वरूप देण्यापूर्वीच त्यांची वैकुंठसमाधी लागली.आम्ही शेतात गवत-मातीच्या झोपडीत रहायचो. एकदा रात्रीच्या वेळी कॅनॉलचे पाणी झोपडीच्या खालून वाहत गेले. विटांवर रचून ठेवलेल्या माझ्या दोन अर्धवट कादंबऱ्या,गीतेची निरुपणं, भावाच्या कवितांच्या वद्द्या आणि वडिलांचे जुने दस्तावेज ओलाव्याने विरून गेले. ते पुन्हा मिळवता आले नाही याची खंत आजही मनाला आहे. नैराश्य आल्याने पुन्हा लिहून काढायची इच्छा झाली नाही. आई जात्यावरची गाणी स्वतः बनवायची. जाते फिरत असतानाच तिची गाणी बनायची, जी त्यावेळच्या बायकांनी शिकून घेतली पण त्यांनाही लिखित स्वरूप मिळाले नाही.

प्रश्न : सर, अशा वैविध्यपूर्ण संस्कारांच्या पार्श्वभूमीवर आपण कविता लेखनाला केव्हा प्रारंभ केलात ? आपली पहिली कविता कोणती ?

: इयत्ता नववीत म्हणजेच १९९२ साली मी पहिली खरीखुरी कविता लिहिली. ती मुक्तकविता होती. त्या पहिल्या कवितेचे सर्वत्र कौतुक झाल्यावर माझा धीर वाढत गेला. दहावी पूर्ण होईपर्यंत माझ्या दिडशे कविता लिहून झाल्या होत्या. अर्थात त्या कविता बऱ्याच कृत्रिम होत्या हे कालांतराने जाणवले. मी पहिली कविता जीवनावर लिहिली आणि ती आजही मला पूर्णपणे आठवते -

“जीवन हा संकटाचा झरा आहे,

ज्यातून वाहतात निरंतरपणे,

अनुभवांचे कैक मोती”

अशी तिची सुरुवात होती.

प्रश्न : व्वा सर...! तीस-बत्तीस वर्षापूर्वी लिहिलेली पहिली कविता आजही आपल्याला मुखोद्गत आहे...खरंच आमच्यासारख्यांना हे प्रेरणादायी आहे. ठीक आहे सर पुढे जाऊ आपण....सर माझ्या माहितीनुसार तुम्ही सुमारे दिडहजार कविता लिहिल्या आहेत. बरोबर ना....! आता मला हे जाणून घ्यायचे आहे की या सा-या कवितांपैकी तुमची सर्वात आवडती

कविता कोणती ? एक-दोन चरण गावूनच दाखवा ना ?

: माझी सर्वात आवडती कविता कोणत्याही क्षणी मला नेहमी गुणगुणावीशी वाटते जीमध्ये एकूणच मानवी जीवनाचे सार अंतर्भूत आहे

मी जर नसलो तुमच्यामध्ये

नकात समजू की.. मी नाही

गुण अवगुण स्मरतील तुम्हाला

वा रुचलेल्या कविता काही

बस इतक्यासाठीच असावा

जन्म घेतला या देहाने

नकात ठेवू अस्थी फोटो

केवळ मातीच्या मोहाने ...

शक्यच झाले जर कोणाला

कविता माझी नदीत बुडवा

विरेल ती विरघळेल थोडी

तशीच वाहत जाईल अथवा ...

विरघळलेली बनेल पाणी

ढगातल्या पावसात जेव्हा

कणाकणावर मनामनावर

वेगाने कोसळेल तेव्हा

पानांमधुनी झाडांमधुनी

स्वर माझा दुमदुमेल रानी

गवतातून येतील उमलुनी

माझ्या अस्तित्वाची गाणी

नसूनही मी असेन तुमचा

सदैव तुमच्या अवतीभवती

मात्र पेटवा दारावरती

या हळव्या कवितेची पणती

आणि गेय पद्धतीने सादर करा म्हणताय तर मी गावाची / गावावरची कविता घेतो

मातीची अन माणुसकीची नाळ तोडुनी आलो

सुखात होतो तरी शेवटी गाव सोडुनी आलो

प्रश्न : छान सर...! कवितेचे बोल हृदयस्पर्शी होते ...तेवढ्याच कर्णमधूर स्वरात आपण ती गायिलीतधन्यवाद सर..! सर मला सांगा आता की, आपण या मुक्तछंद कवितेकडून रचनाबद्ध / जातीरचना कवितेकडे कसे आणि केव्हा वळलात ?

: सोशल मिडिया मंच मिळाल्यावर कवितेचे प्रकार आणि व्याकरण इत्यादी बाबींचा उलगडा झाला. वाचनातून एकेक बाब स्वीकारत माझ्या कवितांवर व्याकरणाचे संस्कार घडवायला

सुरुवात केली. त्याच काळात स्वामी निश्चलानंद यांनी दिलेला “छंदोरचना” हा ग्रंथ वाचनात आला. माधवराव पटवर्धन (माधव जुलियन) यांचा हा ग्रंथ लिखाणाला कलाटणी देऊन गेला. काहीशा लयीत असलेल्या माझ्या कविता पूर्णपणे लयीत / वृत्तात आल्या. तेव्हा मात्र माझ्या लेखणीला वेगळे वळण लागले. वृत्तबद्ध कविता या आत्मानुभूतीसाठी अत्यंत प्रभावी साधन आहे याची जाण मला आली.

प्रश्न : सर, आपल्या काव्यप्रवासात आपण कवितालेखनामध्ये विविध प्रयोग केलेत त्याविषयी थोडक्यात ?

: जाती रचना म्हणजेच वृत्तबद्ध रचना लिहिताना सहजतेवर जास्तीत जास्त लक्ष असावे लागते. आजकाल आपण संवादात वापरतो त्या सामान्य गद्याला वृत्तात सामावून घेण्यासाठी मी छंदोरचना ग्रंथातील वृत्ते निवडून काढली. कालबाह्य झालेली कठीण वृत्ते जाणिवपूर्वक टाळली. एकच आशय अनेक वृत्तात लिहिण्याचे अनेक प्रयोग केले. वृत्तबद्ध कविता अत्यंत कठीण असते आणि तिला आशयाच्या मर्यादा आहेत, हे विधान खोडून टाकण्यासाठी प्रयत्न केले. साध्या सोप्या सहज भाषेत कविता लिहिल्या, ज्या वाचकांना आवडल्या आणि त्यातूनच वृत्त हाताळण्याचा मोह झाला. मी तीन कवितासंग्रह प्रकाशित केले. कवितेच्या विश्वात प्रवेश केलेल्या कवींसाठी “ही बाग कुणाची आहे” हा पहिला संग्रह, वृत्त जाणून त्यांचा अभ्यास करू पाहणाऱ्यांसाठी “एखाद्या शब्दासाठी” हा दुसरा संग्रह आणि कविता वैश्विक करू पाहणाऱ्यांसाठी “पापणीआडची वर्दळ” हा तिसरा संग्रह आहे.

प्रश्न : खूप छान सर, हे काव्यसंग्रह आमच्यासारख्या नवोदित कवींसाठी वाट दाखविण्याचे / मार्गदर्शन करण्याचे महत्वाचे कार्य करतील हे निःशंय...! सर आपण विपूल काव्य केले आहे यासाठी आपल्याला काव्यलेखनाची प्रेरणा कोणाकडून मिळाली की आपण आपल्या स्वतंत्र काव्यप्रतिभेने इतकी वैविध्यपूर्ण काव्यरचना केली आहे ?

: माझ्या लेखनाची पहिली प्रेरणा माझे वडील आणि मोठे बंधू आहेत. त्यांच्यामुळेच मी किमान या कवितेच्या विश्वात पहिले पाऊल टाकू शकलो. वडिलांच्या सहवासात राहून वाचलेली उपनिषदे, ग्रंथमाऊली ज्ञानेश्वरी, गीता प्रवचने, अनेक चरित्रे यांनी माझ्या लिखाणाला प्रेरणा दिली.

प्रश्न : सर विश्वमार्गदर्शक अशी ही महान अभिजात महाकाव्ये आपल्या सर्वांचीच प्रेरणास्त्रोत्रे आहेत त्याला आपणही अपवाद नाहीत. सर मला सांगा की ही काव्यरचना करताना तीवर पूर्वकालीन आणि समकालीन कवींचा प्रभाव आपल्याला वाटला का ?

: समकालीन कुण्याही कवीचा प्रभाव माझ्यावर अथवा लिखाणावर नाही पडला. शांता शेळके आणि ग्रेस यांच्या कवितांनी मात्र मी प्रभावित झालो. मुळात आपल्या नकळत आपण अनेक बाबींमुळे प्रभावित होत राहतो. जे उत्तम ते वेचून घेण्याची तयारी असायला हवी. अहंकार हा दुर्गुण कवितेच्या समृद्धीसाठी घातक ठरू शकतो असे माझे मत आहे.

प्रश्न : सर, आपण नुसते कवी नाहीत तर काव्यरचना कशी करावी याचे धडे विद्यार्थ्यांना देता याविषयी थोडक्यात ?

: २०१७ साली आठ जणांना वृत्तबद्ध कवितेचे धडे देण्यासाठी सुरुवात झाली. त्यातल्याच कवींना पुढे समुपदेशक जबाबदारी देऊन जगभरातील शेकडो नवकवींना हे धडे विनाशुल्क दिले. या शिकवणी प्रक्रियेचा अभ्यासक्रम बनवताना, प्रत्येक व्यक्तीला सहजपणे वृत्त शिकता येतील याचा मी विचार केला. नाशिकचे भूषण असलेल्या आदरणीय तात्यासाहेब शिरवाडकरांचा वृत्तबद्ध वारसा सुरू ठेवावा या हेतूने “गोदातीर्थ” या समुहाची स्थापना केली. सोप्या पद्धतीने आणि सहज लक्षात राहतील अशा व्याकरण नियमांतून ही शिकवणी पद्धत अव्याहतपणे सुरू आहे.

प्रश्न : समाजाच्या सर्वांगीण अनुभवातून जन्मलेली आपली एकूणच काव्यरचना किती आणि कशा प्रकारची आहे ?

: मी आजवर अंदाजे १४०० कविता लिहिल्यात. त्यातील ९५ % टक्के कविता वृत्तबद्ध आणि उरलेल्या मुक्तकविता आहेत. लावण्या, कटाव, भक्तीगीते, बालगीते, समरगीते, चित्रपटगीते, गझल तसेच जाहिरात गीतेही (जिंगल्स) लिहिलीत. तीन ऑडिओ अल्बम रिलीज आहेत.

प्रश्न : सर, सोशल मीडियाचे सर्व प्लॅटफॉर्म आपण वापरलेले आहेत हे तुमच्या ऑडिओ अल्बम वरून लक्षात येतंय. तरीही आपल्या कवितेचे वेगळेपण म्हणून काय सांगू शकाल ?

: माझी कविता शेतीमातीची, खेडेगावाची कविता आहे. मी किंवा माझ्यासारख्या सामान्य माणसाच्या मनातील बारीकसारीक सर्वच विचार अथवा स्वप्नांचे आलेख म्हणजेच माझी कविता आहे. कुणालाही आपलीशी वाटेल, कुणालाही कवितेत उतरून कविता जगावीशी वाटेल, इतकी सहजता आणि वैश्विकता माझ्या कवितेत आहे अशी माझी खात्री आहे.

प्रश्न : सर...नवीन लिहिल्या हातांनी वृत्तबद्ध काव्यशास्त्रातील नेमके कोणते प्रकार शिकायला हवेत? त्यात कोणते जास्त सहज शिकता येण्यासारखे आहेत? असे आपल्याला वाटते .

: वृत्तबद्ध कवितेचे आभाळ फार व्यापक आहे. एकदा त्याचा प्रवास सुरू केला की तो संपत नाही... उलट अजून अजून उंच भरारी घ्यावी वाटते. अक्षरगणवृत्तात अनावर्तनी वृत्ते, अग्न्यावर्तनी ,

हरावर्तनी, भुंगावर्तनी तसेच मात्रावृत्तात पद्मावर्तनी, अर्धसमजाती, विषम जाती आणि अक्षरछंद इत्यादी सर्वच काव्यप्रकार अत्यंत आनंददायी आहेत. वृत्ते शिकण्यासाठी अभ्यास करावा लागतो ही बाब खरी आहे; मात्र तो अभ्यास अत्यंत क्लिष्ट आणि गुंतागुंतीचा आहे हे विधान खोटे आहे. आजकालच्या साधारण संवाद भाषेला अनुसरून, या भाषेला सामावून घेणारे शास्त्र मात्रा (जाती) वृत्तांचे आहे. आजच्या पिढीने मात्रा वृत्ते शिकून आपल्या समृद्ध आशयाला लयीची जोड दिली तर मराठी कवितेला फार मोठा गौरव प्राप्त होईल. अर्थात कोणतीही आनंददायी विद्या प्राप्त करण्यासाठी साधना करावीच लागते. त्याप्रमाणेच वृत्तांच्या विश्वात एकरूपता मिळवण्यासाठी तेवढे समर्पण आणि संयम यांची आवश्यकता असते. व्याकरणाचे संस्कार नसलेल्या कवितांना घेऊन आपण आपले कोणतेच कौशल्य पणाला लावू शकत नाही.

प्रश्न : आजच्या पिढीला किंवा भावी पिढ्यांना तुम्ही 'गोदातीर्थ' समूहाचे संस्थापक या नात्याने काय सांगू इच्छिता ?

: सातव्या शतकात शालीवाहन राजाच्या दरबारातील हाल नावाच्या कवीने 'सप्तशती' ग्रंथ लिहिला. त्यातील स्त्री संदर्भातील सारीच मुल्ये अथवा तत्कालीन टीका ही लयबद्ध कवितेतून केली. शेफालिका किंवा सप्तशती आजही आपण श्रद्धेने वाचतो. संत तुकाराम, संत ज्ञानेश्वर, संत एकनाथ इत्यादी संतांच्या कालखंडात त्यांच्या अभंग या अक्षरछंदाने करोडो भारतीयांना सुखी जीवनाचा मार्ग दिला. हे अभंग अजूनही आणि इथून पुढची हजारो वर्षे संस्कार देण्याचे काम करत राहतील. उत्कृष्ट लयीचे बोट पकडून आलेले शब्द काळजात घर करून राहतात याचे सर्वात मोठे उदाहरण हे अभंग आहेत. काही वर्षांपूर्वी स्वातंत्र्यलढ्यातील समरगीते, जनजागृतीगीते ही अर्धसमवृत्ते वापरून लिहिली गेली होती. त्यांची व्याप्ती आणि अवकाश अफाट असल्याने त्या गीतांचा तेवढा प्रभावसुद्धा पडला... आजही पडतो. मराठी साहित्यात शाहिरी काव्य फार मानाचे आहे. शेकडो शाहिरांनी आपल्या शाहिरीने जनतेला दिशा देण्याचे कार्य केले आहे. शाहीर अण्णाभाऊ साठे, शाहीर रामजोशी, इत्यादी शाहिरांच्या लेखणीतून उतरलेली काव्ये सारीच वृत्ताबद्ध आहेत. महाराष्ट्रात तमाशा नावाचा मनोरंजक कार्यक्रम करणारे कलावंत लावणी, फटका, सवाल-जवाब या सर्व प्रकारांत वृत्तांचा आधार घेतात. अशा या वृत्तबद्ध कवितेचा अंगीकार आजच्या पिढीने करायलाच हवा आणि तितक्याच श्रद्धेने तिचा प्रसार सुद्धा करायला हवा असे मला वाटते. कवितेच्या विश्वात प्रवेश करू पाहणाऱ्या तरुण अथवा कुणाही कवीला मी हे सांगेन की लयबद्ध/ वृत्तबद्ध कविता हा आपला प्राचीन साहित्यिक वारसा आहे. धर्म जात परंपरा यांच्या पल्याड

वृत्तबद्ध कवितेचे स्थान आहे. शेकडो वर्षांपासून अनेक वेगवेगळ्या संस्कृतींचे जतन याच वृत्तबद्ध कवितेने केले आहे. केवळ व्याकरणाच्या अटी जाचक वाटतात म्हणून तिला अळेरू नये. मुक्तकविता लिहायची असेल तर त्यावर बंधन नाही, मात्र आपल्या चिंतनाला अथवा विचार प्रवाहांना आत्मिक शांतीची अनुभूती देणाऱ्या वृत्तबद्ध कवितेला आपण निरंतर सोबत ठेवायला हवे.

प्रश्न : सर..आपण म्हणताय ते बरोबर आहे. पण मला वाटतंय आजचे नवकवी वृत्तबद्ध कवितेकडे फारसे वळताना दिसत नाहीत. या नवकवींना वृत्तबद्ध कवितेचे आपल्या सामान्य जीवनात काय उपयोग आहेत. एक कला म्हणून ती व्यावसायिक दृष्ट्या कितपत आधार देऊ शकते? याबद्दल आपण जात जात काय सांगू शकाल ?

: वृत्तबद्ध कविता, छंदोबद्ध कविता आणि मराठी गझल हे तिन्ही प्रकार लोकप्रिय आहेत. चित्रपट, जाहिराती, सीरिअल्स या मनोरंजनाच्या कार्यक्रमात वापरली जाणारी गीते वृत्तात अथवा छंदात लिहिलेली असतात. अर्जवळे रश्रींणी मधील गाणीही अशीच असतात. वृत्तात लिहिणारे शेकडो कवी आपले करिअर यात घडवत आहेत. मनोरंजन माध्यमांचा वाढता विस्तार बघता उत्तम दर्जाचे गीतकार नेहमीच हवेसे असतात. दर्जा राखून केलेले स्टॅंड अप शो, मंचीय कार्यक्रम यांनाही आजकाल चांगले दिवस आहेत. अगदीच पुढे जाऊन सांगेन की सोशल मीडियावर शिश्श्री मधून अमाप धनप्राप्ती करणारे बहुतांश लोक वृत्त छंद शिकूनच लोकप्रियता मिळवत आहेत. मुळात आचार आणि विचार शिस्तबद्ध अभ्यासातून प्रवास करतात तेव्हा समाजात आपले वर्तन प्रभावी होते. कल्पनांना दिशा देण्याची योग्य ती कला आत्मसात होते. शिक्षण वैद्यकीय असो, अभियांत्रिकी असो अथवा कला - वाणिज्य क्षेत्रातील असो, वृत्तबद्ध कवितेचा प्रवास करणारी व्यक्ती नेहमी उर्जावान राहते आणि सभोवतालच्या व्यक्तींना सुद्धा आपल्या ऊर्जेने समृद्ध करते असा माझ्या अनुभव आहे.

अमृता : धन्यवाद सर! आपण आपला वृत्तबद्ध / जातीरचनेचा काव्यप्रवास थोडक्यात आणि समर्पकपणे उलगडून दाखवलात...! नवकवींना काव्यउर्जा दिलीत त्याबद्दल पुन्हा एकदा आपले आभार.....!

वाटपाडे :

माझ्या काव्यप्रवासाबद्दल अभिव्यक्त होण्याची संधी मला दिलीत त्याबद्दल

आपल्यालाही धन्यवाद....!

प्रेमाचा वैद्य

तुझ्याविषयी कितीही लिहिलं तरी, पण उंच वाटतं...
सारं असूनही माझ्याकडे तरीही तुझ्याविना सुनं-सुनंच वाटतं .
तुझ्यासोबत जगलेली सुंदर क्षण, पुन्हा हवेहवे वाटू लागतात,
मन माझं मोकळे आकाश, त्यात तुझ्याच आठवणींचे

ढग दाटू लागतात.

तुझ्या प्रेमाची गरज सावली, अशी आयुष्यावर धरली आहे,
आयुष्याची सारी उन्हे, त्यांनेच तर, आटली आहेत.

तुझ्या प्रेमाच्या आठवणी, आजही मी जपून ठेवते.

आनंदाचे हे क्षण छान हारवू , नयेत म्हणून....

काळजाच्या घट्ट तिजोरीत, लपवून ठेवते,

मैत्रीचं, प्रेमाचं माझं तू जग असलेले हे नातं,

आजन्म असंच राहील .

सर्वात आधी पापणी देखील माझीच नक्की वाहील,

मन माझं वेडं पुन्हा त्या क्षणांचा, शोध घेतात,

शब्द माझे कवितेतून तुझ्याच प्रेमाचा वेध येईल.....

शब्द माझे कवितेतून तुझ्याच प्रेमाचा वेध घेतात.....

कु. पायल महेश पाटील

बी.ए.भाग-१

पुन्हा नव्याने बहरेन मी ।

पराभवाच्या काळरात्री भेदूनी,
विजयाचे किरण बनेन मी।

द्रेषाच्या तळपत्या झळा सोसूनी,
पुन्हा नव्याने बहरेन मी ॥१॥

बांधले जरी पंख माझे,

जिद्दीने भरारी घेईन मी।

खुडणा-या नजराही खिळून माझ्या,
पुन्हा नव्याने बहरेन मी ॥२॥

भावनावश अश्रूंच्या ऋतुनंतर,

उल्हासाचे पुष्प फुलवेन मी।

भल्या तुफान वादळानंतर

पुन्हा नव्याने बहरेन मी ॥ ३॥

अभेद्य कडांना पार करूनी

यशाचे निशान रोवेन मी।

अडखळत्या पावलांना सावरूनी

पुन्हा नव्याने बहरेन मी ॥४॥

निर्भिड अशा वाघिनीसारखी

निडर जीवन जगेन मी ।

आता माघार नाही म्हणूनी

पुन्हा नव्याने बहरेन मी ॥ ५॥

कु. वैष्णवी शिवराम जाखले-पाटील.

बी. एस्सी. भाग-१

वारणा महाविद्यालयास 'ए प्लस' मानांकन

वारणानगर, नवराष्ट्र न्यूज नेटवर्क.
जानेवारी २०२३ नंतर बदललेल्या प्रणाली
नुसार राष्ट्रीय पातळीवरील ४५
महाविद्यालयांचा नैकचा निकाल जाहीर
झाला असून यापैकी फक्त चारच
महाविद्यालय 'ए-प्लस' मानांकन प्राप्त
करू शकले आहे. यामध्ये कोल्हापूर
जिल्ह्यातील वारणानगर (ता. पन्हाळा)
येथील यशवंतराव चव्हाण वारणा
महाविद्यालयास नैक, बेंगलोर यांच्याद्वारे
शैक्षणिक गुणवत्ता तपासून 'ए प्लस' हे
मानांकन जाहीर झाले आहे.

श्री वारणा विभाग शिक्षण मंडळ
संचालित वारणा महाविद्यालयास राष्ट्रीय
मूल्यांकन आणि मान्यता परिषद तर्फे नैक
बेंगलोरद्वारे नियुक्त राजस्थान विद्यापीठ
जयपूरचे कुलसूत्र डॉ. राखीव जैन, दिल्ली
विद्यापीठ, दिल्लीचे प्रो. डॉ. मदन मोहन
चतुर्वेदी, खलसा महिला महाविद्यालय,
अमृतसरच्या प्राचार्य प्रो. डॉ. सुखबीर कौर
यांच्या समितीने दि. ८ व ९ डिसेंबर रोजी
महाविद्यालयात भेट देऊन शैक्षणिक
गुणवत्तेची तपासणी केली.

प्राचार्य डॉ. ए. एम. शेख यांनी
महाविद्यालयाच्या शैक्षणिक गुणवत्तेचा
आलेख समिती समोर सादर केला. सदर
कमिटीने शैक्षणिक सुविधा, अध्ययन
अव्यवस्थापन प्रक्रिया यांची पाहणी करून
विद्यार्थी, माजी-विद्यार्थी, पालक, शिक्षक
आणि शिक्षक कर्मचारी यांच्यासोबत
चर्चा करून महाविद्यालयातील शैक्षणिक
प्रक्रिये वाचतचे मत जाणून घेतले होते.

अंतर्गत गुणवत्ता हमी कक्षाचे
समन्वयक डॉ. एस. एस. खेत यांनी
मानांकन प्रक्रियेसाठी आवश्यक
असणारे वार्षिक अहवाल,
महाविद्यालयाचा स्वयं-अध्ययन
अहवाल समितीस सादर केला आणि
समितीच्या भेटीचे संयोजन केले.
समितीने विद्यार्थ्यांच्या शैक्षणिक,
संशोधन, क्रीडा आणि सांस्कृतिक
विकासासाठी आवश्यक असणाऱ्या
सुविधा यांची पाहणी केली. शैक्षणिक
कार्यक्रमांचे नियोजन, कौशल्य आधारित
अभ्यासक्रमांची सुरुवात, शिक्षकांची
गुणवत्ता, अध्ययन-अव्यवस्थापन प्रक्रिया,

तात्कासाहेबांच्या दूरदृष्टीतील गुणवत्तेचा वारसा

अध्यक्ष आ. डॉ. विनय कौर म्हणाले, जमिनीत विद्यार्थी विद्यार्थिनींना गुणवत्तापूर्ण
शिक्षणाची सुविधा उपलब्ध करावी या उद्देशाने स्वतःकड मंडळी तात्कासाहेब कौर यांनी १९६४ मध्ये
सुरू केलेल्या या महाविद्यालयास राष्ट्रीय मूल्यांकन आणि मान्यता परिषद द्वारे प्राप्त झालेले 'ए
प्लस' मानांकन वारणा परिसरासाठी अभिमानास्पद आहे. तात्कासाहेबांच्या दूरदृष्टीतील
शैक्षणिक गुणवत्तेचा हा वारसा महाविद्यालय पुढे नेत असल्याबद्दल महाविद्यालयाच्या सर्व
घटकाने त्यांनी अभिनंदन केले. याप्रमाणे महाविद्यालय-वार्डन-वार्डन महाविद्यालयाच्या
मूल्यांकनाने बदललेल्या निकषानुसार 'ए प्लस' मानांकन प्राप्त झाल्याबद्दल सर्व घटकाने
आनंद व्यक्त होत आहे.

विद्यार्थ्यांच्या गुणवत्तापूर्ण निकाशातील महाविद्यालयातील सर्व समावेशक
सातत्य व्यवस्थापन प्रशिक्षण, स्वयंसेवागार आदी बाबींचा विचार करून
आणि नोकरीच्या संघी व महाविद्यालयाचे मूल्यांकन केले.

नवीन धोरणानुसार शिक्षण पद्धतीत बदल

शिक्षण संकुलाचे मुख्य कार्यकारी अधिकारी
डॉ. कारजोनी म्हणाले, नवीन शैक्षणिक
धोरणानुसार शिक्षण पद्धतीत बदलत असून
नवनवीन कोर्सेस सुरू करणे, विद्यार्थ्यांना
पारंपारिक शिक्षणासोबत तंत्रशिक्षण आणि
आर्टिफिशियल इंटेलिजन्स सारखे आधुनिक
शिक्षण उपलब्ध करून देणे ही काळाची
गरज आहे असे डॉ. कारजोनी यांनी
सांगितले. या मानांकन आणि मूल्यांकन
प्रक्रियेमध्ये महाविद्यालयातील सर्व विद्यार्थी,
शिक्षक, शिक्षक कर्मचारी, शिक्षण
विभागाचे कार्यकारी मंडळ, राष्ट्रीय छात्रसेना,
राष्ट्रीय सेवा योजना, सांस्कृतिक आणि क्रीडा
विभाग यांच्यासोबतच माजी विद्यार्थी
संघटना, अंतर्गत गुणवत्ता हमी कक्षाचे
सदस्य आणि समन्वयक डॉ. एस. एस. खेत
यांनी महात्वाची भूमिका पार पाडली
असल्याचे प्राचार्य डॉ. ए. एम. शेख यांनी
सांगितले.

सौ. अमृता आनंद कंची
बी. ए. भाग - १

निवारा (कथली)

नवरा-बायकोचे भांडण झाल्यामुळे रुसून भावाकडे गेलेली सुलभा दोन दिवस राहून आपल्या दोन लेकरांसह घरी परतली. घराला कुलूप होतं. तिच्या नवऱ्याचे दुकान घराच्या अगदी जवळच होतं. जाऊन पाहते तर पती दुकानात नव्हता. काहीतरी खटपट करून सुलभाने घराचे दार उघडले. आत पाऊल टाकताच रिकामं घर पाहून तिला आश्चर्याचा धक्का बसला.

तिने शेजाऱ्यांकडे चौकशी केल्यावर कळलं की नवऱ्याने नुसते घर नाही सोडले तर घरातल्या सामान-सुमानासहित तो घराबाहेर पडला आहे. तो कोठे गेला असेल? पसारा कुठे नेला असेल? या प्रश्नांची उत्तरे मात्र तिला मिळाली नाहीत.

नवरा - बायकोने कर्ज काढून गावाच्या बाहेर माळावर एक घर घेतलं होतं. त्याने पसारा तिथेच नेला असेल असा अंदाज सुलभाने बांधला. तिला माहीत आहे की अंदाज हा अंदाज असतो त्यामध्ये सत्य-असत्याला अर्धी-अर्धी संधी असते. काय झालं हे ! या विचाराने तिला ग्रासले. तिचे मन भूतकाळात डोकावले. आपल्या संसारासाठी सुलभा एका पतसंस्थेत पिम्मी गोळा करण्याचे काम करत होती. आर्थिक कामातील प्रामाणिकपणा तिचा स्वभावगुणधर्म बनला होता. तिच्या कष्टाचे फळ म्हणून तिला त्याच पतसंस्थेत क्लार्कची नोकरी लागली. शेजाऱ्यांकडे चौकशी करून झाल्यावर मुलांना घेऊन ती थेट पतसंस्थेत गेली. तिथे तिला मैत्रीण पवारबाई भेटली. ती पण माळावरच राहायची. तिच्याकडे सुलभाने आशाळभूत नजरेने पाहिल्यावर तिने सांगितले- “टेम्पोतून काहीतरी आणलं शिंपीदादाने तेवढं मी बघितलं.. पुढचं तुझं तू बघ.” सुलभाचा अंदाज खरा निघाला. तिने मन घट्ट केले. मुलांना घेऊन ती माळावर गेली नाही. संध्याकाळपर्यंत ती लेकरांसह पतसंस्थेतच बसून राहिली. नवऱ्याची वाट पाहिली. पण तो येण्याची चिन्हे काही दिसेनात. आता भावाकडेच परत जावे या विचाराने सुलभा स्टॅन्डवर आली. गाडीची वाट पाहत बसली असताना अचानक नवरा समोर आला; “घरी चला” म्हणू लागला. पण सुलभा तयार होईना; तसे त्याने मुलांचे हात धरले व झपाझप गावाबाहेरच्या माळाकडे चालू लागला. मागोमाग सुलभापण चालू लागली. मागे-पुढे चालत चालत चौघेजण त्यांच्या नवीन घरात आले.

माळावरचे घर कसले तो एक गोठाच होता. ज्याच्या तिन्ही बाजूला कशातरी उभारलेल्या भिंती आणि एका बाजूला अर्धी भिंत होती. एका बाजूला मोडका-तोडका दरवाजा होता; छतावर पत्रा होता. आजूबाजूला सगळे रान होते. माळावर पोहचेल्यात सांजवेळ

झाली होती. अंधाराने हळूहळू पाय पसरायला सुरवात केली होती. तिच्या घराला लागूनच दुसरे एक साधे घर होते. तिथे आजी - आजोबा राहत होते. त्यांच्याकडूनच सुलभाने आपल्या घरात उजेडाची सोय केली. घरात सगळीकडे पाहते तर सगळं सामान अस्ताव्यस्त पडलेलं होतं. सामानाची आवरावर करायला तिच्याकडे वेळ नव्हता. लेकरांच्या मावळलेल्या तोंडाकडे बघत नव्हतं. सगळं सोडून सुलभा स्वयंपाकाकडे वळली. स्वयंपाकाला लागणाऱ्या कांही वस्तू तिच्या पतीने अगोदरच आणून ठेवल्या होत्या. नवीन घरात म्हणून सुलभाने दूध उतू घालवले आणि वरणाला फोडणी घातली. भुकेने कोमेजलेली पोरं वरण-भात खाऊन झोपी गेली. थोडं फार उरलेलं दोघांनी ताटात घेऊन पोटात ढकललं आणि छताकडे शून्य नजरेनं बघत पापणीला पापणी लावली.

सुलभाला सकाळी जाग आली. डोळे उघडताच समोरच्या अर्ध्या भिंतीतून तिला सूर्यदेवाचे दर्शन झाले. डोळे चोळतच ती कशीबशी उठली आणि स्वतःला आवरून स्वयंपाकाला लागली. घरात सगळीकडेच अबोला होता. स्वयंपाक आवरून घाईघाईने ती पतसंस्थेत नोकरीवर गेली. सुधाकरही दुकानात गेला. शाळेला सुट्टी असल्याने पोरं घरीच होती. अस्ताव्यस्त पडलेला पसारा आपल्या बुद्धीचातूर्याने जमेल तसा लावत होती. घरासमोर असलेल्या प्लास्टिकच्या कारखान्यातून प्लास्टिकची तुटलेली खेळणी आणि वस्तू खुल्या मैदानावर मोठ्या प्रमाणात पडलेल्या होत्या. शेतातील पाणी निचरून जाण्यासाठी घराच्या मागे एक वगळ होती. घरामागच्या शेतात आंब्याची खूप सारी झाडं होती. आंबे चोरीला जाऊ नयेत म्हणून शेतकऱ्याने सगळ्या झाडांभोवती बाभळीच्या काढ्यांचे कुंपण घातले होते. उंचीने कमी पण डोलदार असलेली ती झाडं लांबून खूप सुंदर दिसत होती. त्यातच ती आंब्यांनी लगडली असल्याने त्यांना जमीन ठेंगणी झाली होती. पिवळसर पिकलेल्या आंब्यांच्या आशेने पोरं कधीही त्या शेतात गेली नाहीत. तो शेतकरी लक्ष ठेवायचा. दुसऱ्या मुलांना पकडायचा पण या पोरंना तो स्वतः आंबे देऊन जायचा आणि म्हणायचा. “ही एवढी-एवढी पोरं; पण कधी आंब्याला हात लावणार नाहीत आणि कधी कुणाची चवली- पावली उचलणार नाहीत. म्हणून माया वाटती या पोरंची” नवीन घरात असे दिवसां- मागून दिवस चालले होते.

सुधाकरही शेजारच्या शेतकऱ्यांचा बारीक-सारीक असा हिशोब ठेवायचा नाही. त्यांनी कधी काही फाटकं-तुटक शिवायला

आणलं तरी पैसे घ्यायचा नाही. त्यांच्यामध्ये असे मायेने देण्या-घेण्याचे व्यवहार वाढत चालले होते. शेतकरी लोक शेतातल्या भाज्या ,आंबे वगैरे आणून द्यायचे त्याचाही ते हिशोब ठेवायचे नाहीत आणि सुधाकरनेही कधी हिशोब ठेवला नाही. सुधाकर गावातील एक नामवंत शिंपी होता. पण घरी खूप कडक वागायचा. त्याच्या कडक वागण्याचं मूळ त्याच्या बालपणात लपलं होतं. त्याच्यावर लहानपणापासून त्याच्या आई- वडिलांच्या कडक वागण्याचे संस्कार मोठ्याप्रमाणात झाले होते. त्याचा हा रागीट स्वभाव दिवसेंदिवस वाढतच चालला होता. त्याच्या या विचित्र वागण्याने कधी कधी तो मानसिक रुग्ण आहे की काय अशी शंका यायची. पाच-सहा महिन्यांपूर्वीच त्याने रागाच्या भरात घरातला छोट्या-मोठ्या वस्तूंबरोबरच टीव्ही फोडला होता. त्याच्या असल्या स्वभावामुळेच नवरा-बायकोमध्ये सारखीच कुरबुर व्हायची. म्हणूनच सुलभाने कुठंतरी नोकरी करण्याचे ठरवले होते. एकमेकांसमोर नसलो तर भांडण होण्याचा प्रश्नच येणार नाही हा सरळ साधा विचार त्यामागे होता.

रोज सकाळी सुधाकर आणि सुलभा कामानिमित्त बाहेर पडले की त्यांची दोन्ही मुलं घरातच असायची. मोठ्या मुलीचे नाव वंदना आणि छोट्या मुलाचे वेदांत. शाळेला सुट्टी पडली होती आणि घरात करमणुकीचे काही साधन नव्हते. मोकळ्या रानात फिरणे, घरात येणाऱ्या मांजराशी खेळत बसणे, त्याच्यासाठी घर तयार करणे, जुन्या घरातील आठवणी काढत बसणे. असे त्यांचे उद्योग चालू होते. छोट्या वेदांतला त्याच्या बालमित्राची निन्याची खूप आठवण यायची. त्याचे खरे नाव निरंजन होते पण वेदांत त्याला प्रेमाने निन्या म्हणायचा. निरंजनला पूर्ण नावाने हाक मारलेली कधीही ऐकायला जायची नाही. त्यामुळे सर्वजण त्याला निन्या असेच म्हणायचे. हळू आवाजात म्हटलेलं निन्या त्याला मोठ्यान ऐकायला जायचं. वेदांत आणि निन्या दिवसभर एकत्रच खेळायचे. दोघे असले की त्यांना इतर कशाचीच गरज नसायची. निन्या रेल्वेचा आवाज असा काढायचा की ऐकना-याला रेल्वे समोरूनच चालली आहे असा भास व्हायचा, इतकेच नव्हे तर ऐकणा-याच्या कानांत तो कितीतरी वेळ रुंजी घालत राहायचा. कुठलाही ऋतू असेल तरी दोघेही डोक्यावर टोपी आणि हाफ चड्डी घालून सगळीकडे फिरायचे. वंदनाला पण तिच्या मैत्रिणींची, गावातल्या शेजाऱ्यांची खूप आठवण यायची. शेजारी एक भाभी होत्या. त्या दिवसातून पाच वेळा नमाज पडायच्या. नमाज पडण्यापूर्वी त्या स्वच्छ हात-पाय धुवायच्या. वेदांत तर रोज सकाळी नाशत्याला तिकडेच असायचा. आणि त्यांच्याकडे काय खाल्ले ते घरी बिलकुल सांगायचा नाही. शेजारच्या आणखी एक काकी होत्या. त्या सोळा सोमवारचे व्रत करायच्या. भाकरीत गुळ घालून लाडू करायचा आणि त्यातला थोडा भाग गाईला द्यायचा. असा त्यांचा नेम होता. गाईला घास घालायचे काम वंदनाकडे होते. तो लाडू तिलाही खूप आवडायचा म्हणून तिच्यासाठीही एक लाडू त्या काढून ठेवायच्या. अशा एक ना अनेक आठवणी काढत वेदांत आणि वंदनाचा दिवस पुढे सरकत होता. आई-बाबांच्यातला अबोला त्यांना जाणवत होता; पण ते काहीच

करू शकत नव्हते. असे दिवसांमागे दिवस जात उन्हाळा संपला आणि पावसाळ्याची चाहूल लागताच सुलभाच्या काळजात भीतीने प्रवेश केला. घराच्या पडक्या भिंती सुलभाची भीती वाढवत होत्या. त्यातच पतीशी अबोला तिला आणखीनच काळजीत टाकीत होता.

वळीव आणि पर्जन्यऋतू यांच्यामधील सीमारेषा पुसट होत चालली होती. यंदा पाऊस वेळेवर म्हणजे मृगनक्षत्रावरच सुरु होईल असे वाटत असतानाच आभाळात गडगडाट सुरु झाला. घराच्या भिंतीकडे बघून सुलभाच्या काळजात धोक्याची घंटा घनघनू लागली. ती बेचैन झाली. सुधाकरशी धरलेला अबोला सोडण्याविषयीचे द्वंद्व तिला छळू लागले. आपला अबोला पोरान्या जीवावर उठतोय की काय अशी शंकेची पाल तिच्या मनात चुकचुकली. परिस्थिती माणसाला खूप काही शिकवून जाते म्हणतात ते काय खोटे नाही. आपल्या मनाचा मिथ्या अहंकार बाजूला सारून मोठ्या धीराने ती सुधाकरला म्हणाली. अहो, पावसाळ्याचे दिवस सुरू झाले. घर जरा शेकून घेता काय? ठीकठाक करता काय ? लेकरं एकटी-दुकटी घरात असतात. पोटापाण्यासाठी आपण इळभर घराबाहेरच असतो. काय कमी जास्त झालं तर काय करायचं. सुलभाचे लोभसवाणे बोल कानावर पडताच कित्येक दिवसाचा अबोला सोसवेनासा झालेला सुधाकर पडत्या फळाची आज्ञा समजून ताडकन उठला आणि गावाच्या वाटला लागला. गवंडी बोलावून त्याने अर्धी भित बांधून घेतली आणि उरलीसुरली डागडुजी करून निवारा किमान सुरक्षित केला. आता थंडी आणि पावसापासून लेकरांचे संरक्षण होईल या वात्सल्यभरल्या अंतःकरणाने सुलभाने एक समाधानाचा सुस्कारा टाकून आता उरलं-सुरलं देवावर सोडून ती निश्चित झाली.

नियतीच्या मनात मात्र काही वेगळंच होतं. पावसाळा सुरु झाला. पाऊस हळूहळू जोर धरू लागला. बघताबघता जुलै महिना आला आणि पावसाचा जोर वाढला तसा सुलभाला पुन्हा घोर लागला. पावसाने आक्राळ-विक्राळ रूप धारण करताच रात्रीला तिचा डोळ्याला डोळा लागेना. पावसाचे हे भयाण रूप आणि माळावर घर यामुळे तिच्या चिंतेत आणखीनच भर पडली. रात्रीच्या पोटात काय असेल ? हा प्रश्न मनात घेऊनच ती पापणीवर पापणी टेकवण्याचा प्रयत्न करते इतक्यात बाहेरून जोराचा आवाज आला. सगळेजण दचकून जागे झाले. सुलभाने लेकरांना छातीशी कवटाळलं. पावसाच्या जोरदार मान्याने घराच्या उजव्या बाजूची भित बाहेरच्या बाजूला कोसळली होती. ती आतल्या बाजूला कोसळली असती तर ? या विचाराने तिच्या काळजात चरीर झालं. क्षणभर तिला काय सुधरेना ...आभाळाकडे हात जोडून ती सारखं काहीतरी पुटपुटत होती. आपण वाचल्याबद्दल कृतज्ञता व्यक्त करीत होती.

पृथ्वीराज बाबासो पाटिल, बी.ए. भाग-3

खौफ़ (कहानी)

उसको देखने के बाद ऐसा प्रतीत होता था कि जीवन कितना सुंदर है, कितना गतिमान है, शालीन है और निर्विकार है। उसकी उम्र बीस साल के आसपास थी और सौंदर्य किसी अप्सरा से कम नहीं था। उसने जीवन के स्वर्णमय यौवन में प्रवेश कर लिया था और उसका शरीर मानो उसके ही यौवन को समर्पित था। उसका सौंदर्य देखने वाले व्यक्ति के मन को हरा लेता था और सम्मोहित कर देता था। उसका चेहरा मानो सफेद संगमरमर की जीवंत मूर्ति हो, उसकी आंखें मृग नयन के समान थी, उसकी गर्दन हंसिनी के समान और उसके बाल काले लंबे और घने थे। उसकी आवाज गंधार ग्राम के समान थी, जिस आवाज में जो कोई इच्छा प्रकट ही हो उसको पूरा ना करने के लिए भगवान को भी सोचना पड़े।

वह दिन उसके महाविद्यालयीन जीवन के अंतिम दिन थे। आने वाले कुछ दिनों में परीक्षा समाप्त होने वाली थी और वह स्नातक बनने के बाद घरवाले चाहते थे कि उसकी शादी की जाए। उसके घर वाले बिल्कुल सामान्य परिवार के लोग थे। पिताजी राम मंदिर में पुजारी थे उनके पास थोड़ी जमीन भी थी और मां घर गृहस्ती संभालती थी। एक छोटा भाई था जो 12 वीं परीक्षा की तैयारी कर रहा था। उसके कुछ अपने करियर के संदर्भ में स्वतंत्र विचार थे। वह चाहती थी कि स्नातक पदवी के बाद अपने विषय में स्नातकोत्तर पदवी प्राप्त किया जाए और उसके बाद सेट तथा नेट की तैयारी करें और पास होने के बाद किसी महाविद्यालय में प्राध्यापक पद पर विराजमान हो कर उसके बाद पीएच.डी. की उपाधि प्राप्त की जाए।

परीक्षा का समय मानो पैरों में पहिया बांधकर आया था। देखते देखते वह समय भी निकल गया। एक दिन अचानक पिताजी की तबीयत बिगड़ गई और अस्पताल में उनको भर्ती किया। डॉक्टर साहब ने बताया- किसी मानसिक तनाव के कारण उनका दिल का दौरा पड़ा है। बार-बार पूछने पर पता चला कि उनको बेटी की चिंता खाए जा रही थी। उनकी एक ही इच्छा थी कि अपनी बेटी की शादी उनकी आंखों के सामने बिल्कुल धूमधाम से हो जाए। उसके लिए उन्होंने पैसों का इंतजाम भी करके रखा था। वह अपने पिताजी थे इच्छा का विरोध ना कर सकी क्योंकि परिवेश ऐसा बन चुका था कि उसमें पिताजी के विरोध में बात करना समय की कोई मांग नहीं थी। उसने पिताजी को वचन दिया कि जैसे ही आपकी तबीयत ठीक हो

जाए, आपकी इच्छा के अनुसार मैं शादी करूंगी।

सुख और आनंद के दिन हवा के झोंके के समान होते हैं झट से निकल जाते हैं परंतु दुख के एक-एक दिन सालों के समान लगते हैं। उसके जीवन के यह दिन भी किसी तरह निकल गए और पिताजी अस्पताल से घर आ गए। उन्होंने अपने मेहमानों से अपनी बेटी के लिए बातें शुरू की और दो दिन के बाद ही उनके नजदीकी मेहमान रिश्ता लेकर आए। लड़के ने इंजीनियरिंग में उपाधि हासिल की थी और अपने पिताजी के समान उसका भी कंस्ट्रक्शन का बहुत बड़ा बिजनेस था। घर में नौकर - चाकरो की कोई कमी न थी। घर में सरस्वती और लक्ष्मी दोनों एक साथ निवास करती थी। लड़के ने देखते ही उसको पसंद कर लिया और खुद का भाग्य मानने लगा कि ऐसी सुंदर युवती से वह शादी कर रहा है। परंतु उसने होने वाले पति के सामने एक शर्त रख दी कि, शादी के बाद वह अपना अधूरा अध्ययन पूरा करेगी। लड़के के साथ घर वालों ने भी इस बात के लिए अनुमति दे दी।

शुभ मुहूर्त पर शादी तय हो गई। बड़ी धूमधाम से शादी मनाई जा रही थी। शादी के लिए लड़के वालों ने बहुत अधिक खर्च किया। शादी के दिन तो उसके शरीर पर अलंकार और विविध रंगी रत्नो का उत्सव था। उसके हाथ में सोने के कंगन, उंगलियों में रत्न धारित अंगूठियां, पैरों में ऊंचे दर्जे की पायलियाँ, नाक में नथनी यह सारे अलंकार उसके सौंदर्य को और भी अधिक सुस्पष्ट करते थे। अब वह आईने के सामने खड़ी थी, परंतु डर था कि उसका असीम सौंदर्य देखने के बाद शायद आईना टूट कर बिखर न जाए। लड़के वालों ने इतना सब कुछ खर्च करने के बाद उसके पिताजी ने भी खर्च करने में कोई कसर न छोड़ी। उनके जीवन की सारी पूंजी उन्होंने इस शादी में लगा दी थी।

लड़कियों के लिए शादी वह राजमार्ग है, जिसको यह राजमार्ग मिल जाए तो उसका पूरा जीवन बदल जाता है। शादी के राजमार्ग पर चलते ही अनेक गरीब लड़कियां दौलतमंद और सत्ताधीश लोगों की पत्नीयाँ बनने के कारण अल्पावधि में ही अमीर महारानियाँ बन जाती हैं। वह भी उस भाग्य के लिए अपवाद न थी। शादी के बाद उसने अपने घर में कदम रखा। उसके असीम सौंदर्य, गुणवान व्यक्तित्व, चरित्र संपन्नता, शालीनता, कष्ट करने की असीम इच्छा

शक्ति और मानवीयता की भावना के कारण वह अपने घर में बहुत बड़ी प्रतिष्ठा की धनी बन गई। उसकी सारी इच्छाओं, आकांक्षाओं को पूरा करने में उसके पति को धन्यता महसूस होती थी। शादी के बाद उसने इच्छा व्यक्त कि, उसका अधूरा अध्ययन पूरा करने के लिए उसने बहिस्थ रूप से एम. ए. के लिए प्रवेश ले लिया। उसकी छोटी-सी-छोटी आकांक्षा भी उसके शब्दों की समाप्ति के साथ ही पूरी हो जाती थी। घर में नौकर चाकर उसकी सेवा में हमेशा तत्पर रहते।

जीवन में सुख के बाद दुख आता है। दिन के बाद रात्रि आती है। मौसम बदलता रहता है। एक दिन की दोपहर ऐसी ही थी। उसके पति ऑफिस के लिए चले गए। अब उसके पास खाली समय था उसने एम. ए. के कुछ नोट्स पढ़ना आरंभ किया। अचानक उसको महसूस होने लगा की अपना सिर भारी हो रहा है पढ़ते-पढ़ते वह आंखें कुछ देर के लिए बंद कर देती और दोबारा पढ़ने की कोशिश करती।

कुछ देर बाद घर के फोन की घंटी बज गई उसने फोन उठाया वहां से छोटा भाई बोल रहा था। उसने बताया कि दिल का दौरा पड़ने के कारण अचानक पिताजी की मौत हो गई। शादी के बाद सब कुछ ठीक चल रहा था इस खबर ने उसके जीवन में हलचल मचाई थी। उसने अपने पति को ऑफिस से बुलाया और वह अपने मायके चली गई। अपने पिताजी की याद में उसने बहुत आंसू ढाए। रोने के कारण उसने अपनी हालत और भी अधिक खस्ता कर दी। उसके बाल बिखरे हुए थे, और भाल प्रदेश में उसके सौंदर्य को और भी गहरा बनाने वाली बिंदिया साफ हो चुकी थी। उसके पेट में एक नया जीवन पल रहा था। पिताजी के शव के पास मां के साथ वह भी आलाप कर रही थी। मां ने उसको देखा और उसको बुलाकर अंदर कमरे में ले गई। कुछ समय के बाद वह आई परंतु अब उसके माथे पर बिंदिया थी। भारतीय परंपरा के अनुसार घर में किसी की मौत होती है तो कोई भी भारतीय स्त्रियां दरमीयां माथे पर बिंदिया नहीं लगाती। उसको देखने के बाद बाकी स्त्रियों ने आपस में बातचीत शुरू की परंतु उसको पूछने के लिए किसी का साहस ना हो सका।

पिताजी की मौत के हादसे के बाद से वह अपने ससुराल तो आई परंतु वह गुमसुम सी रहने लगी। आने वाले दिनों में उसमें सबसे बड़ा बदलाव जो था वह यह था कि उसकी बिंदिया का आकार दिनों दिन बढ़ता ही जा रहा था। मानवी जीवन निर्णय का आदी है। हर व्यक्ति को किसी-न-किसी मोड़ पर कोई-ना-कोई अमुलाग्र निर्णय लेना ही होता है और उस निर्णय को निभाते समय मानव को अकेला ही संघर्ष करना पड़ता है। यह सारी बातें उसने सीख ली थी। उस दोपहर वह आईने के सामने अपने सौंदर्य को निहारते समय अचानक उसने एक निर्णय ले लिया। अब उसने अपने मायके में

किसी को फोन करके किसी अस्पताल का पता पूछ लिया। अब उसने अपने कार के ड्राइवर को बुला लिया और अपने पति को फोन करके बताया कि अध्ययन के काम से वह बाहर जा रही है। जानबूझकर उसने अस्पताल से कई अधिक दूर रुकने के लिए कहा और ड्राइवर को बताया कि महाविद्यालय में दो घंटे का मेरा काम है दो-ढाई घंटे बाद इसी जगह पर उसको लेने के लिए आ जाए।

दोपहर के बारह बजने वाले थे। उसने काउंटर में पैसे जमा किए और डॉक्टर की अपॉइंटमेंट लेकर आंचल मुंह पर ओढ़कर एक कुर्सी पर बैठ गई। बहुत देर बीतने के बाद उसने बार-बार पूछताछ की डॉक्टर साहब कब आएंगे। लोगों ने बताया कि अब तक उनको आना चाहिए था। अब दोपहर के डेढ़ हो चुके थे, फिर भी डॉक्टर नहीं आए थे। उसके मन में हलचल थी, कोई उसको डॉक्टर के पास ना देखें। उसने निश्चय किया कि अब कुछ ही देर में ड्राइवर आ जाएगा। मुझे अब निकलना चाहिए वह बाहर जाने के लिए तैयार हो ही गई थी, तभी सीढ़ियों के ऊपर डॉक्टर ऊपर आते हुए दिखाई दिए। वह फिर से नीचे बैठ गई। उससे पहले दो पेशेंट थे, उनको डॉक्टर ने देखने के बाद वह अंदर गई। अब एक बजकर दस मिनट हो चुके थे। डॉक्टर साहब ने उनको बैठने के लिए कहा और पूछा क्या बात है? उसने कहा तो कुछ भी नहीं परंतु अपनी बिंदी उसने निकाल दी। डॉक्टर ने देखा कि बिंदी के नीचे उसी आकार में एक सफेद दाग और भी गहरा और बड़ा होता हुआ दिखाई दे रहा था। उन्होंने कहा, 'यह तो कोड है?' और इन्हीं शब्दों के साथ वह और भी घबरा गई। उसने पूछा कि, 'इसका कोई इलाज है?' यह मुझे ही कैसे हो गया? डॉक्टर साहब ने कहा कि हां इसका इलाज हो सकता है, आप चिंता ना करें। उसे और भी बहुत कुछ पूछना था उसे, परंतु समय की कमी के कारण डॉक्टर साहब ने जो गोलियां लिख कर दी और उस दाग को लगाने के लिए जो तेल दिया था वह लिया, कुछ टेस्ट लिखवाकर दिए थे उसकी पर्ची ली, उसने दोबारा बिंदी लगाई और किसी तरह अस्पताल से बाहर हो गई। अब उसे दो दिन बाद डॉक्टर ने टेस्ट के रिपोर्ट के साथ मिलने के लिए बुलाया था।

दुनिया के सभी लोग सफाई से झूठ नहीं बोल सकते। झूठ का एक दूसरा परिणाम होता है कि एक झूठ को छुपाने के लिए और दूसरा झूठ बोलना अनिवार्य हो जाता है। झूठ बोलने की आदत ना होने के कारण वह बार-बार घर से बाहर क्यों जाना है? क्या काम है? इस सवाल का जवाब देते समय अक्सर उसका चेहरा लाल हो जाता, माथे की नीली रेखाएं और भी गहरी होती जाती और उससे बात करने वाला समझ जाता था कि यह झूठ बोल रही है। शुरुआती दिनों में घर वालों ने उस पर विश्वास रखते हुए उससे कुछ नहीं बोला परंतु एक दिन जिस महाविद्यालय में उसने दाखिला लिया था

उसी महाविद्यालय से पत्र घर में दाखिल हुआ और उसमें स्पष्ट रूप से लिखा था कि अंतर्गत मूल्यमापन के लिए जो अनिवार्य लेखन है उसको महाविद्यालय में जल्द से जल्द जमा किया जाए। डाकिया ने घर में वह पत्र दिया और वह पत्र उसके पति के हाथ आया।

उसके पति ने उससे कुछ नहीं कहा केवल एक-दो सवाल मात्र किए, क्या आपकी पढ़ाई ठीक से चल रही है? क्या आपको कोई मदद चाहिए? वह तो पढ़ाई और महाविद्यालय के बारे में सचमुच भूल सी गई थी। उसने अटपटे ढंग से कहा कि पढ़ाई भी ठीक चल रही है और उसे कोई समस्या नहीं है। इस बात को समझने पर उसके पति के मन में अपने पत्नी के प्रति संशय और भी बढ़ता गया। उसने अपने ड्राइवर से कहा कि जब कभी गाड़ी बाहर निकलेगी तो मुझे बताया करो।

कभी-कभी हमारी संपत्ति, ऐश्वर्य और सत्ता हमारी स्वतंत्रता छीन लेती हैं। हमारा मन जैसा जो कुछ चाहेगा वैसे हम नहीं रह सकते, क्योंकि हमें जानने पहचानने वाले बहुत अधिक लोग होते हैं। जिस शहर में वह अपने दाग का इलाज कर रही थी, वह उनके गांव से नजदीकी था। वहां गांव के बहुत सारे लोग अनेक कार्य के लिए जाते थे। कुछ दिन ऐसे ही निकल गए। उसका दाग और भी गहराता गया, बढ़ता गया। अब वह बिंदी से भी बाहर निकालने की कोशिश में था। उस दिन उससे रहा नहीं गया, अपने ड्राइवर से गाड़ी निकालने के लिए कहा और वह दोबारा अस्पताल में जाने के लिए घर से निकल गई। हमेशा के समान उसने ड्राइवर से दो घंटे के बाद आने के लिए कहा और वह चली गई। ड्राइवर ने उसके ऊपर एक संशय भरी नजर डाली और कुछ ना बोलते हुए वह वहां से निकल गया।

अस्पताल में जाते समय अपने ही विचारों में मग्न वह दुपट्टा मुंह पर बांधना भूल गई। अस्पताल में आए लोगों में से कुछ लोग उनके गांव से थे। वह उनको नहीं जानती थी, परंतु उन्होंने उसको पहचान लिया। उन लोगों में से कुछ स्त्रियों ने उससे बात करना चाहा परंतु वह कुछ बोली तो नहीं पर उसके समझ में आया कि दुपट्टा पहले भी मुंह पर लेना आवश्यक था अब इसका कोई उपाय नहीं है। जिस प्रकार यह दाग बढ़ता जा रहा है उसी प्रकार वह इस बात को भी जानते थी कि न केवल लोगों की संशयात्मक दृष्टि उसके ऊपर जा रही है, बल्कि घर वाले भी उसको संशय की नजर से देखने लगे हैं। उसी दिन ड्राइवर ने अपने मालिक से घटित प्रकार को बताया। साथ ही साथ गांव के जो लोग अस्पताल पहुंचे हुए थे। उन्होंने भी बातें करते समय उससे यह बताया कि, 'भाभी जी अकेली अस्पताल कैसे आई थी?' उसने उनसे कुछ ज्यादा बताया तो नहीं परंतु केवल उतना कहा कि मुझे काम था इसलिए उसको अकेला

भेजा था? वह लोग पूछना चाहते थे कि अस्पताल क्यों आए थे? परंतु उतना अवकाश उसने नहीं दिया और वह वहां से चला गया। जाते समय उसके मन में पत्नी के संदर्भ में संशय अब पक्का यकीन में बदल चुका था। क्या शादी से पहले उसका किसी के साथ...?

अब शाम अधिक भयानक होने लगी। उसका पति ऑफिस से घर आया उसने देखा कि दोपहर के समय कभी नींद नहीं लेनेवाली पत्नी इतनी देर तक कैसे सोई हैं? और यह क्या, उसके माथे पर इतना सारा पसीना? उसने उसे हिलाया, वह झट से उठ गई। पहले तो उसे कुछ समझ में नहीं आया। कुछ देर बाद वह स्थिर हो गई। उसने सबसे पहले आईने की ओर देखा और अपनी बिंदी निकाली, उसे पता चला कि उसकी बिंदी छोटी है और बिंदी के नीचे कोई सफेद दाग न होकर बिल्कुल ठीक-ठाक चेहरे के रंग की परत है। उसका पति उससे पूछता रहा क्या हो गया है? तू ऐसा बर्ताव क्यों कर रही हो? तेरी तबीयत तो ठीक है? क्या तूने कोई सपना... हाँ...!

हिंदी में रोजगार...

रोजगार का मतलब है, किसी काम या व्यवसाय को ढूंढना जिससे नियमित आय हो। रोजगार के ज़रिए लोग अपने कौशल और क्षमताओं का इस्तेमाल करके पैसे कमाते हैं। रोजगार से लोगों का जीवन स्तर बढ़ जाता है क्योंकि उन्हें पैसे मिलते हैं। रोजगार के कुछ और मतलब: काम, व्यवसाय, नौकरी, आजीविका।

अगर किसी व्यक्ति को हिन्दी भाषा में अच्छा ज्ञान है, तो वह इन क्षेत्रों में रोजगार कर सकता है:

- * पत्रकारिता
- * कंटेंट राइटर/एडिटर
- * ट्रांसलेटर
- * इंटरप्रिटेशन
- * वॉयस ओवर आर्टिस्ट
- * हिन्दी टाइपिस्ट/हिन्दी स्टेनोग्राफ़र
- * हिन्दी साहित्य
- * क्रिएटिव राइटिंग

हिन्दी भाषा का इस्तेमाल कई क्षेत्रों में होता है, जैसे:

अनुवाद, शिक्षा, पत्रकारिता, बैंकिंग, विज्ञापन, सिनेमा, खान-पान कई क्षेत्र हैं।

और एक नई लड़ाई (एकांकी)

सुश्री क्रांती आप्पासाहेब चव्हाण, बी.ए. भाग 3

- पात्र - 1. शंकर- गरीब किसान
2. राधा- शंकर की पत्नी
3. संजय- शंकर का बेटा
4. संध्या- संजय की पत्नी

पहला दृश्य

(मंच पर शंकर और उसकी पत्नी शाम के समय आपस में वार्तालाप करते हुए।)

शंकर- हे राम! अब इस बुढ़ापे में खेती का काम मुझ से नहीं होता।

राधा- एक जमीन ही है जो हमें पाल पोस रही है। इसके बिना अब हमारा कोई सहारा भी नहीं है।

शंकर- हां, तुम्हारा लाडला बेटा जो है, जिससे तुम बुढ़ापे के लाठी मानती थी। जैसे उसकी शादी करा दी, अब छह महीने ही अपनी पत्नी को लेकर अलग रहने लगा।

राधा- इसमें उसका क्या दोष है? उसकी पत्नी उसे जो सिखाती है, वैसा वो हमारे साथ बर्ताव करता है।

शंकर- उसको दूसरा कोई सिखाए और वह मान जाए, ऐसा हो नहीं सकता। अब वह बच्चा नहीं रहा।

राधा- उसको कभी- ना- कभी अपनी गलती का एहसास होगा; मुझे विश्वास है- वह वापस घर लौट कर आएगा।

शंकर- (गुस्से से तिल-मिलाता हुआ)- मैं तो कहता हूं वह हमेशा अलग ही रहे, उसे जीवन का अनुभव जो करना है। इससे पहले मां-बाप हमेशा टोकते थे। अब वह स्वतंत्र है, उसे टोकने वाला अब कोई है ही नहीं। जो जी में आए वैसा रहे।

(मंच पर संजय और उसकी पत्नी संध्या का प्रवेश होता है।)

संजय - (मां और पिताजी से) मुझे आपसे कुछ बताना है।

शंकर- बोलो हमारे लिए क्या हुक्म है। हमें और क्या करना होगा आपके लिए?

संजय- मुझे मेरे हिस्से की जमीन चाहिए। मुझे अब कोई छोटी मोटी

नौकरी नहीं करनी है, मुझे आधुनिक पद्धति से आदर्श खेती करनी है। हमने सब कुछ सोच लिया है।

शंकर- जमीन क्या तुमने कमाकर मुझे दी थी? जो वापस मांग रहे हो। यह सारी जमीन मेरे पुरखों ने बचा कर रखी थी जो मुझे मिल गई है।

संध्या- पुरखों के जमीन पर हमारा भी अधिकार है। आप नहीं देना चाहते हो तो मुझे मजबूरन कानून का सहारा लेना पड़ेगा।

(शंकर और राधा के पैरों के नीचे से मानो जमीन खिसक जाती है।)

राधा- बेटा तू जो चाहेगा वैसा होगा परंतु घर की बातें बाहर न जाए। तुझे जितनी जमीन चाहिए उतनी तू कल से जोतना शुरू कर दे।

(संजय और संध्या मंच से चले जाते हैं।)

शंकर- मैंने सपने में भी नहीं सोचा था कि मुझे आज ऐसे दिन देखने पड़ रहे हैं। शहर से आई कल की लड़की मुझे कानून सिखाएगी?

राधा- यह सब कुछ तो संजय का ही है, आज नहीं तो कल उसे देना ही है? जो हमें उसे कल देना था वह आज ले रहा है।

शंकर- मुझे उसे जमीन देने में कोई परहेज नहीं है; परंतु क्या उससे खेती हो पाएगी? जीवन भर कभी उसने खेती में कदम भी नहीं रखा। जब कभी खेती में काम के लिए मैं उसे बुलाता था, तो पढ़ाई का बहाना करके निकल जाता था। वह क्या खाक खेती करेगा?

राधा- जैसे उस पर जिम्मेदारी पड़ेगी वह धीरे-धीरे खेती भी सीख जाएगा।

शंकर- तुझे तो पता है, खेती करने के लिए अपार कष्ट, सहनशीलता और नुकसान सहने का जज्बा होना चाहिए।

राधा- वह धीरे-धीरे यह सब कुछ सीख भी जाएगा।

शंकर- हमेशा अब उसका साथ देना बंद करो। हमेशा तुम उसका साथ देती हो; उसने तुम्हारे लिए क्या किया? क्या कभी एक बेटी का फर्ज उसने निभाया है?

दूसरा दृश्य

(मंच पर संजय और उसकी पत्नी संध्या खेती का काम करते हुए दिखाई देते हैं और आपस में बातें करते हैं।)

संध्या- कितनी धूप है। ऐसी धूप में मैं काम करती रही तो मैं तो मर ही जाऊंगी।

संजय- यह सारा काम तो हमें ही करना पड़ेगा। किसी दूसरे काम करने वाले लोगों को बुलाने के लिए जाता हूं तो वह लोग कहते हैं कि, पिछले पैसे पहले हमें अदा करो बाद में हमें काम पर बुलाओ। अब हम इन सब्जियों को ना निकले तो वह सड़ कर खराब हो जाएगी और पहले से ही हम घाटे में हैं और भी घाटा हो जाएगा।

संध्या- हम पिछले छह महीने से खेती कर रहे हैं। परंतु इससे आमदनी इतनी कम मिलती है कि हमसे अधिक रोजगार करने वाले लोग कमाते हैं।

संजय- खेती से हमें ज्यादा कुछ फायदा नहीं हो रहा है और आने वाले समय में हम अपने बच्चों के लिए क्या कमाकर रखेंगे? मेरे पिताजी तो रात दिन खेती का काम करते रहते थे। मैंने खुद देखा है, हमें भी उतनी ही मेहनत करनी पड़ेगी।

संध्या- मुझ से अब और मेहनत नहीं होती। मैं बार-बार बीमार पड़ जाती हूं।

संजय- हमारे पास कोई और चारा भी नहीं है। मैंने पहले ही नौकरी का इस्तीफा दे दिया है। अब वापस नहीं जा सकता।

संध्या- सुनो जी! मेरी एक सहेली शहर में रहती है और उनका फर्नीचर का बिजनेस है। वह कह रही थी कि आप भी वह बिजनेस शुरू कर सकते हैं। उसके लिए दस लाख रुपए की आवश्यकता है।

संजय- मैं भी इस खेती के परिश्रम से थक चुका हूं। बिजनेस में यदि फायदा है तो हम कुछ- ना- कुछ पैसे बिजनेस के लिए लगा सकते हैं।

संध्या- परंतु हमारे पास पैसे हैं ही कहां? जितने जेवर थे, बैंक में हमने गिरवी रखें सारा पैसा आपने खेती को विकसित करने के लिए लगा दिया। अब हमारे पास खेती को बेचने के अलावा कोई चारा नहीं बचा है।

संजय- क्या खेती को बेचा जाए? मेरी मां और पिताजी इसके लिए कभी तैयार नहीं होंगे।

संध्या- हम क्या खेती हमेशा के लिए बेच रहे हैं? जैसे बिजनेस से हमें पैसे मिलेंगे वापस हम खेती खरीद लेंगे।

संजय- ठीक है। हम किसी बड़े लोगों से बात कर खेती का व्यवहार

करेंगे।

(संजय अपने दोस्तों से खेती के व्यवहार के संदर्भ में पूछता है। दोस्त जमीन न बेचने की सलाह देते हैं। यह बात संजय के पिता और मां को पता चलती है। वह दोनों संजय के घर आते हैं।)

शंकर- अरे संजय! सुन तो जरा, मैंने जो सुना है क्या सच है? तुम जमीन बेचने जा रहे हो?

संजय- हां, हां, पिताजी आपने जो सुना है वह सौ टका सही है, आपने सही सुना है। आज कल खेती में अपार मेहनत करने के बाद भी, कभी प्राकृतिक आपदा से तो कभी व्यापारी लोगों के कारण अनाज और सब्जी को भाव ही नहीं मिलता। सोच रहा हूं कि कोई एखाद बिजनेस शुरू करूं। मुझे बिजनेस के लिए कुछ पैसे चाहिए। इसके लिए मैं जमीन बेच रहा हूं।

राधा- बेटा यह जमीन तुम्हारे पुरखों की है। इस पर ना ही हमारा अधिकार है, ना ही तुम्हारा। यह हमारी आने वाली पीढ़ियों के लिए हमेशा के लिए सलामत रखना और इसकी हिफाजत करना हमारा काम है। किसी भी हालत और परिस्थितियों में खेती ही हमारे जीवन का सहारा है वही हमें जीवित रखेगी। जमीन में जितना हम कष्ट करते हैं, उतना हमें फल देती है।

शंकर- यदि तुम जमीन बेच देते हो, तो हम तो जीते जी ही मर जाएंगे। हमने जीवन भर कष्ट कर इस जमीन को बचाया- आने वाले पीढ़ियों के लिए। क्या हमारे पुरखों की खेती को बचाकर रखना क्या हमारी कोई जिम्मेदारी नहीं है? हमने तुम्हारे लिए इतना बचा कर रखा, फिर भी तूने कुछ कदर नहीं की, आने वाली पीढ़ी तुम्हारी क्या कदर करेगी। अरे बेटा ! जीवन में सब कुछ मिलेगा लेकिन आदमी को कभी पैसे पास होने के बाद भी पानी और खेती नहीं मिलेगी।

राधा - बेटा, हमने बहुत मौसम देखे हैं। दुनिया में कोई व्यक्ति एक दिन में अमीर नहीं हो सकता।

शंकर - क्या, तुझे पता है तुम्हारा ही बचपन का दोस्त संदीप सारी जमीन-जायदाद बेचकर शहर में बिजनेस करने के लिए निकल पड़ा था। बाद में उसको बिजनेस में बहुत बड़ा घाटा भी हो गया और सारी जमीन जायदाद भी चली गई। अब वह ना घर का रहा ना घाटा का। उसने भी तेरे जैसा कोई बिजनेस का अध्ययन नहीं किया था ना ही कोई ट्रेनिंग ली थी। वास्तविकता यह है कि इस बिजनेस में प्रतिस्पर्धा की होड़ लग चुकी है।

संजय- पिताजी यह बात तो मैंने सोची ही नहीं थी। मुझे लग रहा था कि, मैं प्रामाणिकता से कष्ट करूंगा तो बिजनेस में मुझे प्रगति

से कोई नहीं रोक सकता परंतु आपने जो बात कही वह भी सौ प्रतिशत सही है। इस पर आप ही उपाय बताइए ?

शंकर- दुनिया में कोई ऐसी समस्या उत्पन्न ही नहीं होती, जिसका उत्तर ना मिले। तुम्हारी समस्या का उत्तर है- पहले तुम उस बिजनेस के बारे में जान लो, ट्रेनिंग लो और बाद में हम सब मिलकर तुम्हारी मदद भी करेंगे। पैसों की समस्या केवल खेती को बेचकर ही नहीं हल की जा सकती।

संजय- क्या इतना सब कुछ होने के बाद भी आप मेरी मदद करोगे ?

शंकर- हां, बिल्कुल करूंगा। परंतु पहले तुम खेती बेचने का विचार मन से निकाल दो और तुम्हारी मां की पहले माफी मांग लो।

(संध्या और शंकर दोनों मां और पिताजी के पैरों में गिरकर माफी मांगते हैं)

संजय और संध्या - मां और पिताजी हम दोनों को गलती का एहसास हो चुका है। हम दोनों को माफ कर दो।

राधा- बेटा, मुझे विश्वास था तुम वापस जरूर आओगे। मैंने तो तुम दोनों को माफ कर ही दिया। भगवान जब एक रास्ता बंद कर देता है, तब दूसरे कई रास्ते खोल देता है।

संजय- बिल्कुल, मैं अब आप दोनों की मदद और आशीर्वाद से आधुनिक खेती भी कर सकता हूं। उसमें नए-नए प्रयोग करूंगा जैसे कि पॉलीहाउस, ग्रीनहाउस, फार्म टूरिज्म जैसे खेती में नए-नए प्रयोग का ज्ञान प्राप्त कर नया रास्ता अपनाऊंगा।... बिजनेस के लिए भी ट्रेनिंग लेकर बिजनेस भी अच्छा करूंगा।

संध्या - मैं भी आपसे सहमत हूं।

(चारों लोग एक दूसरे को स्नेह भाव से देखते हैं। संजय और संध्या की आंखों में आनंद के आंसू हैं।)

(मंच पर धीरे-धीरे प्रकाश कम होने लगता है और पर्दा नीचे गिरता है।)

(समाप्त)

हिसाब दो !

सभी पार्टी के सभी नेता हिसाब दो!

आजादी के 75 साल पहले पुरखों ने

क्या सोचा था और क्या हुआ,

रोटी, कपड़ा और मकान सीधे प्रश्नों का

हिसाब दो!

क्या पूरे भारतवासियों की ज़रूरतें पूरी हुई?

प्रस्थापित और विस्थापित सभी नेता हिसाब दो।

शिक्षा, आरोग्य, रोजगार सीधे प्रश्नों का

हिसाब दो!

संसद, संविधान, स्वतंत्रता की नीति का

क्या हुआ?

हिसाब दो!

स्वार्थी राजनीति, भ्रष्टाचार,

काला धन किसके पास है?

हिसाब दो!

हिसाब दो, हिसाब दो,

'जीएसटी', हमारा और फैसले आपके

फिर निजीकरण क्यों?

हिसाब दो!

आप खाएं तुप रोटी,

हमें सिर्फ राशन पर सीधा

ऐसा क्यों? ऐसा क्यों?

हिसाब दो! हिसाब दो !!

न किसानों के लिए कुछ,

न युवाओं के लिए सुख,

ऐसा क्यों?, ऐसा क्यों?

हिसाब दो! हिसाब दो !!

सुश्री रेशमा जमीर गडकरी

बी.ए. भाग 2

कामिल आरफान नदाफ, बी.ए. भाग ३

भारतीय ग्रामीण जीवन के प्रतिनिधि लेखक - रामदरश मिश्र (ललित लेख)

विषय प्रवेश

रामदरश मिश्र भारतीय ग्रामीण जीवन के प्रतिनिधि लेखक हैं। वैसे तो वे कवि, कहानीकार, उपन्यासकार, समीक्षक, आत्मकथाकार और निबन्धकार भी हैं, परन्तु सबसे पहले वे उदात्त, उदार, सम्वेदनशील, भावुक और शान्त स्वभाव वाले सहज-सरल सहृदय व्यक्ति हैं। मिश्र जी बुद्धिजीवी हैं लेकिन देहात का प्रबुद्ध व्यक्ति होकर भी वे अपने को देहात से मुक्त नहीं कर पाते। शहरों के प्रति बढ़ रहे आकर्षण के इस युग में जब गाँव का निवासी शहर में आकर बसता है, तो उसकी क्या दशा होती है, इसका वास्तविक चित्रण रामदरश मिश्र के साहित्य में मिलता है।

साहित्यकार तथा सत्साहित्य का प्रभाव

व्यक्ति की विचार पद्धति तथा जीवनचर्या को उत्कृष्ट बनाने में आदर्श और सत्साहित्य का महत्व असाधारण होता है। मिश्र जी के साहित्य में भी इसका परिचय मिलता है। मिश्र जी के बाल मन पर परिवारजनों तथा गाँव में सुनी-सुनाई परम्परागत लोककथाओं और घटना-प्रसंगों ने काफी असर छोड़ा था।

रामदरश मिश्र बचपन से ही बहुत भावुक रहे हैं। कथा वार्ताओं का बीज उन्हें अपने माता-पिताजी से ही मिलता गया। वे अपनी आत्मकथा में लिखते हैं- “माँ कुछ बहुत करुण लोककथाएँ सुनाती थी....बिना माँ के बच्चों की कथाएँ, माँ की दुर्दशा की कथाएँ, निष्कासित रानी की कथाएँ, रानी या बच्चों के फूल या पेड़ बन जाने की कथाएँ.... और मैं सुन-सुनकर रोता था। पता नहीं माँ ने इन कथाओं द्वारा मेरे मन का कितना विस्तार किया, अपने से बाहर के जगत् के साथ तादात्म्य अनुभव करने का कितना दर्द भर दिया। पिताजी भी रामायण गाते थे और वे राम वनवास या लक्ष्मण-मूर्च्छा वाला प्रसंग सुनाते थे...”¹

मिश्र जी ने अपने कॉलेज जीवन में तुलसीदास के 'रामचरितमानस' तथा भक्तिकाल के कबीर, सूरदास तथा जायसी को आदर्श के रूप में पाया। इसी प्रक्रिया में जयशंकर प्रसाद और निराला भी उनके प्रिय साहित्यकार रहे हैं। इसके साथ वे मुक्तिबोध, नागार्जुन, केदारनाथ अग्रवाल और भवानी प्रसाद मिश्र का आदर्श के

रूप में नाम लेते हैं।

मिश्र जी को गाँव के परिवेश ने प्रकृति ने स्कूल के परिवेश ने और गरीबी ने अनेक जीवनानुभव दिए। उनका कहना है- “बचपन के मित्रों की दुनिया बड़ी सघन थी। उनके साथ होना, उनका टूटना, बिखरना और उनसे अलग होना सभी कुछ तो जीवित है।”² मिश्र जी के भीतर भी एक शक्ति थी जो उन्हें स्वयं स्फूर्ति से लिखने के लिए प्रेरित करती थी। हरिजनों पर होते अत्याचार, औरतों की पिटाई और उनकी शारीरिक दुर्बलता उनके साहित्य के विषय बने। मिश्र जी का गाँव- “उस पूरे जवार में अपने विचित्र चरित्रों के कारण बहुत सुख्यात या कुख्यात था। अभावों से भरी और प्राकृतिक सुषमा से लदी धरती ने न जाने कितने जीवन्त चरित्रों की सृष्टि की थी।”³ मिश्र जी के अनुभव में उतरे चरित्र, विभिन्न पीढ़ियों के मूल्यबोध और जीवन-पद्धति के प्रस्तोता के रूप में भी उनके उपन्यासों में उजागर हुए हैं।

मिश्र जी का मूल व्यक्तित्व कवि का होने के कारण वे युगों से प्रचलित समाज की रूढ़ियों पर व्यंग्य प्रस्तुत करते हैं। मिश्र जी समाज को सुधारने के बजाय उस आदर्श तक पहुँचा देने की कामना करते हैं जहाँ समाज सचेत होकर स्वयं सुधारने का प्रयत्न करे। अपने देश और समाज की गिरती दशा से वे अधिक चिन्तित भी रहते हैं। वे भारतीय संस्कृति, रीति-रिवाजों और त्यौहारों के रहस्यों को बताते हुए आवश्यकतानुरूप उन्हें बनाए रखने का आग्रह भी करते हैं। सत्साहित्य और साहित्यकारों से उन्होंने अनेक आदर्शों को ग्रहण किया है।

व्यक्तित्व-पक्ष

रामदरश मिश्र के व्यक्तित्व को हम उनके उपन्यास साहित्य में ढूँढ़ते हैं तब कई ऐसे आयाम दृष्टिगत होते हैं जहाँ वे एक नए रूप में मिलते हैं। इन्हीं आयामों के अन्तर्गत मिश्र जी के साहित्यिक, सांस्कृतिक तथा सामाजिक पक्ष को देखने के पश्चात् यह ज्ञात होता है कि रामदरश मिश्र श्रेष्ठ साहित्यकारों की पंक्ति में अग्रणी तो हैं किन्तु वे प्रेमचन्द के उत्तराधिकारी भी हैं।

रामदरश मिश्र के उपन्यासों को पढ़कर एक साधारण पाठक को लगता है कि, हम कोई उपन्यास नहीं पढ़ रहे हैं, अपनी ही

जिन्दगी की तस्वीर देख रहे हैं। जिन्दगी जो बहुत सीधी-सादी है उसमें प्रेम, मोह जाल, माया, खुरदरापन तथा संकटों-अभावों से भरे काँटे भी हैं, फिर भी उनमें एक कमाल की दिलमयता और खूबसूरती भरी है।

शारीरिक छवि

व्यक्ति की शारीरिक सुदृढ़ता प्रत्यक्ष रूप से तो नहीं, किन्तु अप्रत्यक्ष रूप से उसकी शैली को प्रभावित करती है। रामदरश मिश्र के साक्षात्कार से यह अनुभव किया जा सकता है कि, उनके स्वस्थ, सुन्दर और आकर्षक शरीर से हर एक के प्रति सुन्दर और स्वस्थ विचारधाराएँ निकलती हैं।

मिश्र जी ऊँचे, गौरवर्णी, तेजस्वी मगर सरल व्यक्ति हैं। रहन-सहन में भी सादगी उन्हें पसन्द है। उनका आकर्षक व्यक्तित्व निश्चय ही दर्शक को प्रभावित करता है। जब सन् 1960 के आसपास वे गुजरात और उसके पूर्व बनारस में थे तब उनका शरीर दुबला-पतला था। लम्बी कद-काठी वाला, सतेज वर्णी और सिर पर उड़ते साधारणतः सफेद बालोंवाला उनका बाह्य रूप सामान्य व्यक्तियों से निश्चय ही भिन्न था। उस समय भी वे कभी-कभी धोती पहनते थे। दिल्ली आने के बाद वे धोती ही पहनते रहे हैं। शायद रामदरश मिश्र एकमात्र ऐसा व्यक्तित्व मिला जो धोती-कुर्ता और ऊपर जाकिट पहने हुए थे। घर में वे धोती या लुंगी पहनते हैं। कुर्ता, जाकिट और धोती इनका प्रिय वस्त्र है। पैरों में अक्सर वे जूतों के बदले सैण्डल ही पहनते हैं। उनका व्यक्तित्व शालीन, भव्य और गरिमा से युक्त है। वे अधिकतर हँसमुख रहते हैं अतः सफेद बालोंवाला हँसता हुआ चेहरा ही सदैव उनकी किताबों पर छपा रहता है।

बौद्धिक पक्ष

मनोविज्ञान के अनुसार बौद्धिक पक्ष के अन्तर्गत मुख्यतः व्यक्ति की सामान्य बुद्धि, ग्रहण शक्ति, स्मरण शक्ति, कल्पना और चिन्तन-शक्ति आदि आते हैं। “प्रत्येक व्यक्ति साहित्य-रचना में जिस मानसिक सामग्री का उपयोग करता है वह इन्हीं शक्तियों से मिलती है। जैसे साहित्य में प्रयुक्त भाषा का व्यक्ति ही ग्रहण-शक्ति से प्रयुक्त तथ्यों का स्मरण शक्ति से, विभिन्न दृश्यों, परिस्थितियों एवं घटनाओं के वर्णन, चित्रण एवं अलंकरण का कवि की कल्पना शक्ति से तथा नवीन विचारों का उसकी चिन्तन-शक्ति से गहरा सम्बन्ध होता है।” 4 मिश्र जी को यदि हम बौद्धिक पक्ष के इन सभी गुणों से सम्पन्न लब्धप्रतिष्ठित साहित्यकार कहें तो अत्युक्ति न होगी। उनकी साहित्यिक बहुज्ञता इस बात को प्रमाणित करती है।

उक्त गुणों को उदाहरण के तौर पर देखा जाए तो नीरू और संध्या (पानी के प्राचीर) का प्रसंगानुरूप एक-दूसरे से चाहते हुए भी अलग होना, सामाजिक जागृति के बाद सतीश (जल टूटता हुआ) का थक जाना, इसी उपन्यास की शारदा का कुछ न बोलना तथा

मूक शिशु की तरह आँखों में व्यथा भरे ताकती रहना, ‘सूखता हुआ तालाब’ में चेनइया तथा देवप्रकाश का गाँव छोड़कर जाना, संज्ञा (अपने लोग) जैसे पात्र की सृष्टि करके मानवी के रूप में एक देवी को चित्रित करना, उमेश (अपने लोग) जैसे पागल व्यक्ति के व्यवहार को एक आदर्श व्यक्तित्व के रूप में उभारना, दीपा बहादुर (बिना दरवाजे का मकान) की विवशता, विपन्नता दिखाना, गंगाराम शास्त्री (दूसरा घर) जैसे लम्पट पुरुष को चित्रित करना, लक्ष्मी (थकी हुई सुबह) की दर्द-व्यथा की महागाथा प्रस्तुत करना और दामोदर (बीस बरस) को ‘नेरटर’ की भूमिका में सामने लाना, इन सबसे मिश्र जी का बौद्धिक सामर्थ्य, ग्रहण-शक्ति, स्मरण शक्ति, कल्पना तथा चिन्तन-शक्ति का परिचय मिलता है। वे सदैव मनुष्य के पक्ष में अपनी आवाज बुलन्द करते हैं। उनकी बुद्धि प्रखर तथा ग्रहण-शक्ति बड़ी अद्भुत है। चीजों को देखने की दृष्टि साफ है। उनकी दृष्टि समाजवाद के पास अधिक पहुँचती है। गरीब-शोषित लोगों के प्रति तथा नारियों के प्रति उनको सहानुभूति तथा हमदर्दी है। कई अच्छे-अच्छे ‘कोटेशनस’ उनको जबानी याद हैं। अपने से छोटे व्यक्ति में भी गुणों को देखकर वे उनसे सम्पर्क बनाए रखते हैं। हर एक के प्रति स्वच्छ और पैनी दृष्टि रखते हैं। वे धर्म का ढोंगी रूप पसन्द नहीं करते। वे रूढ़ियों के घोर विरोधी हैं।

भावात्मक पक्ष

मिश्र जी की रचनाओं का भावात्मक पक्ष इतना सबल है कि उनके किसी भी उपन्यास को उठाकर देख लें तो उसमें इस पक्ष का आधिक्य परिलक्षित होता है। मिश्र जी ज्यादा भावुक हैं। भावुकता ने उन्हें जीने का रस दिया है। वे इसी भावुकता के बल पर आस-पास के परिवेश को अपने साहित्य में उतारते हैं। कोई चीज मन को छू जाती है तो वह उन्हें घण्टों परेशान करती रहती है। निष्कर्ष-स्पष्ट है कि, वह बहुत संवेदनशील लेखक है।

बौद्धिक मान्यताएँ एवं आदर्श

रामदरश मिश्र मानते हैं कि, यह संसार का सत्य है, यहीं पर दुःखी और सुखी होना है। ग्रामीण संस्कार तथा बचपन के वातावरण को वे मानते हैं। उन्हें जल्दबाजी या हड़बड़ी पसन्द नहीं है। उनकी मान्यता है कि, धीरे-धीरे एक-एक कदम सम्भालकर उठाने वाला अलंघ्य ऊँचाइयों को आराम से परास्त कर लेता है। उनकी इस मान्यता पर रामदेव शुक्ल लिखते हैं- “दाएँ-बाएँ दोनों ओर सन्तुलन बनाए रखना, ‘गलाकाट स्पदर्दा’ और ‘शार्ट कट’ की धूर्तता के सहारे हड़बड़ी में सब कुछ पा लेने वालों पर मन्द मन्द मुस्कुराते हुए चुपचाप अपना काम करते जाना, रामदरश मिश्र की सहज विशेषता है। 5

मिश्र जी लेखक होने के नाम पर अनैतिक होने का खुला ‘लाइसेन्स’ नहीं चाहते। वे लेखक इसलिए नहीं हैं कि, अनैतिकता के नए मानदण्ड स्थापित करें। उनका लेखन मानव-जीवन को

बेहतर बनाने के लिए है किन्तु इसके लिए उन्मत्त साँड़ का-सा स्वेच्छाचारी जीवन उन्हें पसन्द नहीं है। वे भारतीय संस्कृति के, आदर्श को तथा उनमें स्थित अच्छाइयों को बरकरार रखना चाहते हैं।

एक सीधा-सादा लेखक

रामदरश मिश्र सदृहस्थ के रूप में एक सीधा-सादा जीवन जीते हैं और प्राणीमात्र के प्रति करुणा, ममत्व से भरा लेखन करते हैं। उनके सौम्य और सरल व्यक्तित्व के पीछे यथार्थ के लिए अधिक आग्रह है, उस यथार्थ के माध्यम से वे सच को पकड़ना चाहते हैं। इसी कारण वे मानव मन की गुत्थियों या निजी परेशानियों को जिन्दगी की धारा का हिस्सा बनाकर उपस्थित होते हैं। अपने बड़े उपन्यासों की तरह अपने छोटे उपन्यासों में भी वे कहीं-न-कहीं उपस्थित जरूर नजर आते हैं।

मिश्र जी की एक कमजोरी है कि, वे अपने उपन्यासों में अभाग्य, उपेक्षित और तिरस्कृत पात्रों को उठाते हैं। उनमें स्थित प्रेम-अनुराग का रस पाठक चुपके-चुपके बटोर लेते हैं। मिश्र जी ऐसे उपेक्षित, तिरस्कृत, अभाग्य, सीधे-सादे पात्रों को कहाँ से कहाँ तक पहुँचा देते हैं। कोई कुछ कहे, मिश्र जी अपने ढंग से रहते और अपनी इच्छानुसार लिखते हैं।

यह सच है कि “मिश्र जी एक सीधे-सादे लेखक हैं”, लेकिन उनके सीधे-सादेपन में एक उपेक्षा व्यंग्य जोड़ दिया गया है। सीधे-सादे हैं मतलब यूँ ही हैं-कोई खास नहीं। लेकिन यह गलत है और स्वार्थवश जोड़ दिया गया मिथ है। मिश्र जी की सर्जना मूलतः सामाजिक सन्दर्भों में यथार्थ होती है। इसके पीछे ‘यूँ ही नहीं हैं’ वे अपनी विशिष्ट पहचान उभारते हैं। व्यंग्य-उपेक्षा तो मिश्र जी की हुई ही है। फिर भी व्यंग्य और उपेक्षा से भरे मिथ में वे जैसे हैं उसी रूप में जिए हैं। यह एक ऐसा आदमी है जो पूरी तरह अपने जैसा है, अपना है। चेहरे पर कोई मुखौटा नहीं है, पूरी तरह खुला हुआ विश्वसनीय और अव्यावसायिक है।

एक बात सत्य है कि बचपन का अभावग्रस्त जीवन, घर-परिवार के संस्कार और शिक्षा काल तथा बाद में भी अपने गुरु हजारी प्रसाद द्विवेदी के सान्निध्य में रहने के कारण उनका जीवन उनके गुरु के समान ही सीधा-सादा रहा है। गुरु द्विवेदी जी से यह गौरव-गुण उन्होंने अपनाया है। मतलब यह कि मिश्र जी सीधे-सादे लेखक जरूर हैं किन्तु वे उतने सीधे-सादे नहीं हैं, जितना उन्हें समझ लिया गया है। उनके व्यक्तित्व और रचनाओं में जो सहजता है उसका एक गलत और सरल अर्थ सीधे-सादे लेखक से जोड़ दिया गया है। मैं अपने अनुभव और उनके उपन्यास के अध्ययन के बल पर विनम्रता से कहूँगा कि मिश्र जी सीधे-सादे लेखक हैं तो भी प्रेमचन्द के समान उसी अर्थ में कि, उनके साहित्य में स्थित सहजता और सरलता समान रूप से विद्यमान है। मिश्र जी सचमुच उतने ही सहज और सरल हैं। प्रेमचन्द जी जिन्दगी की एक-एक बारीक-से-बारीक,

सूक्ष्मातिसूक्ष्म घटना-प्रसंगों को अपने उपन्यासों में अंकित करते थे, ठीक वैसे ही मिश्र जी अपने उपन्यासों में जीवन को मूल रूप में ही सम्पूर्णता में दिखाते हैं। ‘जल टूटता हुआ’ के कुंजू और बदमी हों या शारदा और उमाकान्त पाठक हों उनके द्वारा “जीवन का - रस-आनन्द भीतरी आकुलता और उल्लास झर-झरकर” 6 बहता रहता है। उनके जीवन में पाठक सुन्न होकर अपने जीवन को ढूँढ़ता है।

मिश्र जी ने जब से लिखना शुरू किया तब से अपने लेखन को निखारते रहे हैं। अपने लेखन को गहरे अनुभव और गम्भीर पठन-मनन के बल पर उन्होंने सीधे-सादे रूप में उत्कृष्ट बनाया है। शायद हर बड़ा लेखक रामदरश मिश्र की तरह ऐसा ही सीधा-सादा और इसी कारण ऐसा ही जटिल होता है।

मनुष्य की तलाश में निकला एक फकीर

मिश्र जी जीवन की सम्पूर्णता के कवि, कथाकार और उपन्यासकार हैं। वे एक ऐसे लेखक हैं जो जीवन से अलग किसी भी चीज के चित्रण के लिए राजी हो ही नहीं सकते। “ इस मामले में कोई भी वाद, कोई एक विचार, या कोई सामाजिक, राजनीतिक बाड़ा उनके लिए छोटा, बहुत छोटा साबित होगा। और ऐसे ही मनुष्य...” 7 अपने को मनुष्य या आदमी से अलग नहीं मानते। उन्हें गाँव में मनुष्यता के दर्शन होते हैं। इसी कारण एक फकीर की तरह बार-बार गाँव चले जाते हैं-अपने मनुष्य देवता को ढूँढ़ने।

मिश्र जी के लिए मनुष्य ही साहित्य, कला आदि सारी चीजों के लिए कसौटी है। वे अपने गाँव की प्रकृति की रम्य लीला में हों या गाँव से मीलों दूर दिल्ली में, उनकी तलाश मनुष्य की होती है। वे मनुष्य को देख लेना चाहते हैं, मनुष्य को छूना चाहते हैं। वे शरीर से दिल्ली में, तो मन से गाँव में रहते हैं। उनका कहना है कि, मनुष्यता के सबसे सच्चे और धवल रूप अब भी गाँव में ही हैं। यही कारण है कि सन् 1964 से अब तक दिल्ली जैसे महानगर में रहते हुए भी मिश्र जी न गाँव से छूट पाए हैं और न गाँव उनसे छूटा है। मिश्र जी जितने लेखक हैं उतने ही मनुष्य भी। वे उन लोगों में से नहीं हैं जो साहित्य और जीवन में अलग-अलग नजर आते हैं। उनकी कथनी और करनी में अन्तर नजर नहीं आता।

नारी मन के चतुर चितेरे

नारी पीड़ा को मिश्र जी ने अपने बचपन में ही अनुभव किया था। गाँव की सभी जातियों की औरतों के दुःख, पीड़ा, यातना और उनके साथ होने वाले अमानवीय अत्याचार को उन्होंने देखा था। औरतों में स्थित करुणा, प्रेम और ममता को भी वे देख चुके थे। नारी पर होते अत्याचारों का उनके बाल मन पर गहरा असर हुआ था। अपनी आत्मकथा ‘सहचर है समय’में वे लिखते हैं- “नारी यातना की अनुभूति ने मुझे कुछ ऐसा झकझोरा था कि, बेटी की विदाई का गीत सुनते-सुनते मैं रोने लगता था।...मेरी बहन या और

अभिषास औरतें मेरी आँखों के सामने आ जाती थीं.....मैंने विदा होती लड़कियों का और उनके परिवारजनों का करुण क्रन्दन देखा था, उसके प्रवाह में पड़कर रोया था। “८ इसी कारण मिश्र जी पुरुष होकर भी अपने उपन्यासों में नारी की पीड़ा को बखूबी उभारते रहे हैं। नारी के प्रति एक उदार और व्यापक दृष्टिकोण उनकी रचनाओं में सदा दिखाई पड़ता है अतः उनको नारी मन का चतुर चितेरा मानना पड़ेगा।

‘धीरे-धीरे....’ के यात्री

मिश्र जी अनेक विध ग्रन्थों के लेखक हैं। रामदेव शुक्ल जी लिखते हैं- “उनकी किसी कृति पर न त्रैलोक्यविकंपनकारी धमाका होता है, न मुकदमा चलता है, न करोड़ों की रायल्टी मिलती है। उनके अनेक उपन्यास धारावाहिक रूप में प्रकाशित हुए हैं।... उनको साहित्य प्रसव करने के लिए न तो पाँचतारा होटलों की जरूरत रहती है, न शराब की और न कातिक के कुकुरों की तरह इधर-उधर मुँह मारने की। “९ मिश्र जी भारतीय जीवन-पद्धति का सूत्र अपनाकर जहाँ जाना हो, जो करना हो वह ‘धीरे-धीरे’ करते हैं। उन्हें ‘हड़बड़ी’, ‘जल्दीबाजी’ और ‘आपाधापी’ पसन्द नहीं है। ‘गलाकाट स्पर्धा’ और ‘शार्टकट’ तो उनको बिल्कुल पसन्द नहीं है। जो कुछ है उनके लिए ‘धीरे-धीरे’ है। अपनी एक गजल में उन्होंने लिखा है-

“जहाँ आप पहुँचे, छलाँगें लगाकर

वहाँ मैं भी पहुँचा, मगर धीरे-धीरे। “10

आज की ‘हड़बड़ी’ और ‘आपाधापी’ से भरी दुनिया में धीरे-धीरे एक सुरक्षा कवच है, जो अपना कदम सम्भालकर उठाता है वह शिखर की ऊँचाइयों को आराम से परास्त कर लेता है। मिश्र जी के लिए यही बात लागू होती है।

संक्षेप में मिश्र जी का व्यक्तित्व बहुआयामी है उनमें पारदर्शिता एवं गुणग्राहकता है। उनका व्यक्तित्व शान्त, संयमी, अहंरहित, सुसंस्कृत, रुचिसम्पन्न, धर्माडम्बर विरोधी है। आधुनिकता के झूठे मायाजाल से मुक्त सहज सुलभ सीधा-सादापन मिश्र जी के व्यक्तित्व की प्रमुख विशेषताएँ हैं।

रामदरश मिश्र भारतीय समाज जीवन तथा अपनी धरती के साथ एकाकार हुए साहित्यकार हैं। मिश्र जी आज व्यक्ति नहीं एक संस्था प्रतीत होते हैं। यह संस्था अपने गाँव जीवन में पत्नी, शहरों-नगरों की हवा खाती फली फूली फिर भी गाँव से ही जुड़ी रही। उनका जीवन साधारण होते हुए भी एक महाकाव्य की तरह है। अपने जीवन की व्यथा-कथा और अनुभव जगत ही उनका समग्र साहित्य है।

मिश्र जी की रचनाओं का अध्ययन करने के पश्चात् यह ज्ञात होता है कि, वे एक मौलिक सर्जक और प्रखर चिन्तक हैं। उनका व्यक्तित्व उदात्त और समृद्ध है। उनके साहित्यकार-व्यक्तित्व और निजी व्यक्तित्व में विभाजन रेखा खींचना कठिन है। उनके व्यक्तित्व और अभिव्यक्ति में अन्तर्विरोधी तत्त्व कठिन नजर नहीं आते। वस्तुतः ये दोनों एक-दूसरे के पूरक ही हैं। अपने गुरु हजारीप्रसाद द्विवेदी जी के समान वे आज मूल्यों के विघटन की संक्रमण स्थिति में भी शाश्वत मानव मूल्यों के प्रति जुड़े रहे हैं।

श्रद्धेय डॉक्टर रामदरश मिश्र जी 15 अगस्त, 2023 के शुभ दिन अपनी आयु के 99 साल पूरे कर 100 वें साल में पदार्पण कर रहे हैं। मैं उन्हें जीवन के शताब्दी महोत्सव पर्व, जन्मदिन पर हार्दिक-हार्दिक शुभकामनाएं प्रदान करता हूँ।

संदर्भ-

1. रामदरश मिश्र- सहचर है समय, पृष्ठ- 19
2. वही पृष्ठ- 81
3. वही पृष्ठ- 87
4. डॉ. गणपति चंद्रगुप्त- साहित्य का वैज्ञानिक विवेचन, पृष्ठ-233
5. संपादक डॉ.स्मिता मिश्रा, डॉ.जगन सिंह- रामदरश मिश्र: व्यक्ति और अभिव्यक्ति, पृष्ठ-55
6. वही, पृष्ठ-150
7. वही, पृष्ठ-162
8. रामदरश मिश्र- सहचर है समय, पृष्ठ-85
9. संपादक डॉ.स्मिता मिश्रा, डॉ.जगन सिंह- रामदरश मिश्र: व्यक्ति और अभिव्यक्ति, पृष्ठ-55
10. रामदरश मिश्र- बाजार को निकले हैं लोग (गजल), पृष्ठ-60

❖ विशेष आधार ग्रंथ- श्री अमन सिंह आत्रेय हिंदी विकास संस्थान, मेरठ- उत्तर प्रदेश द्वारा “सर्वश्रेष्ठ शोध प्रबंध राष्ट्रीय पुरस्कार 2003”, से सम्मानित ग्रंथ, “रामदरश मिश्र के उपन्यासों में सामाजिक जीवन”, डॉ. प्रकाश शंकरराव चिकुर्डेकर, नमन प्रकाशन, नई दिल्ली-2, प्रथम संस्करण 2002.

संकेत प्रविण कांबळे, बी.ए. भाग ३

भारत रत्न : 2024 से सम्मानित कर्पूरी ठाकुर (व्यक्ति चित्रण)

2024 भारत रत्न से सम्मानित:- कर्पूरी ठाकुर- स्वतंत्रता सेनानी, शिक्षक, राजनीतिज्ञ थे। भारत का सर्वोच्च नागरिक पुरस्कार से उन्हें मरणोत्तर सम्मानित किया। कर्पूरी ठाकुर का जन्म समस्तीपुर के पितौँझिया में 24 जनवरी, 1924 को हुआ था। अब इस जगह को कर्पूरीग्राम के नाम से जाना जाता है कर्पूरी ठाकुर का जन्म बिहार के समस्तीपुर जिले के पितौँझिया (अब कर्पूरी ग्राम) गाँव में गोकुल ठाकुर और रामदुलारी देवी के यहाँ हुआ था। वह नाई (नाई) समुदाय से थे। कर्पूरी ठाकुर (24 जनवरी 1924 - 17 फरवरी 1988) एक भारतीय राजनीतिज्ञ थे, जो दो बार बिहार के, 11 वें मुख्यमंत्री रहे, पहले दिसंबर 1970 से जून 1971 तक, और फिर जून 1977 से अप्रैल 1979 तक। उन्हें जन के नाम से जाना जाता था। नायक (लोगों का नायक)। 26 जनवरी, 2024 को, उन्हें मरणोपरांत भारत सरकार द्वारा भारत के सर्वोच्च नागरिक सम्मान, भारत रत्न से सम्मानित किया गया। इसकी घोषणा 23 जनवरी 2024 को भारत की राष्ट्रपति द्रौपदी मुर्मू ने की।

कर्पूरी ठाकुर जीवन :-

कर्पूरी ठाकुर का जन्म बिहार के समस्तीपुर जिले के पितौँझिया (अब कर्पूरी ग्राम) गाँव में गोकुल ठाकुर और रामदुलारी देवी के यहाँ हुआ था। नाई समुदाय से थे। और सत्यनारायण सिन्हा से प्रभावित थे। वह ऑल इंडिया स्टूडेंट्स फेडरेशन में शामिल हो गए। एक छात्र कार्यकर्ता के रूप में, उन्होंने भारत छोड़ो

आंदोलन में शामिल होने के लिए अपना स्नातक कॉलेज छोड़ दिया। भारतीय स्वतंत्रता आंदोलन में भाग लेने के लिए उन्होंने 26 महीने जेल में बिताए।

भारत को आज़ादी मिलने के बाद, ठाकुर ने अपने गाँव के स्कूल में शिक्षक के रूप में काम किया। वह 1952 में सोशलिस्ट पार्टी के उम्मीदवार के रूप में ताजपुर निर्वाचन क्षेत्र से बिहार विधानसभा के सदस्य बने। 1960 में केंद्रीय सरकार के कर्मचारियों की आम हड़ताल के दौरान पी एंड टी कर्मचारियों का नेतृत्व करने के लिए उन्हें गिरफ्तार किया गया था। 1970 में, उन्होंने टेलको मजदूरों के हित को बढ़ावा देने के लिए 28 दिनों तक आमरण अनशन किया।

ठाकुर हिंदी भाषा के समर्थक थे और बिहार के शिक्षा मंत्री के रूप में उन्होंने मैट्रिक पाठ्यक्रम से अंग्रेजी को अनिवार्य विषय से हटा दिया था। यह आरोप लगाया गया है कि राज्य में अंग्रेजी माध्यम की शिक्षा के निम्न मानकों के कारण बिहारी छात्रों को नुकसान उठाना पड़ा। 1970 में बिहार के पहले गैर- कांग्रेसी समाजवादी मुख्यमंत्री बनने से पहले ठाकुर ने बिहार के मंत्री और उपमुख्यमंत्री के रूप में कार्य किया। उन्होंने बिहार में पूर्ण शराबबंदी भी लागू की। उनके शासनकाल में बिहार के पिछड़े इलाकों में उनके नाम पर कई स्कूल और कॉलेज स्थापित किये गये।

अकादमिक एसएन मालाकार, जो बिहार के सबसे पिछड़े वर्गों (एमबीसी) में से एक हैं और उन्होंने 1970 के दशक में ऑल इंडिया स्टूडेंट्स फेडरेशन (एआईएसएफ) से जुड़े एक छात्र कार्यकर्ता के रूप में कर्पूरी ठाकुर की आरक्षण नीति का समर्थन करने वाले आंदोलन में भाग लिया था, का तर्क है कि सबाल्टर्न बिहार के वर्गों - एमबीसी, दलित और उच्च ओबीसी ने जनता पार्टी सरकार के समय पहले ही आत्मविश्वास हासिल कर लिया था।

बुलन्दशहर के चेताराम तोमर उनके घनिष्ठ सहयोगी थे। एक समाजवादी नेता, ठाकुर जया प्रकाश नारायण के करीबी थे।

भारत में आपातकाल (1975-77) के दौरान, उन्होंने और जनता पार्टी के अन्य प्रमुख नेताओं ने भारतीय समाज के अहिंसक परिवर्तन के उद्देश्य से “संपूर्ण क्रांति” आंदोलन का नेतृत्व किया।

1977 के बिहार विधान सभा चुनाव में सत्तारूढ़ भारतीय राष्ट्रीय कांग्रेस को जनता पार्टी के हाथों भारी हार का सामना करना पड़ा। जनता पार्टी भारतीय राष्ट्रीय कांग्रेस (संगठन), चरण सिंह की भारतीय लोक दल (बीएलडी), समाजवादियों और जनसंघ के हिंदू राष्ट्रवादियों सहित अलग-अलग समूहों का हालिया मिश्रण थी। इन समूहों के एक साथ शामिल होने का एकमात्र उद्देश्य प्रधान मंत्री इंदिरा गांधी को हराना था, जिन्होंने देशव्यापी आपातकाल लगाया था और कई स्वतंत्रताओं को कम कर दिया था। समाजवादियों और बीएलडी द्वारा पिछड़ी जातियों का प्रतिनिधित्व करने और कांग्रेस (ओ) और जनसंघ द्वारा ऊंची जातियों का प्रतिनिधित्व करने के कारण भी सामाजिक दरारें थीं।

जनता पार्टी के सत्ता में आने के बाद, ठाकुर बिहार जनता पार्टी के अध्यक्ष सत्येन्द्र नारायण सिन्हा, जो पूर्व में कांग्रेस के थे, के खिलाफ 144 के मुकाबले 84 मतों से विधायक दल का चुनाव जीतकर दूसरी बार बिहार के मुख्यमंत्री बने। मुंगेरी लाल आयोग की रिपोर्ट को लागू करने के ठाकुर के फैसले के सवाल पर पार्टी में अंदरूनी कलह शुरू हो गई, जिसने सरकारी नौकरियों में पिछड़ी जातियों के लिए आरक्षण की सिफारिश की थी। जनता पार्टी के ऊंची जाति के सदस्यों ने ठाकुर को मुख्यमंत्री पद से हटाकर आरक्षण नीति को कमजोर करने की कोशिश की। दलित विधायकों को हटाने के लिए, राम सुंदर दास, जो स्वयं एक दलित थे, को उम्मीदवार के रूप में नामित किया गया था। हालाँकि दास और ठाकुर दोनों समाजवादी थे, दास को मुख्यमंत्री की तुलना में अधिक उदार और मिलनसार माना जाता था। ठाकुर ने इस्तीफा दे दिया और दास 21 अप्रैल 1979 को बिहार के मुख्यमंत्री बने। ऊंची जातियों को सरकारी नौकरियों में अधिक प्रतिशत प्राप्त करने की अनुमति देकर आरक्षण कानून को कमजोर कर दिया गया। जनता पार्टी में आंतरिक तनाव के कारण यह कई गुटों में विभाजित हो गई, जिसके कारण 1980 में कांग्रेस सत्ता में लौट आई। हालाँकि, वह अपना पूरा कार्यकाल नहीं निभा सके क्योंकि 1979 में वह राम से नेतृत्व की लड़ाई हार गए थे। सुंदर दास जिन्हें उनके विरोधियों ने उनके खिलाफ खड़ा कर दिया और उन्हें मुख्यमंत्री के रूप में बदल दिया गया।

जुलाई 1979 में जब जनता पार्टी विभाजित हो गई, तो कर्पूरी ठाकुर निवर्तमान चरण सिंह गुट के साथ चले गए। 1980 के चुनावों में वे जनता पार्टी (सेक्युलर) के उम्मीदवार के रूप में बिहार विधानसभा के लिए समस्तीपुर (विधानसभा निर्वाचन क्षेत्र) से चुने गए। उनकी पार्टी ने बाद में अपना नाम बदलकर भारतीय लोक दल कर लिया और ठाकुर 1985 के चुनाव में सोनबरसा निर्वाचन क्षेत्र से बिहार विधानसभा के उम्मीदवार के रूप में चुने गए। इस विधानसभा का कार्यकाल पूरा होने से पहले ही उनका निधन हो गया।

ठाकुर को गरीबों के चैंपियन के रूप में जाना जाता था। 1978 में, कर्पूरी ठाकुर ने बिहार में सरकारी नौकरियों में पिछड़े वर्गों के लिए 26% आरक्षण मॉडल पेश किया। इस स्तरित आरक्षण व्यवस्था में, अन्य पिछड़ा वर्ग को 12%, सर्वाधिक पिछड़े वर्ग को 8%, महिलाओं को 3% और उच्च जातियों में से आर्थिक रूप से पिछड़े वर्गों (ईबीडब्ल्यू) को राज्य सरकार की नौकरियों में 3% आरक्षण मिला। 1977 में; देवेन्द्र प्रसाद यादव ने बिहार विधानसभा से इस्तीफा दे दिया और ठाकुर के लिए फुलपरास विधानसभा क्षेत्र का उपचुनाव लड़ने का मार्ग प्रशस्त कर दिया। ठाकुर ने कांग्रेस के राम जयपाल सिंह यादव को हराकर 65000 वोटों के अंतर से जीत हासिल की।

ठाकुर ने संयुक्त सोशलिस्ट पार्टी के अध्यक्ष के रूप में कार्य किया। उन्हें लालू प्रसाद यादव, राम विलास पासवान, देवेन्द्र प्रसाद यादव और नीतीश कुमार जैसे प्रमुख बिहारी नेताओं का गुरु कहा जाता है। उन्होंने दो बार बिहार के मुख्यमंत्री के रूप में कार्य किया, और पिछड़े वर्गों के हितों की वकालत करने के लिए जाने जाते थे। मुख्यमंत्री के रूप में उनका कार्यकाल विभिन्न गरीब समर्थक पहलों द्वारा चिह्नित किया गया था, जिसमें भूमि सुधार और वंचितों को सशक्त बनाने के उद्देश्य से नीतियों का कार्यान्वयन शामिल था।

अपने पिता के जन्मदिन का समारोह पैतृक गांव समस्तीपुर ज़िले के पितौंझिया (अब कर्पूरीग्राम) में मना रहे कर्पूरी ठाकुर के बेटे और जनता दल यूनाइटेड के राज्यसभा सांसद रामनाथ ठाकुर कहते हैं, “कर्पूरी जी बिहार में एक सामाजिक आंदोलन के प्रतीक रहे हैं, इसलिए हर तरह के लोग, विभिन्न राजनीतिक दल उनके जन्मदिन पर सामाजिक न्याय के सपनों को पूरा करने का संकल्प लेते रहे हैं, हां अब दावे प्रतिदावे ज़रूर बढ़ गए हैं”।

सुश्री श्रद्धा संजय गुरव, बी.ए. भाग ३

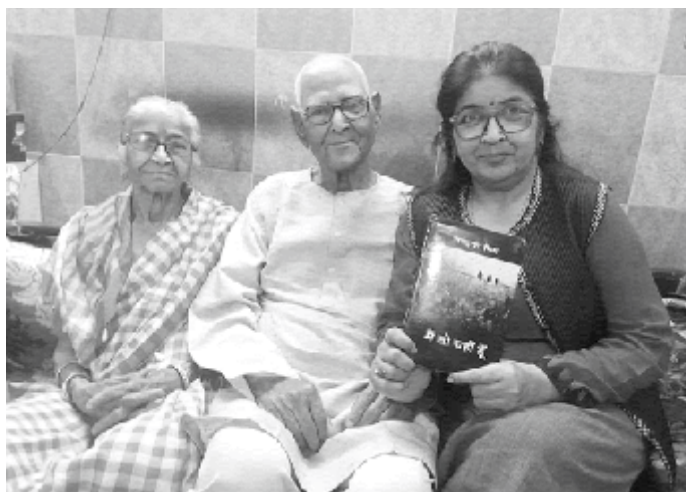
सरस्वती एवं साहित्य अकादमी पुरस्कार से सम्मानित शताब्दी लेखक रामदरश मिश्र जी से साक्षात्कार

(साक्षात्कार)

तिथि:- 15 और 22 फरवरी, 2024, रात्रि- 07 से 09 के दरमियान का समय,

स्थान :- 24 ब्रह्मा अपार्टमेंट्स सेक्टर 7, प्लॉट 7 द्वारका, नई दिल्ली-75

(15 अगस्त, 1924, डॉ. रामदरश मिश्र जी का जन्मदिन है। एक शताब्दी लेखक और ज्ञानपीठ पुरस्कार से भी सम्मानित साहित्यकार, इस ऐतिहासिक मौके पर छात्रों ने व्हाट्सएप के माध्यम से लिया उनका साक्षात्कार)

रामदरश मिश्र अपनी धर्मपत्नी सरस्वती मिश्र और बेटी प्रो. डॉ. स्मिता मिश्र जी के साथ।

1. डाक्टर साहब, यह बताइए कि आपने लिखना कब शुरू किया? क्या आप यों ही लिख रहे थे अथवा लेखन धर्म के विषय में कुछ महसूस कर रहे थे?

दरअसल मैंने लिखना बहुत पहले शुरू किया। जब मैं मिडिल स्कूल में पढ़ता था। लेकिन उस अपरिपक्व अवस्था में दायित्व बोध की बात मन में नहीं उठ सकती थी।

2. यानी कि आपके मन में बात आई और आपने लिखना शुरू किया?

हां, बस ऐसे ही। मुझे बहुत बचपन से ही कुछ गीत लिखने की इच्छा होती थी। जब मैं कोई गीत सुनता था तो मेरे मन में गीत लिखने की इच्छा जाग पड़ती थी। आगे यह कशमकश बराबर चलती रही। जब मैं दर्जा छः में था, स्कूल के पास ही कांग्रेस का एक जलसा हुआ। तब मेरे मन में भी कुछ पंक्तियां उपज आई और मैंने उन्हें लिख डाला।

3. डाक्टर साहब, आपका बचपन, किशोरावस्था गांवों में बीती। गांव-गांव की मिट्टी, फसलें, फसलों की गंध यह सब आपके भीतर कुछ इस कदर धँसा हुआ है कि दिल्ली में इतने बरस रहने के बाद भी आपका चेहरा मुझे ग्रामीण चेहरा लगता है। “महानगर जिसे पचा नहीं सका!” अपनी इस निजता के बारे में कुछ कहें।

सवाल आपका अच्छा है! जहां तक लेखन का सवाल है, मैंने आपको बताया, उसके जन्मजात संस्कार मुझमें रहे होंगे और मैंने यह बचपन में ही महसूस कर लिया था। जब दर्जा तीन-चार में था, तभी किसी लोकगीत को सुनकर लगता-ऐसा तो हम भी लिख सकते हैं बल्कि मैं कोशिश भी करता था वैसी। सुना था, पेड़ के नीचे पालथी मारकर बैठने से सरस्वती जगती है मन में, तो वैसा ही करता था और कुछ-कुछ पंक्तियां जोड़ भी लेता था जिन्हें मित्रों की भरपूर प्रशंसा मिलती थी वे मुझे कुछ खास समझते थे और मैं खुद को दूसरों से कुछ अलग...

4. मिश्रजी, मैं यह जानना चाहता था कि समाज, देश तो दूर की बात है, आप अपने व्यक्तित्व के विकास और उसे सार्थक बनाने में साहित्य को कब से ले रहे हैं?

इसका उत्तर इस बात पर निर्भर करता है कि आप साहित्य से क्या काम लेना चाहते हैं? यह भी स्पष्ट होना चाहिए कि साहित्य व्यक्तित्व और समाज से कैसे जुड़ता है, कितना जुड़ता है और उसके विकास में क्या भूमिका निभाता है? साहित्य व्यक्तित्व से हर वक्त जुड़ा होता है। मेरी शुरू की कविताओं में भीतर स्फुरण है। भीतरी स्फुरण से जो साहित्य लिखा गया उससे न केवल सुख मिला बल्कि अपने व्यक्तित्व को अधिक सशक्त ढंग से समझने का आधार

मिला। लेकिन एक बिन्दु ऐसा आया जब साहित्य को सोचने-समझने, जीवन और जगत् के साथ उसके तमाम सरोकारों को पहचानने की यात्रा शुरू हुई। जाहिर है कि यहां साहित्य को देखने का नजरिया बदला।

5. मिश्रजी, आप अपने लेखन के संदर्भ में विचार स्पष्ट करें?

देखिए, मैंने लेखन की शुरुआत कविता से की थी और धीरे-धीरे कहानी और उपन्यास की ओर अग्रसर हुआ। यों कविताएं अभी भी लिख रहा हूं। इसकी वजह शायद यही है कि मेरे भीतर जो अपना बड़ा परिवेश समाया हुआ था वह केवल कविता के माध्यम से रूप पाने में असमर्थ हो रहा था। मैंने शुरू में कुछ सामाजिक अभावमूलक लंबी कविताएं लिखीं जो परिवेशगत यथार्थ के दबाव की सूचक हैं। लेकिन लगता है कि यह परिवेशगत दबाव मुझे कहानी और फिर उपन्यास की ओर धकेल ले।

6. क्या आज की कविताओं में लोग कहानी का इस्तेमाल कर रहे हैं तथा क्या इससे कविता समृद्धि पाती है। रघुवीर सहाय ने इस तरह के काफी प्रयोग किए हैं ?

एक समय था जब प्रबंध-काव्य में कविता और कहानी एक-दूसरे से जुड़े हुए थे, लेकिन धीरे-धीरे यह बात खत्म होती गई। स्वाधीनता के बाद जो प्रबंधात्मक काव्य लिखे गए उनमें कथा तत्त्व विघटित होकर आने लगा और ऐसा लगा कि अब एक सुघटित कथा पर आधारित रचना ही संभव नहीं रही और प्रबंधेतर काव्यों का ही बोलबाला हुआ। लेकिन इस दौर के प्रबंधेतर काव्यों में मुक्तिबोध की लंबी कविताएं भी हैं जो खंडित रूप में कथात्मक तत्त्व को बनाए हुए चलती रही हैं। जब मुक्तिबोध पर आलोचकों की दृष्टि केंद्रित हो गई तो उन्हें उन लंबी कविताओं का महत्त्व मालूम पड़ने लगा जो कथात्मक तत्त्वों के माध्यम से सामाजिक यथार्थ के अनेक पक्षों से जुड़ने की कोशिश करती रहीं और उसी क्रम में बहुत-सी लंबी कविताएं लिखी गईं, जो खंडरूप में कथा सूत्रों का इस्तेमाल कर विघटित समाज के अस्त-व्यस्त यथार्थ को रूपायित करने की कोशिश में लगी दिखाई पड़ती हैं। कथा के इस्तेमाल का एक दूसरा पहलू भी है जो रघुवीर सहाय की 'रामदास' जैसी कई कविताओं में दिखाई पड़ता है इसमें सामान्य आदमी की सामान्य जिंदगी की एक छोटी-सी कथा कही गई है और इस तरह एक कथा-बिंब के जरिए देश के सामान्य आदमी की विडंबना उद्घाटित की गई है। यह एक प्रयोग है और प्रयोग के रूप में ही अच्छा लगता है।

7. डाक्टर साहब, क्या आप अपने जीवन में आए संकटों का उल्लेख करना चाहेंगे, जिन्होंने आपके व्यक्तित्व और रचना के

लिए ताकत दी हो ?

संकट तो मेरे जन्म से ही शुरू हुआ था। कहते हैं जब मैं पैदा हुआ तो प्रसूतिगृह में लाल चीटों ने घेर लिया था। एकाएक पड़ोस की एक बुआ की नजर पड़ी तो वे लेकर भागीं। वैसे पूरा बचपन ही आर्थिक संकट में बीता और आर्थिक संकट के जितने भी त्रासद आयाम हो सकते हैं, सभी मैंने झेले। लेकिन इससे बड़ी बात यह है कि आर्थिक संकट केवल मेरे परिवार का नहीं था, पूरे जवार का था और पूरे गुलाम देश का था। इस संकट ने मुझे बहुत गहरे अनुभव दिए। इस अनुभव के जरिए ही मैं अपने पूरे परिवेश और देश से जुड़ सका। और सच पूछिए तो मेरी सारी रचनाओं की शक्ति इस आर्थिक संकट से उपजा हुआ अनुभव और सामाजिक दृष्टि ही है।

8. अच्छा, डाक्टर साहब, मां और पिता के अलावा दूसरे जो चरित्र हैं-उनमें आपका कोई सहपाठी हो सकता है, पास-पड़ोस की कोई स्त्री, किसान-मजदूर या अध्यापक कुछ याद आता है आपको?

मेरा एक मित्र था मनु जी-दीनानाथ। साथ पढ़ता था बहुत बुरी हालत में था तब उसके पिता भिखारी थेभीख मांग कर उसे पढ़ाते थे लेकिन वह बहुत होशियार था, बाद में उसे पढ़ाई छोड़ देनी पड़ी। कहीं नौकरी करने लगा जहां रोजाना पांच कोस पैदल चलकर जाता था, आता था। बाद में क्षयरोग से वह खत्म हुआ उसकी बेहद याद आती है यहां तक कि वह अक्सर सपने में भी दिख जाता है...

इसके अलावा मदनेश जी हैं जिन पर मनोज जी नाम से कहानी लिखी थी। मेरी शुरुआती कहानी है, जिसे खूब पसंद किया गया था। मदनेश जी का एकदम सही चित्रण है उसमें। कवि होने के नाते जीवन-व्यवहार यहां तक कि खेती-वेती की कोई खास चिंता नहीं रहती थी उन्हें। आसपास के लोग उन्हें जानते थे, सम्मान करते थे। कोई बहुत बड़े कवि वह नहीं थे लेकिन कवि का जीवन उन्होंने जिया, इसमें कोई शक नहीं अपनी कविताएं मैं उन्हें दिखाया करता था वह उसमें कभी-कभी मामूली संशोधन करते थे, राय देते थे और खुश होते थे इसी तरह बिशुनपुरा मिडिल स्कूल के बिकाऊ पंडित को मैं कभी नहीं भूल सका। वह भी साहित्य के रसिक थे। व्यक्तित्व प्रभावशाली था उनका और बहुआयामी-खूब तेजतर्रार थे-तब कोई पच्चीस-छब्बीस वर्ष के रहे होंगे। अच्छे धावक, अच्छे गायक, अच्छे वक्ता उन दिनों, मुझे याद है, महाविद्या का जाप करके उन्होंने भूत भगाया था।

9. अच्छा, यह बताइए, आप खुद को प्राध्यापक पहले मानते हैं या लेखक ?

भई, प्राध्यापक तो अब हूँ नहीं। जब था, तब भी मतलब सिर्फ इतना था कि मेहनत से पढ़ाता था और इसमें संतुष्टि मिलती थी।" तो प्राध्यापक होना तो एक पेशा है जबकि लेखक होना मेरा पर्याय है।

10. डॉक्टर साहब, क्या आप नये लेखकों को पढ़ते या उनसे संवाद रखते हैं? आते हुए लेखकों की पीढ़ी से आप कुछ कहना चाहते हैं?

हां, मैं नये लेखकों को पढ़ता हूँ और जो लेखक चाहते हैं, उनसे संवाद भी रखता हूँ। उनकी कृतियों पर अपनी प्रतिक्रिया और सुझाव भी देता हूँ। साहित्य के संबंध में उनसे बहस भी होती है। मुझे लगता है कि नये लेखक सब कुछ पा जाने की बहुत जल्दी में होते हैं और कुछ आलोचकों तथा संपादकों की साहित्यिक राजनीति के तहत कुछ को बहुत जल्दी काफी कुछ मिल भी जाता है, किंतु यह टिकाऊ नहीं होता। आते हुए लोग यदि सुनें तो कह सकता हूँ कि साहित्य एक लंबी दौड़ है, आहिस्ता चलना चाहिए। दूसरे यह कि अपनी विरासत के प्रति सम्मान का भाव रखें। उसके परिप्रेक्ष्य में अपने कुछ होने की पहचान करें, उसे खारिज करके नहीं

11. डाक्टर साहब, आपको नये सिरे से जीवन जीने को मिले तो? कौन-सी चीजें आप बदलना चाहेंगे और क्या चाहेंगे कि ऐसा ही मिले?

मैं अपने इस जीवन से काफी संतुष्ट हूँ। चाहूंगा कि बहुत कुछ चीजें ऐसी ही रहें लेकिन यह अवश्य चाहूंगा कि मेरा घरघुतरापन टूटे और मैं देश-विदेश के विभिन्न परिवेशों में मुक्त भाव से विचरण कर सकूँ और मेरी सामाजिक और मानवीय संवेदना की मूल्यवत्ता सक्रिय संघर्ष में उतरे। और यदि साहित्यकार बनूँ तो उसके प्रचार-प्रसार का भी कुछ कौशल सीखूँ और अपना प्राप्य पाने का कुछ दांव-पेंच भी। और भाई, अगले जन्म की बहुत कुछ चीजें इस बात पर निर्भर करेंगी कि समय कैसा है

12. 03 नवंबर, 2023 के दिन पत्नी सरस्वती जी का निधन हुआ समाचार सुनकर बहुत दुख हुआ। आपकी साहित्यिक यात्रा में पत्नी का योगदान कैसा रहा?

मेरे लेखन में सरस्वती जी की भूमिका बहुत महत्वपूर्ण रही है। घर चलाने के सारे दायित्व अपने सर लेकर मुझे लिखने पढ़ने के लिए सर्वथा मुक्त कर दिया था। वे मेरे लेखन की वह पहली पाठीका का थी। मैं उनकी राय को बहुत महत्व देता था।

13. शताब्दी लेखक के रूप में पूरे भारत वर्ष में आपकी एक अलग पहचान बनी है। कैसा अनुभव महसूस कर रहे हैं?

अच्छा लग रहा है, अच्छा लगना ही था। जो सम्मान मुझे पहले मिलने चाहिए थे वे अब मिले हैं अतः यह लंबी आय मेरे लिए अत्यंत महत्वपूर्ण सिद्ध हुई है।

14. पद्मश्री जैसे पुरस्कार अब तक तो प्राप्त नहीं हुए, इस विषय को लेकर आपका क्या मतलब है।

मैं अपना बना चलता रहा। मुझे प्यार से जितना मिला जो नहीं मिला वो असीम है। मेरे मन में न कोई गिला मुझे जो भी सम्मान मिले हैं स्वतः मिले हैं मैंने कभी किसी सम्मान के लिए प्रयत्न नहीं किया।

15. नई पीढ़ी के साहित्यकारों की ओर से आप क्या अपेक्षा रखते हैं।

मैं इधर कई वर्षों से लेखन का सजग पाठक नहीं रहा। अब आयु के शैथिल्य ने मेरे पठन कार्यपर कुछ विराम सा लगा दिया है। अतः मैं यह निर्णय करने की स्थिति में अपने को नहीं पा रहा हूँ कि आज के किस नए लेखक मे बड़ा लेखक बनने की संभावना निहित है, अब तो फेसबुक ने सबको अपने में स्थान दे दिया है और लेखक स्वयं अपने वैशिष्ट्य की घोषणा करता रहता है।

16. हिंदी साहित्य लेखन का भविष्य कैसा रहेगा?

भविष्य की बात भविष्य जाने।

17. हिंदी भाषा को लेकर नई शिक्षा नीति में रोजगार कैसे संभव है।

इस संबंध में मैं निश्चित रूप से कुछ कहने में अपने को असमर्थ पा रहा हूँ।

18. आजकल क्या नया लिख रहे हैं और भविष्य में क्या नया लिखना चाहते हैं।

आजकल कभी कोई कविता लिख लेता हूँ कभी डायरी, योजनाबद्ध लेखन की स्थिति अब नहीं रही। बहुत लिख लिया है।

19. किस प्रकार की मृत्यु चाहेंगे?

मैं तो चाहता हूँ कि बिना लंबी पीड़ा झेले हुए और हो सके तो हंसते-खेलते समाप्त हो जाऊँ। मुझे पिसट-पिसट कर मरने वाले लोगों को देखकर त्रास पैदा होता है और मैं नहीं चाहता कि मैं इस स्थिति में पहुंचूँ।

‘रामराज की प्रासंगिकता वर्तमान संदर्भ में’

आन्तर्जालिक: राष्ट्रीय-अंतरराष्ट्रीय विद्वतजनों के विचार

(वैचारिक लेखन)

सुश्री सानिका विकास जाधव, बी.ए. भाग २

आधुनिक युग वैज्ञानिक युग है। इस युग में संयुक्त परिवार टूटता जा रहा है और परिवार छोटा होता जा रहा है। संयुक्त परिवार में सभी लोग अपना सुख दुःख बाँट लेते थे। इसके अतिरिक्त शहरीकरण भी बढ़ता जा रहा है। गांव का स्वरूप तो नष्ट होता जा रहा है। इस माहौल में मनुष्य मानसिक थकावट से निराश होता जा रहा है। अपने काम धंधे के अतिरिक्त उसके मन में मानसिक संतोष नहीं है। इस मानसिक संतोष के लिए ही हम पौराणिक साहित्य पढ़ते हैं। पौराणिक साहित्य में रामायण की कथा प्रमुख है। इस रामायण को आदिकवि वाल्मीकि ने लिखी थी। यह कथा आज भारत की सभी भाषाओं में रूपांतर होकर प्रचलित है महात्मा गांधी के मुताबिक, रामराज न्याय, समानता, और अहिंसा के सिद्धांतों से चलने वाला समाज है। यह एक न्यायपूर्ण और सामंजस्यपूर्ण सामाजिक व्यवस्था है, जहां लोग शांति और सहयोग से रहते हैं। रामराज में सभी के कल्याण को प्राथमिकता दी जाती है।

डॉ. रत्नाकर नसले,
हिंदी विभाग,
रायर्सन विश्वविद्यालय टोरंटो, कनाडा
दोहा छंद
(सुबंधु भरत ने कहा)

करी भरत ने घोषणा, पूर्ण शपथ के साथ ।

“अवध राम का राज्य है, राजा हैं रघुनाथ ॥

(रामराज्य में)

कोई भूखा ना कहीं, ना ही दुख में रोय ।
सदा सुखी सब हों जहाँ, रामराज्य वह होय ॥

कोई चिंतित ना रहे, ना हो कोई दुष्ट ।

कोई अपहारी न हो, ना हो कोई भ्रष्ट ॥

कोई चोरी ना करे, ना ही बोले झूठ ।

मार-कूट हो ना कहीं, ना ही कोई लूट ॥

चौपाई छंद

“अत्याचार नहीं अब होवें, अबला कभी न दुख में रोवे ।

नारी हरण करे जो पापी, प्राण दंड पाए वो तापी ॥

“कोई कडुआ मुख ना खोले, गंदी गाली कोई न बोले ।

रणचंडी नर-नारी खेले, आगत संकट सब मिल झेलें ॥

“कोई कपि ना भूखा सोये, मातु न कोई बिरहा रोये ।

सबमें सबके प्रति आदर हो, मीठी बोली का आगर हो ॥

“मित्र पुत्र पति भाई राजा, सबके लिए नियम ये साजा ।

न्याय नीति से शासन होगा, सुग्रीव नृप का आसन होगा ॥

“कपि कपि सब हों भाई बंधु, नृप सुग्रीव हो किरपा सिंधु ।

कोई कपि ना कभी दुखी हो, जनपद में सब सदा सुखी हों ॥

“सबके जीवन हों सुविधा में, राम-राज्य हो किष्किन्धा में ।

रोटी कपड़ा हो सब घर में, स्त्री-रक्षा मति हो हर नर में” ॥

दोहा छंद (जन गण)

जन-गण मत से राज हो, यथा प्रजा का चाव ।

राजा जनता का सखा, पिता-पुत्र सम भाव ॥

राजा नर, प्रभु है प्रजा, प्रभु का नृप पर राज ।

नृप को दंडित प्रभु करे, यदि हो अनुचित काज ॥

चारों वर्ण समान हों, कोई न ऊँचा एक ।

चार कर्म हैं चार के, समान हैं प्रत्येक ॥

सबका शिष्टाचार हो, सबका हो सत्कार ।

भेदभाव छल वर्ज्य हों, सत्य-धर्म सरकार ॥

शरणागत पर हो क्षमा, दीन दुखी पर प्रेम ।

शरण पड़े को लो गले, पूछो सकुशल क्षेम ॥

लोभ मोह मद को तजो, मत्सर का भी साथ ।
हिरदय में खल ना बसे, तभी बसत रघुनाथ ॥

(और)

आर्त जनों के दुख हरे, कर सेवा उपकार ।
मृदु बचनन से शुभ करे, वह नृप है सुखकार ॥
द्वेष दंभ छल कपट भी, वाणी कर्ण कठोर ।
घमँड वाद वितंड का, राजा कहा निठोर ॥
लंपट द्रोही भाव से, कलह अकारण होय ।
कुव्यसनी जिनका धनी, उनका तारक कोय ॥
राग द्वेष से दूर जो, अहंकार से गैर ।
उस राजा के राज में, जनता की है खैर ॥
नारी हरना पाप है, देत मृत्यु का दंड ।
कोई छल बल ना करे, ना ही करे घमंड ॥
सबको सम सम्मान हो, राजा हो या रंक ।
सभी प्रेम से पूर्ण हो, “रामराज्य” निश्शंक ॥
(राजा श्रीराम ने कहा)

राघव बोले सज्जनों, “कहूँ नीति की बात ।
जो शास्त्रों ने है कही, सुनो ध्यान के साथ ॥

(नीति)

“युग निर्माता नृप बने, तज कर मद अभिमान ।
स्वर्गभूमि भूतल करें, नृप का हो अभियान” ॥
“दिये बचन को पालना, रघु कुल की है रीत ।
प्राण जाय पर बचन ना, उसकी होती जीत” ॥
“सत्य शांति सद्धर्म से, सदा सिद्धि सुख स्पष्ट ।
न्याय नीति निर्धार का, नर ना होवे नष्ट ॥
“नास्तिक होता नष्ट है, आस्तिक की है जीत ।
सच्चे श्रद्धावान से, हमें सदा है प्रीत ॥
“सज्जन संतन से हमें, सदा लगी हो प्रीत ।
सत्यवान शुचि सौम्य जो, सदा उसी की जीत ॥
“दीन हीन जो हैं दुखी, कर उनका उद्धार ।

सत्कर्मी नरवर वही, माना है हितकार” ॥

“दुराग्रही जो दुर्गुणी, दंभी दुर्मति दुष्ट ।
कुत्सित काले कर्म का, उसे कठिन दो कष्ट ॥
“चारों वर्ण समान हों, भेद भाव बेकार ।
नर-नारी का विश्व में, समान हो अधिकार ॥

(भूष)

“नृप सद्गुण भंडार हो, पावन गंगा नीर ।
चाल चलन में सरल हो, यथा धनुष का तीर ॥
“स्नेह सुधा से सब सनें, स्वजन सुजन सत्ताम ।
सुखद सुमंगल सादगी, सभी समय सुखधाम” ॥

(भ्रष्टाचार)

“कोई घूस न ले कभी, ना हो भ्रष्टाचार ।
कोई ना उत्कोच दें, न ही बने लाचार” ॥

(निष्काम)

“सुख-दुख में जो एक है, लाभ हानि को छोड़ ।
वीतराग उस धीर को, संकट सकै न तोड़ ॥
“सच्चा संगी है वही, जो दुख में हो साथ ।
भाई सच्चा है वही, जो दे दुख में हाथ” ॥

(नारी-रक्षा)

“पर नारी को मानिये, बेटी भगिनी मात ।
अपनी दारा से रहो, सदा स्नेह के साथ ॥
“नारी-रक्षा पुण्य है, मानत हैं जग-तीन ।
नारी हरना पाप है, कर्म बहुत ही हीन ॥
“अबला भूषण भूषिता, अभय कर सके सैर ।
जनपद जन रक्षा करें, बिना मोह वा बैर ॥
“ओम् स्वधा की शुभ ध्वनि, गृह मंदिर में होय ।
क्रंदन का दुख ख कभी, नारी करे न कोय” ॥

(धर्म)

“दुष्ट न लंपट भूष हो, धर्महीन व्यभिचार ।
क्रूर हृदय पापी न हो, ना हो भ्रष्टाचार ॥

“कर्म धर्म वर्तन करे, निश-दिन अपने आप ।
कर्महीन जन को मिले, रामराज्य में ताप ॥
“धर्म उच्चतम जानिये, क्षात्रधर्म शुभ नाम ।
सत्य-धर्म का रूप है, कार्य कर्म निष्काम” ॥

(राज्य)

“दुर्गम करतब राज्य के, सुगम करन में लीन ।
राज काज की हो सदा, कीर्ति कभी ना क्षीण ॥
“भूप प्रजा का पुत्र हो, प्रजा पिता-अरु-मात ।
आज्ञाकारी नम्र हो, जन सेवक दिन-रात ॥
“शस्त्र-अस्त्र का ज्ञान हो, जाने शास्त्र अनेक ।
क्षात्र पात्र रण वीर भी, लाखों में हो एक ॥
“युक्ति वाद का हो गुणी, राजा चतुर अपार ।
बात चीत से मन हरे, बूझे मनोविकार ॥
“लखे सत्य दृग् मात्र से, बिना बहाए स्वेद ।
जाने विद्युत वेग से, नीर क्षीर का भेद ॥
“सागर हो सत्धर्म का, विद्या कला सुजान ।
राजधर्म में निपुण हो, क्षात्रधर्म विद्वान” ॥
“कर्म कुशल नृप हो सदा, नीति निपुण निष्णात ।
बोल चाल से जान ले, अपर हृदय की बात ॥
“तन मन धन सेती करे, भला प्रजा का भूप ।
आपद् में अविचल रहे, यथा यज्ञ का यूप ॥
“वीर जनों में हीर हो, वीरों में बलबीर ।
धैर्यशील में धीर हो, निर्मल हृदय शरीर ॥
“मुख में वाणी मिष्ट हो, अमृत रस की धार ।
हिरदय दीन-दयाल हो, मनुज धर्म का सार” ॥

(ज्ञान)

“दावाग्नि में वन जले, वर्षा तारक होय ।
क्रोधाग्नि में जो जले, बचा सकै ना कोय ॥
“पूजे संत महंत को, राजा सिद्ध सुजान ।
चंदन रूप सुगंध दे, जाने वेद पुरान” ॥

(राजनीति)

“पलड़े शासन तोल के, रहें सदा समतोल ।
नहीं दंड में रोष हो, निर्णय हो अनमोल ॥
“नीति नियम के न्याय में, सब पाएँ संतोष ।
ढूँढ़े भी ना मिल सके, जिसमें कोई दोष ॥
“पक्षपात से दूर हो, राग द्वेष को छोड़ ।
बैर भाव से हो परे, स्नेह प्रेम को जोड़” ॥
“शरणागत को शरण दे, क्षमा त्राण वरदान ।
निर्वासित पर कर कृपा, मदद दान सम्मान” ॥
“घर से निस्कासित हुए, पामर पा कर ग्लान ।
शरण और की पाइके, कर सकते हैं हान” ॥

(प्रजा)

“प्रजा न कोई क्षुधित हो, रोए कोई न मात ।
दाना पानी विपुल हो, कहीं न दुख की बात ॥
“भूप प्रजा का दास हो, सेवा कर्म कठोर ।
अत्याचारी नृप न हो, दंभी और निठोर ॥
“सदा राज्य में शांति हों, रहें मेल से लोग ।
रोटी कपड़ा धाम हो, सभी करें उद्योग ॥

वसंततिलका छन्द

S S I, S I I, I S I, I S I, S S

(राम का राज्य)

कोई कभी न अपना, अभिधान खोया ।
भूखा न दीन दुखिया, असहाय सोया ॥
नारी न आर्त दुखिता, अबला न रोती ।
सारी प्रजा शुचिमना, दिन-रात होती ॥
वाणी सुसौम्य सबकी, सब आत्मज्ञानी ।
सारे उदार नर थे, दिलदार दानी ॥
योगी सभी करम के, नर स्वाभिमानी ।
यों रामराज्य-जनता, सुखभाग जानी ॥

दोहा छंद

(समाज)

“फूलें खेती बाड़ियाँ, कभी पड़े न अकाल ।
 नर-नारी सब ही रहें, कर्मठ शाम-सकाल ॥
 “नारी बालक नर सभी, निर्भय हो स्वच्छन्द ।
 हाट-बाट घर ना रहें, डर से ताले बंद ॥
 “प्रजा जनों का नृप करे, परित्राण दिन-रात ।
 राजा को चाहे प्रजा, नृप हो स्नेहिल तात ॥
 “रखवारा हो राज्य का, जनसेवा में लीन ।
 तारा हो वह नैन का, राजा दोष विहीन” ॥

(अनुशासन)

“गुरु द्विज का सम्मान हो, मुक्त हस्त से दान ।
 न्याय नीति से काम हो, अनुशासन पर ध्यान ॥
 “सबके प्रति सद्भावना, मानव प्राणी जीव ।
 भूत मात्र सब एक ही, रामराज्य की नींव ॥
 “सत्य सौम्य सम सादगी, सबविध सुखी समाज ।
 क्षमा शांति करुणा जहाँ, वहीं राम-का-राज” ॥
 नारद नभ से देखते, विभीषण के शुभ काम ।
 फूलन हैं बरसा रहे, रामराज्य के नाम ॥

‘वर्तमान संदर्भ में रामराज की प्रासंगिकता’

राम कथा और राम भारतीय समाज, संस्कृति और सभ्यता को जानने का उचित माध्यम है। राम पूरे विश्व को वासुदेव कुटुम्बकम् की प्रेरणा देते हैं। उनका व्यक्तित्व और उनकी कथा इतनी विस्तृत और व्यापक है कि उसमें जीवन की सम्पूर्ण गहराई और सूक्ष्मता, जीवन सौंदर्य, संघर्ष, सत्य, यथार्थ, प्रज्ञा आदि के लिए विस्तृत पटल है। वर्तमान समय में राम कथा सभी प्राणियों के लिए ज्ञान और मूल्य का स्रोत बन रही है। क्योंकि राम कथा में सभी प्राणियों के हित की बात कही गई है। जीवन मूल्यों का सार है, राष्ट्र के प्रति प्रेम भावना और त्याग है। राम व राम कथा मानव मन और मानव प्रज्ञा का प्रतिनिधित्व करती है। इसलिए यदि राम कथा को मानव जीवन का सूत्र कहा जाए तो अतिशयोक्ति नहीं होगी।

राम व राम कथा का प्रभाव भारत के जनमानस के साथ साथ विश्व के सभी देशों पर पड़ा है। विदेशी भाषाओं में भी राम और राम के स्वरूप की व्याख्या हुई है। राम कथा व राम को विश्व के समग्र साहित्य में विशेष स्थान प्राप्त है और जनमानस के हृदय में राम का मर्यादा पुरुषोत्तम रूप और स्वरूप भी अमिट है। एशियाई देशों में राम को उनके व्यक्तित्व को साहित्यकारों ने अपने अपने भावों व आस्था अनुसार अभिव्यक्त किया है। राम को मर्यादा पुरुषोत्तम कहा गया है क्यों राम का स्वरूप कहीं भी अपनी मर्यादा नहीं तोड़ता। वह सत्यवादी कहे जाते हैं क्योंकि वह कभी असत्य नहीं बोलते, संपूर्ण भारतीय समाज व विश्व में उनके इसी रूप को स्वीकार किया है। मैक्समूलर, जॉन्स, किथ, ग्रीफ़िथ, बारानिकोव जैसे विद्वान राम के त्यागमय, सत्यनिष्ठ जीवन से आकर्षित थे। किसी भी काल्पनिक या अन्य किसी पात्र का अन्य देशों में इस तरह से अनुसरण करना संभव नहीं है।

हिन्दू संस्कृति में राम द्वारा किया गया आदर्श शासन राम राज्य के नाम से प्रसिद्ध है। वर्तमान समय में रामराज्य का प्रयोग सर्वोत्कृष्ट शासन के प्रतीक के तौर पर किया जाता है। राम राज्य लोकतंत्र का परिमार्जित रूप माना जा सकता है।

रामचरितमानस में तुलसी दास जी ने राम राज्य पर प्रकाश डाला है। मर्यादा पुरुषोत्तम श्री राम के सिंहासन पर आसीन होते ही सर्वत्र हर्ष व्याप्त हो गया। सारे भय शोक दूर हो गये एवं दैहिक, दैविक और भौतिक तापों से मुक्ति मिल गई। कोंच भी अल्प मृत्यु, रोग पीड़ा से ग्रस्त नहीं था। सभी स्वस्थ, बुद्धिमान, साक्षर, गुणज्ञ, तथा कृतज्ञ थे।

राम राज बैठे त्रैलोका। हर्षित भए सब सोका।

बयरू न कर काहू सन कोई। राम प्रताप विषमता खोई।

डॉ. ऋतु शर्मा ननन-पाँडे प्रवासी साहित्यकार नीदरलैंड

राम राज की अवधारणा की बात गाँधी जी के ‘रामराज’ की अवधारणा के बिना अधूरी है। गाँधी जी का ‘राम राज्य’ किसी विशेष धर्म से जुड़ा नहीं था। वह ‘नैतिक मूल्यों-न्याय, समानता और सच्चाई के संदर्भ में था जिसमें हर किसी को समान अधिकार प्राप्त हो। यहाँ विचारणीय विषय यह है कि की गाँधी जी ने ऐसे राम राज्य की परिकल्पना क्यों की? कहीं न कहीं

वह भगवान राम के राजनैतिक, प्रजातंत्र से प्रभावित हुए होंगे। राम राज्य में उस समय के बहुत सारे उदाहरण ऐसे हैं जिन्हें पढ़-सुन कर हम कह सकते हैं कि राम राज्य में सभी को समान रूप से अधिकार प्राप्त थे।

वर्तमान समय में भी श्री राम उतने ही प्रासंगिक हैं। उनकी कार्यप्रणाली का ही दूसरा नाम - प्रजातंत्र है। उस प्रणाली को समझने के लिए बहुत आवश्यक है कि हम पहले श्री राम को समझें। श्री राम अथार्थ धर्म, संस्कार, संस्कृति, राष्ट्रीयता और पराक्रम। एक साधारण व्यक्ति के रूप में जीवन व्यापन करते हुए वह जिन विभिन्न रूपों को निभाते हैं, - एक आज्ञाकारी पुत्र, स्नेहमय भाई, एक धर्मपरायण पति, आदर्श व न्यायप्रिय शासक की भूमिका निभाते हैं यह सभी तत्व 'राम' को श्री राम बनाते हैं।

एक तरफ जहाँ उनका आदर्श रूप हमारे मन को एक आम आदमी अपने आचरण को कैसे श्रेष्ठ बना सकता है यह सिखाता है, वहीं दूसरी तरफ उनकी नैतिकता मानव मन को नैतिक बनने की प्रेरणा देती है। आपस में भाईचारा, रिश्तों को सहेजने की कला और मानव कल्याण किस प्रकार किया जाता है उनकी चारित्रिक विशेषताओं को प्रदर्शित करता है। इसका उत्तम उदाहरण है।

श्री राम ने मानव को मानव से मिलाया उनके राज में मनुष्य से लेकर जानवरों तक को समान अधिकार प्राप्त थे। श्री राम का मार्ग मानवता का मार्ग है। आज के युग में जब पूरे विश्व में कहीं न कहीं युद्ध हो रहे हैं ऐसे समय में राम राज्य की पूरे विश्व को ज़रूरत है।

डॉ. सुषमा देवी, असोसिएट प्रोफेसर, हिंदी विभाग, बदुका कॉलेज, काचीगुडा, हैदराबाद-२७, तेलंगाना : राम की चर्चा हो और मानव जीवन मूल्य की बात न की जाय, ऐसा संभव ही नहीं है। मानव जीवन के सम्यक विकास हेतु आवश्यक सभी विषय रामकथा में समाहित हैं। मानव, पशु-पक्षी, जीव-वनस्पति तथा प्रकृति मानो राम कथा से जुड़कर ही अपना अर्थ प्राप्त करते हैं। रामकथा का उल्लेख तमिल, संस्कृत तथा आगे चलकर तुलसीदास ने युगानुरूप ही किया होगा। यदि राम राज्य की परिकल्पना रचनाकारों ने अपने युग के सन्दर्भ में ही किया हो, तब भी राम देशकाल के परे चरित्र हैं। राम त्रेता युग से लेकर कलियुग तक प्रासंगिक चरित्र हैं। रामराज्य की परिकल्पना में समाज के अंतिम व्यक्ति तक का महत्त्व सर्वोपरि माना जाता है।

रामराज्य में प्रजा को दुख देना तो दूर, प्रजा यदि किसी कारणवश दुखी हो जाय, तो राजा को नरक का अधिकारी बताया गया है। रामचरितमानस के टीकाकार हनुमान प्रसाद पोद्दार ने उल्लेख किया है- 'जासु राज प्रिय प्रजा दुखारी, सोई नृप अवसि नरक अधिकारी।' महात्मा गाँधी के रामराज्य की परिकल्पना भगवान राम का धार्मिक राज्य-स्थापन न होकर रामराज्य के वैचारिकी की स्थापना करना था।

वर्तमान स्वार्थपरता के युग में रामराज्य की अधिक आवश्यकता है। राम सदृश औदात्य को धारण करना अत्यंत दुष्कर कार्य है, किन्तु असम्भव नहीं। जिस रामकथा में सीता का अपहरण करने के पश्चात् भी तीनों लोकों का अधिष्ठाता परम शक्तिशाली दशानन सीता की स्वीकृति के बिना उन्हें स्पर्श भी नहीं करता है। वर्तमान युग में सभ्य कहे जाने वाले समाज के प्रतिष्ठित व्यक्ति भी स्त्री का उपभोग करने हेतु अनाधिकार चेष्टा करते हैं। रामराज्य धर्माधारित राज्य है। धर्म स्वयं में व्यापक अर्थ को ध्वनित करता है। धर्म का लोकप्रचलित वर्तमान स्वरूप अधर्म का कारक बनता है। धर्म राजनीति को सही दिशा दिखाने वाला वह दीया है, जो मानवतावादी व्यापक प्रकाश का प्रसार करता है। जीव धर्म, प्रकृति-वनस्पति धर्म, मानव धर्म, सकल चराचर जगत का ब्रह्मांडीय धर्म सृष्टि की शुचिता का मूल होता है, जो रामराज्य में चहुँओर दृष्टांकित हुआ है।

डॉ. राजलक्ष्मी कृष्णन-चेन्नई-

राम कथा के माध्यम से वर्तमान जीवन की कई घटनाएं आँखों के सामने दिखाई पड़ती हैं। सर्वस्व छोड़कर त्याग की भावना हम राम से सीखते हैं। यह आज के भारतीय जीवन के लिए अति आवश्यक हैं। हमें अपने लिए नहीं दूसरों के लिए जीना चाहिए। पद के मोह के लिए और धन के लिए आज भाई-भाई की हत्या करते हैं। यह बहुत बुरी बात है। वर्तमान प्रसंग में श्री राम को बहुत बार याद दिलाकर यही कहते हैं कि जनता की सेवा ही जनार्दन की सेवा है। यह हमारे मन में उत्पन्न होना चाहिए। राम के जीवन से दलितों के उद्धार की भावना सीखते हैं। राम से बढ़कर राम नाम की महिमा को हम सब जानते हैं।

“वसुधैव कुटुंबकम् की भावना को हम राम की कहानी से सीखते हैं। इसलिए वर्तमान प्रसंग में राम का जीवन हमें पग-पग में प्रेरणा देता रहता है। राम अतिमानव हैं। मैथिलीशरण गुप्त ने श्रीराम

को सकते में पथ प्रदर्शक के रूप में चित्रित किया है। वास्तव में श्रीराम हमारे लिए पथ-प्रदर्शक हैं। वे एक आज्ञाकारी पुत्र, दलितों के उद्धारक, आदर्श भाई और एक पत्निव्रता तथा आदर्श नेता थे। उनके समान आज तक भारत में कोई आदर्श पुरुष नहीं हुआ। इसलिए हम आज हर पल उनका नाम स्मरण करते रहते हैं।

प्रो. आशा राठौर : शासकीय महाविद्यालय, दमोह (मध्यप्रदेश) में हिन्दी-विभागाध्यक्ष ने बताया- भारतीय जन-जीवन में रामकथा की व्याप्ति हमारे सांस्कृतिक इतिहास की महत्वपूर्ण कड़ी है। भारतभूमि का प्राणिमात्र राम के व्यक्तित्व-कर्तृत्व से अनुप्रेरित एवं अनुप्राणित है। रामराज का आदर्श और यथार्थ सार्वकालिक और सार्वभौमिक रहा है। रामराज ऐसा शासनकाल था, जहाँ सब संयमित जीवन जीते थे; परस्पर कटुता, वैमनस्य, ईर्ष्या आदि के लिए कोई स्थान नहीं था, जबकि आज पाखण्ड का बोलबाला है। ऐसे में रामराज की छाया भी देश पर पड़ जाये तो सबका उद्धार हो जायेगा। आज आवश्यकता इस बात की है कि हम केवल श्री राम के चित्र को न पूजें, वरन् उनके आचरण को जीवन में अपनायें।

प्रो. डॉ. प्रकाश चिकुडकर : यशवन्तराव चव्हाण, वारणा महाविद्यालय, कोल्हापुर (महाराष्ट्र) के हिन्दी- विभागाध्यक्ष ने कहा रामराज वर्तमान संदर्भ में सौ प्रतिशत प्रासंगिक है। सर्वोच्च आदर्श शासन, आदर्शराजा, आदर्श प्रजा, आदर्श पति- पत्नी, आदर्श भाई, आदर्श सेवक, आदर्श का खजाना है रामराज। कई आदर्शों का प्रतीक है। रामराज में सबका मंगल हो, एकता, अखंडता, सर्वोच्च आदर्श धर्म पालन , कर्तव्य पालन, समभाव स्वतंत्रता को अनन्य साधारण महत्व है। लोकतंत्र /प्रजातंत्र मूल्यों का संवर्धन। सबको सामान्य ज्ञान, न्याय। रावण राज जैसे अधर्मी, अत्याचारी और एकाधिकारशाही को विरोध। दुश्मन और विरोधकों को भी तात्त्विक मूल्यों के आधार पर एकनिष्ठा से शांति, और संयम से विरोध। व्यक्तिगत स्वार्थ से परे समूह, परिवार का, प्रदेश का ही हित रक्षण। भय, अस्वस्थता, दबाव तंत्र, हुकुम शाही प्रवृत्ति के बदले सबको सुख, शांति, समाधान, सुरक्षा, आत्म सम्मान की प्रधानता। धर्म,

संस्कृति, अध्यात्म, प्रकृति रक्षण, मानव और मानवोत्तर प्राणी आरक्षण और समन्वय के साथ विश्व कल्याण की भावना। श्री प्रभु राम जी “एक वचनी और एक पत्नी”, व्रतधारी के रूप में आदर्श राजा है। जो कि आज एच. आई. व्ही. 'एड्स', के साथ लड़ने की शिक्षा देता है। भले ही उस जमाने में 'एड्स', नाम ना हो लेकिन वैज्ञानिक दृष्टि से उस काल में भी इस प्रकार की बीमारी मौजूद होगी ऐसे संकेत है।

संक्षेप में सर्वार्थ खुशहाल समाज, धर्म कारण, अर्थ कारण, राजकारण आदि कई संदर्भ की दृष्टि से वैश्विक परिदृश्य के परिप्रेक्ष्य में सर्वार्थ, लोक-मंगलकारी, आदर्श रामराज्य विचारधारा आज भी प्रासंगिक है रामराज में सबका मंगल होता था। एकता-अखण्डता, उत्कृष्ट आदर्श धर्मपालन, कर्तव्यपरायणता, समभाव स्वतंत्रता को प्राथमिकता दी गयी थी; परन्तु प्रश्न है, आज जिस वातावरण में देश के नागरिक अपनी जीवन-शैली जी रहे हैं, क्या उसमें ये सब बातें दिखती हैं? रामराज की यदि संकल्पना करनी हो तो व्यक्ति क्षुद्र स्वार्थ और गर्हित अहम्मन्यता से ऊपर उठना होगा। शासनतन्त्र के माध्यम से भय, निरंकुशता, वैमनस्य आदिक कुप्रवृत्तियों का समूल नाश करना होगा, तब कहीं जाकर हम रामराज की प्रासंगिकता पर विचार करने की स्थिति में आ सकते हैं

हरदोई के अध्यापक आदित्य त्रिपाठी ने कहा रामराज ही किसी समाज के विकास का उच्चतम विन्दु है। ऐसे में, जब भाई 'भाई' का गला काट रहा है; पुत्र वृद्ध और अशक्त माता-पिता को बोझ समझकर घर से निकाल रहे हैं; राजा के लिए प्रजा मात्र हित-साधन का निमित्त बनकर रह गयी है; ऐसे में, रामराज की महती प्रासंगिकता है। आवश्यकता इस बात है कि रामराज हमारी बातों में नहीं, बल्कि हमारे विचारों और कर्मों में भी दृष्टिगत हो। यह विचारणीय विषय है और प्रश्न भी क्या राम की प्राणप्रतिष्ठा कर देने से हमारे भीतर 'रामत्व' का प्रतिष्ठापन हो जाता है?

आचार्य पं. पृथ्वीनाथ पाण्डेय- भाषा विज्ञानी एवं मीडिया ध्यान-विशेषज्ञ ने देश में परिव्याप्त अभाव का खाका खींचते हुए बताया आज देश के प्रत्येक नागरिक पर 1 लाख 40 हजार रुपये से अधिक का ऋण है। आज 60 करोड़ से

अधिक भारतीय गरीबी में जी रहे हैं। 22 करोड़ से अधिक भारतीय कुपोषण के शिकार हैं। हत्या, अपहरण, लूटपाट, चोरी आदिक अपराध चरम पर है। देश का नागरिक महंगाई, बेरोज़गारी, रिश्वतखोरी, सामाजिक, राजनैतिक कटुता तथा आर्थिक विसंगति से बुरी तरह से जूझ रहा है। ऐसे में, रामराज की कल्पना कैसे साकार होगी, शोचनीय प्रश्न है। आज देश में एक सोची-समझी नीति के अन्तर्गत जिस तरह से राम को प्रचारित-प्रसारित किया जा रहा है, उसके पीछे कौन-सी नीति और नीयत काम कर रही है, इस ओर विचार करने के लिए किसी के पास अवकाश तक नहीं है।

हमारे स्वस्थ जीवन-यापन करने के लिए हमें सुस्वास्थ्य, सुशिक्षा, सुसेवा तथा सुवेतन की आवश्यकता है? यदि हाँ तो हमारी प्राथमिकताएँ कहाँ गयीं? आज भारत में प्रतिदिन 22 करोड़ से अधिक लोग भूखे रह जाते हैं; ऐसे में, प्रश्न है हमें राजनैतिक राम चाहिए वा रोटी?

लेखक एवं पत्रकार डॉ. राघवेन्द्र कुमार

त्रिपाठी 'राघव', हरदोई का कहना था रामराज की प्रासंगिकता सदैव रही है और रहेगी। अयोध्याधाम में आयोजित हो रहे प्राणप्रतिष्ठा-कार्यक्रम में करोड़ों हिन्दुओं की भावना जुड़ी हुई है। यहाँ विचारणीय यह है

स्थापना रामविग्रह की हो रही है वा कोई व्यक्ति स्वयं को धर्म का ठीकेदार सिद्ध कर रहा है? निर्माणाधीन घर में जनसामान्य रहने से कतराता है, फिर अपूर्ण मन्दिर में विग्रह के रूप में राम के अन्तरात्मा को कैसे प्रतिष्ठित किया जा सकता है? जिस रामलला के लिए भीषण संघर्ष हुआ; रक्तपात हुआ, उसके स्थान पर नवीन मूर्ति अनेक प्रश्नों को जन्म देती है। देश के धर्मध्वजधारी हाशिये पर बैठा दिये गये हैं तथा नचनिये-गवनिये, विदूषक एवं धर्म के मर्म से च्युत लोग प्राणप्रतिष्ठा-समारोह में अतिथि बनाये जा रहे हैं।

आरती जायसवाल - रायबरेली की साहित्यकार ने कहा यदि केन्द्र-राज्य-सरकारें तथा जनसामान्य रामराज की परिकल्पना कर लें तथा अपना आचार-विचार शुद्ध रखें; दूषित मनोवृत्ति का त्यागकर सद्बृत्ति को प्राथमिकता दें तो कहीं जाकर देश में परिव्याप्त विषमता दूर हो सकेगी, फिर

कहीं जाकर रामराज-स्थापना के विषय में सोचा जा सकता है

डॉ. मो. मजिद मियान, सहायक अध्यापक (हिंदी विभाग)-

श्री अग्रसेन महाविद्यालय, पश्चिम बंगाल, वर्तमान वैश्वीकरण के दौड़ में परिवार टूटता जा रहा है, गाँव नष्ट हो रहे हैं, लोग एक दूसरे से दूर होते जा रहे हैं लोगों के मानसिक संतोष नष्ट हो रहे हैं तथा लोगों में एक दूसरे के लिए प्रेम की जो भावना थी वह आपसी द्वेष के रूप में परिणत हो चुके हैं। आज के नए युवा अपने समाज तथा अविभावक से कटे-कटे रहते हैं। इस विकट परिस्थिति में मेरे विचार से वर्षों पहले गांधी जी ने जो राम राज्य की परिकल्पना की थी आज समाज तथा युवा वर्ग को नई दिशा दे सकती है।

एक आम आदमी बनकर जीवनयापन करने के लिए जो तत्व, आदर्श, नियम और धारणा जरूरी होती है उनके सामंजस्य का नाम ही राम है। श्री राम की बात करें तो राम एक आदर्श राजा थे तथा नीति परायणता को सर्वोच्च नियम मानते थे और प्रजा से भी नीति परायण बनने की अपेक्षा करते थे। राम राज्य में गरीबी, पीड़ा, अन्याय और भेदभाव नहीं था। जिसमें सर्व कल्याण की आशा की जाती थी। श्री राम जी स्वानुशासित, आज्ञाकारी, परोपकारी, गरिमामय, वचन के पक्के, विधि के पालक और सबको न्याय प्रदान करने वाले थे। राम राज्य में राम जरूर शासक थे, परंतु साधारण जनता को अपना पक्ष रखने का पूरा अधिकार था या यूँ कहें कि शासन का केंद्रीय भाव सबका कल्याण था। जिस राम की संज्ञा गांधी जी देते देते थे उसकी बात करें तो

हर माता-पिता चाहते हैं की उनका बेटा राम के जैसे हो क्यों कि अगले दिन जिस राम का राज्याभिषेक होने वाला था उसने अपने पिता का आज्ञा पालन करते हुए चौदह वर्ष के लिए सभी सुख-सुविधाओं का त्याग कर वन के लिए खाना हो गए थे।

राम के मातृ-भूमि के प्रति प्रेम की बात करें तो सोने की लंका जीतने के बाद एक क्षण में उसे त्याग कर अपने मातृभूमि को लौट आए।

राम ने अपने साधारण जनता के कहने पर पत्नी सीता को त्याग दिया था, जिससे उनके अपने प्रजा के प्रति उदारता का पता चलता है।

साहस की बात करें तो प्रवाहमय जलधी की जलधारा को स्थिर करने का निश्चय किया।

राजनीति की बात करें तो अपने पूरे वनवास काल में राम ने अत्याचारी व्यक्तियों और अनीतिपूर्ण राज्यों का अंत करके करके राजनैतिक स्थिति को सुदृढ़ किया। (दंडक वन में खर, दूषण और त्रिशिरा बंधुओं का अंत)

राम के समन्वय भावना की बात करें तो उन्होंने निषादराज गृह, पंपापुर के राजा सुग्रीव, विभीषण आदि के अतिरिक्त अन्य वानर-भालुओं, कोल-किरातों के साथ मैत्री स्थापित किया

वर्ण प्रथा के विरुद्ध वन की वृद्धा भीलनी शबरी का जूठन खाया था।

निश्चय ही राम अपने इन्ही गुणों के कारण आज भी मंदिरों के चारदीवारों के कैद से मुक्त होकर समस्त जन-मन के हृदय पर राज करते हैं। इसी संदर्भ में महात्मा गांधी ने हमारे देश में रामराज्य स्थापित करने की कल्पना की जिसमें न्याय, समानता और बंधुत्व

की भावना निहित थी। साथ ही गांधी जी यह भी चाहते थे कि हमारे देश का प्रत्येक नागरिक नैतिक, ईमानदार और न्यायप्रिय बने जिससे देश में राम राज्य स्थापित होने में सुविधा हो।

वर्तमान समय की बात करें तो शासक के नीति-निर्माण और नीति-क्रियान्वयन में राम-राज्य के आदर्श की बात तो दूर प्रजा हित कहीं दूर-दूर तक नजर नहीं आती है। “सबका साथ, सबका विकास और सबका विश्वास” राम राज्य का आदर्श विचार है, यह विचार सामूहिक समृद्धि, पारस्परिक विश्वास और नागरिक एकता के भाव को प्रतिध्वनित करता है। तथा नैतिक आचरण और नैतिक मूल्यों पर राम राज्य की शासन के प्रकाश स्तम्भ का आलोक है, परन्तु वर्तमान शासन तंत्र की कार्यक्षमता, नीति, विधि निर्माण तथा सर्व कल्याण की भावना कहीं दिखाई नहीं दे रही है।

श्री वारणा विभाग शिक्षण मंडल संवाचित,
हिंदी विभाग और आयव्यूएसी द्वारा आयोजित,
अंतरराष्ट्रीय हिंदी संगठन, नीटस्टैंड,
शिवाजी विश्वविद्यालय, कोल्हापुर, संशोधक विचार महासंघ कोल्हापुर और
शिवाजी विद्यापीठ हिंदी प्राध्यापक परिषद, के संयुक्त तत्वावधान में

10 जनवरी, 2024

विषय : विश्व हिंदी दिवस : 2024

हिंदी भाषा प्रचार - प्रसार हेतु
अंतरराष्ट्रीय ऑनलाइन (हिंदी) वैश्विक प्रश्नावली

डॉ. (सी.) ए. क. सिंह
प्रधानाचार्य,
य. च. वारणा महाविद्यालय, वारणानगर

डॉ. (सी.) ए. क. सिंह
अध्यक्ष अंतरराष्ट्रीय हिंदी
संगठन, नीटस्टैंड

आचार्य पं. पृथ्वीनाथ पाण्डेय,
भाषाविज्ञानी एवं समीक्षक,
प्रयागराज उत्तर प्रदेश.

प्रोफेसर (डी.) प्रकाश विक्रम
संयोजक एवं हिंदी विभागध्यक्ष
य. च. वारणा महाविद्यालय, वारणानगर

डॉ. (सी.) ए. क. सिंह
मुख्य कार्यकारी अधिकारी
श्री वारणा विभाग शिक्षण मंडल
वारणानगर

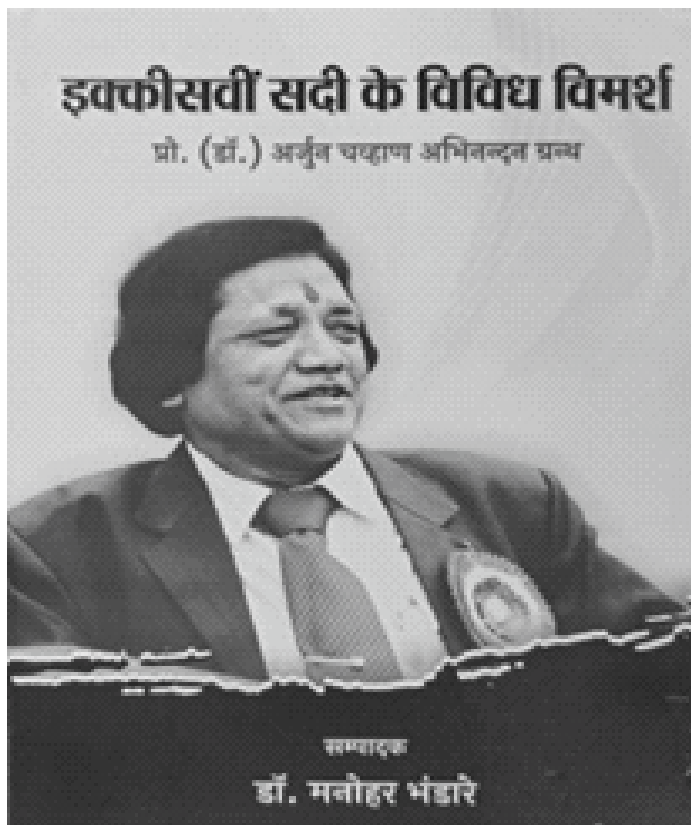

डॉ. सुष्मा देवी
परामर्शक प्रोफेसर हिंदी विभाग वरुण
कॉलेज, काशीगंज सहयोगी संपादक
विभाग पत्रिका हेतुवाचक, तेलंगना

सदी का ऐतिहासिक दस्तावेज है-
‘इक्कीसवीं सदी के विविध विमर्श
प्रो. (डॉ.) अर्जुन चव्हाण
अभिनंदन ग्रंथ’ (पुस्तक समीक्षा)

सुश्री जयश्री हिंदुराव कुंभार, बी.ए. भाग ३

महत्त्वपूर्ण, चर्चित विषयों पर लेखन किया है। इसलिए तो हिंदी साहित्य क्षेत्र में इस ग्रंथ का महत्त्व निर्विवाद है। इसलिए अनेक विश्वविद्यालयों के पाठ्यक्रम में यह ग्रंथ संदर्भग्रंथ के रूप में लगा है। उसके साहित्यिक मूल्य को देखते हुए ही दिल्ली के वाणी जैसी बड़ी प्रकाशन संस्था ने उसे प्रकाशित किया है। ग्रंथ के प्रारंभ से अंत तक वह स्तरीय कैसा हो? इस संदर्भ में ध्यान रखा हुआ दिखाई देता है।

डॉ. मनोहर भंडारे द्वारा संपादित कुल 904 पृष्ठों के बृहत् ग्रंथ को 4 भागों में और 29 खंडों में विभाजित किया है। इसमें प्रत्येक भाग और खंड की अलग-अलग खासियत है। भलेही यह ग्रंथ प्रो. (डॉ.) अर्जुन चव्हाण जी के सेवानिवृत्ति के उपलक्ष्य में ‘अभिनंदन ग्रंथ’ के रूप में प्रकाशित किया गया हो लेकिन इसमें 70 प्रतिशत से ज्यादा सामग्री हिंदी साहित्य पर है, जो हिंदी अध्येता, अनुसंधाता और अध्यापकों की दृष्टि से बहुत महत्त्वपूर्ण है। ग्रंथ के प्रारंभ में संपादक डॉ. मनोहर भंडारे की विस्तृत भूमिका है।

आज हिंदी साहित्य क्षेत्र में विविध विमर्शों पर बड़े पैमाने पर अनुसंधान हो रहा है, कुछ क्षेत्रों में अभी विविध दृष्टियों से अनुसंधान की आवश्यकता है। इसलिए प्रस्तुत किताब के प्रारंभ में अनुसंधाताओं की दृष्टि से जनवादी विमर्श, स्त्री विमर्श, दलित विमर्श, आदिवासी विमर्श, किसान विमर्श, अल्पसंख्यक विमर्श, बाल विमर्श, वृद्धावस्था विमर्श, दिव्यांग/विकलांग विमर्श, किन्नर विमर्श, शिक्षा विमर्श, राष्ट्रीय विमर्श, पत्रकारिता विमर्श, अनुवाद विमर्श, कला विमर्श, पर्यावरण विमर्श, लिंव-इन-रिलेशनशिप विमर्श, भाषा विमर्श जैसे विविध विमर्शों पर हिंदी के दिग्गज लेखकों के लेख हैं। इसमें ‘जनवादी विमर्श’ पर काशीनाथ सिंह, सूर्यबाला, डॉ. नरेंद्र मोहन, प्रो. मैनेजर पाण्डेय, प्रो. (डॉ.) माधुरी छेड़ा, डॉ. पुरुषोत्तम दुबे, प्रदीप सौरभ, डॉ. रीता दास राम, प्रो. (डॉ.) एस.एम इकबाल, प्रो. दिनेश चामोला ने इस विविध अंगों से लेखन किया है तो ‘स्त्री विमर्श’ पर मैत्रेयी पुष्पा, अनामिका, प्रो. शशि मुदीराज, प्रो. सीताराम पवार ने गहराई से प्रकाश डाला है।

‘इक्कीसवीं सदी के विविध विमर्श: प्रो. (डॉ.) अर्जुन चव्हाण अभिनंदन ग्रंथ’ एक ऐसे विरले ग्रंथों में से है जो व्यक्तिकेंद्री न होकर एक विचारकेंद्री है। इस ग्रंथ में साहित्य के ‘दलित’, ‘आदिवासी विमर्श’ से लेकर ‘लिव-इन-रिलेशनशिप विमर्श’ तक हिंदी साहित्य में चर्चित करीब 18 से ज्यादा विमर्शों पर हिंदी साहित्य क्षेत्र के दिग्गज लेखक तथा समीक्षकों ने लेखन किया है। इनमें मैत्रेयी पुष्पा से लेकर काशीनाथ सिंह, सूर्यबाला, डॉ. नरेंद्र मोहन, प्रो. मैनेजर पाण्डेय, अनामिका, डॉ. चौथीराम यादव, डॉ. जयप्रकाश कर्दम, डॉ. सूर्यनारायण रणसुभे, डॉ. सुनीलकुमार लवटे से लेकर प्रो. (डॉ.) सूर्यप्रसाद दीक्षित जैसे साहित्य के क्षेत्र के बड़े से बड़े दिग्गजों के नाम शामिल हैं। आज की तारीख में शायद ही ऐसा कोई ग्रंथ हो जिसमें देश-विदेश के इतने बड़े दिग्गजों ने लेखन किया हो। हर राज्य के हिंदी लेखकों, समीक्षकों ने इसमें हिंदी साहित्य से संबंधित

‘दलित विमर्श’ पर इस क्षेत्र के अध्येता और चर्चित लेखक डॉ. चौथीराम यादव, डॉ. जयप्रकाश कर्दम, प्रो. कालीचरण ‘स्नेही’, डॉ. अमरसिंह वधान, डॉ. रजत रानी ‘मीनू’, डॉ. कर्मानंद आर्य, डॉ. बाबू जोसेफ जैसे दिग्गजों ने लेखन किया है। ‘आदिवासी विमर्श’ हरि राम मीणा, डॉ. भीमसिंह, प्रो. गणेश पवार, प्रो. भावेश जाधव ने प्रकाश डाला है। सुभाषचंद्र कुशवाहा और प्रो. (डॉ.) संजय नवले ने ‘किसान विमर्श’ पर लेखन किया है तो ‘अल्पसंख्यक विमर्श’ पर डॉ. टी. जे. रेखा रानी, ‘बाल विमर्श’ पर परशुराम शुक्ल तो ‘वृद्धावस्था विमर्श’ पर डॉ. गुरमकोंडा नीराजा ने प्रकाश डाला है। ‘दिव्यांग/विकलांग विमर्श’ पर प्रो. (डॉ.) श्रवणकुमार मीणा तो ‘किन्नर विमर्श’ पर डॉ. मोहम्मद फीरोज खान ने प्रकाश डाला है। ‘शिक्षा विमर्श’ पर प्रो. रतनकुमार पाण्डेय ने तो ‘राष्ट्रीय विमर्श’ पर डॉ. श्रीराम परिहार ने प्रकाश डाला है। ‘पत्रकारिता विमर्श’ पर रवींद्र कात्यायन और एफ. एम. सलीम तो ‘अनुवाद विमर्श’ पर डॉ. सूर्यनारायण रणसुभे और डॉ. तंकमणि अम्मा ने प्रकाश डाला है। ‘कला विमर्श’ पर डॉ. गिरिराजशरण अग्रवाल और ‘पर्यावरण विमर्श’ पर प्रो. प्रतिभा मुदलियार ने प्रकाश डाला है। ‘लिव-इन-रिलेशनशिप विमर्श’ पर प्रो. (डॉ.) बळीराम भुक्ते ने लेखन किया है। प्रस्तुत किताब में ‘भाषा विमर्श’ नामक अलग ही एक भाग किया है। आज हिंदी भाषा क्षेत्र में भाषिक दृष्टि से अनुसंधान की अनेक संभावनाएँ हैं। इसमें हिंदी भाषा के विविध अंगों पद्मश्री गणेश देवी, प्रो. उदयनारायण सिंह, प्रो. (डॉ.) सूर्यप्रसाद दीक्षित, प्रो. (डॉ.) उमाशंकर उपाध्याय, पूर्व समकुलपति प्रो. चित्तरंजन मिश्र, डॉ. सुनिल कुमार, प्रो. (डॉ.) ऋषभदेव शर्मा, डॉ. सुनीलकुमार लवटे, डॉ. प्रणव शास्त्री ने लेखन किया है। इसमें ‘बहुभाषिकता ही भारतीयता’, ‘भाषा की लोकतांत्रिकता’, ‘21 वीं सदी और हिंदी का भविष्य’, ‘महात्मा गांधी की भाषिक दृष्टि’, ‘विश्वभाषा का संदर्भ और हिंदी’, ‘भाषा और तंत्रज्ञान की चुनौतियाँ’, ‘थारू लोकगीतों का भाषिक सौंदर्य’ आदि विविध दृष्टियों से हिंदी भाषा पर चिंतन किया है। केवल विविध हिंदी साहित्य के विविध विमर्शों पर ही करीब 400 पन्ने हैं। शायद ही ऐसा कोई ग्रंथ हो जिसमें आज के सूचना तकनीकी के युग तक विविध विमर्शों पर इतना गहराई से चिंतन किया गया हो। इसलिए हिंदी के छात्रों, अध्यापकों तथा अनुसंधाताओं की दृष्टि से ग्रंथ का महत्त्व निर्विवाद है। इसलिए तो यह ग्रंथ आज देश के विविध विश्वविद्यालयों के पाठ्यक्रमों में संदर्भ-ग्रंथ के रूप में शामिल हुआ है। इसके पीछे उसकी स्तरीयता और भाषिक दृष्टि से महत्त्व है।

तृतीय भाग ‘प्रो. अर्जुन चव्हाण का प्रतिनिधि साहित्य विशर्मा’ के अंतर्गत हिंदी के प्रसिद्ध और चर्चित 55 से ज्यादा विद्वानों ने लेखक डॉ. अर्जुन चव्हाण जी के व्यक्तित्व और साहित्यिक रचनाओं पर आलोचनात्मक लेखन प्रस्तुत किया है। कुलपति रामदेव भारद्वाज, प्रो. दामोदर मोरे, प्रो. अनुप वशिष्ठ, प्रो. सरजूप्रसाद मिश्र, डॉ. अशोक मरळे, डॉ. क्षितीज धुमाळ, डॉ. किरण चौगुले जैसे दिक्कजों ने लेखन किया है। इसमें डॉ. अर्जुन चव्हाण द्वारा विविध विधाओं में लिखित साहित्य पर प्रकाश डाला है। इसमें चव्हाण जी की विविध विधाओं में लिखित सृजनात्मक साहित्य, काव्य, यात्रा-वर्णन, विमर्श के विविध आयाम, अनुवाद चिंतन आदि विधाओं पर आलोचनात्मक संदर्भ ग्रंथों का समीक्षात्मक मूल्यांकन किया है। इससे पता चलता है कि वर्तमान समय में डॉ. अर्जुन चव्हाण जी का साहित्य कितना महत्त्वपूर्ण है।

एक व्यक्ति के रूप में डॉ. अर्जुन चव्हाण किस प्रकार से परिचित है इसपर प्रकाश डालने का कार्य हिंदी भाषा के विचार-चिंतक प्रो. दिलीप सिंह, प्रो. टी.वी. कट्टीमनी, डॉ. इरेश स्वामी, समकुलपति डॉ. जोगेंद्रसिंह बिसेन, प्रो. (डॉ.) अशोक कामत, प्रो. (डॉ.) माधुरी छेड़ा, प्रो. (डॉ.) केशव प्रथमवीर, डॉ. सुशीला टाकभौरे जैसे दिग्गजों ने किया है। उन्होंने उनके व्यक्तित्व के विविध पहलुओं पर प्रकाश डाला है। एक सहज, सरल, मिलनसार व्यक्ति तथा लक्ष्यभेदी चिंतक, अविस्मरणीय व्याख्याता, चिंतनशील और संवेदनशील अध्यापक, संघर्षमय सव्यसाची प्रोफेसर के रूप में चव्हाण जी के व्यक्तित्व पर प्रकाश डाला है। इससे पता चलता है कि एक साहित्यिक रूप में तो वे महान हैं ही लेकिन उनका व्यक्तित्व भी उतनाही महान है।

डॉ. अर्जुन चव्हाण की कर्मभूमि शिवाजी विश्वविद्यालय रही है। उन्होंने दीर्घकाल इस विश्वविद्यालय में प्रोफेसर तथा विभागाध्यक्ष के रूप में सेवा की है। उनके इस योगदान पर शिवाजी विश्वविद्यालय के कुलपति प्रो. डी. टी. शिर्के, सम कुलपति प्रो. पी.एस. पाटील, प्रो. रवींद्र ठाकूर, पूर्व परीक्षा नियंत्रक डॉ. बी. एम. हिर्डेकर ने प्रकाश डाला है। ‘मित्रों तथा स्नेहसूत्रों के आईने में परिलक्षित प्रो. अर्जुन चव्हाण’ के अंतर्गत डॉ. चव्हाण के वैयक्तिक और साहित्यिक व्यक्तित्व के संदर्भ में साहित्य क्षेत्र के दिग्गज तथा उनके करीब दोस्त प्रो. रतनकुमार पांडेय, प्रो. शंकरसिंह बुंदेले, प्रो. नवनीत चव्हाण, प्रो. ओमप्रकाश शर्मा, प्रो. सुधाकर शेंडगे प्रो. विष्णु सरवदे, डॉ. यादवराव धुमाळ, डॉ. देवीदास इंगळे, डॉ. संदीप

अवस्थी, डॉ. भारती शेळके, श्री. गोविंद गोडबोले, डॉ. वी. एन. भालेराव, डॉ. देवायत सोलंकी, श्री गोकुळ बिडवे, डॉ. दत्तात्रय मुरुमकर, प्रो. हूबनाथ, डॉ. सुनील कुलकर्णी, डॉ. साधना भंडारी, डॉ. ईश्वर पवार, डॉ. सुजय पाटील, डॉ. मिलिंद कांबळे, श्री अरविंद वाजपेयी ने प्रकाश डाला है।

डॉ. अर्जुन चव्हाण यह वही शख्स है जिन्होंने हिंदी भाषा और साहित्य में अपना कीर्तिमान स्थापित किया है। वे छात्र प्रिय हिंदी प्रोफेसर, शोध-निर्देशक, आलोचक, अनुवादक, संपादक, अन्वेषक, विचार-चिंतक और प्रखर वक्ता के रूप में विख्यात हैं। उन्हें देश के ख्यातकीर्त विश्वविद्यालयों में सम्मान के साथ व्याख्यानो के लिए निमंत्रित किया जाता है। पिछले 36 सालों से हिंदी में अध्ययन, अध्यापन, अनुसंधान और लेखन के क्षेत्र में निरंतर गतिमान रहनेवाले डॉ. अर्जुन चव्हाण का जीवन सफर नई पीढ़ी के लिए प्रेरणादायी है। उनके निर्देशन में एम.ए, एम.फिल, पीएच.डी. हुए छात्र आज विविध क्षेत्रों में ऊंचे पदों पर कार्यरत हैं। अनुसंधान के क्षेत्र में उन्होंने महत्वपूर्ण योगदान दिया है। उनके निर्देशन में अब तक 58 शोधछात्रों ने एम.फिल तथा पीएच.डी. की उपाधियों के लिए शोधकार्य किया है और अब भी कर रहे हैं। इनमें से 24 छात्र सफलता से पीएच.डी. तथा 34 छात्र सफलता से एम.फिल हुए हैं। इन छात्रों में भी चुनिंदा छात्रों ने डॉ. अर्जुन चव्हाण के व्यक्तित्व और कृतित्व पर प्रकाश डालने का प्रयास किया है। प्रो. प्रकाश चिकुर्डेकर, डॉ. प्रकाश मोकाशी, डॉ. वसंत सुर्वे, डॉ. सुलोचना अंतरेड्डी, शहाजान मणेर, डॉ. विनायक खरटमट जैसे कई छात्रों के नाम शामिल हैं। इस ग्रंथ में सिर्फ भारत के ही नहीं भारत के बार रहनेवाले लोगों ने भी लेखन किया है। इसमें प्रो. पुष्पिता अवस्थी, प्रो. गंगाप्रसाद शर्मा 'गुणशंकर', डॉ. रामेश्वर सिंह, डॉ. सिराजुद्दीन नुर्मातोव, प्रो. निलांति कुमारी राजपक्ष, प्रो. प्रदीपकुमार सिंह जैसे नामों का समावेश है। एक छात्रप्रिय हिंदी प्रोफेसर, शोध-निर्देशक, आलोचक, अनुवादक, संपादक, अन्वेषक, विचार-चिंतक और प्रखर वक्ता के रूप में वे विख्यात हैं लेकिन परिवार के साथ मिलजुलकर रहनेवाले अच्छे व्यक्ति में भी उनकी पहचान है। इसपर उनकी पत्नी अनीता चव्हाण, बेटी एडवोकेट अमृता चव्हाण, बेटा सायकोलोजिस्ट भूषण चव्हाण, श्री राजाराम ठाकुर ने प्रकाश डाला है। इसके बाद ग्रंथ में डॉ. चव्हाण जी प्रतिनिधि सृजनात्मक साहित्य प्रस्तुत है।

सृजनात्मक साहित्य के साथ ही प्रो. अर्जुन चव्हाण जी समीक्षक के रूप में मौलिक चिन्तक और दिग्दर्शक नज़र आते हैं। उनकी

समीक्षा रचना के नये मानदण्ड स्थापित करती है, जो परम्परागत तत्त्व को खारिज कर नूतनता को रचती है। वैसे उनकी समीक्षा स्वतन्त्र शोध का विषय है, जो रचना की मौलिकता को प्रधानता देती है। उनकी दृष्टि में कोई लिखने की होड़ में या पदोन्नति के लिए लिखता है तो न वह साहित्यकार होता है और न वह रचना सशक्त साहित्यिक रचना। ऐसी कृति कमज़ोर और लाचार नज़र आती है, ठीक रचनाकार की तरह। उनके विचार से प्रशंसा के खोखले पुल बाँधने से कोई रचनाकार नहीं होता। रचनाकार की अपनी प्रतिबद्धता, सामाजिकता और गुणवत्ता होती है। प्रो. अर्जुन चव्हाण जी ने कविता, ग़ज़ल, व्यंग्य, लघुकथा, संस्मरण, यात्रावर्णन तथा निबन्ध जैसी सृजनात्मक विधाओं में लेखन किया है। इनमें उनकी सबसे अधिक रुचि की विधा ग़ज़ल कहनी होगी। उनकी ग़ज़लें स्वतन्त्र शोध का विषय है... जो व्यवस्था के नाम पर आ रही अव्यवस्था पर कड़ा प्रहार करती हैं-

“खलनायक वाले सब नायक लगने लगे हैं;

चिल्लाने वाले अब गायक लगने लगे हैं!”

सादगी, समन्वय, सद्भावना और राष्ट्रीय भावना उनके लिए सर्वोपरि है, जैसे-

“प्यार-मुहब्बत के अलावा ज़रिया नहीं है;

नफ़रत हिन्दुस्तान का नज़रिया नहीं है!”

ये प्रहार ही नहीं करते बल्कि पहल और हल भी प्रस्तुत करते हैं जिसकी आज आवश्यकता है। (इसी पुस्तक का एक अंश)

संक्षेप में डॉ अर्जुन चव्हाण अभिनंदन ग्रंथ 21 वीं सदी के विविध नव विमर्शों और साहित्यिक रचनाओं का प्रतिबिंब प्रस्तुत करने वाला ऐतिहासिक दस्तावेज है। बहुत दिनों बाद एक व्यक्ति केंद्रित नहीं तो साहित्यिक केंद्रित ग्रंथ पढ़ने के लिए पाठक को प्रोत्साहित करता है। इस प्रकार यह ग्रंथ एक ऐसे विरले ग्रंथों में से है। हिंदी के हर एक छात्र और अध्यापकों की दृष्टि से बहुत महत्वपूर्ण और शोधार्थियों को निर्देश देने में सक्षम साबित हुआ है।

ग्रंथ का नाम: “इक्कीसवीं वीं सदी के के विविध विमर्श”

संपादक: डॉ मनोहर भंडारे,

प्रकाशक: वाणी प्रकाशन, नई दिल्ली-02

प्रथम संस्करण एवं प्रकाशन: 2023-24

पृष्ठ संख्या: 904

मूल्य: 1995

अजीम फिरोज भालदार, बी.ए. भाग 3

हिंदी भाषा को राष्ट्र भाषा का मिले अधिकार (माहितीपर लेखन)

भाषा मानव सभ्यता की जननी है। भाषा के बिना मानव अधुरा है। भाषा के बिना मानव का विकास संभव नहीं है। भाषा मानव जीवन के रूप में प्रकाश है। हिंदी भाषा देश की धड़कन है। हिंदी हमारी मातृभाषा ही नहीं बल्कि हमारी मैत्री भाषा है। क्योंकि हिन्दी हमारे अभिमान की भाषा है। भारत के गौरव की भाषा है। भारत के शान की भाषा है। देश की अस्मिता की भाषा है। यह विकास की भाषा है। यह व्यवहार की भाषा है। यह आजादी के पहचान की भाषा है। हिंदी भाषा देश की धड़कन है। हिंदी हमारे भारत की पहचान की भाषा है। हमारे अभिमान की भाषा है। हिंदी में भारत की संस्कृति बसती है। देश अनेक भाषा है सब हिल-मिलकर रहती है।

भारत के गौरव की भाषा है। भारत के शान की भाषा है। देश की अस्मिता की भाषा है। यह विकास की भाषा है। यह व्यवहार की भाषा है। यह आजादी की भाषा है। हिंदी शब्द फारसी भाषा के 'हिंद' से लिया गया है जिसका अर्थ है सिंधु नदी की भूमि।

हिंदी वैज्ञानिक भाषा तो हे ही साथ ही यह लचीली, सहज, सरल और मैत्री भाषा है जो व्यवहारिक भी है और सहज अभिव्यक्ति में सक्षम भी है। हिंदी का शब्दकोश आज विश्व का सबसे बड़ा शब्दकोश है। हिंदी वर्णमाला अन्य भाषाओं की वर्णमाला से सबसे बड़ी है। हिंदी को जिसमें ढालो उसमें ढल जाती है। यह वैज्ञानिक भाषा है। जैसे बोली जाती है वैसे ही लिखी जाती है। यह संस्कृत भाषा से उपजी हुई है।

आजादी के बाद 14 सितंबर 1953 में पंडित नेहरू ने प्रथम बार 14 सितंबर को राष्ट्रीय हिंदी दिवस मनाने का फैसला लिया था। 14 सितंबर को हिंदी को हिंदी दिवस मनाने का मुख्य कारण संवैधानिक भाषा के रूप में हिंदी को दर्जा मिला था। संविधान ने 14 सितंबर 1949 को हिंदी को भारत की राजभाषा घोषित किया था। भारतीय संविधान के भाग 17 के अध्याय की धारा 343 (1) में यह उद्धृत किया है कि संघ की राजभाषा हिंदी और लिपि देवनागरी होगी। संघ के राजकीय प्रयोजनों के लिए प्रयोग किये जाने वाले अंकों का रूप अंतरराष्ट्रीय होगा।

हिंदी के प्रचार प्रसार हेतु 'राष्ट्रभाषा प्रचार समिति वर्धा, के

अनुरोध पर सन 1953 से संपूर्ण भारत में 14 सितंबर को प्रतिवर्ष राष्ट्रीय हिंदी दिवस के रूप में मनाया जाता है। हिंदी को राजभाषा बनाने का फैसला 14 सितंबर 1949 को किया गया था।

देश में कुछ अल्प बुद्धि के नेताओं ने हिंदी भाषा का विरोध भी किया और उन्होंने ने हिंदी भाषा के विरोध में 13 अक्टूबर 1957 को हिंदी विरोधी दिवस के रूप में मनाया था।

एक भाषा एक राष्ट्र के सूत्र से देश की पहचान होती है। विकास गति तीव्र होती है।

महात्मा गांधी ने हिंदी को जनमानस की भाषा कहा था। हिंदी हमारी मातृभाषा ही नहीं बल्कि राष्ट्रभाषा है। यह देश के बहुसंख्यक लोगों के द्वारा बोली जाने वाली भाषा है। जिसका अपना व्याकरण है। अपना इतिहास है। महात्मा गांधी ने 1918 में आयोजित हिंदी साहित्य सम्मेलन में हिंदी को राष्ट्रभाषा बनाने के लिए अपना मत रखा था। दुनिया के अनेक देशों में हिंदी बोली जाती है। पढ़ी जाती है और समझी जाती है।

हम भारतीयों के लिए मन की और दिल की बात करने की सहज एवं सरल भाषा है तो वह हिंदी ही है। हिंदी भाषा हमारी राष्ट्रीय धरोहर और गौरव का प्रतीक है। दुनिया में बसे भारतीयों को एक सूत्र में बांधने हेतु विश्व हिंदी दिवस मनाया जाता है।

शिक्षाविद् एवं भाषा विशेषज्ञ डॉ. जयंती प्रसाद नौटियाल के अनुसार हिंदी भाषा विश्व में अब प्रथम स्थान पर है। भारत के अलावा नेपाल, तिब्बत, पाकिस्तान, फिलिपींस, फिजी, गुयाना, सूरीनाम, त्रिनिदाद, अमेरिका न्यूजीलैंड, युगांडा, सिंगापुर, दक्षिण अफ्रीका, यूनाइटेड, थाईलैंड, हांगकांग, कनाडा, और जर्मनी में हिंदी बोली भी जाती हैं एवं समझी भी जाती है। इन देशों में हिंदी भाषा प्रचुर मात्रा में बोली, समझी एवं लिखी जाती है।

2023 में हिंदी दिवस की थीम थीम 'हिंदी को जनमत की भाषा बनाना, बगैर उनकी मातृभाषा की महत्ता को भूले।'

विश्व हिंदी दिवस 2024 की थीम - "हिंदी पारंपरिक ज्ञान से कृत्रिम बुद्धिमत्ता तक" है।

दुनिया में अनेक देशों में हिंदी पढ़ाई जाती है। अमेरिका में ही

देखें तो वहां लगभग 150 से ज्यादा शैक्षणिक संस्थानों में हिंदी का पठन-पाठन हो रहा है। दुनिया भर के 500 मिलियन से ज्यादा लोग हिंदी बोलते हैं। उत्तर भारत में 96% लोग हिंदी बोलते हैं। इंटरनेट पर विश्व की सबसे उभरती हुई भाषा हिंदी है।

हिंदी भारत की पहचान ही नहीं बल्कि विश्व में भारत को जोड़े रखने में सक्षम भाषा है।

दुनिया भर में भारत को जोड़ने एवं हिंदी भाषा के प्रचार-प्रसार हेतु 10 जनवरी 1975 को महाराष्ट्र के नागपुर में प्रथम विश्व हिंदी सम्मेलन का आयोजन किया था। इस महासम्मेलन में दुनिया के 30 देश के 122 प्रतिनिधियों ने भाग लिया था। इस प्रकार देश-विदेश के 500 प्रतिनिधियों ने भाग लिया था तथा इस महासम्मेलन की अध्यक्षता तत्कालीन प्रधानमंत्री श्रीमती इंदिरा गांधी ने की थी। इसके बाद सर्वप्रथम नार्वे के भारतीय दूतावास में पहली बार विश्व हिंदी दिवस मनाया था। अभी तक 11 विश्व हिंदी सम्मेलनों का आयोजन हो चुका है।

देश के 13 वें प्रधानमंत्री डॉ. मनमोहन सिंह ने अपने कार्यकाल के दौरान वर्ष 2006 में 10 जनवरी को प्रतिवर्ष विश्व हिंदी दिवस के रूप में मनाने की घोषणा की थी।

हिंदी भाषा का साम्राज्य तो बढ़ रहा है। किंतु जो मान-सम्मान हिंदी का मन से और दिल से मिलना चाहिए वह अभी अधूरा है। हिंदी अभी रोजगार की भाषा पूर्ण रूप से नहीं बनी है यह भी एक चिंता का विषय है। हमारी हिन्दी भाषा के कदम विश्व भाषा के रूप में तो बढ़ते जा रहे हैं किन्तु घर में राष्ट्र भाषा के रूप में सपना अधूरा है।

वर्तमान में संयुक्त राष्ट्र संघ की 6 आधिकारिक भाषाएं हैं। संयुक्त राष्ट्र संघ में भारत भी अपना महत्वपूर्ण देश के रूप में वजूद रखता है। हिंदी को भी संयुक्त राष्ट्र संघ की आधिकारिक भाषा बनाने की शुरुआत प्रथम विश्व सम्मेलन के रूप में हुई थी। बाद में देश के प्रधानमंत्री अटल बिहारी वाजपेई ने संयुक्त राष्ट्र संघ में हिंदी में भाषण देकर विश्व पटल पर हिंदी का नाम ऊंचा किया था।

हिंदी आज लोकप्रिय भाषा के रूप में विश्व स्तर पर स्वीकार की गई है। यह सोशल मीडिया और इंटरनेट की भाषा बन चुकी है। विश्व स्तर पर दूरदर्शन, हिंदी फिल्मों और हिंदी पत्र पत्रिकाओं ने हिंदी के प्रचार-प्रसार में कोई कमी नहीं रखी है। साथ ही प्रवासी भारतीयों ने हिंदी को विश्व स्तर पर पहचान बनाने में महत्वपूर्ण भूमिका निभाई है। आज हिंदी ने चीनी भाषा मंडारिन को भी पीछे छोड़ दिया है।

हिंदी केवल माल बेचने वाली। अंग्रेजी से हिंदी अनुवाद

विज्ञापन कि भाषा के रूप में न बनी रहे। बल्कि हिंदी अपनी मौलिकता को बचाते हुए आगे बढ़े तो बात कुछ ओर होगी। हिंदी विश्व के बाजार की भाषा के रूप में भी पहचान बना रही है किंतु मिलावटी भाषा के रूप में भी देखी जा रही है। यह दुर्भाग्य की बात है। सरकारी कार्यालय में भी हिंदी का स्थान में सुधार अभी पूर्ण रूप से हुआ नहीं है। हिंदी को सम्मान आजादी के बाद जो मिलना चाहिए था वह अभी तक नसीब नहीं हुआ है। कानून की भाषा में भी आज बदलाव करने की जरूरत है। हिंदी के मानकीकरण में भी कुछ संशोधन कर उसे सहज और सरल बनाने की भी आवश्यकता है। आज विदेशी छात्रों को पढ़ने के लिए हमारे देश में हिंदी सक्षम बनाकर उन्हें ज्ञान प्रदान करें ताकि विश्व स्तर पर हिंदी का प्रचार प्रसार तीव्र गति से हो और हिंदी अपनी पहचान विश्व स्तर पर प्रथम स्थान के रूप में हो। हमारी हिंदी रोजगार की भाषा के रूप में हो। आज देश के युवाओं को अन्य भारतीय भाषा को सीखने एवं हिंदी को सीखने की आवश्यकता है।

आज विश्व के लगभग 180 देशों में हिंदी दिवस मनाया जाता है। वैश्वीकरण और भूमंडलीकरण के रूप में हिंदी की महत्वपूर्ण भूमिका होनी चाहिए। हिंदी को विश्व भाषा बनाने के ठोस कदम उठाने चाहिए। आज समस्या यह है कि हिंदी को हम राष्ट्रभाषा के रूप में ना मान्यता दिला पा रहे हैं और नहीं संयुक्त राष्ट्र संघ की सातवीं आधिकारिक भाषा बना पा रहे हैं। यह विडंबना है हमारी हिन्दी भाषा के साथ। भाषा की शक्ति से ही राष्ट्र मजबूत बनता है। शक्तिशाली बनता है। यह तभी हो सकेगा जब हम सभी तन मन और दिल से, कदम से कदम मिलाकर हिंदी राष्ट्रभाषा और विश्व भाषा हेतु प्रयास करें। भाषा ही एक वह सेतु है जो विश्व को जोड़ने का पुल के रूप में कार्य करता है। हमारी हिन्दी भाषा में यह खूबी है कि वह विश्व में शांति सद्भावना और बंधुत्व के साथ को जोड़ने में सक्षम है।

तभी हमारा “वसुधैव कुटुंबकम्” का सूत्र सार्थक हो सकेगा।

भारतेंदु जी ने कहा था-

‘निज भाषा उन्नति है, सब उन्नति को मूल।

बिन निज भाषा ज्ञान को मिटे न हिये को शूल।

विविध कला शिक्षा अमित, ज्ञान अनेक प्रकार।

सब देखन से लै करहू भाषा माही प्रचार।।

निज भाषा उन्नति बिना,

कबहुं न हैहैं सोय।

लाख उपाय अनेक यों

भले करो किन कोय।

सुश्री वैष्णवी विकास कांबले, बी.ए. भाग 2

अनाथों की माई सिंधुताई

(संशोधनपर लेख)

सिंधुताई का जन्म :-

सिंधुताई का जन्म 14 नवंबर, 1947 को महाराष्ट्र के 'वर्धा' जिले के पिंपरी गांव में हुआ था। इनके पिता जी का नाम अभिमान साठे था। इनके पिताजी पशुओं को चराने का काम करते थे। बेटी होने की वजह से सिंधुताई को घर में सभी नापसंद करते थे। सिंधुताई को घर में बेटी होने की वजह से चिंधी कहकर बुलाते थे। इनके पिता जी इन्हें पढ़ाना चाहते थे इसलिए इनकी मां के खिलाफ जाकर इनके पिताजी इन्हें पाठशाला भेजते थे।

मां के विरोध और घर की आर्थिक स्थिति के कारण इनकी शिक्षा में बाधाएं आती रही। जब सिंधुताई ने चौथी कक्षा की परीक्षा उत्तीर्ण की तो उन्हें आर्थिक स्थिति, बाल विवाह आदि कारणों से अपनी परीक्षा को छोड़ना पड़ा। जब सिंधुताई 10 वर्ष की हुई तब उनकी शादी 30 वर्षीय "श्रीहरि सपकाल" से हुई जब सिंधुताई की उम्र 20 वर्ष की हुई तब वह 3 बच्चों की मां बन चुकी थी।

सिंधुताई का जीवन संघर्ष :

अपने पति के घर में बसने के बाद वह जमींदारों और अधिकारियों द्वारा महिलाओं के शोषण के खिलाफ खड़ी हुई। वह नहीं जानती थी कि इस लड़ाई के बाद उसका जीवन और मुश्किल हो जाएगा। इसके बाद गांव वालों को उनकी मजदूरी के पैसे ना देने वाले गांव के मुखिया की शिकायत सिंधुताई ने जिलाधिकारी से की

थी। अपने अपमान का बदला लेने के लिए मुखिया ने श्रीहरि को सिंधुताई को घर से निकालने का आदेश दिया। उस समय सिंधुताई 09 महीने की गर्भवती थी।

इसके बाद सिंधुताई ने एक तबले में एक बच्ची को जन्म दिया। इसके बाद सिंधुताई अपने मायके अपनी मां के पास गई तब उनकी मां ने भी उन्हें घर में रखने से इंकार कर दिया था। उस समय सिंधुताई के पिताजी का देहांत हुआ था। नहीं तो उनकी माताजी उन्हें सहारा जरूर देती इसके बाद सिंधुताई रेलवे स्टेशन पर रहने लगी और भीख मांगने लगी। रात के समय में खुद को और बेटी को सुरक्षित रखने के लिए वह शमशान में रहती थी

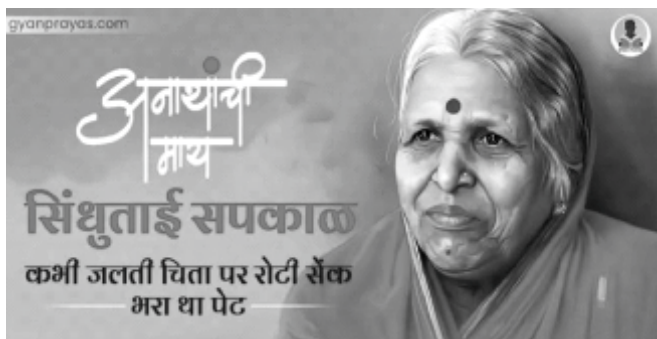
सिंधुताई अपना और अपने बच्चे का पेट भरने के लिए ट्रेन में गाकर भीख मांगने लगी। तभी सिंधुताई ने देखा कि स्टेशन पर बहुत से ऐसे बेसहारा बच्चे हैं जिनका इस दुनिया में कोई नहीं है। सिंधुताई उन बच्चों की भी मां बन गई थी। सिंधुताई शमशान में चिता पर रोटी पका कर खाती थी। उन्हें भीख में जो कुछ भी मिलता था वह सभी बच्चों को बांट कर खिलाती थी। इस प्रकार कुछ समय तक सिंधुताई शमशान में ही रही। वहां पर फेंके हुए कपड़ों को ही पहनती रही। कुछ समय बाद उनकी पहचान आदिवासियों से हुई। उनका जीवन अपने और अपनी बेटी के अस्तित्व के लिए किसी संघर्ष से कम नहीं था।

ट्रेन में भीख मांगने के बाद सिंधुताई सपकाल स्टेशन पर ही रहती थीं। एक दिन रेलवे स्टेशन पर सिंधुताई को एक बच्चा मिला। यहीं से उन्हें बेसहारा बच्चों की सहायता करने की प्रेरणा मिली। इसके बाद शुरू हुआ एक अंतहीन सिलसिला, जो आज महाराष्ट्र की 6 बड़ी समाजसेवी संस्थाओं में तब्दील हो चुका है। इन संस्थाओं में 1500 से ज्यादा बेसहारा बच्चे एक परिवार की तरह रहते हैं। सिंधुताई की संस्था में 'अनाथ' शब्द का इस्तेमाल वर्जित है। बच्चे उन्हें ताई (मां) कहकर बुलाते थे। इन आश्रमों में विधवा महिलाओं को भी आसरा मिलता है। वे खाना बनाने से लेकर बच्चों की देखरेख का काम करती थी।

सिंधुताई : आदिवासियों में :

जीवित रहने के लिए संघर्ष की अपनी यात्रा में सिंधुताई

महाराष्ट्र के चिकलदरा में आ गई जहां एक बाघ संरक्षण परियोजना की गई जिसके परिणाम स्वरूप 24 आदिवासी गांवों को खाली कराया गया। उन्होंने बेसहारा आदिवासी लोगों की इस गंभीर स्थिति के खिलाफ आवाज उठाने का फैसला किया। सिंधुताई आदिवासियों की हक की लड़ाई भी लड़ने के लिए एक बार देश की प्रधानमंत्री इंदिरा गांधी के पास भी गई थी। सिंधुताई और उनके साथ रहने वाले सभी बच्चे अब आदिवासियों के बनाए हुए झोपड़े में रहने लगे थे। इसके बाद धीरे-धीरे लोग सिंधुताई को माई के नाम से जानने लगे। इन स्थितियों में सिंधुताई को जीवन के कठोर वास्तविकता जैसे कि गाली, गरीबी और बेघरों से परिचित कराया। इस समय के दौरान में अनाथ बच्चों और असहाय महिलाओं के लिए निरंतर सहारा बनी

सिंधुताई: अनाथ आश्रम का निर्माण

सिंधुताई ने अनाथ बच्चों को गोद लिया और उनकी भूख मिटाने के लिए एक अथक परिश्रम किया। सिंधुताई ने अपनी बेटी ममता को दगडूशेठ हलवाई की संस्था में भेज दिया था ताकि वह गोद लिए हुए बच्चों और अपनी खुद की बेटी के बीच भेदभाव ना कर सके। उनकी खुद की बेटी 'ममता' भी बहुत ही समझदार थी। उन्होंने भी अपनी मां के इस निर्णय को स्वीकार किया था। कई सालों की कड़ी मेहनत करने के बाद सिंधुताई ने चिकलदरा में अपना पहला आश्रम बनाया। उसने अपने आश्रमों के लिए धन जुटाने के लिए कई शहरों और गांवों का दौरा किया। उस समय उनके पास 1500 बच्चे थे।

सिंधुताई भजन गाने के साथ-साथ भाषण भी देने लगी थी और इस प्रकार व धीरे-धीरे लोगों में लोकप्रिय हो गई थी। सिंधुताई ने अपना पूरा जीवन अनाथ बच्चों के लिए समर्पित किया था इसलिए उन्हें 'माई' कहा जाता है। उन्होंने 1050 अनाथ बच्चों को गोद लिया था। उनके परिवार में आज 207 दामाद 36 बहुएं और 1000 से भी ज्यादा पोते पोतिया हैं। उनकी खुद की बेटी भी आज एक वकील है। सिंधुताई के द्वारा गोद लिए हुए कुछ बच्चे आज ऊंचे पद पर पहुंचे हुए हैं। तो कुछ अपना खुद

का अनाथ आश्रम चलाते हैं। स्वतंत्र भारत में पैदा होने के बाद भी उन्होंने भारतीय समाज में मौजूद सामाजिक अत्याचारों के खिलाफ आवाज उठाई थी।

अपने जीवन से सबक लेते हुए उन्होंने महाराष्ट्र में अनाथ बच्चों के लिए 06 अनाथालय बनाए। उन्हें भोजन, शिक्षा और आश्रय प्रदान किया।

1. बाल निकेतन हडपसर, पुणे
2. सावित्रीबाई फुले मुर्लीचे वसतिगृह, चिखलदरा
3. अभिमान बाल भवन, वर्धा
4. गोपिका गार्डरक्षण केंद्र, वर्धा (गोपालन)
5. ममता बाल सदन, सासवड
6. सप्तसिंधु महिला आधार बालसंगोपन व शिक्षणसंस्था, पुणे

उनके द्वारा चलाए जा रहे संगठनों में असहाय और बेघर महिलाओं की भी सहायता की जाती है। अपने अनाथालय को चलाने के लिए सिंधुताई ने पैसों के लिए कभी किसी के सामने हाथ नहीं फैलाए बल्कि अपने सार्वजनिक मंचों पर भाषण दिए और समाज के वंचित वर्गों की मदद के लिए सार्वजनिक समर्थन मांगा। अपने एक अविश्वसनीय भाषण में सिंधुताई ने अन्य लोगों को प्रेरणा प्रदान करने के लिए हर जगह अपनी कहानी प्रसारित करने के लिए जनता से अपनी इच्छा व्यक्त की थी।

आश्रम चलाने के लिए जगह-जगह व्याख्यान देने का काम करती थी। वक्तृत्व पर उनका अधिकार था। अपनी कोल्हापुर यात्रा दरमियां एक व्याख्यान में उन्होंने कहा था कि, "एक दिन रेल स्टेशन पर एक लावारिस बच्चा प्राप्त हुआ। चेहरे से वह नेपाली दिखता था। दिखने में निराग्रस- इनोसेंट दिख रहा था। अब पुलिस स्टेशन में शिकायत दर्ज कर कानूनी तौर पर उन्होंने उस, नन्हे- मुन्ने लावारिस बेटे को आश्रम ले जाने की प्रक्रिया शुरू की। तब बेटे का नामकरण किया- भोला भरत नेपाली। दिखने में भोला, भारत भूमि पर पैदा हुआ और नेपाली रंग गुणसूत्र वाला दिखता है इसके आधार पर उन्होंने 'भोला भरत नेपाली' उस लावारिस बच्चे का नामकरण किया। यहां तक की उन्होंने बताया कि, किसी भी स्थान पर लावारिस बच्चा मिल जाता है तो पुलिस ही उन्हें फोन पर बुलाती थी कि, " माई बच्चा गोद लेने के लिए आ जाओ!"

पीएच. डी. प्राप्त करने वाला उनका एकमात्र मानस पुत्र : ऐसे ही एक सुपुत्र को उन्होंने खूब उच्च शिक्षा प्रदान की। सौभाग्य की बात हुई की सिंधुताई के निधन के पश्चात उत्तम ओंकार येवले ने 07 अक्टूबर, 2023 के दिन शिवाजी विश्वविद्यालय, द्वारा हिंदी विषय

में प्रोफेसर (डॉ.) प्रकाश शंकरराव चिकुर्डेकर जी के निर्देशन में पीएच.डी. उपाधि प्राप्त की। पीएच. डी. प्राप्त करने वाला उनका एकमात्र मानस पुत्र है। अनेक व्यवधानों के बाद माई का सपना पूरा करने के लिए येवले ने उपाधि प्राप्त की। उत्तम येवले, सहकार महर्षी विखे- पाटील महाविद्यालय, प्रवरानगर शिक्षण संस्था में हिंदी विभागाध्यक्ष के पद पर कार्यरत है। उपाधि प्राप्ति के बाद उन्होंने मंतव्य में कहा था कि, “माई ने मेरी शिक्षा पूरी करने के लिए अपने जेवर तक बेच दिए थे। आज उनका सपना पूरा हुआ, लेकिन आज का दिन देखने के लिए माई नहीं है। इसका बहुत बड़ा दुख है।”

सिंधुताई को प्राप्त पुरस्कार :-

सिंधुताई को कुल 273 राष्ट्रीय और अंतरराष्ट्रीय पुरस्कार प्राप्त हुए थे। जिनमें अहिल्याबाई होल्कर भी पुरस्कार शामिल है। पुरस्कार से मिले हुए धन का प्रयोग सिंधुताई अनाथ आश्रम के लिए करती थी। सिंधुताई द्वारा बनवाए गए अनाथ आश्रम महाराष्ट्र के पुणे और वर्धा में स्थित है। 2010 में सिंधु ताई के जीवन पर एक फिल्म भी बनाई गई थी। इस फिल्म को 54 वे लंदन फिल्म फेस्टिवल में वर्ल्ड प्रीमियर के लिए चुना गया था। जब सिंधुताई के पति 80 वर्ष के हो गए थे तब वह सिंधुताई के साथ रहने के लिए आए थे। तब सिंधुताई ने उन्हें एक बेटे के रूप में स्वीकार किया था। उन्होंने कहा कि आज वह सिर्फ एक मां है। सिंधुताई कविता भी लिखती थी और उनकी कविताओं में उनके जीवन का सार होता था। सिंधुताई अपनी कविताओं में अपनी मां का आभार भी बताती है। वह कहती है कि, “यदि पति के घर से निकालने के बाद मुझे मेरी मां ने सहारा दिया होता तो आज मैं इतने बच्चों की मां नहीं बन पाती।”

सिंधुताई की मृत्यु :-

4 जनवरी, 2022 को दिल का दौरा पड़ने से 73 वर्ष की उम्र में सिंधुताई की मृत्यु हो गई। सिंधुताई अनाथ बच्चों के लिए कार्य करने वाली भारत की एक सामाजिक कार्यकर्ता थी। उन्होंने अपने जीवन में अनेक समस्याओं के बावजूद अनाथ बच्चों को संभालने का कार्य किया था। उनके सामाजिक कार्य के लिए सन 2021 में भारत सरकार ने उन्हें पद्मश्री से सम्मानित किया था। सिंधुताई भगवान में विश्वास रखती थी। वह हमेशा भगवान के भजन गाती रहती थी।

निष्कर्ष रूप में कहा जा सकता है कि, सिंधुताई माई ने बचपन से ही अपार कष्टों का अनुभव किया। पिता द्वारा प्राप्त शिक्षा के बल पर आजीवन संघर्ष किया। कभी हिम्मत नहीं हारी।

अत्यंत प्रतिकूल परिस्थिति में उन्होंने अपने आपको संभालकर, अनाथ बच्चों की माई बनी। संघर्ष, त्याग, सच्चाई, ईमानदारी, मेहनत, दयासागर और हिम्मतवाली जैसे कई गुणों से परिपूर्ण मूरत थी- माई सिंधुताई। उनके अनाथ बच्चों के प्रति कार्य को सलाम ! शत-शत सलाम !!

इश्क

इश्क क्या है?
मेरे दिल का राज ।
इश्क क्या है?
मेरे दिमाग का अनुठा सपना ।
इश्क क्या है?
मेरे मन का भाव ।
इश्क क्या है?
बहती हवा का झोंका ।
इश्क क्या है?
सागर का किनारा ।
इश्क क्या है?
ऊंचाई से गिरने वाला झरना।
इश्क क्या है?
बरसात की बूंदें।
इश्क क्या है?
जहर से ज्यादा खतरनाक।
इश्क आखिर क्या है?
तुमको पता न होना
मेरे दिल में कुछ कुछ होना।

ऋषिकेश नामदेव लाड

बी.ए. भाग- 2

गदर

सुनो भाई सुनो!
गदर का मतलब सुनो,
बगावत, विद्रोह है- गदर।
अंग्रेजों के खिलाफ भारतीयों का विरोध है- गदर।
आजादी के आंदोलन का एक हिस्सा है- गदर।
पंजाबी क्रांतिकारियों की आवाज है- गदर।
हनुमान जी ने लंका में किया वह है- गदर।
सनी देओल की फिल्म
रामायण की कथा पर बनी वह है- गदर।
सकीना तारा सिंह की प्रेम कथा है- गदर।
बाईस साल बाद-
अभिमन्यु की कथा पर बनी हैं- गदर-टू।
किसी ने सच कहा है-
नादान परिंदों को,
अपने सपनों का घर चाहिए।
जिस दर पर कबूल हो जाए,
बिन मांगे ही हर दुआ,
करने को सजदा,
ऐसा भी एक दर चाहिए।
आगोश में बाहों की,
तुझसा एक गदर चाहिए।
सच है- काल बदला। देश बदला।
जात बदली। धर्म बदला।
अधर्मियों के खिलाफ,
फिल्मों में क्रांति हुई वहीं हैं- गदर।
गदर- एक प्रेम कथा।

सुश्री अदिति अशोक पाटिल

बी.ए. भाग-2

नारी

तू नारी हो, तू नारी हो।
तू अबला हो, तो साबला हो।
तू मां हो, तू पत्नी हो।
रिशतों की खान हो, तू नारी हो॥1॥
तू नारी हो, तू नारी हो।
देसी भी तू ग्लोबल भी तू।
चालक भी तू मालिक भी तू।
संसार की चालक हो तू नारी हो॥2॥
तू नारी हो, तू नारी हो।
तू गजल हो, तू कविता हो।
तू रेखा हो. तो माधुरी हो
सौंदर्य की खान हो तू नारी हो॥3॥
तू नारी हो, तू नारी हो।
इतिहास तू वर्तमान तू।
इंदिरा तू सोनिया तू
संयम की मूरत तू। तू नारी हो॥4॥
तू नारी हो, तू नारी हो।
देवी तू किसान भी तू।
शास्त्र भी तू श्रद्धा भी तू।
बुद्धि की मूरत हो तू। तू नारी हो॥5॥
तू नारी हो, तू नारी हो।
तू नारी हो, तू नारी हो।
द्रौपदी तू सीता तू।
अहिल्या तू मंदोदरी तू।
त्याग की मूरत हो तू। तू नारी हो॥6॥
तू नारी हो, तू नारी हो।
तू साज हो, तू शृंगार हो।
तू वात्सल्य हो, तू विरह हो।
तू शक्ति हो संसार की। तू नारी हो॥7॥
तू नारी हो, तू नारी हो।
तू आदि हो, तू अंत हो।
तू रंजन हो, तू सबकूछ हो।
फिर भी तू अपेक्षित क्यों?
तू नारी हो॥8॥

सुश्री अमृता मोहन सामुद्रे

बी.ए. भाग-1

मेरा छोटा सा गांव, हरियाली बरगद के पेड़,
आम के पेड़ों से लदा गन्नों की खेती से भरा,
मेरा सुंदर गांव !

ईमानदार फिर भी गरीब, किसान मजदूर,
अपनेपन से भरा नीले आकाश के नीचे
गली- मोहल्ले, कुत्ते बिल्लियों पर भी-
प्यार जताने वाला मेरा गांव !

आज मेरा गांव मुझसे छूट रहा है,
गांव भी बदल रहा है, नदी हमेशा बहती है,
कल- कारखानों का दूषित जल
मानो मछलियों के साथ,
गांव वालों को भी धीरे-धीरे मार रहा है ।

गांव में बाजार का स्थान मॉल ने लिया है
इरिगेशन, ट्रैक्टर, मोटर कर, दो पहिया,
घर-घर पहुंचे हैं ।

बच्चे भी स्कूल में पढ़ने लगे हैं ।
मोबाइल में व्यस्त है खेती में रुचि नहीं है ।
घर-घर टीवी पर धारावाहिक
देखने में- महिलाएं व्यस्त है
गांव बदल रहा है !

मेहनत की कमी बेईमानी की ज्यादा लत लगी है ।
देसी के बदले विदेशी दुकान भी गांव में दिख रही है ।
कोयल की मीठी बोली पक्के रंगों की होली
गाँव की कच्ची राहों पर भीगे बच्चों की टोली
पहले जैसे नहीं दिखती ।

सब बच्चे अंग्रेजी स्कूल पढ़ने लगे
मेरा बचपन का पुराना स्कूल छात्र न होने से,
बंद की कगार पर है ।

“ग्लोबल”, गांव में लोग भी ‘ग्लोबल’, होते जा रहें ।
हर घर डायबिटीज और बीपी की बीमारी से ग्रस्त है ।

कबड्डी, गुल्ली- डंडा खेल गायब हुए,
युवा पीढ़ी के अधिकतर
फेसबुक और रील के पीछे पड़े हैं पर
संस्कार, संस्कृति, विचार, देश - दुनिया के सामने

मेरा गांव, मेरा नहीं, ‘ग्लोबल’ बनता जा रहा है ।
गर्व है, धूल-मिट्टी के गांव में, मैं पैदा हुआ ।
वह मेरा छोटा- सा गांव, सुंदर और संपन्न गांव,
अपनी पहचान बदलकर ‘ग्लोबल’, बनता जा रहा है,
मेरा ‘ग्लोबल’ गांव ।

सुश्री अमृता दिपक चांदणे

बी.ए. भाग-1

आजादी

क्या भाई हम आजाद है ?
सच बोलना,
सच लिखना,
सच दिखाना,
झूठा ठहराया जाता है
क्या भाई हम आजाद है ?
देश के 143 सांसदों को निलंबित कर
आजाद किया,
क्या विपक्ष में होना गुनाह है
क्या भाई हम आजाद है ?
घोटाले बाज ऐश में
जनता बेचारी भुगत रही महंगाई
प्रश्नों के जंजाल से
तब कभी बीच ही
टपक जाता है- ‘कोरोना वायरस’,
-तब हम अपने, अपनों को
बचाने की
कोशिश में जुड़ जाते हैं,
फिर प्रश्न ? प्रश्न रह जाते हैं,
कोई उत्तर नहीं
सब कुछ
तेरी भी चुप, मेरी भी चुप,
सच को सच, झूठ को झूठ
कहने से भी डरते हैं लोग
क्या भाई हम आजाद है ?

सुश्री सृष्टी विशाल जाधव

बी.ए. भाग-1

‘लीडर’-पिता

पिता परिवार का ‘लीडर’ है
मन में आह होते भी मुस्कुराता है ।
परिस्थिति और संकटों से
वह टूट नहीं सकता ।
परिवार हर समय निगाह रखकर,
पिता की ओर
आस लगाए रहता है ।
पिता एक छत और
दीवार की चौखट होती है ,
जो हर आंधी से पहले टकराती है ।
मनमर्जी पर टोकते हैं
कभी सलीका
तो कभी तरीका सीखाते हैं ।
हर लमहे के साथ जीना सिखाते हैं,
लेकिन हर एक का भला ही चाहते हैं ।
हिम्मत, विश्वास, आस का नाम पिता है-
कहने को तो ऊपरवाला है,
लेकिन ईश्वर का ही एक रूप पिता है ।

सुश्री स्वस्तिश्री प्रकाश बनसोडे
बी.ए. भाग- 2

वीर जवान तुझे सलाम!

हे मेरे प्रिय, वीर भारत के जवान,
तुम्हें शत-शत नमन है ।
पहला, दूसरा विश्व युद्ध, चीन-पाक, कारगिल युद्धपर
तुमने अपने प्राण राष्ट्रों के नाम कर दिए
तुम्हें शत-शत नमन है ।
आपका राष्ट्र प्रेम, शौर्य और भय से परे
तुम्हारी जय, राष्ट्रीय की जय है तुम्हें शत-शत नमन है ।
देश रक्षा में तुम लड़ते देश रक्षा के लिए मर मिटते।
राष्ट्र रक्षण ही तुम्हारा लक्ष्य तुम्हें शत-शत नमन है ।
आंधी - तूफान से लड़कर, कंकड़ और काँटों पर चलकर
करते देश की रक्षा तुम्हें शत-शत नमन है ।
अकाल, बर्फबारी, सुखा- बरसात दंगा, जलजला, आपदा
तुमसे ही विपदा गमन होता तुम्हें शत-शत नमन है ।
परिवार से ज्यादा राष्ट्रीय प्रेम ही सर्वोपरि
देश और दुनिया तुझे सलाम करीं तुम्हें शत-शत नमन है ।

सुश्री प्रतीक्षा बाबुराव शिंदे
बी.ए. भाग- 2

युवा शक्ति

युवा शक्ति का वंदन, अभिनंदन ।
नई उमंग लाई हूं।

मंथन कर शिकागो में पाठ पढ़ाया था।
युवा में वायु सा वेग बहाकर
भारत का परचम लहराया था॥

हे भारत के वीर पुत्रो
मैं तुम्हे जगाने आई हूं ।

देश को नई ऊर्जा देकर
उन्नति अब ललाट करो॥

मेहनत का आगाज करो,
अब फिर से तुम प्रयास करो॥

निज गौरव को लेकर तुम,
विजय का माँ को हार करो॥

कर्म को लेकर वीर शिवाजी बनकर
दुश्मनों का सर्वनाश करो॥

उन वीरो की वीर भूमि,
हे भारत के युवा जनों,
मैं तुम्हे जगाने आई हूं।

सुश्री स्नेहल संजय उदाळे
बी.ए. भाग- 2

हिंदी भाषा

करते हैं तन-मन से वंदन,
जन-गण-मन की अभिलाषा का,
अभिनंदन अपनी संस्कृति का,
आराधन अपनी भाषा का।

ज्ञान समेटो अपनी गागर में,
पुरखों की वाणी सुन लो,
सहज सरल है बोली इसकी
सुन होता चित प्रसन्न है।

महसूस करें इसमें गौरव
यही देश से आशा है।
हिंद की पहचान हिंदी
अभिव्यक्ति की उद्धारक है।

हिंदी हमारी मान है..
यही तो हमारी शान है..
कण-कण में व्याप्त है हमारी हिंदी..
जन-जन की भाषा है हमारी हिंदी..
शुभता का सृजन करती है हिंदी..
इसलिए देवनागरी है इसकी लिपि.. ॥

सुश्री सानिका तानाजी पाटिल
बी.ए. भाग- 2

वक्त

वक्त ने हर किसी को हर पल
कुछ नया सिखाया था
.... वक्त ने दोस्ती का साथ
इस कदर निभाया था
मानो बाती ने जलकर
दीपक का साथ निभाया था
वक्त ने मेरे जख्मों को
इस कदर मिटाया था।

... अपनों की वेदना
छिन गया दिल का सुकून
छिन गया अपनापन
अपनों से नफरतों की धूप
खुशी चाही थी उनसे
मगर बातें रुला गयीं मुझको।

न कोई अपना था न ही अपनापन
एक हाथ बढ़ा मेरी ओर
वह कोई और नहीं था
वक्त ही था-
जिसने पेड बनकर मुझे धूप से बचाया था,
अपनी स्नेह छांव देकर
मेरी जलन को मिटाया था।

किससे कहूं कि तभी किसी हाथ ने
मेरे कंधे को थपथपाया था
वो कोई और नहीं वक्त ही था।

जिसने मां बनकर
मुझे अपने आंचल में छुपाया था,
वक्त ने हर पल, कुछ नया सिखाया था।

सुश्री भावना कृष्णात संकपाळ

बी.ए. भाग- 2

वारणानगर : वारणा महाविद्यालयातील कार्यशाळेत मार्गदर्शन करताना डॉ. आरिफ महात. सोबत प्राचार्य डॉ. ए. एम. शेख, संयोजक प्रा. डॉ. प्रकाश चिकुर्डेकर, वक्ते डॉ. रमेश खबाले आदी.

प्रत्येकाने कौशल्य आत्मसात करावे : डॉ. रमेश खबाले वारणा विद्यालयात हिंदी कार्यशाळा

■ सकाळ वृत्तसेवा

वारणानगर, ता. ६ : 'हिंदी भाषेच्या माध्यमातून श्रवण, भाषण, वाचन, लेखन कौशल्य विकसित केल्याशिवाय उत्तम वक्ता, निवेदक, सूत्रसंचालक किंवा अन्य क्षेत्रांत रोजगार - नोकरी प्राप्त करणे शक्य नाही. बदलत्या काळात प्रत्येकाने एकतरी कौशल्य आत्मसात करणे गरजेचे आहे,' असे मत डॉ. रमेश खबाले (मल्कापूर) यांनी येथे व्यक्त केले.

येथील यशवंतराव चव्हाण वारणा महाविद्यालयात शिवाजी विद्यापीठ अग्रणी महाविद्यालय उपक्रमांतर्गत हिंदी विषयातील 'हिंदी भाषा, कौशल्य, रोजगार' आणि हिंदी गझल, शेर-शायरी आणि इलेक्ट्रॉनिक मीडिया', विषयावर कार्यशाळेत ते बोलत होते. डॉ. आरिफ महात (कोल्हापूर) उपस्थित होते. अध्यक्षस्थानी प्राचार्य डॉ. ए. एम. शेख होते. डॉ. आरिफ महात म्हणाले, 'हिंदी गझल शेर-शायरी आणि इलेक्ट्रॉनिक मीडिया'च्या माध्यमातून रोजगार मिळवणे शक्य आहे. 'इस्क' और 'जुनून', माणसांमध्ये सतत जागा झाल्याशिवाय ध्येय गाठणे शक्य

नाही.' संयोजक डॉ. प्रकाश चिकुर्डेकर म्हणाले, 'शिवाजी विद्यापीठ अग्रणी महाविद्यालय कार्यक्षेत्रातील विविध महाविद्यालयांतील विद्यार्थी-प्राध्यापक यांनी एकत्रित येऊन सकारात्मक दृष्टीने काही नवीन करणे गरजेचे आहे.'

प्राचार्य डॉ. ए. एम. शेख म्हणाले, 'देशभरात वेगवेगळ्या क्षेत्रांत हिंदी भाषेच्या माध्यमातून उच्चपदस्थ अधिकारी होण्याची संधी आहे त्याचा लाभ घ्यावा.' कार्यशाळेचे संयोजन हिंदी विभागप्रमुख प्रा. डॉ. प्रकाश चिकुर्डेकर यांनी केले. समन्वयक डॉ. राजकुमार पांडव, प्रा. मोहन सनगर, डॉ. डी. आर. घेडे, डॉ. आर. बी. बसनाईक यांनी संयोजन साहाय्य केले. डॉ. प्रकाश चिकुर्डेकर यांनी स्वागत, प्रास्ताविक केले. पाहुण्यांचा परिचय प्रा. गिरीजा कोकरे-देसाई यांनी करून दिला. प्रा. मोहन सनगर यांनी सूत्रसंचालन केले. समन्वयक डॉ. राजकुमार पांडव यांनी आभार मानले. यावेळी शिवाजी विद्यापीठ कार्यक्षेत्रातील करवीर, गगनबावडा, पन्हाळा, शाहूवाडी, राधानगरी आणि संयोजक वारणा महाविद्यालयातील प्राध्यापक आणि विद्यार्थी उपस्थित होते.

Kedar Appaso Patil
B.Com - I

STORY OF KALPANA CHAWLA THE TRUTH OF COLOMBIA SPACE DISASTER **No assumptions, No fake news; Only facts !** Descriptive Essay

On February 1, 2003, NASA's Columbia Space Shuttle, which had seven astronauts on board, including the first Indian woman in space, Mission Specialist Kalpana Chawla, was returning to Earth when it exploded. The shuttle had completed its 28th flight for the Space Mission Columbia program and was returning after a two-week mission. The shuttle's systems were working as expected, but a few minutes after re-entering the Earth's atmosphere, communication with the shuttle was lost. It was later discovered that the shuttle had exploded, and all seven astronauts were killed. President George Bush addressed the country and confirmed the loss of the shuttle and its crew.

Kalpana Chawla was born in Karnal, Haryana, in a conservative family that had moved to India from Pakistan during the partition. She was a determined child who grew up to become interested in space after seeing planes flying in the sky.

Despite facing discouragement from her father, professors, and teachers, Chawla pursued a career in aeronautical engineering and completed her Bachelor's degree in India and then her Master's and PhD in the United States. Chawla specialized in Fluid Dynamics Aircraft and started working at NASA's Ames Research Center at the age of 26.

What was the real reason behind this big accident? Did the pilot make a mistake? Or did another crew member make a hasty decision? Was it an astronaut's mistake? The truth is that there was no reason behind it. None of the 7 astronauts present in Colombia made any mistake. And none of them had any idea what was going to happen 3-4 minutes before the accident. Few minutes before the accident, there was a recording of Astronauts. The astronauts were joking. Kalpana Chawla was also saying something. It was only at 8.58 that the astronauts here got an indication that everything is not going as it should be. The back-up flight software of Colombia showed some messages on the display. To tell that the four wheels of the landing gear on the left side of the Space Shuttle have lost pressure. And this warning came exactly one minute before when Colombia lost the signal. Contacts on the ground were trying to communicate about the same thing. How would it feel if I say although the astronauts had no idea about it but

some people in NASA did know about this problem. Not just 1-2 hours before the accident but 16 days prior. They knew about it the day this shuttle was launched. The thing is that after 81 seconds of Colombia's launch a small piece of foam got separated from the shuttle and hit the left wing. This foam was used to connect Colombia's external tank to the main shuttle. It was not a big piece. It was only 60 cm long and 40 cm wide. It weighed only 750 grams. But it hit the left wing so fast that its velocity is estimated to be between 700 - 900 km per hour. 2-3 days after this incident some NASA engineers asked STS Program Manager Ron D. Dittermoor to take pictures to find out the damage to the Space Shuttle. We can use our American Spy Satellites. But the engineers said that the chief had refused this request. This is the reason why he resigned after this incident in April 2003. He accepted his mistake. In 2008, Space Journalist Michael Cabbage and William Hardwood's book ComCheck said that the Department of Defense was ready to use its spy cameras but the officials refused. An internal commission was formed to investigate this matter. The name of the commission was Columbia Accident Investigation Board. In short, CAIB.

In August 2003, this commission released a big report explaining in detail why this Columbia disaster happened and for what reason. This report again mentioned NASA's negligence. NASA's human spaceflight chief William Reddy's failure to accept the offer of using spy satellites to see the damage to the shuttle. This is the reason that this damage is not investigated and this mission goes on as per plan for the next 15 days. Until 1st February, when the mission ended, the Space Shuttle had to return to Earth. The damage on the left wing of the Space Shuttle caused a small hole. And as it came down in the Earth's atmosphere, the damage got worse. The air began to leak due to a small hole and normally, there is a thermal protection system that maintains the temperature of the air. But because of the air, this hole got bigger and bigger and the piece of insulation as big as a suitcase broke. A large part of Columbia was now exposed to the outside fire and gases. Because of this, the sensors in the left wing stopped working and the temperature readings are not available. Then the readings of the tyre pressure disappeared and the spacecraft started breaking into pieces. The people on Earth captured this

video in which bright flashes were seen. Because of a small piece of foam, this whole incident happened and 7 people lost their lives. But it is also important to mention that the report of CAIB in 2003 said that such foam strikes happen regularly in the launches of the Space Shuttle. Of the 79 missions whose photos were available during the launch, it was found that in 65, such foam strikes have been seen before. So it was very common to see such foam strikes. But the problem with this foam strike was that this piece collided at the wrong place at the wrong time.

Five years after the incident, another report came out in December 2008. Columbia Crew Survival Investigation Report. This shows that due to the disruption of cabin pressure, the astronauts died within seconds. When the Columbia Space Shuttle was scattering violently, they did not have to endure any heat or damage like this. In this report, the crew tried to reconstruct the last minutes. What happened in those last minutes? Warning signs and alerts were heard everywhere. Problem of tyre pressure, problem of landing gear. It was also written in this report that even if there was better equipment in the cabin, the astronauts could not be saved. The breakup of the crew module and the crew's subsequent exposure to hypersonic entry conditions was not survivable by any currently existing capability. After this incident, NASA stopped the Space Shuttle Program for 2.5 years. And the most important thing, the design of the foam ram was also changed. The design was changed in such a way that the incident could not happen again. And

thankfully, today, 20 years later, such an incident has not happened again. The Space Shuttle Program was continued until the International Space Station was finally completed. In July 2011, when it was finally completed, 135 missions were done in this program. And it completes 30 years. In these 30 years, a total of 14 astronauts died in unfortunate accidents. And one of them is Kalpana Chawla.

India lost its pride. But the impact of Kalpana Chawla can be seen directly and indirectly Kalpana was so passionate about science education that she wanted every girl in India to get such an education. This is the reason that she convinced NASA that her secondary school in Karnal, Tagore Bal Niketan Senior Secondary School, her students should participate in NASA's Summer Space Experience Program. After 1998, every year, this school used to send two girls to America in Houston for the Foundation for International Space Education's United Space School. And Kalpana Chawla used to invite these girls to her house for dinner. NASA has given many tributes to Kalpana Chawla and other crew members in the last few years. For example, the landing on Mars was called the Columbia Memorial Station. And between Mars and Jupiter, there are many asteroids whose names were named after these crew members. This is the reason that today, somewhere far away in our solar system, an asteroid is orbiting. and the name is 51826 Kalpana Chawla.

Aishwarya Suryawanshi
B.Com-II

Women's Role in Education in India

Informative Essay

Women in India constituted nearly 50% of its population. According to 1991 census, there are 40.6 crores of women as against 43.7 crores of men. Roughly, there are 929 women for every 1000 men. Man considered women to be frail and weak by a nature. She is shorter and delicate compared to the strongly build man. However, man forgets that a woman is made so to play specific role in nature which a man cannot play, that is the role of a mother. The Role of mother is very important in nature as well as in man's life also. We can't imagine a world without woman. In intelligence, both are equal and patient. A woman can bear more pain and has more tolerance than a man. She is stronger in conviction and in perseverance. Women can handle each and every situation wisely. Women always think about their families before taking any decision. She is very caring. Still women are treated as a secondary.

In India women are glorified in epics and puranas Sita, Savitri and Anusuya are glorified as goddess and for devotion to their husbands. It is even said that the women can easily get salvation by serving their husbands. How is it possible? Both men and women are human beings. Now a day women are working in every field and taking care of their families. She gives preference to her family. Sometimes if there are some difficulties women sacrifice their goals and passion. She always thinks about her family members may be they are husband, children, in laws.....She has capacity to handle every situation.

After independence, the constitution of India gave equal rights to men and women in all walks of life. But even today, one cannot say that all women in India enjoy equal rights with men in all matters. According to me the following reasons are responsible for this. They are :

- 1) The customs and traditions prevalent for centuries.
- 2) Ignorance of their rights.

WOMEN'S EDUCATION Benefits of Women Education

- 3) Patriarchal society.
- 4) Acceptance of theory of Karma or fatalism
- 5) Unchecked male domination in all walks of life

In spite of all these problems mentioned above, one could see that the condition of women in India has improved a lot. There are now adequate education facilities for girls and women. Special incentives and reservations are there to encourage them to study. Even in employment there are special reservations. The government has implemented several programs and policies to improve women's health, education and economic opportunities. Women are working in various fields, including politics, business, and entertainment. I want to share incident I have watched recently in our area. Women are driving rickshaws and Tractors. People who were on the road watching these women surprisingly because they saw at first time the women are driving tractors but women should not stop to do new work. Because it will become habitual after some days later. We should not think about the people instead of that we should think about ourselves.

We can now see that women are employed in all fields not only in clerical jobs but also as IAS and IPS and in

Indian Air Force. There is reservation in legislatures also. There are Chief Ministers and President who are women. We had lady Prime Minister. These are considered as exceptions as the women folk, particularly in the rural areas, are yet to come out of their bondage. To enable the rural women to take part in politics in a significant way, the central government and other elected bodies for women are working hard.

The year 1995 was declared as International year of women throughout the world. The women were made aware of their status and place in society. There have been many moments in our country as well as in other countries for their advancement of women. Recently, there was a world meet of women at Beijing, the capital of China. Women are now no longer in slumber. They are awake and moving fast. They are asserting their rights. As far as India is concerned, it has already agreed to treat women as equal with men in all respects. The difference, whatever now exists, is sure to vanish by the coming decades when women will also get equally educated and liberated themselves from superstitions and irrational traditions.

As a woman in India, I find that the society is changing a lot in terms of acceptance of the many roles of women as professionals as bread - earners in families and as Independence thinking individuals. Women have proved themselves as equal in many professionals as well as proved

themselves even better than men in others. We can get motivation from Kalpana Chawla, Kiran Bedi, Indira Gandhi, Mother Teresa, Saniya Mirza, Sarojini Nayado, Arundhati Roy, Mary Kom and many others. These women faced many difficulties in their life but never give up. So their name made history. But they do very hard work and after that they became successful women and became energy source for common women. I salute them all. The situation for the changing role of women is improving fast. A man and a woman are like two wheels of a car. The car can move fast and safely too, when both of them full it in the same direction and with equal strength. Hence no developing country or society can afford to ignore the role of women if they are to progress.

We can make India as a developed country very soon with the help of women. If we give education to women there are lots of benefits. Educated woman can take charge of their future. Women can earn and contribute to their family income. If a woman is educated then she will help her child in studies, she will give values to her child. Women can be better equipped to take care of their children. With the help of women we can improve socio-economic condition of their families and ultimately of India

Anuradha Valiv

UNPLUG AND RUN !

Informative Essay

Hey pals, I'm Anuradha, a 21 year old. Social media has become a part of our lives. But have you ever looked behind the curtain? What's behind this flashy life of social media? Lots of people still think Facebook is a place to make friends and Instagram is just a place to share my photos, life with friends. But is it really true? Social media has become an integral part of our lives. It has revolutionized the way we communicate, connect, and share information. However, it has also been described as a "manipulation engine" that uses our psychology against us. Our attention is the product, and social media platforms are not just a tool but a powerful force that shapes our behavior, thoughts, and emotions. That social media can be addictive and creepy isn't a revelation to anyone who uses Facebook, Twitter, Instagram and the like.

I recently watched a documentary, in which it was perfectly explained how social media has taken over everything and the dark side of social media. And believe me when I say you would've have imagined it! And the important point is this documentary wasn't fictional or written by one person, in it there were co-producers, high position employees of Google, Facebook, Instagram and Gmail were talking! In Jeff Orlowski's documentary "The Social Dilemma," conscientious defectors from these companies explain that the perniciousness of social networking platforms is a feature, not a bug.

Addiction is built into the Design of Social Networking Sites Social media platforms are designed to keep us hooked. They use algorithms that analyze our behavior and preferences to show us content that is most likely to keep us engaged. Notifications, likes, and comments trigger dopamine release in our brains, creating a sense of pleasure and reward. This creates a cycle of addiction that is hard to break. While designing the like button of Facebook human psychology was applied precisely, while creating it they knew how addicted it will be, how much fake Information

could be shared through this social media... but sadly no one cared enough!

The impact of social media addiction is not just limited to our mental health. It can also affect our relationships, productivity, and overall well-being. Studies have shown that excessive social media use can lead to anxiety, depression, and loneliness. We spend our precious time on social media. We don't understand how much time we spend on social media at that time but after some days we realize that we wasted our valuable time on silly things which is not useful for our career as well as for achieving our goals. Because of these things we face lot of difficulties in our life, struggle with mental health as well as physical health. But we can't bring our time back. So we must utilize our time with the help of time management.

They claim that the manipulation of human behavior for profit is coded into these companies with Machiavellian

precision: Infinite scrolling and push notifications keep users constantly engaged; personalized recommendations use data not just to predict but also to influence our actions, turning users into easy prey for advertisers and propagandists.

This is a reality that can seem too colossal and abstract for a layperson to grasp, let alone care about, and scales it down to a human level. In briskly edited interviews, Orlowski speaks with men and (a few) women who helped build social media and now fear the effects of their creations on users' mental health and the foundations of democracy. They deliver their cautionary testimonies with the force of a start-up pitch, employing crisp aphorisms and pithy analogies. "Never before in history have 50 designers made decisions that would have an impact on two billion people," says Tristan Harris, a former design ethicist at Google. Anna Lembke, an addiction expert at Stanford University, explains that these companies exploit the brain's evolutionary need for interpersonal connection. And Roger McNamee, an early investor in Facebook, delivers a chilling allegation: Russia didn't hack Facebook; it simply used the platform. This created a chaos, injured thousands of people and manipulated American election!

The whole idea of social media runs on attention attraction model. That means they attract your attention by any means, they have to.. They can't exist without your attention! Now the whole generation is more anxious, fragile, depressed, less comfortable taking risks... This affect, traumatize a whole family!! There are simple examples of a family suffering the consequences of social-media addiction too. There are silent dinners, a teenage daughter with self-image issues and a teenage son who's radicalized by YouTube recommendations promoting a vague ideology.

Despite their vehement criticisms, the interviewees in "The Social Dilemma" are not all doomsayers; many suggest that with the right changes, we can salvage the good of social media without the bad. But the grab bag of personal and political solutions they present in the film confuses two distinct targets of critique: the technology that causes destructive behaviors and the culture of unchecked

capitalism that produces it. That said, The Social Dilemma sometimes resorts to simplistic metaphors to illustrate the harms of social media. My advice make sure you don't click on recommendations, keep devices out of bedroom after decided time, keep time limit to use your devices. Social media has taken over our lives, but it's not too late to take back control. By developing healthy social media habits, calling for social media regulations, and demanding ethical design from social media platforms, we can create a more humane and responsible social media ecosystem. It's up to us to take collective action and re-capture our attention.

वारणा महाविद्यालयास पाच कोटींचे अनुदान

केंद्र शासनाकडून निधी; ४० हजार महाविद्यालयातून निवड

■ सकाळ वृत्तसेवा

वारणानगर, ता. २३ : भारत सरकारच्या उच्च व तंत्र शिक्षण मंत्रालयाच्या प्रधानमंत्री उच्चतर शिक्षा अभियान योजनेतून वारणानगर येथील वारणा विभाग शिक्षण मंडळ संचालित यशवंतराव चव्हाण वारणा महाविद्यालयास विकासासाठी ५ कोटी रुपयांचे अनुदान मंजूर झाले आहे. त्यामुळे लवकरच वारणा महाविद्यालयांमध्ये आमूलग्र बदल होणार आहे.

डॉ. कोरे म्हणाले, 'देशातील ४० हजार महाविद्यालयांपैकी ४०० महाविद्यालयांची निवडले जाणार होते. यामध्ये महाराष्ट्रामधून ४६ महाविद्यालये, तर कोल्हापूर जिल्ह्यातून दोन महाविद्यालयाची निवड झाली आहे. त्यामध्ये वारणा महाविद्यालयाचा

समावेश झाल्यामुळे वारणा शिक्षण समूहाच्या शिरेपेचामध्ये आणखी एक मानाचा तुरा खोवला आहे. शिक्षण मंत्रालय, भारत सरकार, नवी दिल्ली यांच्याकडून अनेक निकषांची तपासणी करण्यात आली. महाविद्यालयाचे इन्फ्रास्ट्रक्चर, अध्ययन- अध्यापन, मूल्यमापन प्रक्रिया, महाविद्यालयाची गुणवत्ता, प्लेसमेंट, महाविद्यालयात दिली जाणारी विविध प्रशिक्षणे, नॅकचे A+ मूल्यांकन, संशोधन व पेटंट्स महाविद्यालयाचा इको फ्रेंडली परिसर असे विविध निकष पूर्ण केल्यानेच हे महाविद्यालय भारत सरकारच्या अनुदानास पात्र ठरले आहे. या वेळी वारणा शिक्षण मंडळाचे मुख्य कार्यकारी अधिकारी डॉ. व्ही. व्ही. कार्जिनी, डॉ. एस. एम. पिसे, प्राचार्य डॉ. ए. एम. शेख, प्रा. डॉ. व्ही. एस. पाटील, प्रा. एस. एस. बोरचाटे उपस्थित होते.

Diksha Suryawanshi
B.Com-I

HOW TO ACHIEVE GREAT SUCCESS

Relax for a while think with a smile

Grab success at every mile

Informative Essay

"The Woods are lovely dark and deep
But I have promise to keep
And miles to go before I sleep
And miles to go before I sleep"

Friends as you know there is no shortcut to success. To achieve success you need proper guidance. You should have clear view of the success you want, to achieve So set the goals you want to achieve. Dedication towards the goal is an important factor. Nothing can be gained without it. We have to give hundred percent. Hard work is key of success. If we want to become successful we must have time management. and we must have value of time. If we waste our time in silly things and few months later we want time back, think it possible for us? No, it is not possible for us. So we must utilize our time in a good way so and proper become successful in our life and we can enjoy our life happily.

Whenever we meet some great and successful people we aspire to achieve name and fame like them. We should read biographies and auto biographies of successful people. So we get inspiration to achieve our goal and become successful in life. But achieving great success is not an easy task. There is no shortcut to success. We have to achieve it with hard work and struggle.

"Remember, Low aim is crime
We must have big ambition"

First of all, we should know our plus points. After realizing our abilities, we should decide our goals. The next step is planning our actions. All our efforts should be focused in the direction of our aim. The path to success is not covered with flowers. We have to accept challenges. We have to toil and struggle. In achieving success, planning plays a crucial role. Plan your work and execute it accordingly. Well planned is half done. You need to read the successful stories to get inspired. We should never lose hopes and never give up efforts.

"Don't forget slow and steady win the race"

Even though people around us are lazy or inactive, we should never stop. We should always keep in mind; "God helps those, who help themselves". Our hard work, confidence, patience, perseverance and continuous learning

will be definitely enable us to achieve great success.

Here are 8 steps that can help you to be successful in life.

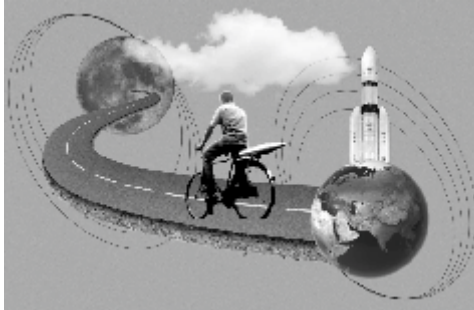
- 1) Find a passion. To be successful, it is important to define what you want in life.
- 2) Show commitment.
- 3) Learn from the journey.
- 4) Have fun along the way.
- 5) Think positively.
- 6) Be honest with yourself.
- 7) Take away distractions.
- 8) Depend on yourself.

You want to get success?
Go for it! All the best!

- S - See your goal and set up purpose.
- U - Understand the problem and difficulties.
- C - Clear your doubts and fears.
- C - Create a positive attitude and atmosphere.
- E - Embrace the challenges and task.
- S - Stay on track and choose the goal.
- S - Show the world you can do it! And be a winner.

Come on then strive, seek, and never stop!

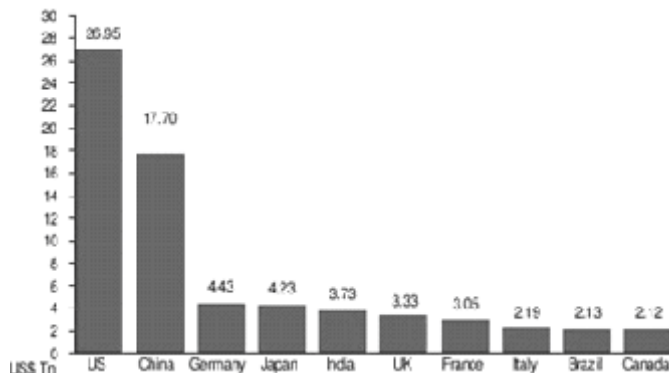
India emerging as Global Leader

Informative Essay

Vishvjit Gurav
B.Com- II

India is the powerful developing country and the definite contender to become superpower in future. It has emerged as a bridge between developing countries and developed countries. It has established its extraordinary image by achieving tremendous growth in economy and successfully conquered various economic program like 'make in India', 'start-up India' and stand-up India. Also, it has shown to the whole world that we can achieve the desired progress with human centric approach. According to the UNO, India is the only country that can give the right path to the whole world to achieve sustainable development goals.

In 2014, Indian people faced biggest political revolution. The impact of that revolution brought about various changes in the economic condition of India. If we consider the last 10 years, it can be seen that India is developing rapidly and also the growth rate is higher than other countries. Government of India introduced GST scheme in the country which brought huge benefits to the Indian economy. It also helped the 10th ranked economy to reach to the 5th position. As per the international organization's report, Indian economy has been the fastest growing economy in the last 2 years. India competed to USA, China, Japan and France. Also, the growth in real GDP during 2023-24 is estimated at 7.3% compared to the 7.2% in 2022-23.

In the last 10 years, India has also made significant achievements in the Field of science and research. Be it mission Mangal or the successful launch of Chandrayaan-3 After the failure of Chandrayaan-2, India has proven itself in the field of space exploration through many

achievements. Here is an example, Mission Aditya L1 which is launched for solar research.

When we talk about India's global standing, it is also important to consider the role of political intervention. Be it India's aloof stance on the Russia-Ukraine war or its role in providing various types of vital commodities to Palestine between Israel-Palestine war, all these things establish India as a strong country on the global stage. Also, December 1st 2022 is an important day as India take over the presidency of the G20 forum from Indonesia. As the world's largest democracy and fastest growing economy, India's presidency of the G20 is playing an important role in building on significant achievements of the previous 17th president and that summit was held from 9th September 2023 to 10th September 2023 at Bharat Mandapam, New Delhi where India gave the Slogan " वसुधैव कुटुम्बकम् " i.e. One Earth one Family one Future."

India is developing country and it is building large international network across the country with opportunities and schemes like "मेरा युवा भारत". which will increase the strength of the youth and the nation. Other sectors like agriculture, Education, Food, sports etc. Doing well in future youth-oriented sector. Also, we are cooperating with other countries to promote development through G7, G20, Cop33, Cop28. During the pandemic, India has shown its cultural tradition "Vasudhaiv Kutumbakam" to the whole world by providing corona vaccine and essential item. This was the time when an underdevelopment-countries ignored by the world, India was the only country that supplied them with food and grains.

भारत 2023 INDIA

वसुधैव कुटुम्बकम्

ONE EARTH • ONE FAMILY • ONE FUTURE

G-20 SUMMIT IN INDIA

Kadambari Killedar

The Power of Small Acts of Kindness....

(Life Skill)

“Spread a little kindness sprinkle as you go...
Send it out into world watch it ebb and flow...
Plant a kindness garden the Morse is that you sow...
You will find that your own happiness...
Will grow
And grow
And grow!!!! ”

In a world that often feels chalcolithic and overwhelming it's easy to underestimate the power of small acts of kindness. However this seemingly insignificant gestures can have profound impact on both giver and receiver creating a magical effect that spreads positivity and compassion throughout society.

One of the most beautiful aspects of small acts of kindness is their ability to surpass the barriers and being together. Kindness is a good thing which makes us feel good to do something nice for people or someone who is suffering and to make the world a better place to live in. These small acts have the power to change lives in profound and unexpected ways.

‘kindness is about doing what you can , where you are with what you have ’

Amelia Earhart has said very beautiful lines -

“A single act of kindness throws out root in all directions and the root spring up and make a new tree”

The strength of kindness is an infinite act of kindness. It actually means a selfless act performed by an individual to make someone happier without any compensation and expectation. Your kindness has power to heal a broken soul.

God has given us everything we need, same structure of body and mind then why people make difference between human beings. When I see someone struggling to live his or her life I just think isn't I'm the luckiest person because God has given me everything I needed to live a happy life. Whenever I go out there is a little 6 year old cute boy who always say “ hi didi ” and then give me a small boxy smile. It really form a smile on my face, I forget all my worries. Isn't it also small act of kindness?

Kindness doesn't mean you have to give money or support someone financially and if you always say I've done this that for someone then what's the use of being kind to others when you always make them realize they are taking your help. Giving a smile , helping people as well as being friendly with others that's mean kindness help others as much as you can..

In this modern era of technology we all are going away from each other. We are only present and connected physically but emotionally and mentally all of us are far away from each other . We often see that when an accident takespeople are engaged in taking photographs and uploading them on social media but they are insensitive towards the injured ones.

People show on social media like they are helping poor children and some persons who are in need of something but in reality some of them are just using it as a tool to get famous. If you are hurt or not it doesn't mean you have right to hurt others. One of my friends help orphans on her every birthday by providing them some needed things as much as she can. She also interacts with the orphan children gives them books ,pens etc. Her heart only wants to get a smile on their faces. But she never told anyone except me about it. She likes to keep it secret. She believes that the more she gives the more will return to her in the form of blessings

from those souls. This is real kindness according to me.

Always believe in doing good to others God watches everything and gives you double of what you have done either good or bad . Your smile can form a little happiness in other person's life. It may be small light of hope, love ,care and trust for someone's kindness is not all about loving caring only for someone, it is also about loving your own self.

Kindness involves self-care and concern about yourself. Be kind and lovable to yourself also because a person who loves himself can only spread love to others . Forgive people as much as you and can don't let other person's opinion affect on you because the force of kindness is limitless.

‘ only if you saw the seeds of kindness you will reap humanity’.

Small acts of kindness have the potential to create a domino effect of positivity . It creates a chain reaction of kindness that can reach beyond the initial act and spread

kindness, love, respect and care all over.

Furthermore , research shows kindness releases good feelings and hormones such as Oxytocin which can boost our sad mood and reduces stress and improves mental health. Kindness is powerful way to build a bridge between hearts .

What you perceive as a small act of kindness may actually be a huge act of love for another person . Never underestimate the power of love no matter how small it may seems .

Always hold the door open for anyone behind you....

चव्हाण वारणा महाविद्यालयास सेंटर ऑफ एक्सलन्सचे प्रमाणपत्र

वारणानगर, ता. १९ : यशवंतराव चव्हाण वारणा महाविद्यालयास शासनाचे सेंटर ऑफ एक्सलन्सचे प्रमाणपत्र व एक लाख रुपयांचा धनादेश उच्च व तंत्र शिक्षणमंत्री चंद्रकांत पाटील, प्रधान सचिव विकासचंद्र रस्तोगी, उच्च व तंत्र शिक्षण विभागाचे संचालक डॉ. शैलेंद्र देवळाणकर, तंत्रशिक्षण विभागाचे संचालक डॉ. विनोद मोहितकर आणि माहिती तंत्रज्ञान सहाय्यता केंद्राचे अध्यक्ष यशवंतराव शितोळे यांच्याहस्तो गौरविण्यात आले.

येथील वारणा महाविद्यालयास महाराष्ट्र राज्य, उच्च व तंत्र शिक्षण विभाग आणि महाराष्ट्र माहिती तंत्रज्ञान सहाय्यता केंद्र यांच्या संयुक्त विद्यमाने सुरू असलेला 'करिअर कट्टा' उपक्रमांतर्गत सेंटर ऑफ एक्सलन्स मंजूर झाले. सेंटरचे प्रमाणपत्र व निधी वितरण सोहळा पुणे येथील महाराष्ट्र

पुणे: येथे प्रमाणपत्र वितरणप्रसंगी उच्च व तंत्रशिक्षणमंत्री चंद्रकांत पाटील, प्रधान सचिव विकासचंद्र रस्तोगी, डॉ. शैलेंद्र देवळाणकर, डॉ. विनोद मोहितकर आणि यशवंतराव शितोळे, प्राचार्य डॉ. ए. एम. शेख.

राज्य अध्यापक विकास संस्थेमध्ये झाला. प्रमाणपत्र व धनादेश प्राचार्य प्रा. डॉ. ए. एम. शेख, करिअर कट्टा समन्वयक सत्यनारायण आरडे, महाविद्यालयीन प्रतिनिधी प्रा. दिनेश पाटील यांनी सन्मानपत्र स्वीकारले. गतवर्षाही उपक्रमात उत्तम नियोजन आणि त्याद्वारे झालेली विद्यार्थ्यांची

स्पर्धा परीक्षांमधील यश लक्षात घेऊन करिअर कट्टा उपक्रमात उल्लेखनीय कामगिरी केल्याबद्दल वारणा महाविद्यालयाला राज्यस्तरीय तीन पुरस्कार प्राप्त झालेले आहेत. यशाबद्दल संस्थाध्यक्ष डॉ. विनय कोरे, प्राध्यापक व कर्मचारीवृंद यांनी अभिनंदन केले.

Village

the farmer's land, a treasure so rare He cultivates
farm with love and care

He plants the seeds and harvests with might

A true steward of the earth's delight

He works all day from morning to evening

And then we get the food and everything

His heart is kind ,his soul is bright

a farmers Life is Precious sight

- Priyata Thorat
B.A. I

Parents love

A parent's love is precious thing They work hard from
dawn till Dusk

They take care of their children from first day till today

They guide us ,support us every step of the way

With every step with every choice

They offer support and the loving voice.

- Manswee Varape
B.A. I

Life

The best preparation for tomorrow is doing the best today

Change your life today don't gamble on the future

Act now without delay

The secret of getting ahead is getting started

All our dreams can come true if we have courage pursue them

- Sakshi Raut
B.Com. I

National Festivals of INDIA

(Descriptive Essay)

Asmita Avdhoot Kaware
B.com - I Year

Festivals are celebration of joy. They bring peace of happiness to our life. Festivals are occasions of celebration and happiness. Indian Festivals are numerous, rich and varied. They are varied as the people in India varied themselves. There are three types of festivals National, cultural & regional.

National Festivals are celebrated with a lot of enthusiasm & patriotic feeling as they are beauty of our country and it lies in heart of festivals. All these festivals have historical importance. The capital of India - Delhi is main seat for all these important festivals. It witnessed the most majestic parades on the day of National festival like Republic Day.

We celebrate Republic Day on 26th Jan. The first republic Day had celebrated on 26th Jan 1950 when the constitution of India which is made by Dr. B. R. Ambedkar came in force. Republic Day is celebrated with lot of joy & enthusiasm. All preparation for the celebration are made in advance. School & other government offices agencies celebrate this festival. National holiday decreed on this day. The event of flag hoistation celebrated on the government building like Rashtrapati Bhavan, India gate etc. Prime Minister, students and other Indians sang National song of our India & then flag hoisted.

All these programs are telecasted live on Television. The main event is organized in Delhi, Indian Army, Navy & Air Force take part in it, do march parade filled with all soldiers & Army tanks, fireworks look like a totally describing our strength. Air force showed their Air planes

stunts in sky. The main attraction of event is every state performing their culture.

Independence Day is also a historical day for us. Independence day remembre the sacrifices made by our freedom fighters to make our India free from British rules .Schools, colleges ,Government agencies, social association celebrate Independence day with joy & conduct various programs. Britisher made the our Indian peoples life miserable; they ruled our India almost two centuries. They treated our people like slaves , solider were treated inhumanly. Farmers were exploted by them . On Independence day we all remembre those all freedom fighter who sacrificed their lives for our country.

Mahatma Gandiji was also one of those freedom fighters. He considered as a resistance movement against the British rule. His non- violence theory was guide for all movement had happened that time all over the world .Gandhi Jayanti is celebrated on 2nd oct. This day is declared as the International Day of Non-violence by United Nation.

Gandhiji was main leader of non- violence movement. He got international fame for his theory of non-violence. The great scientist Einstein had said that about mahatma Gandhiji that- "A Generation that comes after thousand years will hardly believe that a human made of flesh & blood ever born on the earth".

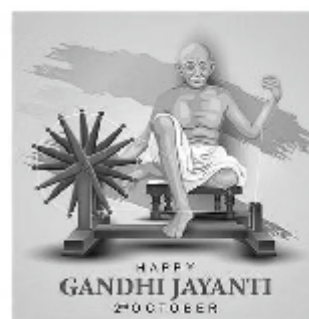
These All festivals are backbone for our country. These festivals make the people united.

Republic Day

Independence Day

Gandhi Jayanti

Omkar Patil
B.sc - I

Unmasking the World of Deep fakes: A Deceptive Mirage

(Essay)

Deepfakes, a portmanteau of "deep learning" and "fake," have emerged as a formidable force in the digital landscape, raising concerns about the blurred lines between reality and fiction. This article delves into the intricacies of deepfake technology, its implications, and the challenges it poses to various sectors. Deepfakes, hyper-realistic videos and audio recording created using advance artificial intelligence have become a weapon of choice for those with malicious intent.

Deepfakes initially propelled by advancements in artificial intelligence, particularly deep learning algorithms, Deepfakes gained notoriety for their ability to manipulate audio-visual content convincingly. From impersonating public figures for creating fabricated scenarios, the technology has ushered in a new era of misinformation and digital deception.

Deepfake works algorithms utilize neural networks to analyse and mimic patterns in facial expressions, voice, and other characteristics. This enables the creation of hyper-realistic videos or audio recordings that can be indistinguishable from genuine content. As these algorithms evolve, the potential for more sophisticated and convincing Deepfakes grows. Deepfake algorithms can animate historical photos and footage ,allowing influential figures to give speeches and presentations as if they were in the classroom.

Deepfakes implications in Society. The proliferation of Deepfakes raises significant concerns across various domains. Politically, the technology could be used to spread false narratives and manipulate public opinion. In the entertainment industry, Deepfakes could challenge the authenticity of visual content, leading to questions about the credibility of media sources. Furthermore, the potential for identity theft and personal privacy invasion is a growing concern.

There are many challenges and ethical dilemmas in Deepfakes. Combatting Deepfakes poses a considerable challenge, as the technology continues to advance. Efforts to develop detection tools often lag behind the creation of new and more convincing deepfake content. The ethical implications surrounding the use of Deepfakes also spark debates about freedom of expression, consent, and the responsibility of technology creators and users.

Governments and tech companies are grappling with the need for regulatory frameworks to address the risks associated with Deepfakes. Legislation aimed at preventing the malicious use of Deepfake technology is emerging, but finding a balance between protecting against potential harm and preserving individual freedoms remains a complex task.

As deepfake technology evolves, society faces a critical juncture in determining how to navigate the ethical, legal, and societal challenges it presents. While Deepfakes may open new avenues for creativity, their misuse has the potential to erode trust in digital content and destabilize various aspects of modern life. Vigilance, regulation, and technological innovation will play pivotal roles in shaping the future of a world increasingly influenced by the deceptive mirage of Deepfakes.

Accounting and Finance : Importance of the Studies in Today's Society

(Informative Essay)

Sakshi Suryawanshi
B.com - II

The word of accounting and Finance is very interesting from different perspectives. Firstly, accounting and Finance help to develop new services and improve people living conditions; secondly, these two concepts are the major needs for decision makers; and finally, this current studies may be stimulating and rewarding at the same time, because accounting and Finance are the key elements in many organizations.

Accounting and Finance play a significant role in today society, as they deal with economics and information science and provide rather strong background for professional careers in the sphere of business.

The importance of these current studies is obvious, because accounting and Finance are much more than just simple gathering and analyzing information and control of markets; this studies are the centers of many organizational system, the support for many decision making practices, and their understanding is considered to be an important step in carrying out all opposite management tasks.

First, in order to comprehend why these current studies are important for today's society, it is necessary to clear up the essence of each of these terms. Accounting is regarded "as a part of the business's total information system whose rule is to provide information to clients".

Finance, in its turn, helps people make proper decisions and provides them with a chance to a choose success in numerous business activities. Lots of people, both who are involved and even who have little in common with business, admit that accounting is some kind of business language, awareness of which provides communication between organizations.

Finance focuses on possible risks and returns; individuals realize the essence of money and capital, are aware of different forms of finance, and are able to evaluate and overcome the risks, risk which are inherent Finance. It is considered to be a good start for those, who want to become important figures in the sphere of business.

The major point of finance and accounting is that people face these two concepts very often nowadays. People read newspapers and watch numerous TV- programs about the chance in economy, money problems and business competitions. The vast majority of people do not actually understand that finance and accounting are not similar, and

have absolutely different purposes. This is why comprehension of information from media maybe wrong because of poor knowledge about finance and accounting. This is the reason number one, why the current studies are important in today's society.

The importance of finance and accounting in today's society is also closely connected to cooperation of these spheres with other spheres of life. Even such institution as family may be improved by proper understanding of finance and accounting. Husbands earn money, wives offer the ways to save or spend it, and children always ask it to satisfy personal desires.

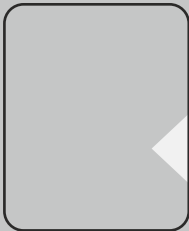
If families are not aware of the general issues of such studies like accounting and Finance, the financial situation of families will hardly become successful. Business, personal relations, and even education in modern society is closely connected to money, this is why awareness of how money is made is crucial.

Education, in general, place a very important life in any sphere of life. When a person is educated, it becomes a bite easier to use offered possibilities, to improve personal positions, to get good jobs, and earn enough money to enjoy this life. The studies connected to finance and accounting are significant indeed for today's society, as people always want to know more how to develop their business, how get more benefits, how to make decisions with less harm to own incomes.

It goes without saying that people like money and cannot imagine their lives without spending and earning money. However, to be able to spend money properly, people how to learner to make it. With the help of finance and accounting studies, it is possible to lend money in business successfully; this studies offer numerous credit facilities; and finally, managers get possibilities to enter contracts and buy services.

This is why the importance of these studies becomes obvious, the only thing that has to be evaluated is how to pick out the best ways to study finance and accounting at a proper level, to gather necessary financial and accounting information, and to be ready to evaluate critically the roles of finance and accounting and find out their strengths and weaknesses.

Anisa Mulla
B.A - III

SINDUTAI SAPKAL

Mother of Orphans (Life Sketch)

Mother of orphans Sou. Sindhutai also known as the mother of orphans she is an Indian social worker and social activist known particularly for her work for raising orphan children. She loves being called "mai". She was born on 14 November 1948 at Pimpri Meghe village in Wardha district Maharashtra. Abhimanji Satya coward by profession being an unwanted child. She was nicknamed chindi (from piece of clothes). She was awarded the Padmashri in 2021 in the Social Work category. She has awarded honorary doctorate by Dr. D.Y. Patil college of Engineering, Pune. She won Mother Teresa Award for social Justice. She Won many awards like Sahyadri Hirkani Award, Rahai Award, Shivleela Mahila Gaurav Award. Her father was keen on educating sindhutai much against the wishes of her mother.

Abhimanji used to send her to school under the pretext of cattle grazing where she uses leaf of baradi tree as a slate. She could not afford a real slate because of her financial reason object poverty family responsibilities. Early marriage forced her to quite a formal education after she passed 4th grade, at the age of 10 she got married to Shrihari Stripper alias Harbaji at 30 year old coward from Navargaon village in Wardha district. She bore 3 sons by the time she turned 20.

Sindhutai Sapkal put at the successful agitation against the local strongman who was fairly seeing the villagers on a collection of tried cow dung used as the fool in India and selling it in collusion with forest department without paying anything to villagers. Her agitations proud the district collector to her village and are realizing. She was right he passed an order with the strong did not like stung by the insult at the hands of poor woman. He managed to consume her husband to abandon her and when she was beyond nine months of her pregnancy. She gave birth to a baby girl on 14 October 1973 in a cow shelter outside their house that night all by herself and walk few kilometers away to her mother's

place who refused to shelter her.

She had to sit aside the thought of suicide and started begging on railway platform for food in the process. She realized that there are so many children are abandoned by their parents. She adopted them as her own and started begging even more vigorously to feed them. She decided to become a mother to anyone and everyone who came across to her as an orphan. She later donated her biological child to the streamer the guru sheet Hawaii Pune.

The feeling of partiality between her daughter and adopted ones a

marathi film "Me Sindhutai Sapkal" released in 2010 by Anant Mahadevan. This movie is based on the true story of Sindhutai Sapkal. The film was selected for world premiere at the 54th London Film Festival. The 2023 Marathi TV serial Sindhutai Majhi Mai aired on Colors Marathi and is also inspired by true story of Sindhutai Sapkal. Sindhutai fought for the rehabilitation of the 84 villages in the course of her agitation. She met Chhedilal Gupta the minister of forests though he agreed that the villagers should not to be displaced before the government had made appropriate agreements.

At alternative sites when Prime Minister Indira Gandhi arrived to the inauguration at the tiger project Sindhutai showed her photographs of an adivasi who had lost his eyes to a wild bear I told her that the forest department paid compensation of a cow or hint was killed by a wild animal so why not a human being she immediately ordered compensation those thing made people look at her with admiration. Many of the children that she adopted are well educated are lawyers and doctors and some including her biological Dr. are running their independent orphanages. One of her children is doing PhD on her life. Till date she is honoured by 272 award used all that money to buy land to make homes for her orphaned children. She has started construction and still looking for more help from the world.

Yashwantrao Chavan

(Biography)

Sanika Patil
B.A - I

Yashwantrao Chavan was the first chief minister of Maharashtra. After the division of Bombay state and fifty deputy prime minister of India. He was a strong writer. He was popularly known as leader of common people. He advocated social democracy in his speeches and articles. He established Co-operatives in Maharashtra for the betterment of the farmer.

Yashwantrao Chavan was born in a maratha family on 12 March 1913 in the village of Deverashtre in Satara district [Now in sangali] of Maharashtra India. He lost his father in his early childhood and brought up by his uncle and mother. His mother taught him about self-dependency and patriotism. Chavan was on active participant in the struggle for independence India. In 1930, He was fined for his participation in the non-cooperation movement led by Mahatma Gandhi. During this period he came in contact with swami Romanand, Bhaurao Navale .This Friendship lasted forever.

Yashwantrao Chavan obtained his B.A in history and political science from Bombay University in 1933. In this period he was involved in many social activities and was closely associated with Congress party and its leaders such as Jawaharlal Nehru, Sardar Patel and keshav Rao. In 1940 he become a president of satara district. In 1941 he Completed LLB. In 1942 he married venutai at Phaltan in district Satara.

In 1946 he was first elected as a member of legislative assembly of the Bombay state from the South Satara constituency. In the same year he was appointed as a parliamentary secretary to the home minister of the Bombay state. In the next government of morarji Desai he was appointed as minister civil supplies social welfare and forest. In 1953 he was a signatory to the Nagpur pack that assured equitable development of all religious of

Maharashtra.

In 1957 Yashwantrao Chavan elected from karad constituency. This time he was elected leader of Congress legislative party and become a chief minister of the bilingual Bombay state from 1957 to 1961. Yashwantrao Chavan became the first chief minister of Maharashtra. Chavan's vision for Maharashtra was equal development of both the industrial and agricultural sector across all the religions of the state. He realise this vision to cooperative movement.

Yashwantrao took a keen interest in literature. He established the marathi sahitya mandal and supported the marathi sahitya sammelan. He was

very closely associated with many poets, editors and several marathi and Hindi writers. He initiated compilation of marathi and vishwakosh for this he nominated Lakshman Shastri as a chairman. He had planned to write his autobiography in three parts. The first part covers his early years in satara district scene .His native place is situated on the Bank of Krishna River. The named the first volume as "krishnakant" his years as the chief minister of the bilingual Bombay state and director ayush that of the newly formed State were spent in Mumbai and so the proposed name for the second volume was "Sagar tir". Later in 1962, he was appointed difference minister of India by Nehru. He had proposed the name "Yamuna Kath" for his third volume. He was able to complete and publish only the first volume. In 1984 an engineer college named Yashwantrao Chavan College of Engineering Open University named Yashwantrao Chavan Maharashtra Open University was established at Nashik in Maharashtra.

WOMEN EMPOWERMENT

(Informative Essay)

Sweta Patil
B.com - II

The history of women empowerment is start from not any exact date. It is a cumulative process. There are many revolution, protests, innovations, lots of efforts after the women empowered. The ancient India there is no right of women to vote. They are restricted and responsibilities to them. They are not empowered in social, economical and political development.

“Feminism is not only about women stronger, they are strong, It's about a perceives that strength”.

The term women empowerment is used to capable themselves, they should get equal rights in all fields. They are socially, politically, educationally well developed to be. We encourage to them and make our nation to be empowered. Women are the backbone of our society. The empowerment is the one step ahead of development. When a woman empowered not only herself, she empowers all the other women.

“Women empowered not only herself. It is empowered all the other women”.

Women came together and made their voices. Heard gaining voting rights significantly lifted the position of women in society many suffrage movements campaigned daily in support of women's voting rights in the USA individuals like Elizabeth Stanton and organizations like national American women suffrage association national woman's party played a key role in securing the voting rights for women. No woman can be empowered if she is not financially independent.

The days passed when women had to depend on their fathers or husbands to get things that they wanted. From the 20th century onwards woman got more opportunities to join the workforce however at the same time many women in India were forced to work both in the workplace and in the household to support the family. After the Second World War women on their own chosen to join the workforce.

Today more and more jobs are opening up for women are proving to be worthy of the designations assigned to them. Woman empowerment cannot be successful if the women in the lower rung of the society are not empowered. After the onset of the 21 century women belonging to the grassroots level have found many vocational work labours that were only reserved for men today there are many female Masons bus drivers, petrol pump, attendants,

farmers etc.

All these women are doing their extremely well so that she can take all of the decisions for her social and economic development empowerment. Women will surely encourage all of the women to stand for their education and life of their own choice women empowerment all refer to the empowerment of women to take all decisions from their choice so that she can take all of the decisions for her social and economic development. Women to be self-reliant so that she can have Positive self-esteem and generate potential in herself to complete with the world and to make the position of her choice. This is only possible if equal opportunities in society will also be available for women empowering. Women would mean encouraging them for their social economic development they were not given the equal right to education and to be self-reliant. They were only restricted to household works they were kept away from education and development women constitute half of the population however her contribution to the economy of India is very low this depicts that there are not equal opportunities available for women in society and the responsibilities which are given to them do not have any contribution to the GDP of the country to develop India as a superpower the development.

Woman is equally important and it should be a priority to give her a chance to develop herself to achieve it we should focus mainly on the education of girls moreover. They also get equal pay to the men for equal work to empower the woman our goals also should be to remove child marriage and the dowry system form the whole nation.

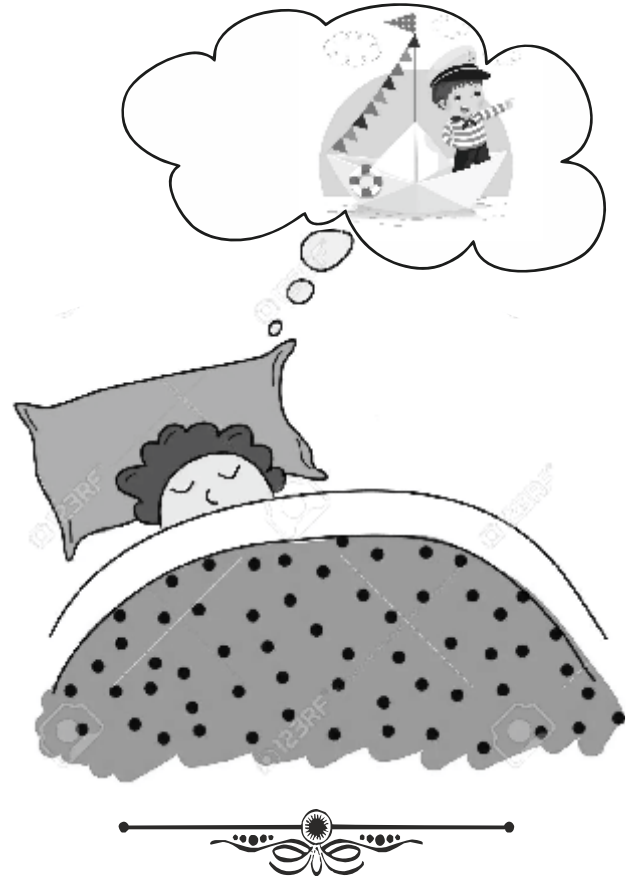
The Indian government is also working to make India more suitable for women so they can also get equal opportunities and can grow themselves in this regard the Supreme Court of India also made it mandatory to provide admission to the National Defense Academy for women the Indian government also declared that military schools also will be available for women from now onwards a common approach to handle this problem can be remarkable solution for it women don't need to find a voice they have a voice and they need to feel empowered to use it and people need to be encouraged.

DREAM

I was in a dream..
I was dreaming to live inside a sea..
Yeah.. even if that sounds a little stupid..
For me it was everything
To live inside the sea !
With all I had left ...I tried my best
With all I had left
I tried my best...
I searched what I have to do to live inside a sea
Answer was..
If you wanna live somewhere First go there..
Make a suitable place for yourself To complete you dream
And of course to live inside the sea..
I was feeling like universe is telling me to go.. But I even
didn't even know how to go..
Oh you stupid girl..!! A sound came from my heart You
should just go for it.. Because it's better doing what you
like instead of just just dreaming about it..
I ran long towards the sea...
Towards my dream.. I reached the beach..
I was going to finally live my dream..!
I close my eyes and jump inside the sea..
Without thinking twice what it will rise..
I couldn't breathe.. the waves striking me couldn't lie..
YES I drowned
I thought maybe this is gonna be my end
But my destiny was sending me somewhere else... Ship
of my hope saved me..
What happened?
I was shocked
I didn't know where to do..

I closed my eyes..
A soothing sound comes from my heart..
Hey love.. you should know When reality hits it hits
hard..
You dreamed to live inside a sea And when it doesn't go
that way..
You blame yourself...
You should know
It won't always happen like blossoms blow It always
happens as destiny wants it to go..
Remember,
there is nothing to be sad,
there is nothing to be low..
Coz sometimes it's okay to go with the flow...
Yeah, sometimes it's okay to just go with the flow...

- Pranali Methe
B.A. II

विभावरी बाजीराव धोंगडे,
११ वी आर्ट्स

इतिहासातील कर्तबगार स्त्रिया

भारतभूमीला अनेक कर्तबगार स्त्रियांचा वारसा लाभला आहे. या कर्तबगार स्त्रियांच्या मधील एक महत्वाचा दुवा, एक महत्वाचा धागा समान आहे. तो म्हणजे या सर्व स्त्रिया प्रतिकूल परिस्थितीतून आपल्या कर्तबदारीने ताऊनसुलाखून असुरक्षितता, असमानता, दुःख यांच्या विरुद्ध लढून समाजाला, समस्त महिला वर्गाला, पिढीतांना न्याय मिळवण्यासाठी आपले आयुष्य पणाला लावत होत्या.

राजमाता जिजाऊ

जिजाबाई त्यांच्या सदगुण, शौर्य आणि दूरदृष्टीसाठी ओळखल्या जातात. त्या एक कुशल घोडेस्वार देखील होत्या. त्या अत्यंत कुशलतेने तलवार चालवू शकत होत्या. जिजाबाईंचा जन्म १२ जानेवारी १५९८ रोजी महाराष्ट्रातील सध्याच्या बुलढाणा जिल्ह्यातील सिंदखेड जवळील देऊळगाव येथील म्हाळसाबाई आणि लखुजी जाधव यांच्या पोटी झाला. त्यांनी शिवरायांना स्वराज्याची शिकवण दिली आणि एक महान योद्धा म्हणून उभे केले. शिवाजी राजांच्या शिक्षणाची जबाबदारी पेलली. जिजाबाईंनी शिवरायांना पारतंत्र्यात सुरू झालेल्या आणि स्वातंत्र्यात संपलेल्या रामायण- महाभारतातील गोष्टी सांगितल्या. शिवराय मोठ्या मोहिमेवर असताना खुद्द जिजाबाई राज्यकारभारावर बारिक लक्ष ठेवत असत.

महाराणी ताराबाई

राजाराम महाराजांच्या निधनानंतर राज्यकारभाराची सर्व सूत्रे हाती घेऊन ताराबाईंनी मोगली फौजांना मागे सारण्यासाठी आक्रमक भूमिका घेतली. त्या स्वतः लष्करापुढे येऊन लष्कराचा आत्मविश्वास वाढवीत. ताराबाई औरंगजेबाच्या प्रचंड मोगल सैन्याविरुद्ध उभ्या ठाकल्या असताना केवळ २४ ते २५ वर्षांच्या होत्या. त्यांनी औरंगजेबासारख्या कपटी साम्राटाशी सलग साडेसात वर्ष लढा दिला. मराठ्यांच्या इतिहासात महाराणी ताराबाई हे एक ज्वलंत पर्व आहे

झाशीची राणी लक्ष्मीबाई

धोरणी, चतूर, युद्धशास्त्रनिपुण, शूर आणि थोर कर्तृत्व व नेतृत्व असणाऱ्या राणी लक्ष्मीबाई जन्मतः कोणत्याही राजघराण्यातील नसल्या तरी राजकारणाशी संबंधित व्यक्तींमध्ये वावरलेल्या, वाढलेल्या होत्या. अश्वपरीक्षेचे सर्व मानदंड माहीत असणाऱ्या राणी लक्ष्मीबाई घोडेस्वारी करण्यातही वाकबगार

होत्या. अष्टपैलू व्यक्तिमत्व असणाऱ्या राणी लक्ष्मीबाईंनी युद्धासाठी प्राविण्य मिळवले. महाराणी लक्ष्मीबाई यांचे वैशिष्ट्य म्हणजे त्यांनी धोरणीपणाने लष्करी पोशाखात वावरण्याचे ठरवले. १९ मे १८४२ मध्ये त्यांचा विवाह झाशी नरेश श्रीमंत गंगाधरराव नेवाळकर यांच्याशी झाला. लग्नानंतर प्रजाजनात राणीबद्दल विशेष प्रेम निर्माण झाले.

सावित्रीबाई फुले

भारतातील पहिल्या महिला शिक्षिका म्हणून त्यांना ओळखले जाते. आपले पती महात्मा ज्योतिराव फुले यांच्या सोबत त्यांनी भारतातील महिलांचे अधिकार सुधारण्यात महत्वाची भूमिका बजावली. सावित्रीबाईंना भारतीय स्त्रीवादाची जननी मानले जाते. सावित्रीबाई आणि त्यांचे पती हे भारतातील स्त्री शिक्षणाचे प्रणेते आहेत. जात आणि लिंगावर आधारित भेदभाव आणि अन्यायकारक वागणूक नाहीशी करण्यासाठी त्यांनी काम केले. फुले यांनी विधवांचे होणारे केशवपण थांबवण्यासाठी पुण्यात न्हाव्यांचा संप घडवून आणला होता. त्या एक लेखिका देखील होत्या. ३ जानेवारी हा सावित्रीबाईंचा जन्मदिवस संपूर्ण महाराष्ट्रात बालिकादिन व महिला मुक्तीदिन म्हणून साजरा केला जातो.

पुण्यश्लोक अहिल्यादेवी होळकर

अहिल्यादेवींचे पती खंडेराव होळकर इ.स. १७५४ मध्ये कुम्हेरच्या लढाईत धारातीर्थी पडले. त्यानंतर अहिल्याबाई मराठा साम्राज्याच्या माळवा प्रांताचा कारभार बघू लागल्या. त्या लढाईत स्वतः सैन्याचे नेतृत्व करीत होत्या. अहिल्याबाई होळकर या उचित न्यायदानासाठी प्रसिद्ध होत्या. अहिल्यादेवींना प्रजेसाठी कल्याणकारी असे काम करण्याची आवड होती. आपल्या असामान्य कर्तृत्वाने अहिल्यादेवींनी रयतेचे मन जिंकले. त्यांच्या चांगल्या बुद्धीचे, चांगुलपणाचे व गुणांचे उदाहरण देता येऊ शकते अशा अहिल्यादेवी ही एक महान स्त्री होत्या.

परिस्थितीच्या सहाणेवर संघर्षाची धार चढवून तळपलेल्या या सर्व कर्तृत्ववान स्त्रिया इतिहासाच्या काळपटावर चिरंतन लखलखत राहतील. प्रेरणा स्मृती, आणि आदर्शाची वाणवा जाणवेल, तेव्हा या कर्तृत्ववान स्त्रियांचा जाज्वल्य जीवनप्रवास दीपस्तंभ बनेल. या स्त्रीरत्नांचा अभिमान साक्षात इतिहासालाही वाटत राहील.

“ इतिहासही वळून मागे पाहिल जरा
तोही करेल स्त्री कर्तृत्वाला मानाचा मुजरा.”

“सुंदर” मी आहे..!

स्वप्नाली वसंत चौगुले
वर्ग १२ वी HAVC

पांढरा आणि लाल रंग गप्पा मारत बसले असताना त्यांना काळा रंग येताना दिसतो.

पांढरा:- “काय हो अशुभराव ? कुणीकडे निघालाय ? ”

लाल:- “निघाले असतील कोणाचं तरी काम बिघडवायला. काळतोंडेच आहेत ना ते ! ”

काळा:- “ अरे मित्रांनो, तुम्ही मला असे अपमानित का करत आहात ? ”

पांढरा:- “अरे ! मान आहेच कुठे तुला ? ”

लाल:- “आम्हाला मित्रा म्हणू नको. तुझी आणि आमची मैत्री केवळ अशक्य ! ”

पांढरा:- “अरे तू कोणालाच आवडत नाहीस.”

लाल:- “ना फुलांना, ना फळांना, माणसांना, सगळ्यांना अप्रिय आहेस तू.”

पांढरा:- “उलट मी सर्वांना हवाहवासा.”

लाल:- “आणि मी तर प्रेमाचा लाडका ! ”

काळा:- “तुम्ही सुंदर आहातच. मान्य करतो मी. पण केवळ दिसण्यावरून तुम्ही माझी अवहेलना करू नका. ”

पांढरा:- “अवहेलना ? ” मग काय पूजा करावी का तुझी ? सांग ना ? ”

लाल:- “अरे, कोणत्याही माणसाला वाटत नाही आपण काळे असावे. उलट तुला हटवण्यासाठी, लपवण्यासाठी, आटापिटा करतात ते ! ”

पांढरा:- “कोणत्या तरी फुलाने स्वीकारले का तुला ? कारण तू कुरूप आहेस. ”

लाल:- “हो. तू अशुभ आहेस. ”

पांढरा:- “तू सृष्टीवरचा कलंक आहेस. ”

लाल:- “तुझ्या जगण्याला अर्थ नाही.” किळा रंग रडू लागतो. त्याचे रडणे ऐकून सृष्टी देवता प्रकट होते.

सृष्टी:- “अरे, तू का रडत आहेस ? काय झालं ? ”

काळा:- “मी अशुभ आहे. मी अप्रिय आहे. सृष्टी माते मी तुझ्यावरील कलंक आहे. माझ्या जगण्याला अर्थ नाही. काय हे खरे आहे ? ”

सृष्टी:- “खोटे. अगदी खोटे आहे. अरे मला सांग माझं, या सृष्टी मातेच अस्तित्व ज्याच्यावर अवलंबून आहे त्या मेघाचा रंग कोणता असतो ? ”

काळा:- “ काळा ”

सृष्टी:- “ लोकांना भरलेले काळे मेघ वरदान वाटतात. तेच तर निसर्गाला जगवतात. आणि मला सांग, जिच्या जीवावर सगळे जिवंत आहेत. त्या धरणी मातेचा प्रिय रंग कोणता असेल ? ”

काळा:- “ कोणता आहे ? ”

सृष्टी:- “ काळा ” धरतीला हिरवा साज मिळतो तो काळ्या भुईमुळे. म्हणून तर शेतकरी काळ्या मातीला काळी आई म्हणतो. ”

काळा:- (खुश होत) “बरोबर ! ”

सृष्टी:- “ वारकरी ज्या विठ्ठलाला पुजतो, त्या विठ्ठलाचा रंग ? ”

काळा:- “ काळा. आणि प्रेमाचे प्रतीक असणारा कृष्ण पण काळा. ”

सृष्टी:- “आदर्श म्हणून भजला जाणारा श्रीराम... तोही बघ कोणत्या रंगाचा आहे ? ”

काळा:- “सृष्टी माते, खरंच मीपण प्रिय आहे. पूजनीय आहे. पण माणूस माझा द्वेष का करतो ? ”

सृष्टी:- “ नाही रे ! फक्त तुझी किंमत त्याला उशिरा कळते ऐवढेच ! जेव्हा पहिला केस तुझा रंग सोडून सफेद व्हायला लागतो ना तेव्हा तो मनातून हादरतो तू त्याची साथ सोडणं त्याला म्हातारं करून टाकतं. तो तुझी हेटाळणी केल्याचा पश्चाताप शेवटपर्यंत करत राहतो मग. ”

काळा:- “ मी या बाजूने कधी विचार केलाच नव्हता. ”

सृष्टी:- “ म्हणूनच तू स्वतःला दोष दिलास. कमी लेखलेस. एक गोष्ट कायम लक्षात ठेव, इतरांच्या मनावर आपण आपलं मूल्य नाही ठरवायचं. ईश्वराने आपणास निर्माण केलं त्यापाठी काही उदात्त हेतू असणारच ! ”

काळा:- “ हो ! नक्कीच ! ”

सृष्टी:- “ थोड्याच वेळात रात्र होईल आणि तुझ्या उदरात चराचर शांत होईल. तुझ्याविषयी अपार कृतज्ञेने भारून

काळा:- (सृष्टी देवतेला वंदन करत) “ सुंदर मी आहे. सुंदर मी आहे. ”

प्राची अशोक गोरड

११ वी कला

मैत्री

“ रक्ताची नाती जन्माने मिळतात
मानलेली नाती मनाने जुळतात
पण नाती नसतानाही जी बंधने जुळतात
त्या रेशमी बंधांना मैत्री म्हणतात.”

रोजच्या होणाऱ्या गाठीभेटीतून नवनवीन संवाद साधले जातात. त्या होणाऱ्या संवादातून स्वतःचे विचार मांडले जातात. काही वेळा ते विचार एकमेकांना आवडतात. त्यातून एकमेकांचे हितगुज जोपासले जाते आणि त्यातून एक अतूट नाते निर्माण होते. त्याच नात्याला मैत्रीचे अतूट नाते म्हणून संबोधण्यात येते. यातून आयुष्याला एक नवीन कलाटणी मिळते आणि त्या कलाटणीतूनच आयुष्याचा मार्ग सुखद व आल्हाददायक होतो. अगदी मनाला नव चेतन देणारा!

सुखदुःखात दीर्घ सोबत देणारी असावी. जुनी झाली तरी लोणच्यासारखी मुरणारी असावी. मैत्री जाणून घ्यायची असेल ना तर सरळ-सरळ यांची जोडी समोर दिसावी. निळ्या आकाशासारखी, वाहत्या पाण्यासारखी. स्वतः हसणारी, दुसऱ्यांना हसवणारी. मैत्री सप्तरंगाच्या रंगासारखी, पावसाच्या पाण्यासारखी, निसर्गात रमण्यासारखी.

“ ना सजवायची असते ना गाजवायची असते

ती नुसती रुजवायची असते

मैत्रीत ना जीव द्यायचा असतो ना घ्यायचा असतो

इथे फक्त जीव लावायचा असतो. “

ज्याच्या जवळ मनातील भाव व्यक्त करताना लज्जा, संकोच वाटत नाही, खोटे बोलावेसे वाटत नाही, फसवावेसे वाटत नाही, पाप पुण्याची कबुली देण्यास मन कचरत नाही, ज्याला आपला पराक्रम कौतुकाने सांगावासा वाटतो, ज्याच्या जवळ पराभवाचे शल्य उघडे करायला कमीपणा वाटत नाही, ज्याच्या सुखदुःखाशी आपण एकरूप होऊ शकतो तो खरा मित्र. मित्र ही जीवनातील अत्यावश्यक गरज आहे. मन निरोगी राहण्यासाठी, कर्तुत्वाला प्रोत्साहन मिळण्यासाठी मित्र हवाच..!

“ मैत्री म्हणजे मायेची साठवण “

मनाने मनाला दिलेली प्रेमाची आठवण

हा धागा नीट जपायचा असतो

तो कधी विसरायचा नसतो

कारण ही नाती तुटत नाहीत

ती आपोआप मिटून जातात

जशी बोटावर रंग ठेवून

फुलपाखरे हातून सुटून जातात.”

मैत्री कशी असावी? चिरकाल प्रत्येकाच्या स्मरणात राहून, प्रत्येकाच्या हृदयात घर करून राहावी.

एक मैत्रीण असावी नेहमी हसणारी आणि हसवणारी. कधी रडवणारी आणि कधी रडणारी. कंटाळा येईपर्यंत बडबडणारी. नाकावर ढीगभर राग असणारी. आपण नसलो की हिरमुसणारी आणि दिसलो की गालावर छान खळी पाडून हसणारी. कधी चुकून न बघता पुढे गेलो तर मागून आवाज देणारी. वेळप्रसंगी आपल्या मित्रांची समजूत काढणारी. वाकडं पाऊल पडताना मात्र मुस्काटात लावणारी. प्रत्येक गोष्टीवर पार्टी मागणारी. जास्त नाही पण चॉकलेटवर निभावून घेणारी. सगळ्यांच्या घोळक्यात आपल्याला सैरभैर शोधणारी. यशाच्या शिखरावर आपली पाठ थोपटणारी. सुखात मिसळून राहणारी. दुःखात साथ देणारी. कायम पाठीशी खंबीर उभी राहणारी. खरंच अशी एक तरी जीवा भावाची मैत्रीण असावी. जिच्याबद्दल म्हणता यावे,

“ सागराचे पाणी कधी आटणार नाही

मनाची आठवण कधी मिटणार नाही

एक जन्म काय हजार जन्म झाले तरी

तुझी आणि माझी मैत्री कधीच तुटणार नाही.”

वाचायचं कशासाठी?

रतन जितेंद्र सुतार,
१२ वी HAVC

‘ग्रंथ हेच गुरु’, वाचाल तर वाचाल’, हाती ‘पुस्तक घडवेल मस्तक’ ही वाक्ये आता भाषणात वापरायला, निबंधात लिहायला किंवा उपदेश म्हणून ऐकवायलाच उरली आहेत का? असा प्रश्न पडावा अशीच गंभीर अवस्था आहे तरुणांच्या वाचनाची. चार मित्र किंवा मैत्रिणी एकत्र येऊन वाचलेल्या नव्या पुस्तकावर चर्चा करण्याचा काळ गेला आता. ग्रंथालयामध्ये नवे पुस्तक कोणतं आलं याची उत्कंठा लागण्याची दिवस संपले आता चांगलं पुस्तक वाचण्याची भूक लागणं दुर्मीळ झालंय.

प्रत्येकाच्या हातात आता मोबाईल आला. घरात टी.व्ही. असतो. मनोरंजनाची साधने विपुल. वेळ कसा घालवावा? हा प्रश्न पडणे अशक्य आहे आता. कारण वेळ पुरतच नाही. व्हाट्सअप, फेसबुक, इन्स्टा, स्टेट्स, पोस्ट, रिल्स वेळ पुरणार तरी किती? दोन तीन-वाजता झोपणारी मुलं पहाटे उठणार? बरं दिवसंरात्र मोबाईल जवळ घेऊन आम्ही काय वाचतो? याचा विचार न केलेला बरा! वाढदिवसाच्या शुभेच्छांचे तर पीकच आले सगळीकडे. माध्यमांची क्रांती कमी नाही बरं! ऑडिओ बुक आलेत आता ऐकायला! अशा काळात प्रत्येकाला प्रश्न पडतो वाचायचं कशासाठी? या प्रश्नाचं साधं उत्तर मी देईन - वाचायचं वाचण्यासाठीच! आजच्या अस्थिर, गतिमान, निराशाजनक, आव्हानात्मक जगात जर तुम्हाला जगायचं म्हणजेच जर वाचायचं असेल तर वाचावं लागेलच.

१. वाचनाने भाषा सुधारते.
२. वाचनाने वाणी सुधारते.
३. वाचनाने ज्ञान वाढते.
४. वाचनाने महत्वाकांक्षा निर्माण होते.
५. वाचनाने अज्ञान दूर होते.
६. वाचनाने नवनिर्मिती करता येते.
७. लेखनाची प्रवृत्ती प्रबल होते.
८. भूतकाळ, वर्तमानकाळ ज्ञात होतो व भविष्याची सजगता येते.
९. कल्पनाशक्तीला वाव मिळतो.
१०. रसिकता वाढीस लागते.
११. सहृदयता, संवेदनशीलता वाढते.

१२. मन संस्कारक्षम बनते.
१३. सामाजिक जाणीव दृढ होते.
१४. मानवी मूल्यांची जोपासना होते.
१५. कर्तव्याचे भान येते.
१६. मनोबल वाढते.
१७. वैचारिक श्रीमंती प्राप्त होते.
१८. विवेकबुद्धी वाढीस लागते.
१९. मन विश्वात्मक होते.
२०. जगणे समृद्ध होते.

किमान शेकडो फायदे मी सांगू शकेल की ज्यासाठी वाचावे. ज्या काळात दलित समाजाला पशूपेक्षा हीन वागणूक मिळत होती अशा काळात बाबासाहेब आंबेडकरांनी ग्रंथाचे मोल जाणून ज्ञान मिळवले. केवळ दलित समाजालाच नव्हे तर संपूर्ण मानव जातीला उपकारक कार्य करून ठेवले. अन्यायाला झुगारायचे असेल तर वाचा. स्वाभिमानाने जगायचे असेल तर वाचा. इतरांना न्याय मिळवून द्यायचा असेल तर वाचा. माणूस म्हणून माणसासारखे जगायचे असेल तर वाचा. शरीराला जगण्यासाठी अन्न गरजेचे आहे तसे आत्मा, बुद्धी, विचार, मते, निर्णयक्षमता जिवंत ठेवायची असेल तर वाचा. ‘वाचनाचा लळा फुलवेल तुमच्या आयुष्याचा मळा.’ म्हणून वाचा.

महात्मा फुलेंनी जसे विद्येचे महत्त्व सांगितले तसे वाचनाचे महत्त्व सांगण्याची वेळ आली आहे.

“वाचना विना बुद्धी गेली

बुद्धी विना विचार गेले

विचारा विना विवेक गेला

विवेका विना मूल्य गेले.

मूल्या विना तत्वे गेली

तत्वा विना चारित्र्य गेले

चारित्र्या विना पावित्र्य गेले

सगळे अनर्थ न वाचल्याने झाले. “.

असा अनर्थ घडू नये, यासाठीच वाचायचं !

बाप

जो राब - राब राबला
पण कधीच नाही थकला
घामाचा थेंब - थेंब गाळला
पण कधीच ना थांबला
जो जीवावर खेळला
पण कधीच ना घाबरला
जो आपल्यासाठी जगला
पण कधीच ना मोह केला
जो फाटके घालून फिरला
पण मुलाला आपल्या सजवला
त्याने घासातला घास काढला
पण कधी पोटभर नाही जेवला
ज्याने स्वप्नास आपल्या जाळला
पण कधीच नाही रडला
ज्याने अश्रूंना आपल्या साठवला
पण बिदाईला ना रोखू शकला
तो मनाने कठोर झाला
पण कधीच ना प्रेम विसरला
जो रात्र रात्र जागला
पण कधीच ना बेभान झोपला
जो घोडा गाडी झाला
तो मुलीचा एक खेळणा झाला
जो मुलांचे अत्याचार सोसला
पण कधीच काही न बोलला
ज्याने मुलांचा आनंद पाहिला
तो एक दिवस निवांत शांत झोपला....!

प्रेम असतं अनादी अनंत...

एका दिवसापुरतं माफक नसतं प्रेम
गुलाब, चॉकलेट, भेटवस्तूत मावत नसतं
प्रेम
प्रेम असते शुद्ध, निखळ भावना,
अनादी.... अनंत
अगाध... अमर्याद !
अनेक वेळा ती असते अव्यक्त सुद्धा
शब्दाशिवाय जपणारी आपल्या
माणसांना
त्यात नसतो अपेक्षांचा व्यवहार
प्रेमात नसतो प्रदर्शनाचा बाजार
नातं, बंधन यात अडकत नसतं प्रेम
देह मिटल्यावरही संपत नसतं प्रेम
खरं प्रेम कळायला खूप सोसावं लागतं
काढ्यावरून चालतानाही फुलासारखं
जपावं लागतं
या उथळ प्रवाहाला तळ नाही दिसत
त्याचा
मागणाऱ्यांना, सांगणाऱ्यांना अनुभव
नाही मिळत त्याचा
कधी राधा, कधी कृष्ण होऊन
त्याच्याकडे पहा....
तुम्हालाही जाणवेल
प्रेम असतं अनादी अनंत
आणि अमर सुद्धा....!

शिवानी संजय माने-पाटील

११ वी कॉमर्स

स्वप्नाली वसंत चौगुले

१२ वी HSVC

व्यर्थ न हो बलिदान !

तो लढत नाही जातीसाठी
देशासाठी लढतो
भारतभूमीसाठी धारातीर्थी पडतो
धर्म, पंथ नसतो डोक्यात
नाही प्रांतवाद
त्याच्या मनावर कोरला आहे अखंड हिंदुस्तान
तो सीमेवर उभा आहे
प्राण घेऊन हाती
देशाच्या मातीसाठी देऊन सर्वस्वाची आहुती

जातीवरून भांडणाऱ्यांनो
धर्म भेद करणाऱ्यांनो
प्रांतवाद जपणाऱ्यांनो
किमान एवढे तरी ठेवा भान...
व्यर्थ न हो त्या वीरांचे बलिदान...!

कु. प्राची अशोक गोरड
११ वी. कला

विनाशाचा धनी

झाडे तोडून माडया बांधल्या
वनराई संपली
रासायनिक मारा करून
भूमी प्रदूषित केली

गाड्या, कारखाने, उद्योग वाढले
हवा केली विषारी
नाले केले नद्यांचे
सोडून द्रव्य विखारी

मानवा तुझ्या प्रगतीला
विनाशाची धार आहे.
जगण्याला तुझ्या आता
औषधांचा आधार आहे.

प्लास्टिकला बंदी घाल
रोख सारे प्रदूषण
मित्र हो निसर्गाचा
कर त्याचे पोषण

पर्यावरणाला हानी देणारा
विचार आणशील मनी
तर लक्षात ठेव.....
तुझ्या विनाशाचा
केवळ तूच धनी

समृद्धी सचिन कारंडे
१२ वी. कला

लढाई

फुलाने अपेक्षा केली का कधी
काढ्याकडून आधाराची?

जमिनीने कधी वाट पाहिली का?
आभाळाच्या सावलीची?

किनाऱ्याला वाटली का कधी
भीती समुद्राच्या पाण्याची?

कधी वाऱ्याने संगत धरली का?
शेवटपर्यंत पाचोळ्याची?

अशीच लढाई आहे हो
आपल्या एका यशाची

शिखरापर्यंत पोहोचण्याची
लढाई स्वतः सोबत सिद्धत्वाची

फक्त एकट्यानेच लढून
आहे ती जिंकण्याची.....!

शिवानी संजय माने-पाटील
११ वी कॉमर्स.

ती...

वातीसारखी जळत राहून
प्रकाशाचं दान देते
सगळ्यांना उजळताना
स्वतः मात्र संपत जाते
अगरबत्तीसारखी दरवळत
भोवताल गंधित करते
तिच्या मात्र अस्तित्वाची
चिमूटभर राख उरते.
ती फुलासारखी कोमेजून
अंतराला जन्म देते
इतरांना दरवळ मिळते
ती मात्र चुरगळते
ती करत राहते समर्पण
सर्वासाठी .. सारंकाही
गृहितच असतो तिचा त्याग
ना नवलाई, ना अपूर्वाई
म्हणूनच बहुतांश वेळा
ती असते..
उपेक्षित
दुर्लक्षित
शापित
अपमानित
तिचे हे रूप तेव्हाच बदलेल...
जेव्हा ओळखेल... जाणेल... बदलेल...
स्वतःला ती आणि ' तीच. '..

कु. मनाली सुरेश हिरवे
१२ वी HSVC

खुज्या माणसांच्या उंच...सावल्या

सत्तेसाठी निष्ठा विकणाऱ्या प्रतिनिधींच्या
लाचार मोकाट कार्यकर्त्यांच्या
विकल्या गेलेल्या मतदारांच्या
उंच सावल्या पडताहेत... खुज्या माणसांच्या

गढूळ विचारांच्या, धर्मप्रचारकांच्या
भडक, उथळ प्रबोधकांच्या
विवेक नसणाऱ्या सत्ताधा-यांच्या
उंच सावल्या पडताहेत... खुज्या माणसांच्या

ज्ञान नसणाऱ्या गुरूंच्या
अप्रामाणिक शिष्यांच्या
भ्रष्ट झाल्या व्यवस्थेच्या
उंच सावल्या पडताहेत... खुज्या माणसांच्या

दिशाहीन नागरिकांच्या...
व्यसनाधीन युवा पिढीच्या
चंगळवादी प्रवृत्तीच्या
उंच सावल्या पडताहेत... खुज्या माणसांच्या
या खुज्या माणसांच्या सावल्यांची
उंची जर वाढतच राहिली.... तर
विघातक..... दर्जाहीन भविष्याचे
तुम्ही असाल साक्षीदार

रोखायची असेल खुज्या माणसांची
विस्तारत जाणारी अमर्याद उंची तर....
उंच विचारांच्या माणसांना
खुजं करण्याचा विचारही करू नका

कु. अपूर्वा दिलीप पाटील
१२ वी HSVC

सुश्री प्राची अशोक गोरड
11 वी कला

भारतीय सिने जगत का चाँद वहीदा रहमान

वहीदा रहमान हिंदी फिल्मों की एक जानी मानी अभिनेत्री हैं। जो मुख्य रूप से हिंदी फिल्मों के साथ ही तेलुगू, तमिल और बंगाली फिल्मों में दिखाई देती हैं। उनका जन्म फरवरी 1938 में हुआ। उन्हें अनेक राष्ट्रीय फिल्म पुरस्कारों से नवाजा जा चुका है। वहीदा रहमान का जन्म भारत के तमिलनाडु के मुस्लिम परिवार में हुआ। बचपन से ही उनका अभिनय और नृत्य के क्षेत्र में संवेदनात्मक स्थान रहा है, बचपन में ही उन्होंने और उनकी बहन ने भरतनाट्यम सीख लिया।

उनके पिता ऊंचे दर्जे पर काम करते थे। उस समय वह जिला आयुक्त थे। जब वह किशोरावस्था में थी उनके पिता की मृत्यु हो गई। अब घर की सारी जिम्मेदारी वहीदा पर आ चुकी थी। पहले घर की जिम्मेदारी निभाने के लिए उन्होंने 1955 में तेलुगु फिल्मों में काम करना शुरू किया। उन्होंने उसके बाद कुछ तमिल फिल्मों में भी काम किया। वहीदा बचपन से ही बुद्धिमान होने के कारण उसका सपना था कि वह एक डॉक्टर बनेगी परंतु पिताजी की मृत्यु के बाद और मां बार-बार बीमार होने के कारण उनकी यह इच्छा अपूर्ण रही परिणाम स्वरूप उन्होंने फिल्मी दुनिया को ही अपना कैरियर बना दिया। जिसमें उन्होंने बेहद सफलता हासिल की।

वहीदा रहमान एक भारतीय अभिनेत्री हैं, जिन्होंने 'प्यासा' और 'कागज के फूल' जैसी फिल्मों में उनके अभिनय के अदाकारा के कारण अपना लोहा मनवा लिया। वह एक बहुमुखी अभिनेत्री होने के साथ-साथ प्रतिभा संपन्न भी थी। उन्होंने केवल हिंदी फिल्मों में ही नहीं बल्कि तमिल, बंगाली और तेलुगु जैसी भाषाओं में भी काम किया है। अपने लंबे और शानदार करियर के दौरान उन्होंने कॉमेडी, रोमांस, ड्रामा और त्रासदी जैसी कई शैलियों को फिल्मों में अपनाया, जिसके कारण उनके किरदार आज भी आज अजरामर हो चुके हैं। स्वाभाविक रूप से अच्छे लुक और टैलेंट के साथ उन्होंने तेलुगू फिल्म इंडस्ट्री में एक्टिंग करियर बनाने का मौका ढूँढ लिया था। तेलुगु उद्योग में अभिनय के बाद उन्होंने खुद को ऊंचे दर्जे के कलाकार के रूप में स्थापित किया। आखिरकार वह हिंदी फिल्मों में आ गई और पहली बार 'सीआईडी' में पर्दे पर वह दिखाई दी

गई। जो उसे समय बड़ी हिट साबित हुई हिंदी फिल्मी दुनिया में प्रवेश करने के बाद वह बहुत सफल भी रही। उनका नाम उसे युग की सफल अभिनेत्री में गिना जाने लगा। उनकी उम्र जैसे-जैसे परिपक्व होती गई। उन्होंने बुजुर्ग महिला की भूमिकाओं को निभाना शुरू किया और हाल ही में बुजुर्ग में और दादी की भूमिका को भी सफलता से निभाया।

पिता की अकाल मृत्यु के बाद वही दाने तेलुगू सिनेमा 'रोहू ही मारी' में बाल कलाकार की भूमिका को निभाया था। वह उनका फिल्म की दुनिया में पहला कदम था। आज इस समय तक वह भरतनाट्यम की उम्दा नृत्यांगना बन चुकी है। अब वह भारतीय सिनेमा के प्रसिद्ध अभिनेता और निर्माता अधिक दर्शक गुरुदत्त के संपर्क में वह आई और सिनेमा के रंगीन पर्दे पर छा गई। वर्ष 1956 में गुरुदत्त ने वहीदा रहमान को सिनेमा के रूप में पर्दे पर ले आए। उसे समय 'सीआईडी' नामक फिल्म में उन्होंने खलनायक की भूमिका को निभाया था। यह फिल्म बॉक्स ऑफिस पर सुपरहिट रही। उसके बाद वर्ष 1957 में गुरुदत्त और वहीदा रहमान की क्लासिक फिल्म 'प्यासा' रिलीज हुई यह फिल्म गुरुदत्त और वहीदा के बीच प्रेम प्रसंग को लेकर काफी चर्चा में आ गई। फिल्मों में देवानंद के साथ वहीदा की जोड़ी खूब जमी दोनों ने हिंदी जगत में पांच सुपरहिट फिल्म बनाई यह फिल्म 'सीआईडी', 'सोलहवा साल', 'काला बाजार' बाद 'एक रात' की और 'गाइड' यह सुप्रसिद्ध फिल्में थी। इसके अलावा दोनों ने दो और फिल्म बनाई वह 'प्रेम पुजारी' और 'रूप की रानी' यह थी। आलोचकों की सराहना के बावजूद यह दोनों फिल्म बॉक्स ऑफिस पर फ्लॉप रही।

फिल्म 'गाइड' में वहीदा रहमान द्वारा अभिनीत चरित्र 'रोजी' के अभिनय को फिल्मी जगत और आलोचकों ने बहुत सराहा। रोजी नाम की एक महिला का पति को छोड़कर अपने प्रेमी के साथ प्रेम प्रसंग वह समय एक आम भारतीय पारंपरिक परिवार के लिए स्वीकार न होने के बावजूद फिल्म का सुपरहिट रही। इसके लिए वहीदा का सशक्त अभिनय उसका महत्वपूर्ण पहलू था। इस बात को वहीदा रहमान जी ने भी माना था।

कुछ सालों के बाद गुरु दत्त की टीम से अलग होने के बाद वहीदा रहमान ने निर्माता निर्देशक सत्यजित राय की फिल्म अभियान में काम किया। इसी वर्ष उनकी एक और सुपरहिट फिल्म 20 साल बाद रिलीज हुई। वैसे भी 1960 में वहीदा रहमान के करियर के लिए वह साल बेहद सफल माना जाता है। इस दौर में वह फिल्म देने वाली अपनी समकालीन अभिनेत्री में से सबसे आगे रही थी। उपरोक्त उल्लिखित फिल्मों के अलावा उसे दौर में उनकी अन्य हिट फिल्म 'राम और श्याम', 'पत्थर के सनम' इनके अलावा प्रसिद्ध अभिनेता सुनील दत्त के साथ अभिनीत फिल्म 'मुझे जीने दो', 'मेरी भाभी', 'दर्पण' आदि प्रमुख रही।

ऐसा मानना भी उसे स्वीकार होगा कि उसे दौर में वहीद की कुछ फिल्में असफल नहीं रही उनको भी असफलता का स्वाद चकना ही पड़ा। सशक्त कहानी और वर्षा 1971 में 'रेशमा और शेर' बॉक्स ऑफिस पर बिल्कुल असफल हो गई। इतना ही नहीं इस दौरान अभिनेता धर्मेन्द्र के साथ आई वहीद की फिल्म बिना शोर मचाए पर्दे से नीचे उतर गई। फिर वर्षा 1974 में वहीदा कि उसे समय के सुपरस्टार रहे अभिनेता राजेश खन्ना के साथ फिल्म खामोशी पर बेहद सफलता प्राप्त हुई। परंतु उन्होंने सन 1959 से 1964 के दौरान सबसे अधिक मेहनताना वसुलनेवाली अभिनेत्री की सूचियां में वह तीसरे स्थान पर थी। वर्षा 1966 से 1969 के दौरान

इस सूची में वह समकालीन अभिनेत्री नंदा और नूतन के साथ दूसरी स्थान पर रही थी

वर्ष 1974 में शादी करने के बाद वहीदा रहमान ने फिल्मों में अपनी सक्रियता को कम कर दिया था। इस दौरान सन 1976 से 1994 के बीच उन्होंने लगभग 24 फिल्मों में छोटी-छोटी भूमिकाओं को निभाया कभी-कभी 'त्रिशूल', 'नमक हलाल', 'हिम्मतवाला', 'कुली' और फिर वर्ष 2000 में अपने पति के मृत्यु के बाद वह फिर से एक बार अदाकारी की दुनिया में लौट आयी। 'रंग दे बसंती' और 'दिल्ली' जैसी सफल फिल्मों सहित वह फिल्मों में अभिनेत्री का किरदार निभा चुकी है, अपने अप्रतिम सौंदर्य और उत्कृष्ट अभिनय के कारण वाहिदा रहमान लगभगों के दिल पर राज करती आई है। उनके इस कार्य के लिए सन 2023 का फिल्म जगत का सबसे सुप्रसिद्ध दादा साहेब फाल्के पुरस्कार उन्हें समर्पित किया गया। उनकी इसी खूबी के कारण एक अधिक मीडिया आउटलेट ने सबसे खूबसूरत अभिनेत्री का उनको किताब दिया है। यह वही राज्य जी की बेमिसाल खूबसूरती है, जिसे शकील बदायूनी ने कुछ इस तरह से बनाया गया है-

“चौदहवीं का चाँद हो, या अफताब हो,
जो भी हो तुम खुदा की कसम लाजवाब हो।”

दैनिक ललकार कोल्हापूर | सोलापूर | सातारा

वारणानगर येथील यशवंतराव चव्हाण वारणा महाविद्यालयामध्ये हिंदी दिन उत्साहात संपन्न

। ललकार वृत्त ।

वारणानगर, दि.१४ (वार्ताहर) - येथील यशवंतराव चव्हाण वारणा महाविद्यालया मध्ये हिंदी दिन उत्साहात संपन्न झाला. या निमित्ताने सुंदर हस्ताक्षर लेखन स्पर्धा, व्याख्यान, हिंदी काव्यवाचन कार्यक्रमाचे आयोजन करण्यात आले होते. हिंदी विभाग अध्यक्ष प्रा. डॉ. प्रकाश चिकुडेकर यांच्या संयोजनाखाली संपन्न या कार्यक्रमाच्या अध्यक्षस्थानी प्राचार्य डॉ. ए. एम. शेख उपस्थित होते.

स्वागत प्रास्ताविकात डॉ. चिकुडेकर म्हणाले की, हिंदी भाषेला एक ऐतिहासिक परंपरा असून एक हजारहून अधिक वर्षांचा इतिहास आहे. जागतिक स्तरावर गुगल ने मोठी संधी उपलब्ध करून दिल्याने अभ्ययन अध्यापन आणि संशोधनाचे कार्य गतीने सुरू झाले आहे. रोजगार अर्थात नोकरी, उद्योग, व्यवसाय आणि व्यापाराची भाषा म्हणून हिंदी कडे पाहिले जात आहे. हिंदीच्या माध्यमातून शिक्षण घेणाऱ्या विद्यार्थ्यांचे भविष्य उज्वल असल्याचे त्यांनी सांगितले.

अध्यक्षीय मनोगतात प्राचार्य डॉ. ए. एम. शेख म्हणाले की, स्वातंत्र्यपूर्व काळात देशात तमाम जनतेला एका सुत्रामध्ये बांधण्याचे काम हिंदी भाषेनेच केले आहे. आज ही जाती, धर्म, पंथ यांना एकसंध ठेवण्याचे काम भाषेच्या माध्यमातूनच होत आहे. कोरोना कालखंडानंतर विद्यार्थ्यांच्या अभ्यास आणि लेखन पद्धतीत अप्रत्यक्षपणे अमुलाग्र बदल झाल्याबद्दल त्यांनी बाबेळी विता व्यक्त केली.

बाबेळी सुंदर हस्ताक्षर स्पर्धेचे परीक्षक म्हणून डॉ. बी.के. बानोळे यांचे विशेष अभिनंदन करण्यात आले.

दरम्यान व्यवसाय अभ्यासक्रम विभागाकडे काव्यवाचन स्पर्धेचे आयोजन करण्यात आले होते. काव्यवाचन स्पर्धेत अनुाधा सलगर, दिशा कांबळे, मनाली मासाली, आर्था दास, प्रियांका जाधव, स्वप्नाली चौगुले, रतन सुतार, अपूर्वा पाटील, वैष्णवी मढने, कुलसुम जकारे,

मनाली शिखे आणि शुतिका गोसावी यांनी आपल्या पसंतीच्या हिंदी कविता सादर करून उपस्थितांची मने जिंकली.

सुंदर हस्ताक्षर स्पर्धेत पंचातरावून अधिक विद्यार्थी विद्यार्थिनींनी सहभाग नोंदविला. स्पर्धेतील विजेते अनुक्रमे असे - बरिष्ठ महाविद्यालय - निदान महाबरी (बी.ए. २), सानिका खोत (बी.कॉम. ३), कनुजा मगदूम (बी.कॉम. १) तर उत्तेजनार्थ शिवराज शिंगारे (बी.एस्सी. २), कतिका पवार (बी.एस्सी. ३).

कनिष्ठ महाविद्यालय - आदेश महापुत्रे (१२वी विज्ञान), विभावरी धोंगडे (११वी कला), शुती शिंदे (१२ वी कला), तर उत्तेजनार्थ रतन सुतार (१२वी व्यवसाय अभ्यासक्रम) आणि अंजली संकपाळ (११वी वाणिज्य).

समारंभ संयोजन सहाय्य समन्वयक प्रा. डी. ए. खोत, डॉ. ए. आर. भुसने, प्रा. यु.जी. जांभोरे, डॉ. बी.के.बानोळे, डॉ. प्रीती शिंदे पाटील, प्रा. आर.बी. बसनाईक यांचे विशेष सहकार्य लाभले. प्रा. मोहन सनगर यांनी उपस्थितांचे आभार मानले.

सुजीत समाधान पाटील

12 वी कला

यात्रा वृत्तांत : मेरी साईकिल यात्रा

पन्हाला का नाम सुनते ही छत्रपति शिवाजी महाराज की एक ऐतिहासिक विरासत आंखों के सामने अपने-आप उभर कर आती है। वैसे महाराष्ट्र में कोल्हापुर को ऐतिहासिक जिले के रूप में देखा जाता है। पन्हाला यह कोल्हापुर में बसा एक ऐतिहासिक तहसील है, साथ ही साथ पन्हाला को छत्रपति शिवाजी महाराज का एक प्रिय किले के रूप में जाना जाता है। इसका ऐतिहासिक रूप से महत्व तो है ही, परंतु मैंने जब भूगोल में पढ़ना आरंभ किया तब पन्हाला के पीछे सदुर सपाट प्रदेश जिसे पठार कहते हैं। उसी पठार से सटकर उसी का एक अद्वितीय भाग बांदिवडे नामक गांव में मिलता है। उसके बारे में जानकारी मिली कि, पन्हाला के पास बांदिवडे नामक एक छोटा सा गांव है। वहां खड़े साधारण 60 दशलक्ष वर्ष पूर्व ज्वालामुखी के विस्फोट के बाद लावारिस ठंडा होने पर प्राकृतिक रूप से एक के ऊपर

एक रखे रखे हुए पत्थर की माला के बारे में जानकारी मिली। इन सब के बारे में पढ़ने के बाद वहां जाकर देखने की दुर्दम्य इच्छा हो गई। इन पत्थरों के बारे में जब मैं अपने दोस्तों से बातें की तो उनके मन में भी उन पत्थरों को देखने की इच्छा जागृत हो गई। हम मन-ही-मन सोचने लगे की जल्द ही हम वहां जाएंगे। जल्द ही वह मौका हमें मिला।

बारिश का मौसम खत्म हो ही चुका था और ठंडी हवा चलने लगी थी। यह हमारे लिए बहुत बड़ा मौका था कि हम बांदिवडे में जाकर उन पत्थरों को देखने का आनंद उठाए। हम पांच दोस्त थे और हमें कुछ अलग सा प्रवास करने की इच्छा थी। इसलिए हमने यात्रा के लिए साईकिल से चलने का विचार किया। साथ ही साथ सबसे पहले पता करने का प्रयास किया कि हमारे गांव वारणानगर से यह कितना दूर है? इसलिए मोबाइल के मैप से पता किया कि यह स्थल वारणानगर से 25 किलोमीटर के आसपास है। यह हमारे लिए बहुत बड़ा मौका था कि हम आने जाने का 50 किलोमीटर अंतर साईकिल से पार कर सकते हैं। और उस वक्त हम सभी दोस्तों ने ठान लिया कि हम साईकिल से वहां जाएंगे। शुभस्य शीघ्रम कहते हुए हमने 25 अक्टूबर यह दिन यात्रा के लिए तय कर लिया।

जिस दिन हमें यात्रा के लिए जाना था उससे पहले हमने उसे क्षेत्र के बारे में यूट्यूब से बहुत सारी जानकारी को एकत्रित किया। जाने का रास्ता, अंतर, समय इन सब के बारे में जानकारी इकट्ठा की। हमें पता चला कि वारणानगर से 10 किलोमीटर पर वाघबिल, उसके बाद 5 किलोमीटर पर पन्हाला। पन्हाला से आगे पश्चिम की ओर 10-12 किलोमीटर पर यह छोटा सा गांव बांदिवडे। जहां हमें पहुंचना था।

अब वह दिन भी आ गया जिसका हमें बेसब्री से इंतजार था-25 अक्टूबर। पूर्ववत योजना के अनुसार सुबह हम छह बजे सारे दोस्त इकट्ठा हो गए और बांदिवडे के लिए निकल पड़े। सुबह का शांत और मन को प्रसन्न करनेवाले

वातावरण में हमने साईकिल से चलना आरंभ किया करीब सात बजे तक हम वाघबिल में पहुंच गए। उसके बाद वहां कुछ देर के लिए हम रुके चा- नाश्ता वही किया। बाद में हमने दोबारा प्रवास शुरू किया आठ बजे तक हम पन्हाला पहुंच गए। पन्हाला जाते समय पहाड़ पर साईकिल चलानी थी, इस कारण बहुत थकान महसूस भी हो रही थी। परंतु सुबह का शांत और स्वच्छ वातावरण होने के कारण और सारे दोस्त साथ होने के कारण कष्ट का कोई पता भी नहीं चला। पन्हाला पर हमने करीब 10 मिनट का आराम लिया बाद में हमने प्रवास करना दोबारा आरंभ किया अब पन्हाला के पीछे उतार होने के कारण साईकिल तेज गति से दौड़ रही थी। करीब एक डेढ़ घंटे का प्रवास करके हम अंत में बांदिवडे में पहुंच ही गए। वहां से हमें वह पत्थर दिखाई दे रहे थे, ऐसा लगता था कि जैसे कोई एक के ऊपर एक पत्थरों को काट कर रखा गया हो। एक घर के पास साईकिल को रखा और करीबन 500 मी अंतर जाने के बाद हम उसे पत्थरों के सामने ही खड़े हो गए। जिस प्रकार हम वहां आए थे उसी प्रकार अनेक लोग, सैलानी और छात्र भी उन प्राकृतिक पत्थरों को देखने के लिए आए थे। हमने उनके साथ उन पत्थरों पर चढ़ने के रास्ते ढूंढ लिए और उन पत्थरों पर चढ़ना आरंभ किया कभी-कभी दो पत्थरों के बीच थोड़ा अंतर होने के कारण कूदना पड़ता था और हमें पता था कि यदि पैर फिसल गया तो शरीर की हानि भी हो

सकती है। हम एक दूसरे के आधार से किसी पद्धति से उन पत्थरों के ऊपर तक पहुंच गए। वहां से जो नजारा दिख रहा था वह मन को बहुत ही प्रसन्न करनेवाला दृश्य था। पिछले कई दिनों से उन पत्थरों को देखने की जो इच्छा थी, वह पूरी हो चुकी थी। हम सभी लोग इस प्राकृतिक नजारे से आश्चर्यचकित हो चुके थे, परंतु डर भी लग रहा था कि यदि पैर फिसलजाए तो हम ऊपर से नीचे भी आ सकते हैं। या फिर मोबाइल गिर जाए, या साइकिल की चाबी खो जाए तो मिलना नामुमकिन था। अब दोपहर के एक बजने वाले थे। हम सबको भूख का एहसास हो रहा था। हम सभी लोगों ने

नीचे जाने का इरादा बनाया और उतरने लगे।

एक जगह पर पाठशाला के अध्यापक छात्रों को बता रहे थे कि, यह बेसाल्ट का पत्थर है लाखों साल पूर्व इनका निर्माण हुआ था और इन पत्थरों पर आज भी संशोधन हो रहा है। सह्याद्रि का अधिकांश भाग इसी बेसाल्ट चट्टान से बना हुआ है। प्रकृति की यह अद्भुत रचना हम देख रहे हैं नीचे से उपर तक सभी सभी पत्थर षटकोनीय या अष्टकोनीय आकार में ही बने हुए हैं वह देखने में

भी अद्भुत लगते हैं वहाँ पर एक पत्थर सफेद रंग का दिखाई देता है लोगो द्वारा इस पत्थर को बार-बार बजाने से वह सफेद रंग का दिखाई देता है इस सफेद दिखने वाले पत्थरों में जो आवाज आती है, वह मंदिर की घंटा में से जो आवाज आती है ठीक उसी तरह सुनाई देती है यह आवाज पत्थर निर्माण के वक्त अंदर की गैस बाहर न आने के कारण सुनाई देती है। अंदर हवा की वजह से गुफा निर्माण होने से वह आवाज आती है जिन पत्थरों में गैस निर्माण नहीं हुआ उसमें आवाज नहीं आती है।

इन सब बातों को सुनने के बाद हमें आश्चर्य हुआ कि हम पन्हाला के इतने नजदीक होने के बावजूद भी यहां तक कभी नहीं आए। दूसरी ओर तो हमें

मन को प्रसन्नता हो रही थी कि इस ऐतिहासिक और भौगोलिक क्षेत्र को हमने भेट दी। अब वहां से हम नीचे आ गए बांदिवडे नामक गांव में वहां पर एक छोटे से होटल में खाना खा लिया और कुछ देर आराम करने के बाद हम दोबारा अपने घर की ओर निकल पड़े।

मानक हिंदी

हिन्दी जिसके मानकीकृत रूप को मानक हिन्दी कहा जाता है, विश्व की एक प्रमुख भाषा है और भारत की एक राजभाषा है। केन्द्रीय स्तर पर भारत में सह-आधिकारिक भाषा अंग्रेज़ी है। यह हिन्दुस्तानी भाषा की एक मानकीकृत रूप है जिसमें संस्कृत के तत्सम तथा तद्भव शब्दों का प्रयोग अधिक है और अरबीफ़ारसी शब्द कम हैं। हिन्दी संवैधानिक रूप से भारत की राजभाषा और भारत की सबसे अधिक बोली और समझी जाने वाली भाषा है। हिन्दी भारत की राष्ट्रभाषा नहीं है क्योंकि भारत के संविधान में किसी भी भाषा को ऐसा दर्ज़ा नहीं दिया गया है। एथनोलॉग के अनुसार, हिन्दी विश्व की तीसरी सबसे अधिक बोली जाने वाली भाषा है। विश्व आर्थिक मंच की गणना के अनुसार यह विश्व की दस शक्तिशाली भाषाओं में से एक है।

भारत की जनगणना 2011 में 57.1% भारतीय जनसंख्या हिन्दी जानती है, जिसमें से 43.63% भारतीय लोगों ने हिन्दी को अपनी मूल भाषा या मातृभाषा घोषित किया था। इसके अतिरिक्त भारत, पाकिस्तान और अन्य देशों में 14 करोड़ 10 लाख लोगों द्वारा बोली जाने वाली उर्दू व्याकरण के आधार पर हिन्दी के समान है, एवं दोनों ही हिन्दुस्तानी भाषा की परस्पर-सुबोध रूप हैं। एक विशाल संख्या में लोग हिन्दी और उर्दू दोनों को ही समझते हैं। भारत में हिन्दी, विभिन्न भारतीय राज्यों की 14 आधिकारिक भाषाओं और क्षेत्र की बोलियों का उपयोग करने वाले लगभग 1 अरब लोगों में से अधिकांश की दूसरी भाषा है। हिन्दी भारत में सम्पर्क भाषा का कार्य करती है और कुछ हद तक पूरे भारत में सामान्यतः एक सरल रूप में समझी जाने वाली भाषा है। कभी-कभी 'हिन्दी' शब्द का प्रयोग नौ भारतीय प्रदेशों के सन्दर्भ में भी उपयोग किया जाता है, जिनकी आधिकारिक भाषा हिन्दी है और हिन्दी भाषी बहुमत है, अर्थात् बिहार, छत्तीसगढ़, हरियाणा, हिमाचल प्रदेश, झारखण्ड, मध्य प्रदेश, राजस्थान, उत्तराखण्ड, जम्मू और कश्मीर (2020 से) उत्तर प्रदेश और राष्ट्रीय राजधानी क्षेत्र दिल्ली का।

हिन्दी और इसकी बोलियाँ सम्पूर्ण भारत के विविध राज्यों में बोली जाती हैं। भारत और अन्य देशों में भी लोग हिन्दी बोलते, पढ़ते और लिखते हैं। फ़िजी, मॉरिशस, गयाना, सूरीनाम, नेपाल और संयुक्त अरब अमीरात में भी हिन्दी या इसकी मान्य बोलियों का उपयोग करने वाले लोगों की बड़ी संख्या मौजूद है। फरवरी 2019 में अबू धाबी में हिन्दी को न्यायालय की तीसरी भाषा के रूप में मान्यता मिली।

'देशी', 'भाखा' (भाषा), 'देशना वचन' (विद्यापति), 'हिन्दवी', 'दक्खिनी', 'रेखता', 'आर्यभाषा' (दयानन्द सरस्वती), 'हिन्दुस्तानी', 'खड़ी बोली', 'भारती' आदि हिन्दी के अन्य नाम हैं, जो विभिन्न ऐतिहासिक कालखण्डों में एवं विभिन्न सन्दर्भों में प्रयुक्त हुए हैं। हिन्दी, यूरोपीय भाषा-परिवार के अन्दर आती है। ये हिन्द ईरानी शाखा की हिन्द आर्य उपशाखा के अन्तर्गत वर्गीकृत है।

एथनोलॉग (2022, 25वां संस्करण) की रिपोर्ट के अनुसार विश्वभर में हिंदी को प्रथम और द्वितीय भाषा के रूप में बोलने वाले लोगों की संख्या के आधार पर हिंदी विश्व की तीसरी सबसे अधिक बोली जाने वाली भाषा है।

भारतीय संस्कृती

भारतीय संस्कृती की जान हो तुम
संस्कृती की असली पहचान हो तुम
तुम ही हो पतीव्रता सीता
जिसने मिटा दिया रावण जगज्जेता
और राम राज्य का किया पता

तुम ही हो एकनिष्ठ पांचाली
जिसने मिटा दिया कौरव अभिमानी
और पांडव राज्य को प्रदान की गति

तुम ही हो आशावादी जिजामाता
जिसने उजाड दी मुघलांना कीं सत्ता
और छ. शिवाजी को प्रदान की नीतिमत्ता

तुम ही हो रणरागिणी झाशी की रानी
जिसने अंग्रेजी सत्ता को पिलाया भारत का पानी
और स्वातंत्र्य संग्राम को प्रदान की गति

तुम ही हो करुणामयी कुंती
तुम ही हो वास्तव्यमयी गांधारी
तुम ही हो भक्त मीरा
तुम ही हो प्रेम रस राधा
तुम ही हो सति सावित्री
तुम ही हो महारानी पद्मिनी
न जाने कितने नाम गिनाऊ
जिनके सामने सौ बार शीश झुकाऊ
क्योंकि तुम ही हो
भारतीय संस्कृती की जान
और संस्कृती की पहचान

सुश्री समृद्धि पाटिल

11वी कला

सत्य की राह

राह पर बढ़े चलो
राहों पर फूल बिछे हो या काटे हो
राह ना अपनी छोड़ो तुम
चाहे जो विपदाएं आए
चाहे जितनी भी कठिनाईयां आए
मुख को जरा ना मोड़ो तुम
साथ रहे या रहे न साथी
हिम्मत मगर ना छोड़ो तुम
नई कृपा की भिक्षा न मांगो
कर न दिन बन जोड़ो तुम
बस ईश्वर पर रखो भरोसा
पाठ प्रेम का पढ़ाते चलो
जब तक जान बनी रहे हो तन में
सत्य की राह पर आगे बढ़े चलो

सुश्री सानिका शिंदे

11वी कला

बेटी

जहां-जहां जन्म लेती है बेटी
खुशियां साथ लाती है बेटी
ईश्वर की सौगात होती है बेटी
आशा की पहली किरण है बेटी
तारों की शीतल छाया होती है बेटी
आंगन की चिड़िया होती है बेटी
त्याग और समर्पण सिखाती है बेटी
नए-नए रिश्ते बनाती है बेटी
जिस घर जाए बेटी
उस घर उजाला लाती है बेटी
बार-बार याद आती है बेटी
बेटी की कीमत उनसे पूछो,
जिनके पास नहीं होती है बेटी

सुश्री समृद्धि सचिन कारंडे

11वी कला

Ratan Jitendra Sutar
XII HSVC

INDRANEEL....

THE REAL SAPPHIRE

"The award for youngest entrepreneur goes to Mr. Indraneel ----- Please welcome Mr. Indraneel with great thunder of applause -----" with these words Indraneels bright eyes sparkled". If your dreams don't scare you, they aren't big enough" these words of Lowell Lundstrum inspired him a lot. He remembered his college days -----

Indraneel, a college student with big dreams and an even bigger determination. Growing up in a modest neighborhood, he faced numerous challenges, but he never let them deter him from his goals. Despite financial hardships, he earned a scholarship to attend college, where he pursued his passion for Computer Science.

During his college years, he faced countless challenges and obstacles. He juggled a part-time job, maintain a high GPA, and participated in extracurricular activities. Despite the pressure, he remained focused on his dream of creating innovative technology solutions to benefit society and become successful entrepreneur.

In his junior year, Indraneel founded a startup with two classmates. They developed a groundbreaking mobile app aimed at improving access to education for unprivileged communities. Despite initial skepticism from investors, Indraneel's unwavering belief in their project eventually paid off. The app gained attraction, receiving widespread acclaim and funding from venture capitalists.

By his senior year, Indraneel's start-up had grown into multimillion-dollar company, impacting countless lives around the world. Indraneel himself became a role model for aspiring entrepreneurs, speaking at conferences and mentoring students from similar backgrounds.

After graduation he continued to push boundaries, leading his company to even greater heights. His dedication, resilience, and passion for making a difference serve as a shining example of what can be achieved with hard work and perseverance.

Today, Indraneel is not just a successful entrepreneur, he's a beacon of hope for anyone facing adversity on their journey to success.

While receiving award there was a sparkle in Indraneel's eyes that could not be hidden. While expressing his feelings and giving guidance to young entrepreneurs he said, "Every great dream begins with a dreamer. Always remember you have within you the strength, the patience and the passion to reach for the stars to change the world-----". Always remember words of Eleanor Roosevelt -----". The future belongs to those who believe in the beauty of their dreams"

THE FOREST

In the heart of forest
shadows dance.
woods whisper secret
in a trance.

Through dappled sunlight
a path winds deep
at deep dark night
the woods never sleep.

In twilights glow
the forest gleams.
with firefiles dancing slow
like stary beams.

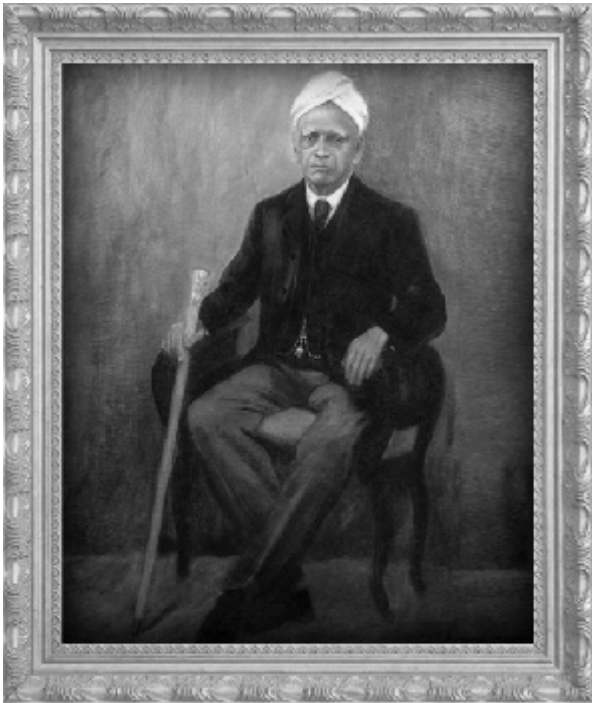
To embrace the peace
let us cherrish this grace.
the forest, a source of delight
weaving its magic day and night

Miss. Karuna Babaso Naykawadi
XII HSVC

FATHER OF ACCOUNTANCY

Shivani Sanjay Mane-Patil
XI Commerce

Shri. Kalyan Subramani Aiyar :

Shri Kalyan Subramani Aiyar (1859-1940) is known as the father of India's Accountancy Profession. Kalyan Subramani Aiyar established the firm that bears his name and began professional Practice in Calicut in 1897. In 1900, he and the firm relocated to Bombay, Where it is still headquartered today. Briefly the founder's illustrious professional career spanned half a century. K.S.Aiyar, a Pioneer of Indian Accountancy and the Accountancy Admission Management, Profession, was first and foremost a dedicated educator. His Professional Practice expanded first as sole proprietor, then with partners, and finally with him went on to achieve great success in their own fields. The merchant provinces of Bombay's faith in him grew as well. The high levels of trust and confidence enjoyed by firm and those who worked in it over several decades are sufficient proof of the high levels of excellence attained by his firm and institution. Shri K. S. Aiyar, the founder of K. S. Aiyar & Co. is acknowledged as one of the oldest firms in the History of the Accountancy

Profession in India and is widely regarded as a pioneer of commercial education in India, with a significant contribution in the field K.S.Aiyar & co's high quality service is the outcome of hands-on involvement of seniors in all important tasks, regular internal reviews, respect for clients, knowledge, skills and feedback, preparedness to respond to client.

Luca Pacioli

Luca Pacioli (C1447-1517) was the first person to publish detailed material on the double-entry system of accounting. He was an Italian Mathematician and Franciscan Friar who also collaborated with his friend Leonardo da Vinci (who also took Maths lessons from Pacioli)

It is said that Luca Pacioli published works for the double entry accounting system based on procedures in use by Venetian merchants during the Italian Renaissance. Most of the accounting principle and cycles described by Luca are still in use to this very day. His documentation includes Journals, ledgers, year and closing dates, trial balances, cost accounting, accounting ethics, Rule 72 (developed 100 years earlier than Napier and Briggs) and extensive work on the double entry book accounting system.

If you are an accountant working in today's modern world of ingenious inventions and technology. Just remember that the majority of the accounting principle you are using actually date back to the late medieval period and even much earlier.

Pacioli credits Benedetto Cotrugli with originating the double entry method which Costrugli described in a brief (but at the time unpublished) manuscript some 36 years earlier than Pacioli. History is blurred and some historians actually suggest that the double entry accounting system was in use for hundreds of years before this time in Italy. Pacioli, however, is largely acknowledged as producing the first detailed and published material on the subject.

Luca Pacioli had famously quoted that 'a person should not go to sleep at night until the debits equal the credits'.

Swapnali Vasant Chougule
XII HSVC

PAWS AND PASSION

Movies play a pivotal role in shaping our perspectives and emotions, offering a captivating escape from reality. They serve as a mirror, reflecting societal nuances and fostering empathy and understanding. Through the lens of diverse stories, movies provide a platform to explore different cultures, eras, and human experiences. They evoke a spectrum of emotions, from laughter to tears, connecting us to our own humanity. In essence, movies are a powerful medium that not only entertains but also enriches and broadens our outlook on life.

Personally, I've always been a huge movie buff. I have seen a variety of different genres of movies and television shows throughout the years. I recently watched "The Art of Racing in the Rain," one of my favorite films, again. It's among Simon Curtis's greatest films to date. This film explores a person's and a dog's lives from a variety of perspectives. This is a movie that every pet owner should have seen; if they haven't, I highly suggest it. This film is unique in that it is not told from a single person's perspective. Many films, such as Wall-E, Toy Story, Zootopia, and the recently released hit Netflix series "Lost in Space," include non-human protagonists. These types of films have several plots, but the main one centers on a single main character. In the case of this movie, it's a dog.

The film opens with our main character, Denny (Milo Ventimiglia), driving on a road, showcasing his driving skills and passion. He is a Formula One racer going through a lot of ups and downs in his life, so one of his friends suggests he adopt a dog. This leads to the introduction of our main protagonist, Enzo (voiced by Kevin Costner), who narrates the entire film. This was the first movie I had ever seen told from the perspective of a dog. From that moment on, Denny's life begins to turn around. He takes Enzo to his job and to racetracks worldwide. From an early age, Enzo picks up knowledge about racing and Formula One automobiles. He starts to comprehend every facet of the racing world. In a novel way, the relationship between Enzo and Denny is depicted. It's quite touching to see. Denny begins to make sense to Enzo in a way that no one else could. Enzo starts to watch each of his races and also prays for him

to get on top.

After that, when things start to look up in Denny's life, he meets Eve (Amanda Seyfried), the love of his life. After meeting at a coffee shop, they quickly exchange vows for eternity. Naturally, our Enzo was the one who carried the ring during their nuptials. They soon become parents to Zoe (Ryan Kiera Armstrong), a beautiful baby girl. In the space of a single glance, their family increases from two to four. Everything was going well until one day Enzo felt that something was not quite right with Eve. Due to his employment, Denny has to be gone these days. He was traveling to further his racing career. Danny's career required him to travel constantly, which caused Eve's parents, particularly her father, to become extremely angry. However, Enzo supported Eve and Zoe. While walking Enzo one lovely day, Eve stumbled and fell. Later on, she receives a brain cancer diagnosis. It was one of the film's more poignant scenes. Denny is impacted by that, as is little Zoe.

Following that tragic incident, Denny faced numerous legal challenges. His life began to fall apart; he was never allowed to see his daughter and had to fight for custody of her. His racing career also took a tumble. Despite everything, Enzo understood Denny better than anyone could, and he helped him in the best way possible. This part of the movie highlights and touches the viewers' hearts with the dog's loyalty. Ultimately, after much effort and struggle, Denny wins the case and is freed from all legal issues. No one was happier than Enzo to welcome Zoe back to their happy family. Unfortunately, though, this movie did not have the joyful conclusion that many movies have. After everything is recovered, Denny is informed by the veterinarian that Enzo only has a few days remaining. Prior to the film's most famous sequence and finale, Enzo tells the story of his life and the things his family meant to him. The most famous moment then occurs when Enzo and Denny ride an F1 vehicle on a real racetrack. Riding in the automobile with Denny was Enzo's happiest memory. After everything, he relaxes and feels like a Formula One driver.

Briefly put, it is a deeply emotional exploration of life's unpredictable journey, seen through the perceptive eyes of Enzo, a canine companion. Denny Swift's racing career serves as a metaphor for life's highs and lows, beautifully intertwined with his love story with Eve and the joys of parenthood. The film intimately delves into the resilience of the human spirit amidst heart-wrenching trials and legal battles, with Enzo's unwavering loyalty providing comfort. Enzo's philosophical reflections add depth, emphasizing the cyclical nature of life and the enduring impact of relationships. Beyond a dog-owner tale, it stands as a testament to the transformative power of love and the profound wisdom found in the unspoken bonds between humans and their beloved pets.

At the end of the day, why, Enzo, everyone must wonder? The F1 and automotive enthusiasts must have understood the reference by now. Enzo Ferrari, the individual, is the source of the name. one who established the renowned Ferrari company. Denny maintained the name Enzo since he was interested in cars and was given a racing seat with Ferrari. Enzo embodied Denny's loyalty as well as his enthusiasm and commitment to racing. Like the renowned Enzo Ferrari, he therefore led a life worthy of his name. Dogs might be just a small part of our lives, but to them, we are their whole life. So for pet owners or anyone else, this movie is just a blessing given to the world by Simon Curtis.

Indian Farmer

He sweats in field
he does not fret yield
he sows the seeds
to the soil he bows for everyones need.

He sweats in plain
waiting for rain
to grow the grain
hoping for better future again.

He listens comand of nature
and cares our future
ready to take world's care
does he get his fare.

I respect the farmer,
I salute Indian farmer.

Miss. Manali Suresh Hirave
XII HSCV

Soldier

I am a Soldier
my heart is in land
I work bit harder
to secure my motherland.

In the heart of war
I stand tall
with courage and honour
I give my all.

I am guardian of nation
brave and true
defending my nation
hoping for white and blue.

In my eyes and in my heart
the flame of duty burns bright
for the love of my motherland
I fear no plight.

Tanmay Pravin Irwadkar
XI Science

वारणानगर येथील यशवंतराव चव्हाण वारणा महाविद्यालयामध्ये हिंदी दिन उत्साहात संपन्न

वारणानगर येथील यशवंतराव चव्हाण वारणा महाविद्यालयामध्ये हिंदी दिन उत्साहात संपन्न. छात्रांनी हिंदी भाषेच्या महत्वाचेपणे आणि तिच्या साहित्याच्या वैभवाबद्दल जागरूकता निर्माण करून घेतली. या दिनाच्या निमित्ताने विद्यार्थ्यांनी हिंदी भाषेच्या माध्यमातून आपले ज्ञान आणि कौशल्ये दाखविली. या दिनाच्या निमित्ताने विद्यार्थ्यांनी हिंदी भाषेच्या माध्यमातून आपले ज्ञान आणि कौशल्ये दाखविली.

वारणानगर येथील यशवंतराव चव्हाण वारणा महाविद्यालयामध्ये हिंदी दिन उत्साहात संपन्न. छात्रांनी हिंदी भाषेच्या महत्वाचेपणे आणि तिच्या साहित्याच्या वैभवाबद्दल जागरूकता निर्माण करून घेतली. या दिनाच्या निमित्ताने विद्यार्थ्यांनी हिंदी भाषेच्या माध्यमातून आपले ज्ञान आणि कौशल्ये दाखविली. या दिनाच्या निमित्ताने विद्यार्थ्यांनी हिंदी भाषेच्या माध्यमातून आपले ज्ञान आणि कौशल्ये दाखविली.

वारणानगर येथील यशवंतराव चव्हाण वारणा महाविद्यालयामध्ये हिंदी दिन उत्साहात संपन्न. छात्रांनी हिंदी भाषेच्या महत्वाचेपणे आणि तिच्या साहित्याच्या वैभवाबद्दल जागरूकता निर्माण करून घेतली. या दिनाच्या निमित्ताने विद्यार्थ्यांनी हिंदी भाषेच्या माध्यमातून आपले ज्ञान आणि कौशल्ये दाखविली. या दिनाच्या निमित्ताने विद्यार्थ्यांनी हिंदी भाषेच्या माध्यमातून आपले ज्ञान आणि कौशल्ये दाखविली.

My Village

Nestled in valleys,
my village unfolds.
Houses so bright,
bathed in morning light.

Winding lanes with bustling square,
familiar faces and a welcoming stare
tinkling of temple's bell, chanting song,
traditions echo, where I belong.

Laughter of children, stories untold,
a tapestry woven, brave, kind and bold.
seasons may change, but the heart remains true
my village, a heaven I knew.

Oh, my village, in your embrace,
memories linger, time can't chase,
for in your square & winding lanes,
echoes of home forever reigns.

Miss. Samruddhi Sachin Karande
XII Arts

Majestic Maharashtra

In Maharashtra's land, where dreams take flight,
From towering Mumbai to villages bright.
With Western Ghats embracing its side,
and shores touched by the Arabian tide.

In Pune's bustling streets, history speaks,
of Maratha valour, mighty peaks.
In Nashik's vineyards, the nectar flows,
a symphony of flavours, nature bestows.

From Aurangabad's caves to Nagpur's orange hue,
every corner whispers tales anew.
In Kolhapur's soil, traditions thrive,
a dance of culture, keeps alive.

Mumbai, the heartbeat, city of dreams,
where ambition reigns, in endless streams.
With Bollywood's magic, lights that gleam,
a melting pot, where cultures teem.

In Maharashtra's heart, resilience found,
in every soul a rhythmic sound.
A land of contrasts, vibrant and bold,
in its embrace, stories untold.

Miss. Apurva Dilip Patil
XII HSVC

DEPARTMENT OF MARATHI

Courses Offered:

1. UG : B. A. - MARATHI
2. PG : M. A. - MARATHI

The Department of Marathi prepared the Academic Calendar for the year 2023-24 in a Departmental meeting. The programs were executed according to the schedule.

Teaching Staff :

Sr.No.	Name of Teacher	Edu. Qualification	Designation
1	Dr. S. S. Jadhav	M. A., M. Phil., SET, NET, Ph.D.	HoD & Asst. Professor
2	Dr. B. K. Wanole	M. A., B. Ed., SET, NET, Ph. D.	Assistant Professor

Student Centered Programs organized :

Sr. No.	Name of the Activity	Date	Beneficiaries	Coordinator
1.	Parents Meet	07/08/2023	10	Dr. S. S. Jadhav Dr. B. K. Wanole
2.	Alumni Students Meet	12/08/2023	25	Dr. S. S. Jadhav Dr. B. K. Wanole
3.	Vidnyan Pradarshan	32/08/2023	57	Dr. S. S. Jadhav
4.	Visit to Science Park	23/08/2023	49	Dr. S. S. Jadhav
5.	Krusha Pradarshan, Warananagar	12-12-2023	25	Dr. S. S. Jadhav Dr. B. K. Wanole
6.	Lekhika Apalya Bhetila-Vimaltai Mali	12-12-2023	65	Dr. S. S. Jadhav Dr. B. K. Wanole
7.	Kesevshut Jayanti	07/11/2023	18	Dr. S. S. Jadhav
8.	Shabd Kodi Competition	22/02/2024	14	Dr. S. S. Jadhav
9.	Essay Writing Competition	22/02/2024	23	Dr. S. S. Jadhav
10.	Poem Reading Competition	23/02/2024	27	Dr. S. S. Jadhav
11.	Marathi Bhasha Gourav Din Google Form Quiz	27/02/2024	145	Dr. S. S. Jadhav
12.	Book review Competition	26/02/2024	12	Dr. B. K. Wanole

Study Tours :

Sr.No.	Class	Date & Place Visited	Faculty Involved
1.	B.A.- Part II & III Year Students	Date-21-01-2024 Warananagar --Shivaji University, Kolhapur -- Marathi Department, --Khandekar Bhavan-	Dr. S. S. Jadhav Dr. B. K. Wanole

		--Kolhapur Akashwani -- Shahu Palace- Rankala Lake & Shahu Museum	
--	--	---	--

For each activity, Students of the B.A.-III (Marathi) and the staff members of the department worked as a member of the organizing committee.

Internal Evaluation: Evaluation of student was done by question-answers, and by arranging Tests, Seminars, Home assignments, Group Discussion, and review of the chapters.

Sr. No.	Class	Methods of evaluation	No. of activities
1	B.A.-I	1. Home Assignments 2. Unit Tests	88+62 = 150 4
2	B.A.-II	1. Unit Test 2. Home Assignments	5 32
3	B.A.-III	1. Unit Test 2. Seminars 3. Project	4 15 25
4	M.A.-I	1. Home Assignments 2. Research Paper	36 09
5	M.A.-II	Book review	04

Contribution to University Examination:

Sr. No.	Name of teacher	Duties completed	Remark
1	Dr. S. S. Jadhav	Paper Setter of B. A. I & II	Work is done
		Evaluator and Moderator of B. A. I, II & III and M.A. Part I & II	
		Internal Sr. Supervisor	
		External Sr. Supervisor	
		Judge of Aavishkar Research Competition (Satara District) Organized by Shivaji University, Kolhapur	
2	Dr. B. K. Wanole	Assessment of B. A. I, II & III	Work is done
		Sr. Supervisor (SRPD)	
		Assessment, of B. A. III (Marathi) & B. A. III (SDC Paper)	
		Assessment of B. A. I, II & III Sr. Supervisor (SRPD)	

Extension activities:

S.N.	Title of theActivity	Date and Place	Outcomes	Beneficiaries
1	Blood Donation Camp	04/10/2023 Vaibhavlaxmi Blood Centre, Rajaram Road, Kolhapur	The blood donation that you have done is a form of great social work, it will definitely help to save many lives	It will help benefit the patients
2	Gandhi Vichar Sanskar Exam	17-10-2023 Y. C. Warana Mahavidyalya, Warananagar	1. Students realized the importance of Mahatma Gandhi's Work. 2. It helped inculcating Gandhi's thoughts.	70

As Resource Person :

Sr.No.	Name of teacher	Title of the Event	Date and place	Contribution
1	Dr. S. S. Jadhav	Avishakar Research Competition (Satara District)	11/12/2023 Yashwantrao Chavan College of Science, Karad	Referee
2		Maharashtra Folklore – ICSSR-National Conference	Dr. Babasaheb Ambedkar Mahavidyalya, Peth Vadgaon Tal Hatkangle Dist. Kolhapur.	Chair Person
3		Guest Lecture	19/01/2024 Tatyasaheb Kore Polytechnic College, Warananagar.	Resource Person
4		Elocution Competition	19/01/2024- National Voters Day, Y.C.Warana Mah. Warananagar.	Judge
5		N.S.S. Special Camp, Mohre	17/02/2024 Mouje Mohre, Tal. Panhala. Dist. Kolhapur	Resource Person
6		Guest Speaker	16/02/2024 Tatyasaheb Kore College Of Pharmacy, Warananagar. N.S.S. Special Camp, Kekhale, Tal. Panhala, Dist. Kolhapur	Resource Person
7		Guest Lecture	23/02/2024 A. V. M. International School, Talsande. Tal.- Hatkanangle, Dist. Kolhapur	Resource Person

2	Dr. B. K Wanole	State Level Elocution Competition	Dr. Babasaheb Ambedkar Mahavidyalya, Peth Vadgaon Tal Hatkangle Dist. Kolhapur Date : 12-08-2023	Competition Examiner
		Hindi Writing Skill Competition	Hindi Department, Y. C. Warana Mahavidyalya, Warananagar. Date:14-09-2023	Competition Examiner
		Essay writing Competition	Department of History, Yashwantrao Chavan Warana Mahavidyalaya, Warananagar on Date 19/01/2024	Competition Examiner

Contribution to Development of Institution and University:

Sr.No.	Name of teacher	Designation	Contribution/ Outcome
1	Dr. S. S. Jadhav	HoD & Assistant Professor	BoS Member of Shivaji University, Kolhapur, Syllabus Prepared for B. A. Part- I & II and M. A. Part I & II DPR Committee Member, Shree Warana Vibhag Shikshan Mandal, Warananagar. Coordinator- NAAC Criterion V,

Organization of Conferences / Seminars /Symposium /Workshops /Webinar/ Quiz:

Title of the event	Date	Resource persons	Organizing secretary/ coordinator	Beneficiaries
मराठी भाषा गौरव दिन (२७ फेब्रुवारी)	7-02-2024	----	Dr. S. S. Jadhav	270
केंद्र व राज्य शासनाच्या लोककल्याणकारी योजना	27-06-2023	-----	Dr.B. K. Wanole	200

Participation in Conferences / Seminars /Symposium /Workshops /Webinar/Quiz:

Sr. No.	Name of the Teacher	International Level	National Level	State/ Regional Level	Total
1	Dr. S. S. Jadhav	01(27/07/2023)	03	05	08
2	Dr.B. K. Wanole	—	01	05	06
	Grand Total	01	04	10	15

Paper Presented in Conference / Seminars / Webinars:

Name of teacher	Name of the Conference and Date	Organized by	Title of the paper
डॉ. सर्जेराव सदाशिव जाधव	केशवसुत जयंती ०७/११/२०२३	आकाशवाणी रत्नागिरी	युगप्रवर्तक कवी केशवसुत
	मराठी वाङ्मय इतिहासाचे पुनर्लेखन ३, ४ फेब्रुवारी २०२४	क्रांतीअग्रणी डॉ.जी.डी.बापू लाड महाविद्यालय, कुंडल	मराठी नभोनाट्याचा इतिहास
	शंभर वर्षातील मराठी भाषा व साहित्यातील स्थित्यंतरे दि. १६/०३/२०२४	जयसिंगपूर कॉलेज, जयसिंगपूर	मराठी नाटकातील स्थित्यंतरे
डॉ. भीमराव खंडू वानोळे	मराठी वाङ्मय इतिहासाचे पुनर्लेखन ३, ४ फेब्रुवारी २०२४	डॉ. जी. डी. बापू लाड महाविद्यालय, कुंडल जि. सांगली	आदिवासींच्या कथा-कादंबरीचे स्वरूप व वाटचाल

Publications: Research Papers/ Books / Chapter/ Editorial editions:

Name of teacher	Date	Title of paper/ chapter	Title of Journal/ publisher	ISBN/ ISSN
डॉ. सर्जेराव सदाशिव जाधव	दि.०७/१०/२०२३	युगप्रवर्तक कवी केशवसुत	आकाशवाणी रत्नागिरी	All Maharashtra Broadcast
	दि. ३, ४ फेब्रु. २०२४	मराठी नभोनाट्याचा इतिहास	मराठी वाङ्मय इतिहासाचे पुनर्लेखन	ISSN-2319-6025
	दि.१६/०३ / २०२४	मराठी नाटकातील स्थित्यंतरे	जयसिंगपूर कॉलेज, जयसिंगपूर	It will be e-published in upcoming month.
	दि. ३, ४ फेब्रु. २०२४	आदिवासींच्या कथा-कादंबरीचे स्वरूप व वाटचाल	मराठी वाङ्मय इतिहासाचे पुनर्लेखन	ISSN-2319-6025
डॉ.भीमराव खंडू वानोळे	२०२४	आदिवासींच्या मौखिक परंपरा व महत्व	International Resaerch Journal of Management Sociology & Humanity	ISSN-2227-9809
	March 2024	नातेसंबाधाचा वेध घेणारी कादंबरी : आसक्ती	दिनेश काळे यांचे कथात्मक साहित्य	

Research Activities:

1. Research Projects: (ongoing/ completed)

Title of project	Funded by	Total Outlay	Duration	Ongoing/ completed
Dr. B. K. Wanole	ICSSR New Delhi	152000/-	One year	Ongoing

2. Research guidance:

Name of guide	Name of student	For M.Phil. /Ph.D.	University	Ongoing
Dr. S. S.Jadhav	Rupali Sattappa Patil	Ph.D.	Shivaji University Kolhapur	Ongoing

3. Avishkar:

Name of guide	Name of student	Title of research problem	Participation at	Remark (Award/ participation)
Dr. S. S. Jadhav	1. Santoshi Patale 2. Sandhya Khade	मराठी साहित्यातील प्रतिमांचे शास्त्रीय संशोधन	Y. C. Warana Mahavidyalya, Warananagar	Participation
Dr. B. K. Wanole	1. Sanika Powar 2. Priyanka Farne	पदवी स्तरावरील विद्यार्थ्यांचे भ्रमणध्वनीमधील मराठी भाषेच्या उपयोजनाची सध्यास्थिती	Y. C. Warana Mahavidyalya, Warananagar	3rd Prize

E-content developed and shared by Faculties:

Class	Type of E-content	Developed by	Remark
B.A.Part-I	PDF Notes & Question Bank	Dr. Sarjerao S. Jadhav	
B.A.Part-II	PDF Notes & Question Bank		
B.A.Part-III	PDF Notes & Question Bank		
M. A. Part- I	PDF Notes		
M. A. Part- I	PDF Notes		
B.A.Part-I	PDF Notes & Question Bank		
B.A.Part-II	PDF Notes & Question Bank	Dr. B.K. Wanole	
B.A.Part-III	PDF Notes		
M. A. Part- I	PDF Notes		
M. A. Part- I	PDF Notes		

Achievements of student: Aavishkar Research Competition

1. Sanika Dinkar Powar -} 3rd Prize

2. Priyanka Farne -}

Dr. S. S. Jadhav

Head,

Department of Marathi

Date: 09/04/2024

DEPARTMENT OF HINDI

Courses Offered :

1. UG: B.A. - HINDI Special

2. Skill Oriented Course - कौशल विकास उपक्रम अंतर्गत 10 दिवसीय प्रमाणपत्र प्रशिक्षण कार्यक्रम 01 जनवरी से 11 जनवरी, 2024 तक।
विषय:- "हिंदी व्याकरण।"

3. Value Added Course -मूल्यवर्धित शिक्षा विकास उपक्रम अंतर्गत 11-दिवसीय प्रमाणपत्र प्रशिक्षण कार्यक्रम 01 फरवरी से 13 फरवरी, 2024 तक। विषय:- "भारतीय महापुरु: वैचारिक तथा ऐतिहासिक विरासत।"

The Department of **Hindi** prepared the Academic Calendar for the year 2023-24 in a Departmental meeting. The programs were executed according to the schedule.

Teaching Staff:

Sr. No.	Name of Teacher	Edu. Qualification	Designation
1.	Prof. (Dr.) Prakash Shankarrao Chikurdekar.	M.A., B.Ed., M. Phil., Ph.D.	Professor & HOD Hindi, BOS Member-Vivkand College, Kolhapur (Autonomous), Research Guide in Hindi.
2.	Shri. Mohan Baburao Sangar	M.A., B.Ed., NET- JRF.	CHB Prof. in Hindi

Student Centered Programs organized:

(Commemorative days celebrated seminar, conference, workshop, guest lecture, field visits, survey, hands on training etc.

Sr. No.	Name of the Activity	Date	Beneficiaries	Coordinator
1.	Celebration of Premchand Jayanti.	31 July, 2023	90	HOD & Department of Hindi
2.	Hindi Day: Best Hand writing	14 Sept, 2023	60	HOD & Department of Hindi competition.
3.	Vishva Hindi Divas: Online International Quiz.	12 Jan. 2024	51	HOD & Department of Hindi
4.	Shivaji University Lead College Workshop Sub.-: "1)"Hindi bhasha Kaushal aur rojgar" chief guest Dr. Ramesh Khabale malkapur District- Kolhapur. 2)" Hindi gazal shero shayari aur electronic media", 2) Dr. Arif Mahat,HOD Hindi Vivekanand autonomous college, Kolhapur.	29 Feb.2024	90	Guest Lecture

Study Tours

Sr. No.	Class	Date & Place Visited	Faculty Involved
1.	B.A. I & II	Warana Agricultural Exhibition. 12 Dec. 2023.	Shri. Mohan Baburao Sangar
2.	B.A.-II	Sri Kshetra Jotiba And Ghirolli Ghat. Date- 02 Feb.2024	Prof. (Dr.) Prakash Shankarrao Chikurdekar.

For each activity, Students of the B. A.-III (Hindi) and the staff members of the department worked as a member of the organizing committee.

Internal Evaluation: Evaluation of student was done by question-answers, and by arranging Tests, Seminars, Home assignments, Group Discussion, and review of the chapters.

Sr. No.	Class	Methods of evaluation	No. of activities
1.	B.A.-I	Unit tests	02
2.	B.A.-II	Home assignments	02
3.	B.A.-III	Seminars/Project	02

Contribution to University Examination: (Paper setter, Assessment, Moderator, Flying squad, Sr. Supervisor, Practical examiner etc.)

Sr. No.	Name of teacher	Duties completed	Remark
1.	Prof. (Dr.) Prakash Shankarrao Chikurdekar.	Paper setter, Assessment Class- B.A. I & II CBCS & NEP-2020 Pattern, Flying squad- Oct. -Nov.2023	As per Shivaji University Rule Successfully Completed.
2.	Shri. Mohan Baburao Sangar.	Paper setter, Assessment.	As per Shivaji University Rule Successfully Completed.

Add on Certificate Course designed by department:

1. Title of the course: Skill Oriented Certificate Course on - कौशल विकास उपक्रम अंतर्गत 10 दिवसीय प्रमाणपत्र प्रशिक्षण कार्यक्रम 01 जनवरी से 11 जनवरी, 2024 तक। विषय:- "हिंदी व्याकरण।"

Name of Coordinator & resource persons: Prof. (Dr.) Prakash Shankarrao Chikurdekar.

Name of resource persons (if any):- Shri. Mohan Baburao Sangar .

Dates (From – To)	Total Contact Hours	Skills provided	No. of beneficiaries
01 Jan.,2024 to 11 Jan.,2024.	30	Hindi Language skills and Grammar.	28

2. Value Added Course -मूल्यवर्धित शिक्षा विकास उपक्रम अंतर्गत 11 दिवसीय प्रमाणपत्र प्रशिक्षण कार्यक्रम 01 फरवरी से 13 फरवरी, 2024 तक। विषय:- “भारतीय महापुरुष: वैचारिक तथा ऐतिहासिक विरासत।”

Name of Coordinator & resource persons: Prof. (Dr.) Prakash Shankarrao Chikurdekar.

Name of resource persons (if any):- Shri. Mohan Baburao Sangar .

Dates (From – To)	Total Contact Hours	Value provided	No. of beneficiaries
01 Feb,2024 to 11 Feb. 2024.	30	Indian Cultural And Life Values.	28

Extension activities: (Consultancy, social service, Activities off campus)

S.N.	Title of the activity	Date and place	Outcomes	Beneficiaries
01.	Har Ghar Tiranga	15 Aug. 2023	Azadi Ka Amrit Mahotsav	05
02	A Swachh Bharat Mission Initiative.	01 Oct. 2023	Shramdaan For Swachh Bharat	Warananagar-campus.

As Resource Person

(Invited resource person, keynote address, session chairmen, Subject expert (referee, judge), etc.)

Sr. No.	Name of teacher	Title of the Event	Date and place	Contribution
1	Prof. (Dr.) Prakash Shankarrao Chikurdekar.	RAC Ph.D. Hindi	Date:-25 July, 2023, At. Shivaji University, Kolhapur.	RAC committee Member
2		“Hindi Day”,	Date:-14 Sept. 2023 ABP Education Group Pargaon, Dist. Kolhapur.	Invited resource person & keynote address
3		Ph.D. Dissertation Evaluation. Title- "Suryabala Ki Kahaniyon Mein Chitar Sensada", Inventor-S. Francis Shaila, Research Director- Dr. B. Santoshi Kumari, Institute of Higher Education South India Hindi Prachar Sabha, Madras-Chennai.	Date:-29 Sept., 2023, Institute of Higher Education and Research South India Hindi Prachar Sabha, Madras.	Subject expert Referee, Judge-
		Shivaji University, Kolhapur Ph.D. Dissertation evaluation. Topic :-Exercise of Prem Bhavna ka depicted in literature by Mohan Rakesh", Research student- Uttam Omkar Yewle Pravaranagar, District Ahmednagar, Research Director- Professor Prakash Shankarrao Chikurdekar.	Date:-07 Oct. 2023, Shivaji University, Kolhapur	Research Guide, Subject expert Referee, Judge-

4		Savitribai Phule Pune University Pune Ph.D. Dissertation Evaluation Title - "Pankaj Subir Ke Katha Sahitya Me Real Bodh" Researcher - Savita Eknath Munde, Research Director - Prof. Dr. Shashi-Shinde Salunkhe, S. M. B. S. Thorat College, Sangamner, District-Ahmednagar.	Date:-27 Dec. 2023 Savitribai Phule Pune University Pune.	Subject expert Referee, Judge-
5		"Life philosophy of Mahamana Madan Mohan Malaviya and Indian society"	Date:- 24 December, 2023 One day Online National Intellectual symposium on the topic "Life philosophy of Mahamana Madan Mohan Malaviya and Indian society" organized by Srijanpeeth, Prayagraj-Uttar Pradesh. Chairing the symposium.	Chairmen
6		Session Chairman of the one-day national convention on "'21 veen Saadeen Ke Hindi Saahity Mein chitrit Haashie ka Samaaj".	Date:-30 Dec., 2023 Organized by Shivaji University, Kolhapur, Hindi Professors' Council and Yashwantrao Chavan Mahavidyalaya, Urun Islampur, Dist. -Sangli.,	Session Chairmen
7		Member of the Coordination Committee of the One Day National Seminar "Various Discourses of the 21st Century",	Date:-06 Jan.2024, organized by the Hindi Department of Shivaji University, Kolhapur and Professor Dr. Arjun Chauhan Abhinandan Granth Launch and Reception Committee.	Subject expert
8		Subject:- "Vishva ki Bhasha Hindi."	Date:-09 Jan. 2024 Saraswati Sadan prayagraj Uttar Pradesh Dwara Srijan Peeth ki or se Vishva Hindi Divas ki Purv Sandhya mein aayojit online Antarrashtriy Baudhik parisamvad.	Subject expert

9		Subject:- "Ram Rajya Ki Prasangikta", Vartman Sandrbh Mein."	Date:-21 Jan., 2024, Sarsvat Sadan, Prayagraj-Uttar Pradesh, SarjanPeet ki or se Aayojit rashtriy baudhik Parisamvad. Adhyakshata.	Chairmen
10		Organized by Sant Ravidas Savior Foundation, Warnanagar, delivered a Lecture as Chief Guest, Speaker and Guide on the occasion of Mahana Sant Ravidas Jayanti. Subject:- "Sant Ravidas A Revolutionary Saint."	Date: - 24 Feb. 2024. Sant Ravidas Saviour Foundation Warna Nagar.	Chief Guest, Keynote Speaker and Mentor.

Contribution to Development of Institution and University:

(Details of additional duties performed as a coordinator under development schemes, / proposals, Contribution as BOS committees/ subcommittees etc.)

Sr. No.	Name of teacher	Designation	Contribution/ Outcome
01	Prof. (Dr.) Prakash Shankarrao Chikurdekar.	BOS Member- Vivkand College, Kolhapur (Autonomous),	B.A. - I (NEP -2020) Syllabus Developed.

Organization of Conferences / Seminars /Symposium /Workshops /Webinar/ Quiz:

Title of the event	Date	Resource persons	Organizing secretary/ coordinator	Beneficiaries
1. Best hand Writing Competition	14 Sept. 2023	Department Of Hindi	Organizing secretary	85

Participation in Conferences / Seminars /Symposium /Workshops /Webinar/Quiz:

Sr. No.	Name of the Teacher	International level	National	State/	Total Regional level
1	Prof. (Dr.) Prakash Shankarrao Chikurdekar	03	05	03	11
2	Shri. Mohan Baburao Sangar	—	—	02	02
	Grand Total	03	05	05	13

Paper Presented in Conference / Seminars / Webinars:

Name of teacher	Name of the Conference and Date	Organized by	Title of the Paper
Prof. (Dr.) Prakash Shankarrao Chikurdekar.	National Conference - "21Vee Saadeen Ke Hindi Saahity Mein Chitrit Haashie Ka Samaaj".	30 Dec. 2023 Organized by Shivaji University, Kolhapur, Hindi Professors' Council and Yashwantrao Chavan Mahavidyalaya, Urun Islampur, Dist. -Sangli., 30 Dec. 2023"	21Vee Saadeen Ke Hindi Saahity Mein Chitrit Haashie Ka Samaaj".
	National Conference - "21 vee Saadeen ke Vividh Vimarsh."	06 Jan. 2024 organized by the Hindi Department of Shivaji University, Kolhapur and Professor Dr. Arjun Chauhan Abhinandan Granth Launch and Reception Committee.	"21 vee Saadeen ke Vividh Vimarsh."

Publications: Research Papers/ Books / Chapter/ Editorial editions:

Name of teacher	Date	Title of paper/ chapter	Title of Journal/ publisher	ISBN/ ISSN
Prof. (Dr.) Prakash Shankarrao Chikurdekar.	16 June, 2023	Subject: - "...Hindi Filmon ke Urdu Geetkar." Page No.- 10-16,	Vivaran Patrika", Hyderabad,	ISSN: 2249-8435
	01 March, 2024"	21 veen saadeen ke Hindi saahity mein chitrit haashie ka samaaj".Pg. No. 26 to 34."	IJHSSBMC", Mumbai, An International Peer Reviewed and Referred Scholarly Open Access Journal.	ISSN: 2583-181X SRJIF Impact Factor 2023- 8.1
	06 Jan. 2024	"21 veen Saadeen ke Vividh Vimarsh.", Pg. No. 666 to 670.	Vani Prakashan New Delhi.	ISBN:978-93-5518-852-6
	16 Feb.- March, 2024	"21 veen Saadeen ke Vividh Vimarsh :Prof. dr. Arjun chavan Abhinandan Granth. (Critism)",	Vivaran Patrika, Hyderabad.	ISSN: 2249-8435

Research Activities:

1. Research guidance:

Name of guide	Name of student	For Ph.D.	University	Ongoing/ declared
Prof. (Dr.) Prakash Shankarrao Chikurdekar.	1.Shri Uttam Onkar Yewale	Ph.D. Subject: "Mohan Rakesh ke Sahitya Mein Chitrit Prem Bhavna ka Anushilan."	Shivaj University Kolhapur.	Declared: 07 Oct. 2023.
	2.Miss. Varsha Limbraj Kamble , Latur.	Ph. D. Subject: "Adhunatan Upnyason ki Nayikaon ka Anushilan."	Shivaj University Kolhapur.	Thesis Submitted 07 Dec. 2023.
	3.Miss. Madhavi Baswani Pituk.	Ph. D. Subject:- " Jyoti Jain Ke Samagr Saahity Ka Anusheelan", From-28 Sept, 2020	Shivaj University Kolhapur.	Ongoing
	4. Mr. Ajit Vishnu Kamble sadoli- Khalsa	Ph. D. Subject:- "Alka Pramod ki Kahaniyon Mein Samajik Yatharth." From- 01 Jan. 2022	Shivaj University Kolhapur.	Ongoing
	5. Mr. Mohan Baburao Sangar.	Ph. D. Subject:- "Ikkeesaveen Sadie Ke Pratinidhi Hindi Upnyaason Ke Naayakon Ka Jeevan Sangharsh." From-01 Jan., 2022	Shivaj University Kolhapur.	Ongoing

4. Patents filed/ awarded- "THE Let. Mrs. Kanchan Patil (Mai) Samman", From-ABP Shikshan Samuh, New Pargaon, Dist. - Kolhapur. Date -14 Sept. 2023.

E-content developed and shared by Faculties:

Class	Type of E-content	Developed by	Remark
B.A. III	Instagram –PPT	Prof. (Dr.) Prakash Chikurdekar.	Developed and shared

Achievements of student:-

Achievements of faculty: - Professor (Dr.) Prakash Shankarrao Chikurdekar Successfully completed the 07-day FDP with hands-on participation. National Level Seven Day Upskilling Online Professional Development Program (FDP) Organized by Ayya Nandar Janaki Ammal College, Sivakashi with

financial support from University Grants Commission, Subject: - "Dialogue with Society through Literature", Date - 04 to 11 October 2023.

Any other Information: -

- 1) Internal Evaluation:- According to the Shivaji University pattern in the academic year B.A. Tests, oral examinations, home assignments, Internal Evaluation process, group discussions etc. were organized periodically for the students of Part-I, II, III Hindi.
- 2) Senior Supervisor: - Shivaji University, October 2023 Semester Examination. 14 to 21 December, 2023.
- 3) Chief Organizer:- Pandit Deendayal Upadhyay Departmental Employment Fair on 25th January, 2024.
Number of Beneficiaries -1200.
Date: - 30/03/2024
- 4) Organizer Member and Participation: PM Usha Initiative, Two Day's National level Workshop on, "Capacity Building of HEIs Through research Initiatives -Series- I" In Association with IQAC of YCWM, TKIET & TKCP On 13 and 14 April, 2024.
- 5) Radhanagari College, Radhanagari Department of Hindi and Yashwantrao Chavan Warana Mahavidyalaya, Warananagar, Department of Hindi in association with B.A. Part- 02 Hindi Textbook Writing Reference Linkage. Date 10 July 2023.
- 6) Election Commission of India Lok Sabha Elections: 2024 various training and successful work as Presiding Officer No.27702113, Date: - 06 & 07May, 2024.
- 7) Appointed as member of Local enquiry committee : Shivaji University Affiliated College. Location : N.D. Patil College, Malkapur Dated : 13th May, 2024
- 8) Co-ordinator : Academic Anemities, Section - Warana State University.
- 9) In-charge Principal & Chairman Shivaji University Local enquiry Committee for Yashwantrao Chavan Warana Mahavidyalaya.

Dated : 14/5/2024

Dr. Prakash Shankarrao Chikurdekar
Professor & Head, Department of Hindi.

DEPARTMENT OF ENGLISH

Courses Offered:

1. UG: B.A. – ENGLISH
2. CoC- Art of Translation (Coordinator: Dr. P. S. Ahuja)

The Department of English prepared the Academic Calendar for the year 2023-24 in a Departmental meeting. The programs were executed according to the schedule.

Teaching Staff:

S. No.	Name of Teacher	Edu. Qualification	Designation
1	Dr.P.S.Ahuja	M.A.,Ph.D.	HOD &Assistant Professor
2	Dr. D. D. Satpute	M.A., M.Ed ,Ph.D.	Associate Professor
3	Mrs.M.M.Khujat	M.A.,B.Ed, SET	Assistant Professor

Student Centered Programs organized:

(Commemorative days celebrated, seminar, conference, workshop, guest lecture, field visits, survey, hands on training etc.

Sr.	No.Name of the Activity	Date	Beneficiaries	Coordinator
1.	Guest lecture on Basic English Grammar	18/08/2023	25	Dr.P.S.Ahuja
2.	Guest lecture on Personality Development	25/09/2023	50	Mrs. M.M.Khujat
3.	Essay writing Competition	14/01/2024	20	Dr.D.D.Satpute

Study Tours

S. N.	Class	Date & Place Visited	Faculty Involved
1	B.A.-I& II	6/01/2024 Shivaji University Library, Kolhapur	Dr.P.S.Ahuja Mrs. M.M.Khujat Dr.D.D.Satpute

Internal Evaluation: Evaluation of student was done by question-answers, and by arranging Tests, Seminars, Home assignments, Group Discussion, and review of the chapters.

Sr. No.	Class	Methods of evaluation	No. of activities
1.	B.A.-I	Unit tests	4
2.	B.A.-II	Unit tests	4
3.	B.A.-III	Seminars/Project	2
4.	B.Sc.-I	Unit tests	2
5.	B.Sc.-III	Seminars/Project	2
6.	B.Com I	Home Assignment	2
7.	B.Com II	Home Assignment	1

Contribution to University Examination: (Paper setter, Assessment, Moderator, Flying squad, Sr. Supervisor, Practical examiner etc.)

Sr. No.	Name of teacher	Duties completed	Remark
1.	Dr.P.S.Ahuja	Paper setter	
		Assessment	
		Moderator	
2.	Dr.D.D.Satpute	Paper setter	
		Assessment	
		Moderator	
		Sr. Supervisor	
3.	Mrs. M.M.Khujat	Paper setter	
		Assessment	
		Moderator	

Extension activities: (Consultancy, social service, Activities off campus)

S.N.	Title of the activity	Date and place	Outcomes	Beneficiaries
1.	Tree Plantation	10/10/2023	Environment Conservation	30
2.	Donation to Chaitanya Matimand School	22/11/2023		All Students of the School

As Resource Person

(Invited resource person, keynote address, session chairmen, Subject expert (referee, judge), etc.)

Sr. No.	Name of teacher	Title of the Event	Date and place	Contribution

Participation in Conferences / Seminars /Symposium /Workshops /Webinar/Quiz:

Sr. No.	Name of the Teacher	International level	National	State/ Regional level	Total
1.	Dr.P.S.Ahuja		1	1	2
2.	Dr.D.D.Satpute		1	1	2
3.	Mrs.M.M.Khujat		1	1	2
	Grand Total				6

1. Research guidance:

Name of guide	Name of student	For M.Phil. / Ph.D.	University	Ongoing/ declared
Dr.D.D.Satpute	2	Ph.D	Shivaji University Kolhapur	On going

2. Avishkar:

Name of guide	Name of student	Title of research problem	Participation at	Remark (Award/ participation)
Dr. P.S.Ahuja	Manswee Mahadev Varape	"Human Rights in Silence! The Court is in Session" .	Yashwantrao Chavan Warana Mahavidyalaya, Warananagar	

DEPARTMENT OF HISTORY

Courses Offered:

1. UG: B.A. - HISTORY
2. PG: M.A. - HISTORY
3. CoC- Certificate in Tourism (Collaboration with Department of Geography)

The Department of History prepared the Academic Calendar for the year 2023-24 in a Departmental meeting. The programs were executed according to the schedule.

Teaching Staff:

S. No.	Name of Teacher	Edu. Qualification	Designation
1	Mr. Umesh G. Jambhore	M. A., M. Phil., NET, SET.	HOD & Assistant Professor
2	Mr. Kailas J. Madane	M. A., B.Ed., SET.	Assistant Professor (CHB)
3	Mr. Ramesh S. Patil	M. A., B.Ed., SET.	Assistant Professor (CHB)

Student Centered Programs organized:

Sr. No.	Name of the Activity	Date	Beneficiaries	Coordinator
1.	New Voter Registration Campaign	07/11/2023	18	Mr. U.G. Jambhore
2.	Minority Day Celebration : Wallpaper Publication	18/12/2023	28	Mr. U.G. Jambhore
3.	Elocution Competition	19/01/2024	16	Mr. U.G. Jambhore
4.	Essay Competition	19/01/2024	20	Mr. U.G. Jambhore
5.	National Voter Day Pledge	25/01/2024	52	Mr. U.G. Jambhore
6.	Celebrated Birth Anniversary of Chhatrapati Shivaji Maharaj	19/02/2024	25	Mr. U.G. Jambhore
7.	Voter Pledge Campaign	22/03/2024	66	Mr. U.G. Jambhore
8.	Voter Signature Campaign	23/03/2024	58	Mr. U.G. Jambhore
9.	Birth Anniversary of Dr. Babasheb Ambedkar : Books Exhibition	14/04/2024	35	Mr. U.G. Jambhore

For each activity, Students of the B.A.-III & M.A. I, II (History) and the staff members of the department worked as a member of the organizing committee.

Internal Evaluation: Evaluation of student was done by question-answers, and by arranging Tests, Seminars, Home assignments, Group Discussion, and review of the chapters.

Sr. No.	Class	Methods of evaluation	No. of activities
1.	B.A.-I	Unit tests	02
2.	B.A.-II	Unit tests	02
3.	B.A.-III	Unit tests	02
4.	B.A.-III	Seminars/Project	02
5.	M.A.-I	Home assignments	02
6.	M.A.-II	Home assignments	02

Contribution to University Examination: (Paper setter, Assessment, Moderator, Flying squad, Sr. Supervisor, Practical examiner etc.)

Sr. No.	Name of teacher	Duties completed	Remark
1.	Mr. U. G. Jambhore	Examiner	B.A. I, II, III & M.A. II History, Examination
		CAP Director / Coordinator	B.A., B.Com. B.Sc. I Examination
		Paper setter	B.A. I, II History B.A. II (SEC Course) B.A., B.Com. B.Sc. III (SSC -Constitution of India)
2.	Mr. K. J. Madane	Paper setter	B.A. II History
		Examiner	B.A. II History, Examination

Participation in Conferences / Seminars /Symposium /Workshops /Webinar/Quiz:

Sr. No.	Name of the Teacher	International level	National	State/ Regional level	Total
1	Mr. U.G. Jambhore	—	01	01	02
2	Mr. K. J. Madane	—	—	01	01
	Grand Total	—	01	02	03

Paper Presented in Conference / Seminars / Webinars:

Name of teacher	Name of the Conference and Date	Organized by	Title of the paper
Mr. U.G. Jambhore	On Day Nation Seminar on 'Existing Inheritance of Folk Culture and Oral Tradition in India.' Dated 29/04/2023	Dr. Babasaheb Ambedkar Mahavidyalaya, Peth Vadgaon	Mhani va Vakpracharatun Pratibimbit Sankrutik Varasa
Mr. K. J. Madane	On Day Nation Seminar on 'Existing Inheritance of Folk Culture and Oral Tradition in India.' Dated 29/04/2023	Dr. Babasaheb Ambedkar Mahavidyalaya, Peth Vadgaon	Povadyatun Pratibimbit Hoanra Moukhik Parnparecha Varasa

Research Activities:

1. Avishkar:

Name of guide	Name of student	Title of research problem	Participation at	Remark (Award/ participation)
Mr. U. G. Jambhore	Pratibha Shivaji Patil	Dag Mala:Bhumigat Chalvalitil Krantikarkanche ashraysthan	Y. C. Warana Mahavidyalaya, Warananagar	Participation

Achievements of student:

Mr. Vivek Dattatray Karande Qualified Mantralay Cleark Examination 2023 and Join as Clark in Government of Maharashtra.

Date:

Head
Department of History

DEPARTMENT OF GEOGRAPHY

Courses Offered:

1. UG: B. A. – GEOGRAPHY
2. CoC- Certificate Course in Tourism (Coordinator: Dr. P. S. Raut)

The Department of Geography Prepared the Academic Calendar for the year 2023-2024 in a Departmental Meeting. The Programs Were Executed According to the Schedule.

Teaching Staff:

Sr. No.	Name of Faculty	Education Qualification	Designation
1	Dr. P. S. Raut	M. A., B. Ed., Ph.D.	Head and Associate Professor
2	Dr. R. B. Patil	M.A., B. Ed., Ph.D., SET.	Associate Professor
3	Mr. A. N. Yadav	M.A., SET	CHB - Contributory
4	Dr. T. T. Waghmare	M.A., Ph. D., SET., NET.	CHB - Contributory

Student Centered Programs organized:

(Commemorative days celebrated, seminar, conference, workshop, guest lecture, field visits, survey, hands on training etc.

Sr. No.	Name of the Activity	Date	Beneficiaries	Coordinator
1	Population Survey A/P Badewadi Tal. Panhala Dist. Kolhapur	05/01/2024 to 06/01/2024	18	Dr. P. S. Raut
2	Visit to Agro-Tourism A/P Kodoli Tal. Panhala Dist. Kolhapur	02/03/2024	31	Dr. P. S. Raut
3	Field Visit : Ajara - Amboi	10/09/2023	35	Dr. R. B. Patil
4	Library Visit	15/07/203	25	Dr. R. B. Patil

Study Tours

Sr. No.	Class	Date & Place Visited	Faculty Involved
1	B. A. I, B. A. II, B. A. III B. Sc. I	23/02/2024 Radhanagari - Kunkeshwar Malvan - Shindhudurg Tarkarli - Devbag	Dr. R. B. Patil Mr. A. N. Yadav Dr. T. T. Waghmare

For each Activity, Students of the B. A. I, II, III and B.Sc. I (Geography) and the Staff Members of the Department worked as a Member of the Organizing Committee.

Internal Evaluation:

Evaluation of Student was done by Question-Answers, and by Arranging Unit Tests, Seminars, Home Assignments, Group Discussion, Oral and Review of the Chapters.

Sr. No.	Class	Methods of Evaluation	No. of Activities	
1	B.Sc. I	Unit Test	01	
2	B. A. II	Unit Test	01	
3	B.Sc. I	Home Assignments	04	
4	B.A. III	Seminars	18	
5	B.A. III	Projects	09	
6	B. A. II	Group Discussion	01	
7	B. A. II	Oral	01	

Contribution to University Examination:

(Paper setter, Assessment, Moderator, Flying squad, Sr. Supervisor, Practical examiner etc.)

Sr. No.	Name of Teacher	Duties Completed	Remark
1	Dr. P. S. Raut	Paper Setter 1. B. A. II Semester- III Paper No. III Soil Geography 2. B. Sc. I Semester- I Paper No. II Physical Geography 3. B. A. II Semester- IV Paper No. VI Agriculture Geography 4. B. Sc. I Semester- II Paper No. III Human Geography	
2	Dr. P. S. Raut	Assessments 1. B. A. II Semester- III Paper No. III Soil Geography 2. B. Sc. I Semester- I Paper No. II Physical Geography 3. B. A. II Semester- IV Paper No. VI Agriculture Geography	

		4. B. Sc. I Semester- II Paper No. III Human Geography	
3	Dr. P. S. Raut	<u>Internal Senior Supervisor</u> 1. 14/12/2023 to 21/12/2023 M. A. and M.Sc. I and II 2. 02/04/2024 to 11/04/2024 B. A. / B.Com./ B.Sc. III M. A. and M.Sc. I and II	
4	Dr. P. S. Raut	<u>Internal Practical Examination</u> Shivaji University, Kolhapur March/April 2024 B. Sc. I Internal Examiner 16/04/2024 to 20/04/2024	
5	Dr. R. B. Patil	<u>Paper Setter</u> 1. B. A. I Semester- I Paper No. I Physical Geography 2. B. Sc. I Semester- I Paper No. I 3. B. A. I Semester- II Paper No. II Physical Geography 4. B. Sc. I Semester- II Paper No. IV Human Geography	
6	Dr. R. B. Patil	<u>Assessments</u> 1. B. A. I Semester- I Paper No. I Physical Geography 2. B. Sc. I Semester- I Paper No. I 3. B. A. I Semester- II Paper No. II Physical Geography 4. B. Sc. I Semester- II Paper No. IV Human Geography	

7	Dr. R. B. Patil	<u>External Practical Examiner</u> <u>B. A. III</u> 1. 12/03/2024 to 13/03/2024 Yashwantrao Chavan College, Islampur Dist. Sangli <u>B. Sc. I</u> 2. 12/03/2024 to 13/03/2024 Shree Vijaysingh Yadav College, Peth-Vadgaon Dist. Kolhapur	
8	Mr. A. N. Yadav	<u>Paper Setter</u> 1. B. A. II Semester- III Paper No. IV Resource Geography 2. B. A. II Semester- IV Paper No. V Oceanography	
9	Mr. A. N. Yadav	<u>Paper Setter</u> 1. B. A. II Semester- III Paper No. IV Resource Geography 2. B. A. II Semester- IV Paper No. V Oceanography	

Extension activities: (Consultancy, social service, Activities off campus)

Sr. No.	Title of the Activity	Date and Place	Outcomes	Beneficiaries
1	Environment Awareness Program	16/09/2023 Warana River Chikurde Bridge	Prevention of Water and Soil Pollution	30

As Resource Person

(Invited resource person, keynote address, session chairmen, Subject expert (referee, judge), etc.)

Sr. No.	Name of Teacher	Title of the Event	Date and Place	Contribution
1	Dr. R. B. Patil	NSS Special Camp: 'Water Management'	20/02/2024 A/P Mohare Tal. Panhala Dist. Kolhapur	Resource Person

Organization of Conferences / Seminars /Symposium /Workshops /Webinar/ Quiz:

Title of the Event	Date	Resource Persons	Organizing Secretary/ Coordinator	Beneficiaries
1.Ozone Day	13/09/2023	Dr. R. B. Patil	Dr. P. S. Raut	12

Participation in Conferences / Seminars /Symposium /Workshops /Webinar/Quiz:

Sr. No.	Name of the Teacher	International level	National	State/ Regional level	Total
1	Dr. P. S. Raut	–	01	02	03
2	Dr. R. B. Patil	–	01	01	02
3	Dr. T. T. Waghmare		03	01	04

Paper Presented in Conference / Seminars / Webinars:

Name of Teacher	Name of the Conference and Date	Organized by	Title of the Paper
Dr. P. S. Raut	Contemporary Issues and Challenges of Indian Society and Role of Humanities 16/03/2024	Smt. Kusumtai Rajaram Patil Mahavidyalaya, Islampur	Level of Development in Drought Prone Area of Sangli District: A Geographical Perspective
Dr. R. B. Patil	Contemporary Issues and Challenges of Indian Society and Role of Humanities 16/03/2024	Smt. Kusumtai Rajaram Patil Mahavidyalaya, Islampur	Input Problems of Organic Farming
Dr. T. T. Waghmare	Contemporary Issues and Challenges of Indian Society and Role of Humanities 16/03/2024	Smt. Kusumtai Rajaram Patil Mahavidyalaya, Islampur	Level of Development in Drought Prone Area of Sangli District: A Geographical Perspective
	Resource Planning and Management for Sustainable development 15/03/2024	Balasaheb Desai College Patan Dist. Satara	Socio-Economic Development of Scheduled Caste Population in Maharashtra: A Geographical Perspective

Publications: Research Papers/ Books / Chapter/ Editorial editions:

Name of Teacher	Date	Title of Paper/ Chapter	Title of Journal/ Publisher	ISBN/ ISSN
Dr. R. B. Patil	Sept. 2023	Organic Farming: A source of Nutritious	International Journal of Advance and Applied Research	ISSN No. 2347-7075
Dr. T. T. Waghmare	July: 2023	Analysis of Location wise Impact of Kumbhi River on Along-Side Villages	International Journal of Advance and Applied Research	ISSN No. 2347-7075
	March :2024	Socio-Economic Impact of Drought in Eastern Part of Satara District of Maharashtra	International Journal of Advance and Applied Research	ISSN No. 2347-7075

Research Activities:**1. Avishkar:**

Name of guide	Name of student	Title of research problem	Participation at	Remark (Award/ participation)
Dr. Tushar Tukaram Waghmare	1.Thorat Priyata Nitin 2.Nikam Manasi Manik	Analyzing Variability and Trend Analysis of Rainfall Changes in Western Maharashtra (India) Using Geospatial Techniques	Yashwantrao Chavan Warana Mahavidyalaya, Warananagar	Award

Achievements of Faculty:

- Dr Santosh Ganpati Jambhale has Participated and Attended Training Program on "Training of KRPs of Maharashtra, Goa and Gujarat on Theatre Pedagogy" Conducted by Regional Institute of Education [RIE] Bhopal from 19/02/2024 to 23/02/2024
- Dr Santosh Ganpati Jambhale has achieved 'Best Teacher Award 2023' on the Occasion of 'Teacher Day' from Shikshak Dheya Nagpur Maharashtra.

Date: 30/03/2024

 Head
 Department of Geography

DEPARTMENT OF ECONOMICS

Courses Offered:

1. UG: B.A. - ECONOMICS
2. PG: M.A. - ECONOMICS
3. COC- Banking (Coordinator: Dr. C. R. Jadhav)

The Department of Economics prepared the Academic Calendar for the year 2023-24 in a Departmental meeting. The programs were executed according to the schedule.

Teaching Staff:

S. No.	Name of Teacher	Edu. Qualification	Designation
1	Dr. D.R. Dhede	M.A.,M.Phil.,SET, Ph.D.	dharmadhede@gmail.com
2	Dr. C.R. Jadhav	M.A.,M.Phil.,SET, Ph.D.	jadhavcrylic@gmail.com
3	Miss. S.A. Sawant	M.A., M.Phil., SET, .Ph. D. Appear	sulakshanasawant1001@gmail.com

Student Centered Programs organized:

(Commemorative days celebrated, seminar, conference, workshop, guest lecture, field visits, survey, hands on training etc.

Sr. No.	Name of the Activity	Date	Beneficiaries	Coordinator
1	Online Quiz on World Population Day Link of e-content:	11/07/2024	172	Dr. D. R. Dhede
2	https://forms.gle/PATAXtZFjcvbwHdN6 Visit to Warana Agriculture Exhibition	11/12/2024	14	Dr. D. R. Dhede
3	Organized of Education Tour	07/02/2024	11	Dr. D. R. Dhede

Study Tours

S. N.	Class	Date & Place Visited	Faculty Involved
1	B.A.-III& M.A.II	Date: 11/12/2024, Visit to Warana Agriculture Exhibition, Warananagar	Dr. D. R. Dhede Mr. P. S. Satavekar
2	B.A.-III	Date: 07/02/2024, Organized of Education Tour – Malvan-dindhudurg-Talkarni Beach- Devbag, ,	Dr. D. R. Dhede Miss. Pradnya Patil

For each activity, Students of the B.A..-III (Economics) and the staff members of the department worked as a member of the organizing committee.

Internal Evaluation: Evaluation of student was done by question-answers, and by arranging Tests, Seminars, Home assignments, Group Discussion, and review of the chapters.

Sr. No.	Class	Methods of evaluation	No. of activities
1	B.A.-I	Unit tests =2, Home assignments =2	4
2	B.A.-II	Home assignments=2, Unit tests =2	4
3	B.A-III	Unit tests =4, Home assignments =4 Seminars =5, Projects=20	33
4	B.Com. I	Unit Test= 02, Home assignments =1	2
5	B.Com. II	Unit Test= 02, Home assignments =2	4
6	B.Com.III	Unit Test= 02, Home assignments =2	4
7	M.A.-I	Home assignments =8	8
8	M.A.-II	Home assignments =8	8

Contribution to University Examination: (Paper setter, Assessment, Moderator, Flying squad, Sr. Supervisor, Practical examiner etc.)

Sr. No.	Name of teacher	Duties completed	Remark
1	Dr. D. R. Dhede	B. A.III, Paper Assessment 04/10/2023	Duty Successfully completed
2.	Dr. D. R. Dhede	M.A.II, Sem. III, Paper Setter 10/10/2023	Duty Successfully completed
		B.A.I, Paper No. I & II, Sem. I & II, Paper Setter Oct./Nov. 2024	Duty Successfully completed
		B.A.II, Paper No. IV & VI, Sem. III & IV, Paper Setter Oct./Nov. 2024	Duty Successfully completed
3	Dr. D.R. Dhede	B.A.I, Paper No. I & II, Sem. I & II, Paper Setter 05/03/2024	Duty Successfully completed
		B.A.II, Paper No. IV & VI, Sem. III & IV, Paper Setter 15/03/2024	Duty Successfully completed
		M.A. II, Sem. IV, Paper Setter 15/03/2024	Duty Successfully completed
4	Dr. D. R. Dhede	Attended meeting as a Chairman of Examination Committee (V. Yadav College Peth Vedgaon) 15/03/2024	Duty Successfully completed
5	Dr. D. R. Dhede	Internal Sr. Supervisor 21/03/2024 to 01/04/2024	Duty Successfully completed

6	Dr. C.R.Jadhav	Paper setter -B.A.-III, M.A.-I & II, B.Com.-I and II Oct/Nov-2023 and March/April-2024 Examination.	Duty Successfully completed
7	Dr. C.R.Jadhav	Assessment, Moderator- B.A.-III, M.A.-I & II, B.Com.-I and II.	Duty Successfully completed
8	Dr. C.R.Jadhav	Sr. Supervisor- SRPD Oct/Nov-2023 Exam.	Duty Successfully completed
9	Dr. C.R.Jadhav	Cap-director-B.A/B.Com./B.Sc.-I Examination Oct/Nov-2023.	Duty Successfully completed

Add on Certificate Course designed by department:

Title of the course: Skill Oriented Certificate Course 'Banking'

Name of Coordinator: Dr. C. R. Jadhav

Name of resource persons (if any):Dr. Kailas Patil

Dates (From – To)	Total Contact Hours	Skills provided	No. of beneficiaries
Dec. 2023 to May 2024	60 hours	COC - Banking	31 (B. Com. I & B.A.III- Economics)

Extension activities : (Consultancy, social service, Activities off campus)

Sr.No.	Title of the activity	Date and place	Outcomes	Beneficiaries
1.	Tree Plantation,	Date: 07/07 2023, Venue-College Campus	The importance of trees for environmental balance was inculcated among the students.	79
2.	Yoga Day,	21/06/2023,	The importance of healthy health was established among the students.	54
3.	visit to NSS camp at Mohare,	Mohare, 19/02/2024	Role of students in National Service	100
4.	DonationRs. 500/-	Chaitanya Matimand School Warananagar	An attempt to partially free oneself from social perception.	05

As Resource Person

(Invited resource person, keynote address, session chairmen, Subject expert (referee, judge), etc.)

Sr. No.	Name of teacher	Title of the Event	Date and place	Contribution
1	Dr. D. R. Dhede	Subject expert 2023	Yashwantrao Chavan Warana Mahavidyalaya, Warananagar	Candidate Selected

		Subject expert 10/11/2023	Shreemati Shobhatai Kore Warana mahila Mahavidyalaya. Yelur	Candidate Selected
--	--	------------------------------	---	-----------------------

Contribution to Development of Institution and University:

(Details of additional duties performed as a coordinator under development schemes, / proposals,
Contribution as BOS committees/ subcommittees etc.)

Sr. No.	Name of teacher	Designation	Contribution/ Outcome
1	Dr. D. R. Dhede	Co-ordinator	Alumni Association
		Chairman	API scrutiny Committee
		Coordinator	Arts Faculty
		Coordinator	Democracy Election And Good Governance
2.	Dr. C.R.Jadhav	Chief Coordinator Coordinator	Career Oriented Course COC-Banking
		Monitoring committee member	PM-USHA Project
		Coordinator	School Connect Programme

Organization of Conferences / Seminars /Symposium /Workshops /Webinar/ Quiz:

Title of the event	Date	Resource persons	Organizing secretary/ coordinator	Beneficiaries
World Population Day	11/07/2023	Online Quiz	Dr. D. R. Dhede	172
School Connect Workshop	29/01/2024	Dr. Tanaji Ramchandra Havaladar	Dr. C.R.Jadhav	457

Participation in Conferences / Seminars /Symposium /Workshops /Webinar/Quiz:

Sr. No.	Name of the Teacher	National	State/ Regional level	Total
1	Dr. D. R. Dhede	01	02	03
2	Dr. C. R. Jadhav	01	01	02
	Grand Total	02	03	05

Paper Presented in Conference / Seminars / Webinars:

Name of teacher	Name of the Conference and Date	Organized by	Title of the paper
Dr. D. R. Dhede	75 Years of Indian Economy: Achievements and Challenges	Shri Shahaji Chhatrapati Mahavidyalaya, Kolhapur	Indian Economy: Challenges and Opportunities

Publications: Research Papers/ Books / Chapter/ Editorial editions:

Name of teacher	Date	Title of paper/ chapter/ Book	Title of Journal/ publisher	ISBN/ ISSN
Dr.D.R. Dhede	March 2024	Indian Economy: Challenges and Opportunities	B.Aadhar International Peer-Reviewed Indexed Research Journal	ISSN:2278-9308, Impact Factor – (SJIF) 8.632, Issue No. (CDLXIII)463
Dr.C.R. Jadhav	June-2023	Shree Warana Sahakari Bank Ltd, Warananagar: Eak Vyashti Adhyan	Arthsvadh, Marathi Arthsastr Prishad, UGC- Care List journal	0973-8452
Dr.C.R. Jadhav	Oct-2023	Macro Economics-1	Phadke Prakashan, Kolhapur.	978-81-19717-53-8
Dr.C.R. Jadhav	Oct-2023	Money and Banking	Phadke Prakashan, Kolhapur.	978-81-19717-22-4
Dr.C.R. Jadhav	Feb-2024	Macro Economics-2	Phadke Prakashan, Kolhapur.	978-81-19717-48-4
Dr.C.R. Jadhav	March-2024	Banking and Financial Markets	Phadke Prakashan, Kolhapur.	978-81-19717-84-2

Research Activities:

1. Avishkar Competition:

Name of guide	Name of student	Title of research problem	Participation at	Remark (Award/ participation)
Dr. D. R. Dhede	1.Priti Babaso Shinde 2. Mayuri Appaso Sutar	Current Status of State Bank of India	479	Received Third Prize in College level competition
Dr. D. R. Dhede	1.Jayashree Malhar Ghodake 2.Pranoti Tanaji Powar	Current Status of Bank of India	479	Participation

2. Patents filed/ awarded:

E-content developed and shared by Faculties:

Class	Type of E-content	Developed by	Remark
–	–	–	--

• Achievements of student:

• Students of department of Economics in Shivaji University Merit list:

Sr. No.	Name of the student	Class	University Ranker	Address
1	Samiksha Bharat Dalavi	B.A.III	Merit Scholarship	At. Kande, Tal. Shirala

• Students participated in University /College NSS Camp.

Sr. No.	Name of the student	Class	University/College	Address
1	Mayuri Appaso Sutar	B.A.III	Shivaji University	At/Post. Talsande, Tal. Hatkanangale
2	Jayashree Malhar Ghodake	B.A.III	Y. C. Warana Mahavidyalaya, Warananagar	At/Post. Chavare, Tal. Hatkanangale
3	Pranoti Tanaji Powar	B.A.III	Y. C. Warana Mahavidyalaya, Warananagar	At/Post. Chavare, Tal. Hatkanangale

Date: 30/03/2024

Head
Department of Economics

DEPARTMENT OF SOCIOLOGY

Courses Offered:

1. UG: B.A. Sociology

The Department of Sociology prepared the Academic Calendar for the year 2023-24 in a Departmental meeting. The programs were executed according to the schedule.

Teaching Staff:

Sr. No.	Name of Teacher	Edu. Qualification	Designation
1	D.V. Patil	M.A., SET	Head of Department, Asst. Professor
2	Miss S.B. Hirave	M.A., SET, NET	Asst. Professor (Contributory)
3	Miss S.A. Ghongade	M.A., SET	Asst. Professor (Contributory)

Student Centered Programs organized:

(Commemorative days celebrated, seminar, conference, workshop, guest lecture, field visits, survey, hands on training etc.)

Sr. No.	Name of the Activity	Date	Beneficiaries	Coordinator
1.	Maharaja Sayajirao Gaikwad Chitra-Charitra v Granth Pradarshan	9th February 2024	2000	D.V. Patil
2.	A Tour of Dharavi Documentary	30th Dec. 2023	25	Miss S.B. Hirave
3.	Munda Tribe: Tribes of India Documentary	14th Feb. 2024	20	D.V. Patil
4.	Maharaja Sayajirao Gaikwad Documentary	16th March 2024	24	Miss S.A. Ghongade
5.	Reel Competition based on Study Tour	1st January 2024	07	Miss S.A. Ghongade
6.	Birthday Celebration of Students	Throughout the year	13	D.V. Patil

Study Tours

S. N.	Class	Date & Place Visited	Faculty Involved
1.	B.A. I B.A. III	27th Dec. 2023 Morjai Pathar, Tal. Gaganbavada, Dist. Kolhapur	D.V. Patil Miss S.A. Ghongade Miss S.B. Hirave

Internal Evaluation: Evaluation of student was done by question-answers, and by arranging Unit Tests, Home assignments.

Sr. No.	Class	Methods of evaluation	No. of activities
1.	B.A. I	Unit test	02
2.	B.A. I	Home assignments	02
3.	B.A. II	Home assignments	02
4.	B.A. II	Unit test	02
5.	B.A. III	Project	05
6.	B.A. III	Unit test	05
7.	B.A. III	Home assignments	05

Contribution to University Examination: (Paper setter, Assessment, Moderator, Flying squad, Sr. Supervisor, Practical examiner etc.)

Sr. No.	Name of teacher	Duties completed	Remark
1.	D.V. Patil	Paper Setter	B.A. I
2.	D.V. Patil	Paper Setter	B.A. II
3.	D.V. Patil	Assessment	B.A. I
4.	D.V. Patil	Assessment	B.A. II
5.	D.V. Patil	External Sr. Supervisor	Dr. Babasaheb Ambedkar College, Peth-Vadgaon.

Extension activities: (Consultancy, social service, Activities off campus)

S.N.	Title of the activity	Date and place	Outcomes	Beneficiaries
1	Maharaja Sayajirao Gaikwad Chitra-Charitra v Granth Pradarshan	18th Feb. to 23rd February 2024 Shri. Warana Vidyalay, Warananagar, Dist. Kolhapur	Students of Warana Vidyalay got information about Maharaja Sayajirao Gaikwad and his contribution in Development of Maharashtra	1,500
2	Maharaja Sayajirao Gaikwad Chitra-Charitra v Granth Pradarshan	2nd May to 15th May 2023 Miraj Vidyarthi Sangh Miraj.	Students of Miraj Vidyarthi Sangh and people of Miraj and surrounding area got information about Maharaja Sayajirao Gaikwad and his contribution in Development of Maharashtra	4,000

As Resource Person

(Invited resource person, keynote address, session chairmen, Subject expert (referee, judge), etc.)

S.N.	Title of the activity	Date and place	Outcomes	Beneficiaries
1	D.V. Patil	Shahu Jayanti Vishesh Vyakhyanmala Organized by Bahujan Sanghatak, Nagpur	26th June 2023	Resource Person
2	D.V. Patil	Kadoli Marathi Sahitya Sanmelan organized by Marathi Shaitya Sangh, Kadoli, Dist. Belgaon	7th January 2024	Resource Person
3	D.V. Patil	National Seminar on Maharaja Sayajirao Gaikwad Social, Educational, Financial, Political and Religious Reformation Movements organized by Arts and Commerce College, Madha, Dist. Solapur.	11th March 2024	Resource Person
4	D.V. Patil	Lecture on 'Phule-Shahu-Ambedkar Ani Maharaja Sayajirao Snehbandh organized by Bahujan Sanghatak, Nagpur.	11th March 2024	Resource Person

Contribution to Development of Institution and University:

(Details of additional duties performed as a coordinator under development schemes, / proposals, Contribution as BOS committees/ subcommittees etc.)

Sr. No.	Name of teacher	Designation	Contribution/ Outcome
1.	D.V. Patil	Chairman	Lifelong Learning and Extension Work Committee
2.	D.V. Patil	Chairman	Youth Skill and Student Development Committee
3.	D.V. Patil	Member	Career Guidance, Counselling and Placement Committee
4.	D.V. Patil	Member	Lead College Committee
5.	D.V. Patil	Member	Admission Committee

Research Activities:

1. Research Projects: (ongoing/ completed)

Title of project	Funded by	Total Outlay	Duration	Ongoing/ completed
San 1864 te 1947 Ya Kalkhandat Prakashit Zalelya Hindu Dharm Vishayak Granthanche Punarprakashan	Maharashtra State Board of Literature and Culture	Rs. 12 Lakh	2 Years	Ongoing
Janaral Nanasaheb Shinde Yanchya Durmil Granthanche Sampadan ani Punarprakashan	Maharashtra State Board of Literature and Culture	Rs. 12 Lakh	2 Years	Ongoing
Translation of 'The Position of Women in Indian Life'	Maharaja Sayajirao Gaikwad Resource Publication Committee	-	-	Ongoing

2. Avishkar:

Name of guide	Name of student	Title of research problem	Participation at	Remark (Award/ participation)
Miss S.A. Ghongade	Amruta Samudre	Engineering chya Vidyarthyanmadhil Artificial Intelligence Babatache Akarshan: Ek Samajashastriy Abhyas	College Level Avishkar Research Competition	First Rank
Miss S.A. Ghongade	Dhanashri Patil	'Appi Amachi Collector' ya Malikecha Mahavidyalayin Vidyarthininvaril Prabhav: Ek Samajashastriy Abhyas	College Level Avishkar Research Competition	Second Rank
Miss S.A. Ghongade	Ankita Charapale	Online Shikshanacha Padavi Shikshan Ghenarya Vidyarthyanvar Jhalela Parinam: Ek Samajashastriy Abhyas	College Level Avishkar Research Competition	Third Rank

Miss S.A. Ghongade	Manasi Kumbhar	Mahavidyalayin Vidyarthyancha Sheti Vyavasayakade Baghanyacha Drushtikon: Ek Samajashastriy Abhyas	College Level Avishkar Research Competition	Participation
Miss S.A. Ghongade	Samruddhi Gurav	Mahavidyalayin Vidyarthyancha Dharmababatacha Drushtikon: Ek Samajashastriy Abhyas	College Level Avishkar Research Competition	Participation
Miss S.A. Ghongade	Manasi Kavale	Mangale Gavatil Bailapola Sanache Badalate Svarup: Ek Abhyas	College Level Avishkar Research Competition	Participation
Miss S.A. Ghongade	Sanika Patil	Warana Mahavidyalayatil Basane Pravas Karun Shikshan Ghenarya Vidyarthininchya Samasya: Ek Samajashastriy Abhyas	College Level Avishkar Research Competition	Participation
Miss S.A. Ghongade	Purva Shinde	Tarunanmadhil Reels Banavinyache Ved: Ek Samajashastriy Abhyas	College Level Avishkar Research Competition	Participation
Miss S.A. Ghongade	Sanika Sutar	Vidyarthyanmadhil Vadhati Copy sanskruti: Ek Abhyas	College Level Avishkar Research Competition	Participation
Miss S.A. Ghongade	Shivani Sutar	Whatsapp status cha Mahavidyalayin Vidyarthyanvar Jhalela Parinam: Samajashastriy Abhyas	College Level Avishkar Research Competition	Participation
Miss S.A. Ghongade	Amruta Chandane	Gramin Bhagatil Vivah Ichhuk Tarunansamoril Avhane: Ek Samajashastriy Abhyas	College Level Avishkar Research Competition	Participation

Miss S.A. Ghongade	Priti Sutar	Social Media cha Highschool vidyarthyanvar Jhalela Parinam: Ek Samajashastriy Abhyas	College Level Avishkar Research Competition	Participation
Miss S.A. Ghongade	Kalyani Chavan Patil	Yashvantrao Chavan Warana Mahavidyalayat Shikanarya Vidyarthininchya Mahavidyalayakadunachya Apeksha: Ek Samajashastriy Abhyas	College Level Avishkar Research Competition	Participation
Miss S.A. Ghongade	Pranoti Patil	4 te 10 Vayogatatil Mule v Palak Yanchyatil Sanvad: Ek Samajashastriy Abhyas	College Level Avishkar Research Competition	Participation
Miss S.A. Ghongade	Vaishnavi Kashid	12 vi Vidnyan Shakheta Shikanarya Vidyarthyanmadhil Khajagi class Sanskruti: Ek Samajashastriy Abhyas	College Level Avishkar Research Competition	Participation
Miss S.A. Ghongade	Shrushti Jadhav	Shetamajur Mahilanche Arthik Vyavasthapan: Ek Samajashastriy Abhyas	College Level Avishkar Research Competition	Participation
Miss S.A. Ghongade	Sanika Awale	Gramin Kutumbatil Hoteling Sanskruti: Ek Samajashastriy Abhyas	College Level Avishkar Research Competition	Participation
Miss S.A. Ghongade	Samruddhi Dabhade	Warana Parisaratil Aushadh Vikricha Samajashastriy Abhyas	College Level Avishkar Research Competition	Participation
Miss S.A. Ghongade	Sneha Gundagire	Maharashtratil Rajakiy Paristhitibaddalachi Vidyarthyanchi Bhumika: Ek Samajashastriy Abhyas	College Level Avishkar Research Competition	Participation
Miss S.A. Ghongade	Vijayamala Chavan	'Anandacha Shidha' baddalachi Gruhininchi Bhumika: Samajashastriy Abhyas	College Level Avishkar Research Competition	Participation
Miss S.A. Ghongade	Dipti Patil	ST Pravasad Tikit Daratil Savalat Yojanebabat Gramin Striyanchya Pratikriya: Ek Samajashastriy Abhyas	College Level Avishkar Research Competition	Participation

Miss S.A. Ghongade	Shweta Gavade	Mahavidyalayin Vidyarthyanmadhil Berojagaribabatachi Saksharata : Samajashastriy Abhyas	College Level Avishkar Research Competition	Participation
Miss S.A. Ghongade	Prachi Kambale	Agnipath Yojanebabatachi NCC Cadet chi Bhumika: Samajashastriy Abhyas	College Level Avishkar Research Competition	Participation
Miss S.A. Ghongade	Amruta Samudre	Engineering chya Vidyarthyanmadhil Artificial Intelligence Babatache Akarshan: Ek Samajashastriy Abhyas	District Level Avishkar Research Competition organized by Shivaji University, Kolhapur	Participation
Miss S.A. Ghongade	Dhanashri Patil	'Appi Amachi Collector' ya Malikecha Mahavidyalayin Vidyarthininvaril Prabhav: Ek Samajashastriy Abhyas	District Level Avishkar Research Competition organized by Shivaji University, Kolhapur	Participation
Miss S.A. Ghongade	Samruddhi Dabhade	Warana Parisaratil Aushadh Vikricha Samajashastriy Abhyas	District Level Avishkar Research Competition organized by Shivaji University, Kolhapur	Participation
Miss S.A. Ghongade	Shrushti Jadhav	Shetamajur Mahilanche Arthik Vyavasthapan: Ek Samajashastriy Abhyas	District Level Avishkar Research Competition organized by Shivaji University, Kolhapur	Participation
Miss S.A. Ghongade	Manasi Kumbhar	Mahavidyalayin Vidyarthyancha Sheti Vyavasayakade Baghanyacha Drushtikon: Ek Samajashastriy Abhyas	District Level Avishkar Research Competition organized by Shivaji University, Kolhapur	Participation

Achievements of student:

- 1) Shivani Ghongade, Amruta Jadhav and Nilofar Mujavar qualified SET Exam (June 2023)
- 2) Aniket Patil (B.A.III) selected as Agniveer.
- 3) Amruta Samudre (B.A. I) got 1st rank in College Level Avishkar Research Competition organized by our college.

- 4) Dhanashri Patil (B.A. I) got 2nd rank in College Level Avishkar Research Competition organized by our college.
- 5) Ankita Charapale (B.A. III) got 3rd rank in College Level Avishkar Research Competition organized by our college.
- 6) Prachi Kambale (B.A. I) got 2nd rank in Food Festival organized by our college.
- 7) Shweta Gavade (B.A. I) got 3rd rank in Food Festival organized by our college.
- 8) Purva Shinde (B.A. I) got 1st rank in Reels Competition organized by the department.
- 9) Shweta Gavade (B.A. I) got 2nd rank in Reels Competition organized by the department.
- 10) Dipti Patil (B.A. III) got 3rd rank in Reels Competition organized by the department.
- 11) Samruddhi Dabhade (B.A. III) got Best Volunteer Award in N.S.S. camp held at Mohare, Tal. Panhala, Dist. Kolhapur organized by our college.

Achievements of faculty:

- 1) Mr. D.V. Patil was selected as President of Kadoli Marathi Sahitya Sanmelen organized by Marathi Sahitya Sangh, Kadoli, Dist. Belgaum on 7th January 2024.

Any other Information:

- A) Research articles written by Faculties and students on MAHARAJA SAYAJIRAO GAEKWAD Facebook group of Maharaja Sayajirao Gaikwad Research and Training Institute, Chhatrapati Sambhajinagar.

Sr. No.	Date	Name of Author	Name of Post
1)	20/08/2023	Dinesh Patil	Purogami 'Upekshe'che Dhani: Krushnrao Arjun Kelusakar
2)	05/09/2023	Dinesh Patil	Maharaja Sayajirao Ani Sir F.H Elliot
3)	25/09/2023	Dinesh Patil	Maharaja Sayajirao Ani Pali Bhasha
4)	26/09/2023	Dinesh Patil	Maharaja Sayajirao Ani Swami Hansswarup
5)	02/10/2023	Dinesh Patil	'Maharaja' Ani 'Mahatma'
6)	19/11/2023	Dinesh Patil	'Tatvadnya' Raja: Maharaja Sayajirao
7)	03/12/2023	Dinesh Patil	Sanmelenadhyaksh Sayajirao
8)	18/12/2023	Dinesh Patil	Maharaja Sayajirao V Kolhapurche Maharashtra Marathi Sahitya Sanmelen
9)	24/12/2023	Prof. Satyanarayan Arde	Maharaja Sayajirao Ani Akhil BHartiy Maratha Shikshan Parishad
10)	28/02/2024	Prof. Satyanarayan Arde	Vaidnyanik Drushtiche 'Agrani': Maharaja Sayajirao
11)	09/08/2023	Saurabh Gaikwad	Maharaja Sayajirao Adivasi Vikas
12)	23/08/2023	Suraksha Ghongade	Jagtik Kirtichya Lekhika: Maharani Chimanabai

13)	25/08/2023	Devdatta Kadam	'Krantikarak' Indiraraje
14)	29/08/2023	Nilofar Mujawar	Maharaja Sayajirao Ani Badodyachi Kridagatha
15)	14/09/2023	Nilofar Mujawar	Maharaja Sayajirao Ani Rashtrabhasha Hindi
16)	15/09/2023	Saurabh Gaikwad	Abhiyante Ghadavanara Raja: Maharaja Sayajirao
17)	17/09/2023	Devdatta Kadam	Comrade Sharad Patil Ani Maharaja Sayajirao
18)	21/09/2023	Devdatta Kadam	Maharaja Sayajirao Ani Dusari Golmej Parishad
19)	24/09/2023	Suraksha Ghongade	Maharaja Sayajirao Ani Satyashodhak Samaj
20)	28/09/2023	Dattaprakash Ghongade	Sayajiravanche DNyanmargi Vishvaparyatan
21)	30/09/2023	Nilofar Mujawar	Maharaja Sayajirao: Matrubhashela DNyanbhasha Karanara Raja
22)	05/10/2022	Suraksha Ghongade	Maharaja Sayajirao Ani Bouddh Dharm
23)	06/10/2023	Shivani Ghongade	Maharaja Sayajirao Ani Khaserao Jadhav
24)	09/10/2023	Nilofar Mujawar	Maharaja Sayajirao Ani Dharmanand Kosambi
25)	12/11/2023	Nilofar Mujawar	Rashtriya Shikshan Din Ani Maharaja Sayajiravanchi Shaikshanik Kranti
26)	14/11/2023	Shivani Ghongade	Maharaja Sayajiravanche 'Balvikas' Dhoran
27)	16/11/2023	Suraksha Ghongade	'Chaturastra' Maharani Chimanabai (Dusrya) Gaikwad
28)	20/11/2023	Nilofar Mujawar	Alpasankhyakanche Hitkarte: Maharaja Sayajirao
29)	28/11/2023	Nilofar Mujawar	Maharaja Sayajirao Ani Mahatma Phule
30)	06/12/2023	Nilofar Mujawar	Maharaja Sayajirao Gaikwad Ani Dr. Babasaheb Ambedkar
31)	15/12/2023	Saurabh Gaikwad	Maharaja Sayajirao Ani Ahamadabad Audyogik Pradarshan
32)	23/12/2023	Devdatta Kadam	Maharaja Sayajiravanche Krushi Dhoran
33)	27/12/2023	Shivani Ghongade	Maharaja Sayajirao Ani Badodyachi Prachyavidya Parishad
34)	28/12/2023	Suraksha Ghongade	Samajkrantikarak Rajyarohan
35)	01/01/2024	Sneha Mangsulikar	Adhunika Bharatatil 'Pahila': Badodyatil Buddhacha Putala
36)	02/01/2024	Devdatta Kadam	Maharaja Sayajirao Ani Vitthal Ramaji Shinde
37)	03/01/2024	Shivani Ghongade	Maharaja Sayajirao Ani Savitribai Phule
38)	06/01/2024	Saurabh Gaikwad	Maharaja Sayajirao: Badodyatil Patrakarita
39)	08/01/2024	Rajashri Kadam	Bharatatil Uchchshikshanacha Sarvkalin Mandand: Badoda College
40)	10/01/2024	Pavan Sathe	Badodyacha Lakshmivilas Rajwada

41)	17/01/2024	Rajashri Kadam	Badoda Ani Rajarambapu Patil
42)	23/01/2024	Suraksha Ghongade	Sayajirao Ani Asprushya Sahbhajan
43)	26/01/2024	Anil Vakate	'Prajastak' Raja: Sayajirao Gaikwad
44)	04/02/2024	Saurabh Gaikwad	Maharaja Sayajirao Ani 'Dnyankoshkar' Ketkar
45)	10/02/2024	Saurabh Gaikwad	Badodyache Kalabhavan
46)	19/02/2024	Suraksha Ghongade	Shivarayanche 'Sarvottam' Varasdar: Maharaja Sayajirao
47)	20/02/2024	Shivani Ghongade	Rajeshahitil Lokshahi: 'Sayaji Mandand'
48)	21/02/2024	Rahil Wanve	Badodyatil Pratham Sahkar Parishad
49)	22/02/2024	Saurabh Gaikwad	Badodyatil Skaut Chalval
50)	24/02/2024	Shivani Ghongade	Badodyatil 'Mudran' Kranti
51)	27/02/2024	Nilofar Mujawar	Marathi Bhasheche 'Khare' Shivaji: Maharaja Sayajirao
52)	05/03/2024	Nilofar Mujawar	Sasnkrut Bhasha Sanvardhak: Maharaja Sayajirao
53)	09/03/2024	Shivani Ghongade	BHartiy Striyancha 'Muktitud': Maharaja Sayajirao
54)	10/03/2024	Suraksha Ghongade	Badodyatil Shivaji Maharajancha Putala
55)	11/03/2024	Saurabh Gaikwad	Adhunik Bharat Ani Purogami Maharshtrache Nirmate: Maharaja Sayajirao
56)	12/03/2024	Devdatta Kadam	Yashvant'Niti'til 'Sayaji'Vichar
57)	01/04/2024	Devdatta Kadam	Badoda-Kolhapur: EK Anokha Runanubandh
58)	04/04/2024	Shivani Ghongade	Maharaja Sayajirao Ani Jain Dharm
59)	07/04/2024	Shivani Ghongade	Arogyadayi Samajacha 'Drushtidata': Maharaja Sayajirao

B) Research Articles written by Faculties and students in various periodicals

- 1) Article 'Maharaja Sayajirao Ani Manavatavadi Dandharm' written by Suraksha Ghongade was published in Matrubhumi Daily Newspaper of Akola on 18th June 2023.
- 2) Article 'Swatantryaladhyacha 'Adnyat' Mahanayak' written by Dinesh Patil was published in Maharashtra Times Daily on 6th August 2023.
- 3) Article 'Krantikarak Khaserao Jadhav' written by Shivani Ghongade was published in Samana Daily on 6th August 2023.
- 4) Article 'Maharaja Sayajirao Ani Bhartacha Swatantryaladha' written by Suraksha Ghongade was published in Peoples Post Fortnightly of Chh. Sambhajinagar in 1st Oct. to 15th Oct. 2023 issue.
- 5) Article 'Jagtik Dharmasaksharateche Pranete - Maharaja Sayajirao' written by Dinesh Patil was published in Navbharat Quarterely of Wai in April-May-June 2023 issue.
- 6) Article 'Maharaja Ani Mahatma' written by Dinesh Patil was published in Dnyanpath Diwali issue of 2023 published by Dnyanpath Publication, Amaravati.
- 7) Article 'Maharaja Sayajirao Gaikwad – Kalachya Pudhe Pahanara Prashasak' written by Devdatta Kadam was published in Navshakti Daily of Mumbai on 10th March 2024.

Date:

Head
Department of Sociology

DEPARTMENT OF COMMERCE

Courses Offered:

1. UG: B. Com. – Advanced Accountancy
2. CoC-
 1. Certificate in Banking (Coordinator: Dr. C. R. Jadhav)
 2. Certificate in Retailing (Coordinator: Dr. R. B. Basnaik)
 3. Certificate in Insurance (Coordinator: Dr. R. D. Lidhade)

The Department of Commerce prepared the Academic Calendar for the year 2023-24 in a Departmental meeting. The programs were executed according to the schedule.

Teaching Staff:

S. No.	Name of Teacher	Edu. Qualification	Designation
1	Dr. R. B. Basnaik	M.Com. SET, NET, Ph. D.	Head & Assistant Professor
2	Dr. R. D. Lidhade	M. Com. NET, Ph. D. DIT	Assistant Professor

Student Centered Programs organized:

(Commemorative days celebrated, seminar, conference, workshop, guest lecture, field visits, survey, hands on training etc.

Sr. No.	Name of the Activity	Date & Figure	Beneficiaries	Coordinator
1.	Library Visit	11th Aug. 2023	80	--
2.	Teachers Day	05th Sept. 2023	220+	--
3.	Research Competition	09th Oct. 2023	06	Dr. R. D. Lidhade
4.	Career Opportunities in Commerce	12th Oct. 2023	200+	Dr. R. B. Basnaik
5.	Visit to Warana Agro. Exhibition	11th Dec. 2023	150+	Dr. R. D. Lidhade
6.	Wallpaper Making Competition –Consumer Day	27th Dec. 2023	90+	Dr. R. B. Basnaik
7.	Food Festival	12th Jan. 2024	----	
8.	Workshop on “Career Opportunity in Banking & IT Sector”	02nd Feb. 2024	125	Dr. R. B. Basnaik
9.	Guest Lecture – MBA CET	06th Feb. 2024	78	Dr. R. D. Lidhade
10.	Workshop on “Digital Marketing & Share Market”	01st March 2024	100	Dr. R. B. Basnaik
11.	Poster Presentation on Entrepreneurship Development	12th March 2024	60	Dr. R. D. Lidhade

Study Tours

S. N.	Class	Date & Place Visited	Faculty Involved
1	B.Com.-I	Vijapur, Allmatti, Kudalsangam, Badami, Pattkadal, Ahihole. Humpi	Dr. R. B. Basnaik
2	B.Com.-II		Dr. R. D. Lidhade
3	B.Com.-III		

Internal Evaluation: Evaluation of student was done by question-answers, and by arranging Tests, Seminars, Home assignments, Group Discussion, and review of the chapters.

Sr. No.	Class	Methods of evaluation	No. of activities
1	B.Com.-I	Unit tests	06
2	B.Com.-II	Home assignments	08
3	B.Com.-III	Seminars/Project	08
4	B.Com. II & III	Group Discussion	02
5	B.Com. I, II & III,	Problem Solving	18

Contribution to University Examination: (Paper setter, Assessment, Moderator, Flying squad, Sr. Supervisor, Practical examiner etc.)

Sr. No.	Name of teacher	Duties completed	Remark
1	Dr. R. B. Basnaik	03rd May to 12th May 2024	External Sr. Supervisor
2	Dr. R. B. Basnaik	Oct. / Nov. 23 & March / April 2024	Paper Setting & Assessment
3	Dr. R. D. Lidhade	Oct. / Nov. 23 & March / April 2024	Paper Setting & Assessment

As Resource Person

(Invited resource person, keynote address, session chairmen, Subject expert (referee, judge), +etc.)

Sr. No.	Name of teacher	Title of the Event	Date and place	Contribution
1	Dr. R. B. Basnaik	Research Competition	09th Oct. 2023	Subject expert - Judge
2	Dr. R. D. Lidhade	Research Competition	09th Oct. 2023	Subject expert - Judge
3	Dr. R. D. Lidhade	AAA Committee	29th April 2024	Expert - Member

Organization of Conferences / Seminars /Symposium /Workshops /Webinar/ Quiz:

Title of the event	Date	Resource persons	Organizing secretary/ coordinator	Beneficiaries
Revised Syllabus Workshop on "Fundamental of Entrepreneurship"	23rd Oct. 2023	1. Dr. N. V. Shaha 2. Dr. U. R. Shinde	Dr. R. B. Basnaik	70

Workshop on “Entrepreneurship Awareness Program” under Lead College Scheme	12th March 2024	1. Mr. Nitin Kamat 2. Mr. Anil Chikkodi	Dr. R. D. Lidhade	100
---	-----------------	--	-------------------	-----

Participation in Conferences / Seminars /Symposium /Workshops /Webinar/Quiz:

Sr. No.	Name of the Teacher	International level	National	State/ Regional level	Total
1	Dr. R. B. Basnaik	01	02	02	05
2	Dr. R. D. Lidhade	01	02	02	05
	Grand Total	02	04	04	10

Research Activities:

1. Avishkar:

Name of guide	Name of student	Title of research problem	Participation at	Remark (Award/ participation)
Dr. R. D. Lidhade	Ms. Kadambri Killedar“	Farmers and Awareness and Adoption of Mobile Apps in the Agriculture Sector with Special Reference to Warana Region”	Dist. Level Avishkar Competition	3rd Prize
Dr. R. D. Lidhade	Ms. Ankita Patil“	A Study of Passenger Satisfaction of MSRTC Bus facility with Special Reference to Panhala Taluka”	Dist. Level Avishkar Competition	Participation

Achievements of student:

Sr. No.	Name of Student	Title
1.	Patil Ankita Bajirao	Merit Scholarship Shivaji University
2.	Yadav Pooja Narayan	Merit Scholarship Shivaji University
3.	Gavade Rutuja Uttam	Merit Scholarship Shivaji University
4.	Khot Supriya Suresh	Merit Scholarship Shivaji University
5.	Patil Priyanka Suresh	Merit Scholarship Shivaji University
6.	Potdar Akansha Arvind	Merit Scholarship Shivaji University
7.	Killedar Kadabari Sanjay	Got 3rd Prize in Dist. Level Avishkar Competition

Achievements of faculty:

1. **Mr. R. B. Basnaik** has Awarded Degree of “**Doctor of Philosophy**” in Accountancy under the Faculty of Commerce & Management, Shivaji University, Kolhapur.

Any other Information:

- Department has received First rank in “**Shivaji University Merit Scholarship**” under **Commerce & Management faculty under Rural area College.**

Date: 14/05/2024

Head
Department of Commerce

DEPARTMENT OF PHYSICS

(Important Note: Please delete the parameter which is not applicable, or data is NIL)

Courses Offered:

1. UG: - B.Sc. –PHYSICS
2. PG: -
3. CoC: -
4. Skill Oriented course – Information and Computer Technology

The Department of PHYSICS prepared the Academic Calendar for the year 2023-24 in a Departmental meeting. The programs were executed according to the schedule.

Teaching Staff:

S. No.	Name of Teacher	Edu. Qualification	Designation
1	Dr. S. J. Lade	M.Sc., Ph.D.	Associate Professor
2	Dr. V. S. Patil	M.Sc., M. Phil, M.Ed.	Assistant Professor
3	Dr. S. S. Pujari	M.Sc., Ph.D.	Assistant Professor
4	Dr. P. A. Mithari	M.Sc., SET, Ph.D.	Assistant Professor (CHB)
5	Mr. A. S. Patil	M.Sc., SET	Assistant Professor (CHB)

Student Centered Programs organized:

(Commemorative days celebrated, seminar, conference, workshop, guest lecture, field visits, survey, hands on training etc.

Sr. No.	Name of the Activity	Date	Beneficiaries	Coordinator
1.	Science Day (Physics)	28 Feb. 2024	62	Dr. S. J. Lade
2.	Teacher Day	5 Sept. 2023	09	Dr. P. A. Mithari

Study Tours

S. N.	Class	Date & Place Visited	Faculty Involved
1	B.Sc.-I	09/01/2024, Science Park Visit	Mr. A. S. Patil
2	B.Sc.-II	09/01/2024, Science Park Visit	Dr. S. S. Pujari
3	B.Sc.-III	12,13/02/2024, Radhanagari Dam	Dr. S. J. Lade, Mr. A. S. Patil

For each activity, Students of the B.Sc.-III (Physics) and the staff members of the department worked as a member of the organizing committee.

Internal Evaluation: Evaluation of student was done by question-answers, and by arranging Tests, Seminars, Home assignments, Group Discussion, and review of the chapters.

Sr. No.	Class	Methods of evaluation	No. of activities
1	B.Sc.-I	Unit tests	4

2	B.Sc.-II	Home assignments	4
3.	B.Sc.-III	Seminars/Project	4

Contribution to University Examination: (*Paper setter, Assessment, Moderator, Flying squad, Sr. Supervisor, Practical examiner etc.*)

Sr. No.	Name of teacher	Duties completed	Remark
1	Dr. S. J. Lade	Paper setter, Practical examiner, Assessment, Moderator	
2	Dr. V. S. Patil	Paper setter, Assessment, Moderator	
3	Dr. S. S. Pujari	Sr. Supervisor, Practical examiner	

Add on Certificate Course designed by department:

Title of the course:

Name of Coordinator:

Name of resource persons (if any):

Dates (From – To)	Total Contact Hours	Skills provided	No. of beneficiaries

Extension activities: (*Consultancy, social service, Activities off campus*)

S.N.	Title of the activity	Date and place	Outcomes	Beneficiaries
1.	Poster presentation	09/10/2023, Dept. of Physics	To improve presentation skills	70

As Resource Person

(*Invited resource person, keynote address, session chairmen, Subject expert (referee, judge), etc.*)

Sr. No.	Name of teacher	Title of the Event	Date and place	Contribution

Contribution to Development of Institution and University:

(Details of additional duties performed as a coordinator under development schemes, / proposals, Contribution as BOS committees/ subcommittees etc.)

Sr. No.	Name of teacher	Designation	Contribution/ Outcome

Organization of Conferences / Seminars /Symposium /Workshops /Webinar/ Quiz:

Title of the event	Date	Resource persons	Organizing secretary/ coordinator	Beneficiaries
Quiz	29/02/2024	Dr. R. S. Patil	Dr. S. J. Lade	115

Participation in Conferences / Seminars /Symposium /Workshops /Webinar/Quiz:

Sr. No.	Name of the Teacher	International level	National	Regional level	Total
1	Dr. V. S. Patil	-	-	Workshop (01)	01
2	Dr. S. S. Pujari	-	-	Workshop (01)	01
	Grand Total				02

Paper Presented in Conference / Seminars / Webinars:

Name of teacher	Name of the Conference and Date	Organized by	Title of the paper

Publications: Research Papers/ Books / Chapter/ Editorial editions:

Name of teacher	Date	Title of paper	Title of Journal/ publisherl	SBN/ ISSN
Dr. S. S. Pujari	09/04/2024	Recent Development on Transition Metal Oxides-Based Core-Shell Structures for Boosted Energy Density Supercapacitors	Small, Wiley	1613-6810
Dr. P. A. Mithari	21/11/2023	Bi2S3 nanoparticles anchored MWCNTs towards core-shell architecture: Counter electrode for dye-sensitized solar cell	Applied Surface Science Advances, Elsevier	2666-5239
Dr. P. A. Mithari	01/11/2023	Bi2Se3 nanoparticles anchored MWCNTs: Counter electrode in a dye-sensitized solar cell	Inorganic Chemistry Communications, Elsevier	1387-7003

Research Activities:**1. Research Projects: (ongoing/ completed)**

Title of project	Funded by	Total Outlay	Duration	Ongoing/ completed

2. Research guidance:

Name of guide	Name of student	For M.Phil. / Ph.D.	University	Ongoing/ declared

3. Avishkar:

Name of guide	Name of student	Title of research problem	Participation at	Remark (Award/ participation)

4. Patents filed/ awarded:**E-content developed and shared by Faculties:**

Class	Type of E-content	Developed by	Remark

Achievements of student:

1. SID SANSKRUTI RAMESH- Navy Selection
2. DEVADKAR RUTURAJ DASHRATH- Agniveer Selection
3. JAMDAR SUNNY ANIL- Agniveer Selection

Achievements of faculty:

Any other Information:

Date:05/05/2024

Head
Department of Physics

DEPARTMENT OF CHEMISTRY

Courses Offered:

1. UG: B. Sc. – CHEMISTRY
2. PG: M. Sc. – Analytical Chemistry
3. Skill Oriented course – Data Entry Operator

The Department of Chemistry prepared the Academic Calendar for the year 2023-24 in a Departmental meeting. The programs were executed according to the schedule.

Teaching Staff:

Sr. No.	Name of Teacher	Edu. Qualification	Designation
1	Prof. M. G. Chikalkar	M. Sc., M. Phil	Head, Associate Professor
2	Dr. B. S. Shirke	M. Sc., Ph. D.	Associate Professor
3	Prof. U. D. Kadam	M. Sc., SET, NET	Assistant Professor
4	Prof. S. M. Arde	M. Sc., SET, NET, GATE	Assistant Professor
5	Dr. Mrs. P. R. Salokhe	M. Sc., Ph. D.	Associate Professor
6	Dr. R. S. Pandav	M. Sc., NET, Ph. D.	Assistant Professor

Student Centered Programs organized:

(Commemorative days celebrated, seminar, conference, workshop, guest lecture, field visits, survey, hands on training etc.)

Sr. No.	Name of the Activity	Date	Beneficiaries	Coordinator
1.	On Job Training (M. Sc.-I)	22nd Feb to 8th March 2024	20	Prof. M. G. Chikalkar
2.	Seminar (B. Sc.-III)	Throughout year	46	Dr. Mrs. P. R. Salokhe
3.	Projects (B. Sc.-III)	Throughout year	46	Dr. B. S. Shirke
4.	Crash course on M. Sc. Entrance test	15th to 30th April 2024	22	Mr. S. M. Arde
5.	Departmental Library	Throughout year	66	Dr. R. S. Pandav
6.	Celebration of Days	5th September	86	Prof. U. D. Kadam
7.	Career after MBA	11th Feb. 2024	64	Prof. M. G. Chikalkar
8.	Alumni Interaction (Mr. Sandesh Shete)	29th Jan. 2024	56	Mr. S. M. Arde
9.	Clini India Webinar	19th Oct. 2023	30	Mr. S. M. Arde
10.	Wealth Awareness Program	24th Aug. 2023	189	Mr. S. M. Arde

11.	Webinar on Career opportunities in Axis Bank	21th Aug. 2023	25	Mr. S. M. Arde
12.	Webinar on Career opportunities in Alembic Pharma Pvt. Ltd.	15th April 2024	30	Mr. S. M. Arde
13.	Career opportunities in government and corporate sectors	13th Sept. 2023	89	Mr. S. M. Arde
14.	Entrepreneurship Awareness Programme	12th March 2023	75	Dr.R.S.Pandav

Study Tours

S. N.	Class	Date & Place Visited	Faculty Involved
1	M.Sc.-II	15th February 2024 Insta Vision Laboratory Satara.	Prof. M. G. Chikalkar

For each activity, Students of the B. Sc.- III (Chemistry) and the staff members of the department worked as a member of the organizing committee.

Internal Evaluation: Evaluation of student was done by question-answers, and by arranging Tests, Seminars, Home assignments, Group Discussion, and review of the chapters.

Sr. No.	Class	Methods of evaluation	No. of activities
1	B. Sc.- I	Unit tests	03
2	B. Sc.- II	Home assignments	03
3	B. Sc.- III	Seminars/Project	16
4	M. Sc.- I	Seminars	10
5	M. Sc.- II	Project	10

Contribution to University Examination: (Paper setter, Assessment, Moderator, Flying squad, Sr. Supervisor, Practical examiner etc.)

Sr. No.	Name of teacher	Duties completed
1	Prof. M. G. Chikalkar	Paper setter B.Sc.-III and Moderator, Practical Examiner for B.Sc.-III , M. Sc. Part I and II
2	Dr. B. S. Shirke	Moderator at M. Sc. Part I
3	Prof. U. D. Kadam	Paper setter B.Sc.-II Practical Examiner for M. Sc. Part I and II
4	Prof. S. M. Arde	Practical Examiner for M. Sc. Part I and B. Sc.-III
5	Dr. Mrs. P. R. Salokhe	Practical Examiner for M. Sc Part II and B.Sc.-III

6	Dr. R. S. Pandav	Practical Examiner for B.Sc.-III
7	Prof. M. G. Chikalkar	Practical Examiner for B.Sc.-III, M.Sc. Part I and II

Extension activities: (Consultancy, social service, Activities off campus)

S.N.	Title of the activity	Date and place	Outcomes	Beneficiaries
1	Water Analysis Consultancy	Throughout the year	people from nearby places tested their bore well water with free of cost.	15

Contribution to Development of Institution and University:

(Details of additional duties performed as a coordinator under development schemes, / proposals, Contribution as BOS committees/ subcommittees etc.)

Sr. No.	Name of teacher	Designation	Contribution/ Outcome
1	Dr. B. S. Shirke	Member BOS Sub committee	Syllabus reframing of M. Sc. I year

Participation in Conferences / Seminars /Symposium /Workshops /Webinar/Quiz:

Sr. No.	Name of the Teacher	International level	National	State/ Regional	Total
1	Prof. M. G. Chikalkar	01	01	-	02
2	Dr. B. S. Shirke	01	01	-	02
3	Prof. U. D. Kadam	-	01	-	01
4	Prof. S. M. Arde	01	01	-	02
5	Dr. Mrs. P. R. Salokhe	-	01	-	01
6	Dr. R. S. Pandav	01	01	-	02
Grand Total					10

Paper Presented in Conference / Seminars / Webinars:

Name of teacher	Name of the Conference and Date	Organized by	Title of the paper
Prof.M.G.Chikalkar	Science and Technology for Sustainable Development	Jaysingpur College, Jaysingpur	Silver doped metal oxide nano particals : A paradigm shift in biological application
Prof. U. D. Kadam	Science and Technology for Sustainable Development	Jaysingpur College, Jaysingpur	Silver doped metal oxide nano particals : A paradigm shift in biological application
Prof. S. M. Arde	Science and Technology for Sustainable Development	Jaysingpur College, Jaysingpur	Silver doped metal oxide nano particals : A paradigm shift in biological application
Dr. Mrs. P. R. Salokhe	Science and Technology for Sustainable Development	Jaysingpur College, Jaysingpur	Silver doped metal oxide nano particals : A paradigm shift in biological application

Dr. R. S. Pandav	Science and Technology for Sustainable Development	Jaysingpur College, Jaysingpur	Silver doped metal oxide nano particals : A paradigm shift in biological application
------------------	--	--------------------------------	--

Publications: Research Papers/ Books / Chapter/ Editorial editions:

Name of teacher	Year	Title of paper/ chapter	Title of Journal/ publisher	ISBN/ ISSN
Dr. B. S. Shirke	2023-24	Synthesis of NiO-ZnO nanocomposite by sol-gel method and their characterizationI	High Technology Letters	SSN-1006-6748
Dr. B. S. Shirke	2023-24	Sol-Gel Synthesis, Structure Characterization and Optical Properties of NiO-CuO Nanocomposite	JETIR	ISSN-2349-5162
Dr. B. S. Shirke	2023-24	Study of Structural and Optical Properties of NiO-CuO Nanocomposite	Futuristic Trends in Chemical, Material Sciences & Nano Technology	ISBN: 978-93-5747-442-9
Mr. S. M. Arde	2023-24	Multifunctional deep eutecticsolvent catalyzed synthesis of dihydropyrimidinethiones: A sustainable approach for green and efficient reactions.	Current Organocatalysis (Bentham Science)	ISSN: 2213-3372
Mr. S. M. Arde	2023-24	Text book of organic chemistry	Kailash Publications	ISBN: 978-93-93623-34-8
Mr. S. M. Arde	2023-24	Ixora arborea (L): Green, efficient and cost effective alternative for Sulphur in the preparation of incense stick	Recent Advances in Science and Technology	ISBN: 978-81-19821-03-7

Research Activities:

1. Research Projects: (ongoing/ completed)

Title of project	Funded by	Total Outlay	Duration	Ongoing/ completed
-	-	-	-	-

2. Research guidance:

Name of guide	Name of student	For M.Phil. / Ph.D.	University	Ongoing/ declared
Dr. B. S. Shirke	04 Student	Ph. D.	Shivaji University, Kolhapur	Ongoing
Dr.R.S.Pandav	05 Student	Ph. D.	Shivaji University, Kolhapur	Ongoing

3. Avishkar:

Name of guide	Name of student	Title of research problem	Participation at	Remark (Award/ participation)
Dr.R.S.Pandav	Miss.Durgeshari Deshmuk	Preparation and estimation of Calcium tablet.	College level Aviskar Compition	Participation

E-content developed and shared by Faculties:

Class	Type of E-content	Developed by	Remark
B. Sc. III	Google Class room	Mr. S. M. Arde	Pdf notes, ppt provided through google classroom

Achievements of student:

1. Outstanding Career Sansad in District- First Prize (Mr.Vishwa Gorade, Mr.Pratik Karambale.)

Achievements of faculty:

2. Outstanding Tahashil Coordinator- First Prize- Dr. B. S. Shirke
3. Outstanding College Coordinator- First Prize- Mr. S. M. Arde
4. Outstanding College District Coordinator- First Prize- Mr. S. M. Arde

Any other Information:

Date:

Head
Department of Chemistry

DEPARTMENT OF MATHEMATICS

Courses Offered:

1. UG: B.Sc. –MATHEMATICS
2. PG: M.Sc. -MATHEMATICS
3. Skill Enhance course – Python Programming (Dr. S. N. Golgire)
- 4 On Job Training Project (Dr. S. N. Golgire)

The Department of Mathematics prepared the Academic Calendar for the year 2023-24 in a Departmental meeting. The programs were executed according to the schedule.

Teaching Staff:

S. No.	Name of Teacher	Edu. Qualification	Designation
1	Dr. S.N.Golgire	M.Sc.,M.Ed.,M.Phil.,SET,Ph.D.	Associate Professor & Head
2	Miss J.S.Shelke	M.Sc.B.Ed.	Assistant Professor
3.	Miss P.V.Mane	M.Sc.B.Ed.	Assistant Professor
4.	Miss V.V.Mohite	M.Sc.B.Ed.	Assistant Professor
5.	Miss U.N.Goud	M.Sc.B.Ed.	Assistant Professor

Student Centered Programs organized:

Sr. No.	Name of the Activity	Date	Beneficiaries	Coordinator
1.	Teachers Day	05/09/2023	10	Dr. S.N.Golgire Miss J.S.Shelke, Mrs P.V.Mane, Miss V.V.Mohite, Miss U.N.Goud
2.	Felicitation Ceremony of Miss Rutuja Lad			
3.	Inauguration Function of Mathematics Study Club			
4.	Book Donation Ceremony (B.Sc.III & M.Sc.II)			
5.	Participation in Poster Presentation Competition	06/10/2023	14	Dr. S.N.Golgire
6.	Carrer Guidance on Paramedical Courses by Mr. Kadam (B.Sc.Part-III)	13/10/2023	24	Miss J.S.Shelke
7.	Parent and Alumni Meet	20/11/2023	25	Dr. S.N.Golgire, Miss J.S.Shelke, Mrs P.V.Mane, Miss V.V.Mohite, Miss U.N.Goud
8.	National Mathematics Day and Quiz Competition (B.Sc.Part-I to M.Sc.Part-II)	22/12/2023	110	

9.	Participation in Placement Camp (B.Sc.Part-III and M.Sc.Part-II)	25/01/2024	42	Pandit Dindyala Upadhyay Placement Camp (Rojgar Melava)
10.	Carrier Guidance on MBA by Dr. Sawant Sir	06/02/2024	55	Mrs P.V.Mane
11.	Felicitatation Ceremony of Mr. Shubham Hujare and Miss Puja Kumbhar	14/02/2024	51	Dr. S.N.Golgire Miss J.S.Shelke, Mrs P.V.Mane, Miss V.V.Mohite, Miss Goud U.N
12.	Guidance on SET-NET Examinations by Mr. Shubham Hujare			
13.	Guidance on Competitive Examinations by Miss Puja Kumbhar			
14.	National Science Day	29/02/2024	76	Miss J.S.Shelke, Mrs P.V.Mane, Miss V.V.Mohite Miss Goud U.N
15.	Guest Lecture	08/03/2024	51	Dr. S.N.Golgire
16.	Felicitatation Ceremony of Asharani Shinde	14/03/2024	52	Dr. S.N.Golgire Miss J.S.Shelke, Mrs P.V.Mane, Miss V.V.Mohite, Miss Goud U.N
17.	Seminar	During the year	51	Miss V.V.Mohite
18.	Group Discussion	During the year	51	Miss U.N.Goud
19.	Project Work	During the year	24	Dr. S.N.Golgire
20.	Departmental Library	During the year	142	Miss J.S.Shelke, Mrs P.V.Mane, Miss V.V.Mohite, Miss Goud U.N
21.	Visit to Various High-Schools and Jr. Colleges and Delever a Lectuer on Mathematicce	During the year	41	Dr. S.N.Golgire
22.	On Job Training (M.Sc.Part-I)	During the year	10	Dr. S.N.Golgire

Study Tours

S. N.	Class	Date & Place Visited	Faculty Involved
1	B.Sc.-III	Study Tour (Willingdon College, Sangli)	Miss J.S.Shelke Mrs P.V.Mane
2	M.Sc.-I	Study Tour (Department of Mathematics,SUK)	Miss Mohite V.V.,Miss Goud U.N.
3	M.Sc.-II		

For each activity, Students of the B.Sc.-III and M.Sc.II (Mathematics) and the staff members of the department worked as a member of the organizing committee.

Internal Evaluation: Evaluation of student was done by question-answers, and by arranging Tests, Seminars, Home assignments, Group Discussion, and review of the chapters.

Sr. No.	Class	Methods of evaluation	No. of activities
1	B.Sc.-I	Home assignments/Unit tests	4
2	B.Sc.-II	Home assignments/Unit Tests	4
3	B.Sc.-III	Home assignments/Unit tests/Seminars/ Group Discussion/Project Report	4
4	M.Sc.-I	Home assignments/Unit tests/Seminars/ Group Discussion/Problem Solving Sessions	10
5	M.Sc.-II	Home assignments/Unit tests/Seminars/ Group Discussion /Problem Solving Sessions	10

Contribution to University Examination:

Sr. No.	Name of teacher	Duties completed	Remark
1	Dr. S.N.Golgire	Sr. Supervisor, CAP Director, Paper Setter, Evaluator, Moderator, Practical Examiner	
2	Miss J.S.Shelke	Evaluator, Practical Examiner	
3	Mrs. P.V.Mane	Evaluator, Practical Examiner	
4	Miss V.V.Mohite	Evaluator, Practical Examiner	
5	Miss U.N.Goud	Evaluator, Practical Examiner	

Add on Certificate Course designed by department:

Title of the course: Skill Enhance Course on 'Python Programming'

Name of Coordinator: Dr. S.N.Golgire

Name of resource persons: Mr. P.V.Lokhande

Dates (From – To)	Total Contact Hours	Skills provided	No. of beneficiaries
Janury 24 to March 24	30 hrs	Python Programming Skill	46
Janury 24 to March 24	30 hrs	On Job Training Project	10

Extension activities:

S.N.	Title of the activity	Date and place	Outcomes	Beneficiaries
1	Tree Plantation	15/08/23, College Ground	Awareness of Environment	52

As Resource Person

Sr. No.	Name of teacher	Title of the Event	Date and place	Contribution
1.	Dr. S.N.Golgire	Computational Mathematics Skills	09/03/2024	Resource Person

Contribution to Development of Institution and University:

Sr. No.	Name of teacher	Designation	Contribution/ Outcome
1.	Dr. S.N.Golgire	Associate Professor	BOS Subcommittee

Organization of Conferences / Seminars /Symposium /Workshops /Webinar/ Quiz:

Title of the event	Date	Resource persons	Organizing secretary/ coordinator	Beneficiaries
Work shop on Personality Development	16/03/2024	Miss Asharani Shinde	Dr. S.N.Golgire	52
Work shop on Skill Enhance Course	01/04/2024	Mr. Pradeep Lokhande	Dr. S.N.Golgire	45
On Job Training	Jan.24 to March 24	Mr. Sanjay Chougule	Dr. S.N.Golgire	10

Participation in Conferences / Seminars /Symposium /Workshops /Webinar/Quiz:

Sr. No.	Name of the Teacher	International level	National	State/ Regional level	Total
1	Dr. S.N.Golgire	01	03	–	04
2	Miss J.S.Shelke	01	–	–	01
3	Mrs. P.V.Mane	01	–	–	01
4	Miss V.V.Mohite	01	–	–	01
5	Miss U.N.Goud	01	–	–	01
	Grand Total	05	03	–	08

Paper Presented in Conference / Seminars / Webinars:

Name of teacher	Name of the Conference and Date	Organized by	Title of the paper
Dr. S.N.Golgire	International E-conference on Integrated Sciences, 8th and 9th February 2024	Shri Yashwantrao Patil Science College, Solankur	Fuzzy Control System of Biological System
Dr. S.N.Golgire	National Conference on Emerging Trends in Science and Technology 20/01/2024	Y.C.Mahavidyalaya, Halkani	TSK Fuzzy Model of System of Non-linear Differential Equations

1. Avishkar:

Name of guide	Name of student	Title of research problem	Participation at	Remark (Award/ participation)
Dr. S.N.Golgire	Miss Phadatre G.M.& Miss Dhumal S.A..	Inventory Technique	Poster Presentation Competition at Y.C.W.M.Waranangar	First
	Miss Warake S.S. & Miss Jadhav S.T	Study of Replacement Technique in Industry		Second
	Miss Salokhe R.U. & Miss Sutar D.P.	Mathematics in Medicine		Certificate
	Miss Kumbhar P.A. & Miss Patil R.C.	Laplace Transform in ODE		
	Miss Khamkar S.P. & Miss Patil P.S.	Financial Mathematics		
	Mr. Sutar J.	Mathematics in Stock Marketing		
	Miss Patil S.R. & Miss Jangam S.D.	Study of Population Growth of Old Pargaon		
	Miss R.R.Patil & Miss S.S.Kadam	Epidemic Mathematical Model		

Achievements of student:

Sr.No.	Name of Student	Activity	Prize
1	Miss Aditi Bhosale	Quiz Competition	First
2	Miss Warake S.S. & Miss Jadhav S.T.	Poster Presentation	First
3	Miss Phadatre G.M.& Miss Dhumal S.A.	Competition	First

Achievements of faculty:

Sr.No.	Name of Faculty	Activity	Date
1	Dr. S.N.Golgire	National FDP on Applications of Mathematics in Multi-Disciplinary Domains	01/02/2024 to 08/02/2024
2	Dr. S.N.Golgire	National Workshop on Vedic Mathematics	23,24 & 27 February 2024

Date:

Head
Department of Mathematics

DEPARTMENT OF BOTANY

Courses Offered:

1. UG: B.Sc. –BOTANY
2. CoC- Certificate in Biotechnology (Coordinator: Mr. M. N. Patil)

The Department of Botany has prepared the Academic Calendar for the year 2023-24 in a Departmental meeting. The programs were executed according to the schedule.

Teaching Staff:

S. N.	Name of Teacher	Edu. Qualification	Designation
1	Dr. S. Y. Jadhav	M.Sc., M.Phil., Ph.D., SET (Botany)	Associate Prof. & HOD
2	Dr. S. S. Khot	M.Sc., Ph.D., SET (Life Sciences)	Associate Professor
3	Mr. M. N. Patil	M.Sc., M.Phil., B.Ed.	Assistant Professor
4	Mr. V. A. Gholap	M.Sc., SET (Life Sciences)	Assist. Prof. (CHB)
5	Dr. S. P. Desai	M. Sc., Ph.D.	Assist. Prof. (CHB)
6	Dr. P. P. Borate	M. Sc., Ph.D.	Assist. Prof. (CHB)

Student Centered Programs organized:

(Commemorative days celebrated, seminar, conference, workshop, guest lecture, field visits, survey, hands on training etc.

Sr. No.	Name of the Activity	Date	Benefi-ciaries	Coordinator
1.	Inauguration of Bose Botanical Club	24.July.2023	84	Dr. S. Y. Jadhav
2.	Today's Plant Activity	24. July.2023 onwards	141	Shri. M. N. Patil
3.	Celebration of Mendel's Anniversary	24. July.2023	84	Dr. S. S. Khot
4.	Celebration of Teacher's Day	5 Sept 2023	53	Shri. M. N. Patil
5.	Visit to Botanical Garden, Interaction and Cleanliness drive	18 Sept 2023	134	Dr. S. S. Khot
6.	Field Visit to College Campus For identification and Collection of plant	23 Dec 2023	47	Mr.M.N.Patil
7.	Preparation of Greetings Cards by using herbarium	30 Dec 2023	110	Dr. S. S. Khot
8.	Celebration of National bird day	5 Jan 2024	66	Mr.V.A Gholap
9.	Celebration of World Wetland day	2 Feb 2024	94	Dr. S.P Desai
10.	Celebration of International day Forests	23 March 2024	34	Dr.S.S.Khot

Study Tours

S. N.	Class	Date & Place Visited	Faculty Involved
1	B.Sc.-I	Malkapur, Amba, Ratnagiri, Ganpatipule, 21.02.2024	Dr. S. S. Khot Dr. S. P. Desai
2	B.Sc.-II	Malvan, Sindudurg, Kunakeshwar 09 and 10 Feb 2024	Mr. M. N. Patil and Mr. V. A. Gholap
3	B.Sc.-II and B.Sc.-III	Panhala 17.09.2023	Mr. M. N. Patil, Dr. P. P. Borate, Dr. S. P. Desai and Mr. V. A. Gholap

For each activity, Students of the B.Sc.-III (Botany) and the staff members of the department worked as a member of the organizing committee.

Internal Evaluation: Evaluation of student was done by question-answers, and by arranging Tests, Seminars, Home assignments, Group Discussion, and review of the chapters.

Sr. No.	Class	Methods of evaluation	No. of activities
1.	B.Sc.-I	Unit tests, Home Assignment	4
2.	B.Sc.-II	Home assignments	4
3.	B.Sc.-III	Seminars/Project	4

Contribution to University Examination: (Paper setter, Assessment, Moderator, Flying squad, Sr. Supervisor, Practical examiner etc.)

Sr. No.	Name of teacher	Duties completed	Remark
1	Dr. S. S. Khot	Paper Setter (Chairman)	Botany P-XIII (Oct 23, Mar 24) Botany P-XI (Oct 23, Mar 24)
		Paper Setter (Chairman)	Botany P-XVI (Oct 2023)
		Practical Examiner (PG)	M.Sc.-I Botany (New College, Kop) M.Sc.-II Botany (YC college, Karad)
		Practical Examiner (UG)	B.Sc.-III (M.H. Shinde M/V, Tisangi) B.Sc.-I (VY College, Peth Vadgaon)
2	Mr.M.N.Patil	Paper setter (Member)	B.Sc.-I (New College, Kop)
		Practical Examiner	B.Sc.III (Sarud Collage Sarud) B.Sc.II (BYC Peth Vadgaon) B.Sc.I (Vakare Collage Vakare) B.Sc.II (Vakare Collage Vakare) B.Sc.II (New College, Kop)
3	Dr. S. S. Khot and Mr. M. N. Patil	Paper Setting and evaluation	B.Sc.-I and II Theory (Oct 23 and Mar 24) Practical (Mar 2024)

Extension activities: *(Consultancy, social service, Activities off campus)*

S.N.	Title of the activity	Date and place	Outcomes	Beneficiaries
1.	Blood Donation Camp	04.10.2023 at YCWM	Blood Donation to VaibhaviLakshmi blood bank, Kolhapur	Dr. S. S. Khot participated as organizer and blood donor
2.	Sharing of Lab Infrastructure and Botanical Garden	24.02.2024	Shared infrastructure and knowledge about Plants	Ten Students and 2 teachers of Sarud College, Sarud
3.	Sharing of Lab Infrastructure		Created interest regarding Higher Education	Ten Students and 2 teachers of Anand Gurukul, Chikurde
4.	Sharing of Botanical Garden as resource	18.09.2023	Created awareness about medicinal plants	Commerce Department
5.	Authentication of Plants	Sep 2023 to April 2024	Authenticated Drug yielding plants under investigation.	Students of TK College of Pharmacy, Warananagar, AMI of Pharmaceutical sciences and researches, Save (Shahuwadi)

As Resource Person

(Invited resource person, keynote address, session chairmen, Subject expert (referee, judge), etc.)

Sr. No.	Name of teacher	Title of the Event	Date and place	Contribution
1	Dr. S. S. Khot	National Conf. on 'Environmental Sustainability in Life Sciences'	24 and 25.03.2023 org by D.A.B.N. Arts and Sc. College, Chikhali, At Panhala	Chairperson for Session
2	Dr. S. S. Khot	One day workshop on 'NEP-2020 and revised syllabus in B.Sc.-II Botany'	10.10.2023 at Rajarshi Chh. Shahu College, Kolhapur	Resource Person
3	Dr. S. S. Khot	One Day 'National Seminar on 'Plant Sciences: Challenges and Opportunities'	16.02.2024 at The New College, Kolhapur	Chairperson for Session
4	Dr. S. S. Khot	Invited Lecture on 'Scope and Opportunities in Botany'	23.04.2024 at DKASC College, Ichalkaranji.	Resource Person

5	Dr. S. S. Khot'	State level Seminar and Intercollegiate Competition: Helix 2024'	04.02.2024 at Smt KWC college of Arts and Science, Sangli	Subject Expert (Examiner) for Model Mania
	Dr. S. S. Khot'	Research Paper / Poster Presentation Competition for AVISHKAR'	Warananagar	Subject Expert

Contribution to Development of Institution and University:

(Details of additional duties performed as a coordinator under development schemes, / proposals, Contribution as BOS committees/ subcommittees etc.)

Sr. No.	Name of teacher	Designation	Contribution/ Outcome
1.	Dr. S. S. Khot	Member, BOS in Botany, SGM College, Karad (Autonomous) for 2023-24	Syllabus Setting for B.Sc.-II Botany
2.	Dr. S. S. Khot	Member, PM USHA Scheme	Preparation of Proposal and DPR
3.	Dr. S. S. Khot	IQAC Coordinator (Apr 2017 to March 2024)	Received 'A+' Grade in 4th cycle of assessment. Received 'A+' grade in AAA by SUK.
4.	Dr. S. S. Khot	Member, Warana University DPR Committee	Preparation of DPR and Documentation

Organization of Conferences / Seminars /Symposium /Workshops /Webinar/ Quiz:

Title of the event	Date	Resource persons	Organizing Secretary/ Coordinator	Benefi-ciaries
Two Days National Level Workshop on 'Capacity Building of HIEs through Research Initiatives – Series I'	12th and 13.04.2024	Dr. B. K. Mishra, IIT Goa Dr. P. K. Kharat, WCE, Sangli Dr. S. N. Sapali, SU, Kop Dr. V. V. Karjinni, SWVSM, Warananagar Dr. V. K. Tiwari, Research Advisor, Pune Mr. J. P. Kolhe, DRDO, Pune Dr. S. D. Kore, VJIT, Mumbai	Coordinator (Dr. S. S. Khot)	167

Participation in Conferences / Seminars /Symposium /Workshops /Webinar/Quiz:

Sr. No.	Name of the Teacher	National	State/ Regional level	Total
1	Dr. S. S. Khot	3	1	4
2	Mr. M. N. Patil	2	1	3
	Grand Total	5	2	7

Paper Presented in Conference / Seminars / Webinars:

Name of teacher	Name of the Conference and Date	Organized by
Dr. S. S. Khot	National Conf. on 'Environmental Sustainability in Life Sciences', 24 and 25.03.2023	D.A.B.N. Arts and Sc. College, Chikhali, At Panhala

Publications: Research Papers/ Books / Chapter/ Editorial editions:

S. N.	Name of teacher	Date	Title of paper/ chapter	Title of Journal/ publisher	ISBN/ ISSN
1.	Fasale S.B., Khot S.S. , Waghmare M.B.	2023	Analyzing the chemical composition of methanolic extracts from Anisomeles indica stem: A comprehensive GC-MS and FT-IR Investigation.	Res. Jr. Agril. Sci. 14(5): 1576-1580	ISSN: 0976-1675 (P) ISSN: 2249-4538 (E)
2.	S.B. Fasale, M.B. Waghmare and S.S. Khot	2023	SEM-EDX and GC-MS analysis of phytoconstituents in Anisomeles heyneana Benth. leaves from Western Ghats (India)	Applied Biological Research 25(4): 458-464, DOI: 10.5958/0974-4517.2023.00053.8	ISSN No. 0972-0979 (P), 0974-4517 (E)
3.	Fasale S.B, Khot S.S. , Waghmare M.B.	2024 (Communica- -nicated)	Phytochemical Characterization of Anisomeles indica (L.) Kuntze extract using GC-MS: Evaluation of Antioxidant and Antimicrobial Properties	International Journal of Plant and Environment	Communicated
4.	Dr. S. S. Khot, <i>et al.</i>	Aug 2023	Practical Handbook for B.Sc.-II Botany (NEP)	Nirali Publications, Pune	ISBN No. 978-81-19117-54-3
5.	Dr. S. S. Khot, <i>et al.</i>	Sept 2023	Textbook on B.Sc.-II Botany Paper III (NEP)	Nirali Publications, Pune	ISBN No. 978-81-19116-68-3
6.	Dr. S. S. Khot, <i>et al.</i>	Jan 2024	Textbook on B.Sc.-II, Botany Paper IV (NEP)	Nirali Publications, Pune	ISBN No. 978-93-6109-521-4

Research Activities:**1. Research guidance:**

Name of guide	Name of student	For M.Phil. / Ph.D.	University	Ongoing/ declared
Dr. S. S. Khot	Mr. S. B. Fasale	Ph.D.	Shivaji University, Kolhapur	Ongoing

2. Avishkar:

Name of guide	Name of student	Title of research problem	Participation at	Remark (Award/ participation)
Dr. S. S. Khot Mr. M. N. Patil Dr. S. P. Desai Mr. V. A. Gholap	Miss Amruta Aminkar, Miss Vaishnavi Patil and Miss. Pratiksha Sutar	Preparation of Educational Tools by recycling thermocool waste	Y C Warana Inter -departmental Research poster presentation Competition	2nd Prize in Science and Technology Section (UG)

E-content developed and shared by Faculties:

Class	Type of E-content	Developed by	Remark
B.Sc.-II	YouTube Video Lecture	Dr. S. S. Khot	Photosynthesis: Structure of chloroplast, Light reaction
B.Sc.-III	YouTube Video Lecture	Dr. S. S. Khot	Biostatistics: Frequency distribution (Practical)
For entire B.Sc. Botany	YouTube videos, PPTs on SlideShare, Notes on Google Drive	Dr. S. S. Khot	38,979 views and 1199 Hr. watch time since 2023. 2 videos with more than 15 K Views on YouTube

Achievements of student:

1. Mr. Akshay Mohite got selected in Mumbai Police, Home Ministry, Govt of Maharashtra.

Achievements of faculty:

1. Dr. S. S. Khot worked as member of BOS Subcommittee for B.Sc.-II (NEP) Syllabus in Botany, Shivaji University, Kolhapur

Any other Information:

1. Worked as a Hon. Vice Chancellor nominated Subject expert for an appointment of Assistant Professor in Botany (25.08.2023)

Date: 14.05.2024

 Head
 Department of Botany

DEPARTMENT OF ZOOLOGY

Courses Offered:

1. UG: B.Sc. –Zoology
2. PG: M.Sc. - Zoology (Entomology)
3. CoC- Certificate in Sericulture (Coordinator: Dr. Kavane R. P.)

The Department of Zoology prepared the Academic Calendar for the year 2023-24 in a Departmental meeting. The programs were executed according to the schedule.

Teaching Staff:

S. No.	Name of Teacher	Edu. Qualification	Designation
1	Prof. Dr. P. M. Bhoje	M. Sc. Ph.D	Prof. and H.O.D.
2	Dr. U. B. Chikurdekar	M. Sc. Ph.D	Associate Professor
3	Dr. R. P. Kavane	M. Sc. Ph.D	Assistant Professor
4	Dr., A. R. Bhusnar	M. Sc. Ph.D	Assistant Professor
5	Mr. N. F. Shaikh	M.Sc, Zoology, Biochemistry, SET	Assistant Professor

Student Centered Programs organized:

(Commemorative days celebrated, seminar, conference, workshop, guest lecture, field visits, survey, hands on training etc.

Sr. No.	Name of the Activity	Date	Beneficiaries	Coordinator
1.	Bird watching	5th January 2024	55	Prof. P. M. Bhoje
2.	How to prepare Power Point presentation	31th January 2024	40	Prof. P. M.Bhoje

Study Tours

S. N.	Class	Date & Place Visited	Faculty Involved
1	B.Sc.-I	21/02/2024 at Ratnagiri and Ganpatipule	Dr. A.R .Bhusnar Mr. N. F. Shaikh
2	B.Sc.-II	09/02/2024, Kunkeshwar, Sindudurgand Malvan	Dr. A. R. Bhusnar
3	B.Sc.-III	23/09/2023 Palasambe Ramling, Gagambavada	Dr. A. R.Bhusnar
3	B.Sc.-III& M.Sc.I and II	15/03/2024 Visited to Shivaji University for Insect exhibition programme	Dr. A. R.Bhusnar

For each activity, Students of the B.Sc.-III (Zoology) and the staff members of the department worked as a member of the organizing committee.

Internal Evaluation: Evaluation of student was done by question-answers, and by arranging Tests,

Seminars, Home assignments, Group Discussion, and review of the chapters.

Sr. No.	Class	Methods of evaluation	No. of activities
	B.Sc.-I	Unit tests	4
	B.Sc.-II	Home assignments	4
	B.Sc.-III	Seminars/Project	6
	M.Sc.-I	Home Assignment	2
	M.Sc.-II	Home Assignment	2

Contribution to University Examination: (Paper setter, Assessment, Moderator, Flying squad, Sr. Supervisor, Practical examiner etc.)

Sr. No.	Name of teacher	Duties completed	Remark
1	Prof. Dr. P. M. Bhoje	Paper Setter M. Sc. B. Sc I ,Research advisory board member	SUK.SUK
	Dr. U. B. Chikurdekar	Paper setter B. Sc I and II	SUK
2	Dr. Kavane R. P.	Paper setter. NSS Programme officer,	SUK
3	Dr. Bhusnar A.R	Paper Setter at B.Sc.-I, B.Sc.II and B.Sc-III, M.Sc and M.Sc Entrance, M.Phil and Ph.D	SUK

Add on Certificate Course designed by department:

Title of the course: 'Sericulture'

Name of Coordinator: Dr.R.P. Kavane

Name of resource persons (if any):

Dates (From – To)	Total Contact Hours	Skills provided	No. of beneficiaries
June 2005 till date	60 hrs.	Rearing and handling of silk worms	19

Contribution to Development of Institution and University:

(Details of additional duties performed as a coordinator under development schemes, / proposals, Contribution as BOS committees/ subcommittees etc.)

Sr. No.	Name of teacher	Designation	Contribution/ Outcome
1	Dr. Kavane R. P.	BOS at Shivaji University, Kolhapur.	Syllabus designed M.Sc. I
2	Dr. Bhusnar A. R.	BOS at KBP College Pandharpur.	Syllabus designed B.Sc.I, B.Sc.II, M.Sc. I and m.Sc.II

Participation in Conferences / Seminars /Symposium /Workshops /Webinar/Quiz:

Sr. No.	Name of the Teacher	International level	National	State/ Regional level	Total
1	Dr. A.R. Bhusnar	01	03	-	04
	Grand Total	01	03	-	04

Paper Presented in Conference / Seminars / Webinars:

Name of teacher	Name of the Conference and Date	Organized by	Title of the paper
Dr. A. R. Bhusnar	International Conference on The New Horizpns in life Sciences 2024. 20/03/2024 to 21/03/2024	Department of Zoology, Yashwantrao Chavan Institute of Science, Satara.	Studies on Biology of Guava fruit fly, Bactocera doesalis (Diptera: Tephritidae)

Publications: Research Papers/ Books / Chapter/ Editorial editions:

Name of teacher	Date	Title of paper/ chapter	Title of Journal/ publisher	ISBN/ ISSN
Dr. A. R. Bhusnar	12/12/2023	Diversity of Scarabaeid beetles from Panhala Tehsil of Kolhapur District, Maharashtra, India.	International Journal of Novel Research and Development	2456-4184
Dr. A. R. Bhusnar	28/02/2024	Studies on Biology of Guava fruit fly, Bactocera doesalis (Diptera: Tephritidae)	A Journal of Composition theory	0731-6755

1. Research guidance:

Name of guide	Name of student	For M.Phil. / Ph.D.	University	Ongoing/ declared
1	Dr. Kavane R.	P.Ph.D	SUK	Ongoing-4
2	Dr. Bhusnar A. R	Ph.D	SUK	Ongoing-2, Declared- 01

2. Avishkar:

Name of guide	Name of student problem	Title of research	Participation at	Remark (Award/ participation)
Dr. Bhusnar A.R	Miss. Rajeshri Patil	Analytical studies on Heamin Crystals from Human Blood"	College level and University level	Secured 3rd rank at college level

E-content developed and shared by Faculties:

Class	Type of E-content	Developed by	Remark
B.Sc. I, II, III	PPT, Notes etc.	Dr. R. P. Kavane	
B.Sc. I, II, III	PPT, Notes etc.	Dr. A. R. Bhusnar	

Achievements of student:

Mr. Shubham Nalavade (Batch 2021) appointed as a Constable in Mumbai Police, Miss. Priyanaka Shinde Batch 2018) Appointed as Talati in Ratnagiri District and Miss.Ashvini Kumbhar (Batch2018) appointed as a forest guard in Kolhapur Region)

Miss Rupali Gharge has qualify NET,SET and GATE exam.

Achievements of faculty: Dr. A. R. Bhusnar awarded as a Young Research Award by InSc Institute of Scholars, Bangalore.

Any other Information:

Head
Department of Zoology

DEPARTMENT OF BIOCHEMISTRY

Courses Offered:

1. UG: B.Sc. – Biochemistry

The Department of Biochemistry prepared the Academic Calendar for the year 2023-24 in a Departmental meeting. The programs were executed according to the schedule.

Teaching Staff:

S. No.	Name of Teacher	Edu. Qualification	Designation
1	Mr. M.G.Chikalkar	M.Sc.; M.Phil	Co-ordinator
2	Mr.N.F.Shaikh	M.Sc.; SET	Assistant Professor
3	Miss.P.S.Satvekar	M.Sc.Biochemistry	Lecturer

Student Centered Programs organized:

(Commemorative days celebrated, seminar, conference, workshop, guest lecture, field visits, survey, hands on training etc.

Sr. No.	Name of the Activity	Date	Beneficiaries	Coordinator
1.	Industrial visit at Tatyasaheb Kore Sakhar Karkhana, Warananagar.	17/02/2024	21	Nasir Shaikh

Study Tours

S. N.	Class	Date & Place Visited	Faculty Involved
1	B.Sc.-II	28/03/2024 Department of Interdisciplinary Research D.YPatil University, Kolhapur and Department of Biochemistry and Biotechnology Shivaji University, Kolhapur.	Nasir Shaikh
	B.Sc.-III		Pradnya Satvekar Mahadev Bhosale

For each activity, Students of the B.Sc.-III (Biochemistry) and the staff members of the department worked as a member of the organizing committee.

Internal Evaluation: Evaluation of student was done by question-answers, and by arranging Tests, Seminars, Home assignments, Group Discussion, and review of the chapters.

Sr. No.	Class	Methods of evaluation	No. of activities
1.	B.Sc.-I	Unit tests	3
2.	B.Sc.-II	Home assignments	2
3.	B.Sc.-III	Seminars/Project	4

Contribution to University Examination: (*Paper setter, Assessment, Moderator, Flying squad, Sr. Supervisor, Practical examiner etc.*)

Sr. No.	Name of teacher	Duties completed	Remark
1	Nasir Firoj Shaikh	Served as an external Examiner for Practical examination for M.Sc Biotechnology at Vivekanand College Kolhapur.	

Contribution to Development of Institution and University:

(*Details of additional duties performed as a coordinator under development schemes, / proposals, Contribution as BOS committees/ subcommittees etc.*)

Sr. No.	Name of teacher	Designation	Contribution/ Outcome
1.	Nasir Firoj Shaikh	Assistant Professor	Subcommittee member of BOS Biochemistry at Shivaji University, Kolhapur.

1. Avishkar:

Name of guide	Name of student	Title of research problem	Participation at	Remark (Award/ participation)
Nasir Firoj Shaikh	Miss Anuradha Valiv	Preparation of pH paper strip from plant extract	University level	Secured 1st prize at college level
Nasir Firoj Shaikh	Mr.Omkar Patil	Curdulous synthesis of silver nanoparticle-An Innovative approach	University level	

Date:

Head
Department of Biochemistry

वरिष्ठ व कनिष्ठ जिमखाना अहवाल

०१ जुलै २०२३ पासून जिमखाना विभागातील सर्व खेळ विद्यार्थी-विद्यार्थिनींसाठी खुले करण्यात आले. जिमखाना विभागामार्फत स्वातंत्र्य दिनाचे ध्वजारोहण मा.एन.एच. पाटील सर अध्यक्ष सुराज्य फौडेशन, वारणानगर यांच्या शुभहस्ते संपन्न करण्यात आले. महाविद्यालयाच्या खेळांइनी बास्केटबॉल, धनुर्विद्या, कबड्डी, कुस्ती, मल्लखांब, जिम्नॅस्टिक, पॉवरलिफ्टिंग, हॅण्डबॉल, ज्युदो, बॉडीबिल्डींग, फुटबॉल, जलतरण, साप्टबॉल इ. विविध खेळामध्ये विशेष यश संपादन करण्यात आले.

वरीष्ठ महाविद्यालयाच्या मल्लखांब संघाने सलग ३७ वर्षी आर.पी.पवार शिवाजी विद्यापीठ मल्लखांब ट्रॉफी जिंकली. तसेच जयपूर येथे झालेल्या अखिल भारतीय आंतर विद्यापीठ मल्लखांब स्पर्धेत कु.वैष्णवी मोरे (बी.कॉम.भाग-२), कु.अमिस्ता मांढरे (एम.ए. भाग-१) कु. शुभम लेंगडे (एम.ए. भाग-१) श्री. कृणाल (बी.ए.भाग-१) श्री. दर्शन मनीयार (बी.ए.भाग-१) या पाच खेळांइनी प्रथम क्रमांक पटकाविला. कु. दिपाली खांबे (बी.कॉम .भाग-३), कु. अश्विनी चरणकर (एम.ए.भाग- १) कु. सानिका फुले (बी.ए.भाग-१) कु. शिवानी कावळे (बी. कॉम. भाग-३), कु. संस्कृती सिद (बी. एस्सी. भाग-३), या पाच खेळांइची आखिल भारतीय आंतर विद्यापीठ बास्केटबॉल स्पर्धा ग्वाल्हेर येथे निवड झाली व श्री. विजय सुर्यवंशी (बी.ए.भाग-२) या खेळांइची आखिल भारतीय आंतर विद्यापीठ बास्केटबॉल स्पर्धा जयपूर येथे निवड झाली. कु. अपूर्वा चव्हाण (बी.ए.भाग-२) हिची आखिल भारतीय आंतर विद्यापीठ आर्चरी स्पर्धा पाटील येथे निवड झाली.

कु. आश्विनी ठीक (एम.ए.भाग-२) कु. अपर्णा आवळे (बी.ए.भाग-३), कु. सई इंगळे (बी. एस्सी .भाग-३), कु. प्रतिक्षा पोवार (एम.ए.भाग-२), कु. मुस्कान महालदार (बी.ए.भाग-३) या पाच खेळांइची आखिल भारतीय आंतर विद्यापीठ हॅण्डबॉल स्पर्धा उदयपूर येथे निवड झाली. श्री सचिन चव्हाण (बी.ए.भाग-३) याची अश्वमेध कबड्डी क्रीडा स्पर्धा नागपूर येथे अभिनंदनीय निवड झाली. कु. समीक्षा प्रकाश पाटील (इ.१२ वी सायन्स) हिची शालेय राष्ट्रीय बास्केटबॉल स्पर्धेत मुलींच्या महाराष्ट्र संघात अभिनंदनीय निवड तसेच कु.अनुष्का सयाजी पाटील (इ.१२ वी सायन्स) दिल्ली येथे झालेल्या शालेय राष्ट्रीय जलतरण स्पर्धेत रौप्य पदक पटकाविले. कु. श्रुतिका तानाजी गोसावी (इ.११ वी एच.एस.व्ही.सी), कु. श्रावणी केरबा शेलार (इ.१२ वी कॉमर्स) या दोघींची कुरुक्षेत्र येथे झालेल्या राष्ट्रीय सिकाई मार्शल आर्ट स्पर्धेत रोप्य पदक मिळाले.

शिवाजी विद्यापीठाची मानाची सहकार महर्षी शंकरराव मोहिते पाटील हॅण्डबॉल चषक सलग एकवीस वर्षी पटकाविला. यामध्ये कु. सई इंगळे, कु. साक्षी खाडे, कु. स्नेहल पाटील, कु. स्वप्नजा मोरबाळे कु. प्रतिक्षा पोवार, कु. अर्पिणा आवळे याची आखिल भारतीय महिला हॅण्डबॉल स्पर्धेसाठी उदयपूर येथे झालेल्या स्पर्धेत निवड झाली. आंतर-विद्यापीठ बास्केटबॉल स्पर्धा कडपूर येथे प्रथम क्रमांक यामध्ये कु. शिवानी कावळे (बी.कॉम.भाग-२) कु. ऋतुजा जाधव (एम.ए.भाग-१) कु. सानिका शेळके (बी.एस्सी. भाग-३) कु. प्रियांका तोडकर (बी.ए.भाग-१) कु. खूशबू खान (बी.एस्सी.भाग-३) या खेळांइनी सहभाग नोंदविला. आंतर विद्यापीठ कबड्डी स्पर्धा कराड येथे तृतीय क्रमांक पटकाविला आंतर विद्यापीठ मैदानी स्पर्धेत संकेद सुर्यवंशी (बी.कॉम.भाग-२) ३००० मीटर-द्वितीय क्रमांक, श्री.अभिजीत कांबळे (एम.ए.भाग-१) ५००० मीटर, मध्ये द्वितीय क्रमांक पटकाविला.

विशेष अभिमानांची गोष्ट म्हणजे कनिष्ठ महाविद्यालयाचे लातूर येथे झालेल्या शालेय राज्यस्तरीय तायक्कादो स्पर्धेत श्री. प्रथमेश वाळके (इ.१२ वी सायन्स) याने कास्य पदक पटकाविले. तसेच अमरावती येथे झालेल्या शालेय राज्यस्तरीय धनुर्विद्या स्पर्धेत कु. श्रावणी शेलार (इ.१२ वी कॉमर्स) हिने रौप्य पदक पटकाविले. मुंबई शालेय राज्यस्तरीय बास्केटबॉल स्पर्धेत मुलींच्या संघामध्ये कु. जानवी खामकर, कु. वेदिका चिमटे, कु. वैष्णवी पाटील, कु. श्रावणी भोसले, कु. हर्षदा पवार, कु.जिज्ञासा घुगे, कु. देवयानी पाटील या सर्व रौप्य पदक मिळविले. पाचगणी येथे शालेय विभागीय धनुर्विद्या स्पर्धेत कु. श्रुतिका तानाजी गोसावी (इ.१२ बी एच.एस.व्ही.सी) हिची अभिनंदनीय निवड झाली. रत्नागिरी येथे झालेल्या शालेय विभागीय तायक्कादा स्पर्धेत श्री. प्रज्वल पाटील, श्री. विवेक घबारा या दोघांचा अभिनंदनीय निवड झाली.

वाठार येथे झालेल्या शालेय जिल्हा स्तरीय मुलींचा क्रिकेट संघाने द्वितीय क्रमांक पटकाविला .तसेच माले येथे झालेल्या शालेय जिल्हास्तरीय मुलींचा आठ्यापाठ्या संघ निवड झाला. वडगांव येथे झालेल्या शालेय जिल्हास्तरीय मुलींची कबड्डी संघ उपविजयी झाला. कोल्हापूर येथे झालेल्या शालेय जिल्हास्तरीय बॅडमिंटन स्पर्धेत दोन खेळांइची निवड झाली. कोल्हापूर येथे झालेल्या शालेय जिल्हास्तरीय किक बॉक्सिंग स्पर्धेत तीन खेळांइची निवड करण्यात आली.

शिवाजी विद्यापीठ आंतर विभागीय क्रीडा स्पर्धा खालील प्रमाणे संपन्न झाल्या.

१) हॅण्डबॉल पुरुष - दि.१०/११/२०२३ ते ११/११/२०२३ २) बास्केटबॉल महिला - दि. १२/१०/२०२३ ते १३/१०/२०२३

३) हॅण्डबॉल महिला - दि.२४/११/२०२३ ते २५/११/२०२३

राष्ट्रीय व राज्य स्तरावर एन.सी.सी. व एन.एस.एस. च्या मुलांनी भरघोस यश संपादन केले आहे. विभागीय स्तरावर तायक्कादो, धनुर्विद्या, जलतरण, बॉक्सींग, बुद्धीबळ, मल्लखांब इ. खेळामध्ये विशेष यश- संपादन केले आहे. तसेच इंटर झोनल स्तरावर

मल्लखांब, कबड्डी, बास्केटबॉल, हॅण्डबॉल, मैदानी स्पर्धा या खेळांमध्ये विशेष यश संपादन केले आहे.

शिवाजी विद्यापीठ नियतकालिक स्पर्धेत, मध्यवती युवा महोत्सव, अविष्कार, वक्तृत्व अशा विविध स्तरावर महाविद्यालयाच्या विद्यार्थी - विद्यार्थिनींची यश संपादन केले आहे. त्याचप्रमाणे महाविद्यालयाच्या एन.सी.सी., एन.एस.एस व सांस्कृतिक विभाग, वक्तृत्व विभाग इ. विविध विभागांनी विविध स्पर्धेमध्ये यश संपादन करून महाविद्यालयाचा गौरव होईल असे यश संपादन केले आहे.

हे सर्व यश मिळवत असताना सातत्याने वारणा विभाग शिक्षण मंडळाचे अध्यक्ष, माननीय आमदार विनयरावजी कोरे (सावकर) माजी मंत्री महाराष्ट्र राज्य यांचे प्रोत्साहन तर श्री. वारणा विभाग शिक्षण मंडळाच्या मुख्य कार्यकारी अधिकारी डॉ.व्ही.व्ही. कारजिनी ता महाविद्यालयाचे प्राचार्य डॉ.ए.एम. शेख यांचे मार्गदर्शन महाविद्यालयातील विविध समित्यांचे प्रमुख, सर्व विभाग प्रमुख, कनिष्ठ महाविद्यालयाचे उपप्राचार्य प्रा.एस.एन.शेख व एच.एस.व्ही.सी विभागाचे तिन्ही शाखाचे समन्वयक, सर्व प्रशासकीय व शिक्षकेत्तर कर्मचारी या सर्वांच्या बहुमोल सहकार्याने महाविद्यालयाने विविध क्षेत्रांमध्ये यश संपादन केले आहे.

संपूर्ण वर्षभर विविध उपक्रमांच्या आयोजनासाठी महाविद्यालयाचे प्राचार्य डॉ.ए.एम.

शेख, सर्व विभाग प्रमुख, कनिष्ठ महाविद्यालयाचे सर्व विविध विभागाचे समन्वयक, प्रशासकीय स्टाफ, सर्व शिक्षकेत्तर कर्मचारी तसेच टी.के.आय.टी. कॉलेज, वारणानगर यांचे मिळाले सहकार्य बदल मनपूर्वक आभार

जयहिंद जय महाराष्ट्र

श्री. क्रांतीकुमार पाटील
कनिष्ठ जिमखाना विभाग प्रमुख

प्रा. अण्णासो पाटील
वरिष्ठ जिमखाना विभाग प्रमुख

Yashwantrao Chavan Warana Mahavidyalaya Library

The college has a well-resourced library, occupying approximately 677.48 sq. m of built-up area. The library is divided into seven sections which include a stock room & book exchange section, reference book section, periodicals section, separate study rooms for girls and boys, a librarian's cabin, a ladies room, and a reference section for staff. There are a total of 45,245 books available for readers, which cover various subjects such as tax, reference materials, fine literature, and dictionaries. 45,000+ of these books are prepared with barcodes for quick action. Additionally, the library receives a total of 35 periodicals every month on various subjects, and 07 daily newspapers are available, with two being national newspapers and five being local. The library operates with the help of the Vidyasagar Integrated Library Management System. This system aids in maintaining library records, providing barcode functionality, managing books, managing enrollments, administering library operations, and offering the Online Public Access Catalog (OPAC) for easy access to the library's catalogue. Approximately 200+ students visit the library daily, and all necessary facilities as per library science guidelines are provided. Every year, the library purchases new books based on the requirements of the college departments. In addition to regular library services, the library also organizes book exhibitions on the occasion of the birthdays of prominent personalities such as Mahatma Gandhi, Dr. B.R. Ambedkar, and Dr. A.P.J. Abdul Kalam. The library also offers additional facilities such as a Book Bank for borrowing books, e-sources for staff members, and inter-library loan facility. All decision regarding library development has taken in Library committee. Presently library have seven staff i.e Dr. A. R. Bhusnar (Coordinator), Shri. Bhalchandra Shete (Assistant librarian), Shri. Nandkumar Desai (Library attendant), Shri. Prakash Gholap (Library attendant), Shri. Shivaji Patil (Peon) and Shri. Bajirao More (Peon).

Dr. A. R. Bhusnar
Library Coordinator

सी.ओ.सी. कोर्स

आपल्या महाविद्यालयात शैक्षणिक वर्ष २००५ पासून करिअर ओरिएंटेड कोर्स विद्यापीठ अनुदान आयोग नवी दिल्ली व शिवाजी विद्यापीठ कोल्हापूर यांच्या मान्यतेनुसार सुरू आहे. कला विभागांतर्गत आर्ट ऑफ ट्रान्सलेशन, फॅशन डिझायनिंग आणि टुरिझम तर कॉमर्स विभागांतर्गत बँकिंग, रिटेलिंग व इन्शुरन्स तसेच विज्ञान विभागांतर्गत बायोटेक्नॉलॉजी, माहिती तंत्रज्ञान आणि सेरीकल्चर इत्यादी कोर्स सुरू आहेत. सदरच्या कोर्ससाठी सन २०२३-२४ मध्ये एकूण १६८ विद्यार्थ्यांनी नाव नोंदणी केली. यामध्ये कला विभाग अंतर्गत २३ विद्यार्थी, वाणिज्य विभाग अंतर्गत ८२ विद्यार्थी तर विज्ञान विभागांतर्गत ६३ विद्यार्थी सदरच्या कोर्ससाठी सहभागी झाले. एकूण १५३ विद्यार्थी परीक्षेसाठी बसले त्यापैकी १३० विद्यार्थी उत्तीर्ण झाले. सदरच्या कोर्सचा एकूण निकाल ८४.९६% इतका आहे. सदरचा कोर्स उत्तीर्ण झालेल्या मागील अनेक विद्यार्थ्यांना रोजगाराच्या संधी उपलब्ध करून देण्यात सी.ओ.सी.कोर्स ची भूमिका अत्यंत महत्वाची ठरली आहे.

डॉ सी आर जाधव
मुख्य समन्वयक

प्रो.डॉ. ए. एम. शेख
प्राचार्य

अग्रणी महाविद्यालय कार्यशाळा समिती

शैक्षणिक वर्ष २०२३ -२४ पासून शिवाजी विद्यापीठ कोल्हापूर यांचेकडून म. ह. शिंदे महाविद्यालय,तिसंगी यांना अग्रणी महाविद्यालय घोषित करण्यात आले. या महाविद्यालया अंतर्गत पन्हाळा, शाहूवाडी,गगनबावडा व करवीर या चार तालुक्यांमधून एकूण २३ कॉलेज समाविष्ट करण्यात आली. या लीड कॉलेजमार्फत सर्व अग्रणी महाविद्यालय समन्वयकांची बैठक २५ जानेवारी २०२४ रोजी तिसंगी येथे संपन्न झाली,सदर बैठकीमध्ये झालेल्या मार्गदर्शनानुसार शैक्षणिक वर्ष २०२३-२४ मध्ये घेण्यात येणाऱ्या विविधकार्यशाळांचे विषय ब आयोजनाचा कालावधी यांचे मार्गदर्शन करण्यात आले. सदर मार्गदर्शनानुसार यशवंतरावचव्हाण वारणा महाविद्यालय वारणानगर मध्ये अग्रणी महाविद्यालय कार्यशाळा योजनेअंतर्गत दोन कार्यशाळासंपन्न झाल्या. प्रथम कार्यशाळा दिनांक २९ फेब्रुवारी २०२४ रोजी हिंदी विभागांतर्गत मार्फत आयोजितकरण्यात आली. सदर कार्यशाळेचा विषय “हिंदी भाषा कौशल और रोजगार हिंदी गझल शेरो शायरी औरइलेक्ट्रॉनिक मीडिया” असा होता. या कार्यशाळेत प्रा. डॉ. रमेश खबाले , एन. डी. पाटील महाविद्यालयमलकापूर व प्रा.डॉ. आरिफ महात, विवेकानंद महाविद्यालय ,कोल्हापूर हे तज्ञ मार्गदर्शक म्हणून लाभले. सदरकार्यशाळेसाठी हिंदी विभाग प्रमुख प्रो. डॉ. पी. एस. चिकुर्डेकर, प्रा. श्री मोहन सनगर व समन्वयक डा. आर.एस. पांडव यांनी परिश्रम घेतले. द्वितीय कार्यशाळा कॉमर्स विभागामार्फत घेण्यात आली सदर कार्यशाळेचा विषय“उद्योजकता प्रोत्साहन अभियान असा होता, या कार्यशाळेस प्रमुख वक्ते म्हणून श्री. नितीन कामत स्वावलंबीभारत अभियान, जिल्हा प्रकल्प अधिकारी कोल्हापूर व श्री अनिल चिकोडी ,सी .ए .स्वावलंबी भारत अभियान,कोल्हापूर जिल्हा समन्वयक हे लाभले. सदर कार्यशाळेचे संयोजन प्रा. डॉ. आर. बी. बसनाईक , प्रा. डॉ. रणजीतनिधडे, प्रा. प्रवीण सातवेकर व अग्रणी महाविद्यालय समन्वयक डॉ. आर. एस. पांडव यांनी केले, सदर कार्यशाळासंपन्न होण्यासाठी महाविद्यालयाचे प्राचार्य प्रो. डॉ. ए. एम. शेख व रजिस्टर श्री बाळासाहेब लाडगावकर यांचेमार्गदर्शन व सहकार्य लाभले, दोन्ही कार्यशाळेस विविध अग्रणी महाविद्यालयातून विद्यार्थी व प्राध्यापकउपस्थित होते, त्यांना उपस्थिती प्रमाणपत्र, चहापान व भोजन याची व्यवस्था करण्यात आली होती.

प्रा. डॉ. आर. एस. पांडव,

समन्वयक अग्रणी महाविद्यालय कार्यशाळा

राष्ट्रीय छात्रसेना आणि महाराष्ट्र गर्ल्स बटालीयन

शैक्षणिक वर्ष २०२३-२४ मध्ये दि. २९/०५/२०२४ रोजी ६ महाराष्ट्र गर्ल्स बटालीयनची प्रथम वर्ष एन.सी.सी. भरती प्रक्रिया पार पडली यामध्ये १७ मुलींची निवड करण्यात आली. या शैक्षणिक वर्षासाठी कॅडेट कु. भाग्यश्री पाटील (B.Sc. III) हीची अंडर ऑफीसर पदी निवड करण्यात आली तर सार्जंट पदी कु. संस्कृती सिद (B.Sc. III) हीची निवड करण्यात आली.

या शैक्षणिक वर्षामध्ये राष्ट्रीय छात्रसैनिकांनी पुढील शैक्षणिक प्रशिक्षण तसेच विविध सामाजीक उपक्रमामध्ये सक्रीय सहभाग नोंदवला.

* भारतीय स्वातंत्र्यदिन :

१५ ऑगस्ट २०२३ रोजी भारतीय स्वातंत्र्य दिनाचा सोहळा महाविद्यालयाच्या प्रांगणात साजरा केला गेला. या वेळी सुराज्य फौडेशनचे श्री एन.एच. पाटील सर प्रमुख अतिथी होते. प्रसंग महाविद्यालयाचे प्राचार्य डॉ. अ. एम. शेख, प्रशासकीय, कर्मचारी, शिक्षण व शिक्षकेतर कर्मचारी उपस्थित होते. सदर प्रसंगी बटालीयनच्या कार्पोरेल श्रेयशा पाटील व कार्पोरेल तनुजा चौगुले यांनी नेत्रदान व वैधदानाचा संकल्प केल्यामुळे प्रमाणपत्र देऊ गौरविण्यात आले.

* आंतरराष्ट्रीय योगादिन :

दि. २७-०६-२०२३ रोजी एन.सी.सी. च्या माध्यमातून आंतर राष्ट्रीय योग दिन साजरा करण्यात आला. याप्रसंगी योगाशिक्षक गायत्री मॅडम यांनी मार्गदर्शन केले.

* जी. २० आणि पर्यावरण जनजागृती कार्यक्रम :

दि. १७-०५-२०२३ रोजी महाविद्यालयामध्ये जागृतीक पर्यावरण दिनाचे औचित्य साधून विविध कार्यक्रम घेण्यात आले त्यामध्ये प्रामुख्याने स्वच्छता अभियान, नुककड नाटक व प्लॅस्टीकचा पार योग्य की आयोग्य या विषयावर वाद-संवाद सादर करण्यात आला.

* रक्षा बंधन - समाजीक उपक्रम :

दि. ११-०९-२०२३ रोजी ६ महाराष्ट्र गर्ल्स बटालीयनच्या वतीने चैतन्य मतिमंद शाळेमध्ये रक्षाबंधनाचा कार्यक्रम मोठ्या उत्साहात साजरा करण्यात आला.

* स्वच्छ भारत मिशन :

दि. ०१ ऑक्टोबर २०२३ रोजी महाविद्यालय व वारणानगर परिसरामध्ये महाविद्यालयीन शिक्षक, शिक्षकेतर वर्ग व एन.सी.सी. बटालीयनच्या वतीने “स्वच्छता ही सेवा” हा उपक्रम मोठ्या उत्साहात राबविण्यात आला.

* एन.सी.सी. बटालीयनसाठी रायफल वितरण :

दि. ०५ नोव्हेंबर २०२३ रोजी महाविद्यालयाच्या माजी विद्यार्थी संघाच्या वतीने मुले व मुलींच्या एन.सी.सी. ग्रुपसाठी एकूण १० रायफल्स वितरीत करण्यात आल्या. याचा मुलींच्या ट्रेनिंगसाठी खूप फायदा होत आहे.

* एन.ए.ए.सी. कमीटी दि. ०८ ते १० डिसेंबर २०२३ :

महाविद्यालयामध्ये एन.ए.ए.सी. कमीटीचे स्वागत करण्यासाठी एन.सी.सी. गर्ल्स बटालीयनच्या वतीने दि. ०८-१२-२०२३ रोजी प्रमुख पाहुण्यांचे स्वागत “गार्ड ऑफ ऑनर” हा सन्मान देऊन करण्यात आला. यावेळी आदरणीय प्रशासकीय अधिकारी डॉ. कारजीनी सर उपस्थित होते. तसेच आदरणीय प्राचार्य, डॉ. अ. एम्. शेख सर उपस्थित होते.

*** पल्स पोलीओ :**

दि. ०३-०३-२०२४ रोजी पल्स पोलीओ या राष्ट्रीय कार्यक्रमांमध्ये ६ महाविद्यालयाच्या गर्ल्स बटालीयनच्या कॅडेटस्नी उत्स्फूर्तपणे सहभाग नोंदवला.

*** शैक्षणिक प्रशिक्षण :**

दि. ०२-०७-२०२४ ते ११-०७-२०२४ दरम्यान ६ महाराष्ट्र गर्ल्स बटालीयनच्या सर्वच कॅडेटचे ए.टी.सी. (थल सअनिक कॅम्प) साठी निवड झाली व सदर कॅम्प यशस्वीरित्या पार पडला.

दि. २७-१०-२०२३ ते ०७-११-२०२३ दरम्यान, कॅडेट राजलक्ष्मी पाटील हिने नागपूर येथे 'एक भारत श्रेष्ठ भारत' ही नॅशनल कॅम्प यशस्वीरित्या पूर्ण केले. तसेच सदर कॅम्प सार्जंट संस्कृती सिप हिने या दरम्यान, जळगाव येथे यशस्वीपणे पूर्ण केला.

*** मान्यवरांची भेट :**

६ महाराष्ट्र गर्ल्स बटालीयन एन.सी.सी. कोल्हापूर चे कमांडींग ऑफीसर कर्णल सदन मिश्रा यानी महाविद्यालय व एन.सी.सी. युनिटला सदिच्छा भेट दि. २९-०८-२०२३ रोजी दिली. सदर प्रसंगी त्या दप्तर तपासणी करून एन.सी.सी. च्या कामकाजाचे कौतुक केले.

*** उल्लेखनिय यश :**

- १) महाविद्यालयाची एन.सी.सी. युनिट गर्ल्स बटालीयनची कन्या कुमारी अंडर ऑफीसर भाग्यश्री पाटील, B.Sc. III (Microbiology) हिने IGC Gold Medal मिळवून महाविद्यालय व बटालीयनचे नाव लौकीकात भर घातली.
- २) महाविद्यालयाची एन.सी.सी. युनिटची कन्या कुमारी कॅडेट धनश्री खबे हीची Indian Navy SSR मध्ये निवड झाली ती ६ महाराष्ट्र गर्ल्स बटालीयनची दुसऱ्या वर्षाची कन्या होती.
- ३) ६ महाराष्ट्र गर्ल्स बटालीयनची दुसरी कन्या कुमारी सार्जंट संस्कृती सिद खपवळरप छर्तू डडठ हिची मध्ये निवड झाली. वरील सर्व यशस्वी मुलींचे महाविद्यालय व संस्थेच्या वतीने अभिनंदन करण्यात आले.

*** कंपनी कमांडर :**

कंपनी कमांडर लेफ्टनेट सौ. जयंती संजय गायकवाड, ए.एन.ओ. यांची राष्ट्रीय छात्र सैनिकामध्ये, राष्ट्रीय एकात्मता, स्वयंशिस्त, व सामाजिक बांधिलकी इत्यादी गुणांची वाढ व्हावी यासाठी वर्षभर विविध शैक्षणिक व सामाजिक कार्यक्रमांचे आयोजन केले.

मागील पूर्ण वर्षभरामध्ये शैक्षणिक व विविध सामाजिक कार्यक्रमांचे नियोजन व संयोजन करत असताना संस्थेचे विविध विभागातील विभागप्रमुख, कर्मचारी तसेच प्रशासकीय कर्मचारी यांचे वेळोवेळी सहकार्य लाभले. हे सर्व उपक्रम यशस्वीरित्या पार पडण्यासाठी महाविद्यालयाचे आदरणीय प्राचार्य, डॉ. ए.एम. शेख सर तसेच श्री वारणा विभाग शिक्षण मंडळाच्या आदरणीय प्रशासकीय अधिकारी, डॉ. कारजीनी सर आणि संस्थेचे सन्माननीय अध्यक्ष, माननीय आमदार, डॉ. श्री विनयरावजी कोरे (सावकर) साहेब यांचे वेळोवेळी मार्गदर्शन व प्रेरणा मिळाली.

स्थळ : वारणानगर

LT. Mrs. J. S. Gaikwad
Associate NCC Officer

राष्ट्रीय सेवा योजना (NSS)

(सन २०२३-२०२४ चा शैक्षणिक अहवाल)

सन २०२३-२०२४ या शैक्षणिक वर्षामध्ये महाविद्यालयाच्या राष्ट्रीय सेवा योजनेच्या विभागाने ५२ व्या वर्षामध्ये पदार्पण केले. राष्ट्रीय सेवा योजनेचे सर्व उपक्रम नियमित राबविण्यासाठी दरवर्षीप्रमाणे शिवाजी विद्यापीठ, कोल्हापूर यांच्या मार्गदर्शक तत्वानुसार महाविद्यालयामध्ये प्राचार्य प्रो. डॉ. ए. एम. शेख यांच्या अध्यक्षतेखाली राष्ट्रीय सेवा योजना समितीची स्थापना करण्यात आली. जुलै २०२३ मध्ये वरिष्ठ महाविद्यालयातील कला, वाणिज्य व विज्ञान शाखेतील नोंदणी केलेल्या विद्यार्थ्यांतून २०० स्वयंसेवकांची निवड करून वर्षभरामध्ये खालील उपक्रम राबविण्यात आले.

१. आंतरराष्ट्रीय योग दिन

आंतरराष्ट्रीय योग दिन २१ जून २०२३ रोजी महाविद्यालयामध्ये सकाळी ७:३० ते ८:४५ या वेळेत विनय कोरे सांस्कृतिक आणि क्रीडा विकास केंद्रात संपन्न झाला. यावेळी योगाचे विविध प्रकार प्रात्यक्षिकासह करून योग दिन साजरा करण्यात आला. याउपक्रमात महाविद्यालयाचे प्राचार्य, राष्ट्रीय सेवा योजनेचे कार्यक्रम अधिकारी, सर्वप्राध्यापक, सर्व प्रशासकीय कर्मचारी, विद्यार्थी आणि राष्ट्रीय सेवा योजनेच्या सर्व स्वयंसेवकांनी सहभाग नोंदवला.

२. वृक्ष लागवड

राष्ट्रीय सेवा योजनेच्या स्वयंसेवकांनी २३ कोटी वृक्ष लागवड उपक्रमांतर्गत प्रतिस्वयंसेवक किमान एकवृक्षाची लागवड आपल्या घराभोवतालच्या परिसरात किंवा शेतातील बांधावर करावी असे आवाहन करण्यात आले. या आवाहनाला साथ देवून राष्ट्रीय सेवा योजनेच्या २०० स्वयंसेवकांनी २१७ इतक्या वृक्षांची लागवड केली. तसेच दिनांक ६ जुलै २०२३ रोजी महाविद्यालयाच्या शिवनेरी क्रीडांगणावर व वनस्पतीउद्यानात २६ इतक्या वृक्षांची लागवड प्राचार्य प्रो. डॉ. ए. एम. शेख यांच्या शुभहस्ते केली. यावेळी राष्ट्रीय सेवा योजनेचे कार्यक्रम अधिकारी व प्राध्यापक बंधू- भगिनी उपस्थित होते.

३. स्वच्छ महाविद्यालय उपक्रम

राष्ट्रीय सेवा योजनेच्या स्वयंसेवकांमार्फत दरवर्षी स्वच्छ महाविद्यालय अभियान राबविले जाते. दि.१८/०९/२०२३ रोजी सकाळी ०८.३० ते दुपारी १.३० पर्यंत स्वयंसेवकांनी महाश्रमदानातून महाविद्यालय परिसर आणि वनस्पती उद्यानाची स्वच्छता केली. या उपक्रमात २०० राष्ट्रीय सेवा योजनेचे स्वयंसेवक सहभागी झाले होते. स्वच्छता कार्यक्रमात सर्वांनी जवळपास १००० श्रमतास इतके आपले श्रम योगदान दिले गेले. दि. १० डिसेंबर २०२३ रोजी ठिक ११.०० ते ०१.०० या वेळेत महाविद्यालय परिसर स्वच्छता उपक्रम राबविला गेला. दि.१२/०१/२०२४ रोजी ही महाविद्यालय स्वच्छता उपक्रम सकाळी १०.२० ते १२.०० या वेळेत राबविला. दि.०५/०२/२०२४ रोजी वनस्पती उद्यान स्वच्छता हा उपक्रम राबविला. यामध्ये सर्व स्वयंसेवकांनी सहभाग घेतला आणि श्रमदानाचे योगदान दिले.

४. मतदान जनजागृती व स्वच्छता फेरी

लोकशाही शासन व्यवस्था बळकट होण्यासाठी मतदान प्रक्रियेला अनन्यसाधारण महत्व आहे. २९/०९/२०२३ रोजी मौजे कोडोली येथे सार्वजनिक निवडणूक कृती कार्यक्रमांतर्गत मतदान जनजागृती फेरीचे आयोजन केले होते. यावेळी संस्थेचे अध्यक्ष मा. आमदार डॉ. विनायकरावजी कोरे (सावकार) यांनी रॅलीमध्ये सहभागी होऊन मार्गदर्शन केले. तसेच स्वच्छता हीच राष्ट्रसेवा हा संदेश राष्ट्रीय सेवा योजनेचे सर्वस्वयंसेवकांनी गावातून फिरून जनसामान्यांना दिला. यावेळी राष्ट्रीय सेवा योजनेचे कार्यक्रम अधिकारी, प्राध्यापकबंधू-भगिनी व विद्यार्थी उपस्थित होते.

५. महात्मा गांधी स्वच्छता अभियान (०२/१०/२०२३)

महात्मा गांधी यांच्या जयंतीनिमित्त महाविद्यालयामध्ये त्यांच्या प्रतिमेस मा. प्राचार्य प्रो. डॉ. ए. एम. शेख यांच्या हस्ते पुष्पहार अर्पण करून अभिवादन करण्यात आले. तसेच राष्ट्रीय सेवा योजनेच्या स्वयंसेवकांनी महाविद्यालय व बाहेरील परिसर याची स्वच्छता केली. यावेळी डॉ. आर. पी. कावणे, डॉ. बी. के. वानोळे, डॉ. आर. एस. पांडव, डॉ. यु. जी. जांभोरे, प्राध्यापक बंधू- भगिनी उपस्थित होते.

६. रक्तदान शिबीर

यशवंतराव चव्हाण वारणा महाविद्यालय, वारणानगर येथे दि.०४/१०/२०२३ रोजी संस्थेचे अध्यक्ष मा. आमदार विनयरावजी कोरे (सावकर) यांच्या वाढदिवसाचे औचित्यसाधून रक्तदान शिबिराचे आयोजन करण्यात आले होते. या रक्तदान शिबिरामध्ये १४० रक्तदात्यांनी नाव नोंदणी केली. त्यापैकी एकूण ३५ रक्तदात्यांनी यशस्वीरीत्या रक्तदान केले. या शिबिराच्या आयोजनात व रक्तदात्यांमध्ये राष्ट्रीय सेवा योजनेचे स्वयंसेवक, राष्ट्रीय सेवा योजनेचे कार्यक्रम अधिकारी आणि प्राध्यापक बंधू-भगिनी यांचा सहभाग होता. सदर उपक्रम राबविण्यासाठी राष्ट्रीय सेवा योजनेच्या २०० स्वयंसेवकांनी सक्रीय सहभाग घेतला.

७. राष्ट्रीय एकता दिवस

महाविद्यालयामध्ये ३१ ऑक्टोबर २०२३ रोजी भारताचे लोहपुरुष सरदार वल्लभभाई पटेल यांची जयंती आणि भारतरत्न श्रीमती इंदिरा गांधी यांच्या पुण्यतिथीनिमित्त राष्ट्रीय एकता दिवस साजरा करण्यात आला. महाविद्यालयाचे प्राचार्य प्रो. डॉ. ए. एम. शेख यांच्या हस्ते प्रतिमांना पुष्पहार अर्पण करून अभिवादन करून उपस्थित विद्यार्थी-विद्यार्थिनी, प्राध्यापक यांना राष्ट्रीय एकतेची आणि अखंडतेची शपथ दिली. राष्ट्रीय सेवा योजनेचे कार्यक्रम अधिकारी डॉ. आर. पी. कावणे, डॉ. बी. के. वानोळे, डॉ. आर. एस. पांडव, डॉ. यू. जी. जांभोरे, प्राध्यापक बंधू-भगिनी उपस्थित होते.

८. मेरी माटी मेरा देश अभियान

भारत सरकार व शिवाजी विद्यापीठ, कोल्हापूर यांच्या वतीने आयोजित मेरी माटीमेरा देश अभियान अंतर्गत पन्हाळा तालुक्यातील विविध महाविद्यालयातील माती कलशसंकलन करण्याचे कार्य राष्ट्रीय सेवा योजना विभागाच्या वतीने करण्यात आले. व त्यापैकी एक प्रातिनिधिक कलश मा. कुलगुरू, शिवाजी विद्यापीठ, कोल्हापूर यांना राष्ट्रीय सेवायोजना विभागाचे कार्यक्रम अधिकारी डॉ. आर. पी. कावणे व स्वयंसेवक कु. पृथ्वीराज जाधव यांनी महाविद्यालयाच्या वतीने सुपूर्त केला.

९. संविधान दिन

राष्ट्रीय सेवा योजने विभागाच्या वतीने संविधान दिन दि. २६/११/२०२३ रोजी साजरा केला. महाविद्यालयाचे प्राचार्य प्रो. डॉ. ए. एम. शेख यांच्या हस्ते भारतरत्न डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर यांच्या प्रतिमेचे तसेच संविधान उद्देशिकेच्या प्रतीचे पुष्पहार अर्पण करून अभिवादन करण्यात आले. मा. प्राचार्यांनी संविधान उद्देशिकेचे वाचन केले तसेच राज्यशास्त्र विभागाच्या प्राध्यापिका डॉ. सुचित्रा यादव यांनी “भारतीय संविधान दिनाचे महत्व आणि संविधान” या विषयावर स्वयंसेवकांना मार्गदर्शन केले. कार्यक्रमाने प्रास्ताविक डॉ. आर. पी. कावणे यांनी केले. तर डॉ. बी. के. वानोळे यांनी आभार व्यक्त केले. डॉ. आर. एस. पांडव, डॉ. यू. जी. जांभोरे, प्राध्यापक बंधू-भगिनी उपस्थित होते.

१०. सद्भावना दौड १३ डिसेंबर २०२३

स्वर्गीय तात्यासाहेब कोरे यांच्या पुण्यतिथी निमित्त महाविद्यालयाच्या वतीने सद्भावना दौड चे आयोजन करण्यात आले. त्यावेळी राष्ट्रीय सेवा योजनेचे सर्व स्वयंसेवक ड्रेसकोडसह दौडमध्ये सहभागी झाले. यावेळी महाविद्यालयाचे प्राचार्य प्रो. डॉ. ए. एम. शेख तसेच राष्ट्रीय सेवा योजनेचे कार्यक्रम अधिकारी डॉ. आर. पी. कावणे, डॉ. बी. के. वानोळे, डॉ. आर. एस. पांडव, डॉ. यू. जी. जांभोरे व महाविद्यालयातील शिक्षक व शिक्षकेत्तर कर्मचारी बंधू-भगिनी व विद्यार्थी यांचा सहभाग होता.

११. विद्यापीठीय श्रमसंस्कार शिबिरात सहभाग

शैक्षणिक वर्ष २०२३-२४ मध्ये राष्ट्रीय सेवा योजना विभाग, शिवाजी विद्यापीठ, कोल्हापूर आयोजित विद्यापीठ स्तरावरील विविध श्रमसंस्कार शिबिरामध्ये आपल्या महाविद्यालयातील स्वयंसेवक सहभागी झाले. दि. १३-१२-२०२३ ते १९-१२-२०२३ या कालावधीत आयोजित विद्यापीठ स्तरावरील विशेष श्रमसंस्कार शिबिरामध्ये अनुक्रमे कु. पृथ्वीराज जाधव, कु. पायल बाबासो मगदूम, कु. क्रतुजा सचिन देसाई, कु. पूनम आनंदा करंजवडे, कु. तृप्ती तानाजी घोलप, गौरी उदय पंडितराव, कु. तुषार शिवाजी जंगम इत्यादी सहभागी झाले. व त्यातून पृथ्वीराज जाधव हा स्वयंसेवकाची निवड ही राज्यस्तरीय आपत्ती व्यवस्थापन विशेष श्रमसंस्कार शिबिरासाठी गडचिरोली येथे झाली. तसेच कु. प्रतिभा शिवाजी पाटील, कु. दिपाली ब्रह्मदेव खांबे, कु. मयुरी अप्पासो सुतार, कु. प्रणाली पांडुरंग ढवळे या स्वयंसेवक विद्यार्थिनींनी विद्यापीठस्तरीय विशेष श्रमसंस्कार शिबिरावर पन्हाळा ते पावनखिंड-शिव पावन प्रेरणा मोहिम यामध्ये सहभागी होऊन आपले योगदान दिले. त्यांना मा. प्राचार्य प्रो. डॉ. ए. एम. शेख व राष्ट्रीय सेवा योजना कार्यक्रम अधिकारी यांचे मार्गदर्शन लाभले.

१२. विशेष श्रमसंस्कार शिबीर

शिवाजी विद्यापीठाच्या मार्गदर्शक सूचनांनुसार विशेष श्रमसंस्कार शिबीर दत्तकगाव मौजे मोहरे, ता. पन्हाळा जि. कोल्हापूर या ठिकाणी दि.१५/०२/२०२४तेदि.२१/०२/२०२४ अखेर यशस्वीपणे संपन्न झाले. महाविद्यालयातील १०० स्वयंसेवकांनीया शिबिरात सहभाग नोंदविला. ९० विद्यार्थीनी स्वयंसेविका तर १० स्वयंसेवक सहभागी झाले होते. श्री वारणा विभाग शिक्षण मंडळाचे अध्यक्ष आमदार डॉ.विनयरावजी कोरे (सावकर), मुख्य कार्यकारी अधिकारी डॉ. विलास कारजिनी, जिल्हापरिषद सदस्य श्री. शिवाजी मोरे (आप्पा), सरपंच श्री. प्रशांत शेळके यांनी शुभेच्छा दिल्या. उद्घाटन कार्यक्रमप्रसंगी प्राचार्य प्रो. डॉ. ए. एम. शेख उपस्थित होते तर प्रमुख मार्गदर्शक म्हणून डॉ. टी. एम. चौगुले, संचालक, राष्ट्रीय सेवा योजना, शिवाजीविद्यापीठ कोल्हापूर यांनी मार्गदर्शन केले. प्रबंधक श्री. बी. जे. लाडगावकर, श्री.अदिनाथ नलवडे, श्री. सुरज पाटील, श्री. हतुमंत माने, श्री. दिलीप पायमल यांनीशिबीर यशस्वी करण्यासाठी विशेष सहकार्य केले, कार्यक्रम अधिकारी म्हणून डॉ. आर.पी. कावणे व डॉ. बी. के. वानोळे तसेच सहाय्यक कार्यक्रम अधिकारी डॉ. आर. एस.पांडव, डॉ. यु. जी. जांभोरे यांनी कामकाज पाहिले.

सात दिवसाच्या शिबिरातर्गत स्वयंसेवकांनी मोहरे गावातील रस्ता स्वच्छता वदुरुस्ती, गटारी स्वच्छता, वृक्षांची खड्डे खुदाई, मंदिर परिसर स्वच्छता व दुरुस्ती, स्मशानभूमी स्वच्छता व दुरुस्ती, विद्या मंदिर मोहरे परिसर स्वच्छता व वृक्षांना खड्डे खुदाई, मोहरे हायस्कूल परिसर स्वच्छता व वृक्षांची खड्डे खुदाई, वृक्ष सर्वेक्षण, जातीनिहाय सर्वेक्षण इत्यादी कामे पूर्ण केली. तसेच या कालावधीत डॉ. प्रदीप कांबळे, श्री. विजय नलवडे, श्री. विकास पाटील, डॉ. आर. एस. पांडव. डॉ. सर्जेराव जाधव, डॉ. आर.बी. पाटील, डॉ. संदीप पाटील यांनी अनुक्रमे “भारतीय संविधान व लोकशाही”, “आजचीस्पर्धा परीक्षा”, ‘डिजिटल तंत्रज्ञान व मानवी जीवन’, ‘पर्यावरण संवर्धन व युवकांची भूमिका’, ‘व्यक्तिमत्व विकास व भाषिक कौशल्य’, ‘जल व्यवस्थापन’, ‘राष्ट्रीय सेवा योजनाव व्यक्तिमत्व विकास’ इत्यादी विषयांवर चर्चासत्रे व व्याख्यानांचे आयोजन करण्यात आले.

विशेष श्रमसंस्कार शिबिराच्या समारोप प्रसंगी जिल्हा परिषद सदस्य श्री. शिवाजीमोरे (अप्पा) प्रमुख मार्गदर्शक म्हणून उपस्थित होते. तसेच मा. प्रा. एम. जी. चिकलकर यांनी अध्यक्षीय मार्गदर्शन केले. सरपंच श्री. प्रशांत शेळके, शाळेचे मुख्याध्यापक श्री.बांदल, गावचे उपसरपंच, पोलीस पाटील, सर्व ग्रामपंचायत सदस्य व ग्रामस्थ मोठ्या संख्येने उपस्थित होते. याप्रसंगी स्वयंसेवकांच्या उत्कृष्ट कार्याबद्दल सन्मानित करण्यात आले. त्यामध्ये ‘उत्कृष्ट स्वयंसेवक’ हा सन्मान मुलांमध्ये कु. दिग्विजय कुंभार तर मुलींमध्ये कु. समृद्धी विलास दाभाडे व कु. राजश्री विजय पाटील यांनी पटकावला. ‘उत्कृष्ट ग्रुप’ म्हणून संत ज्ञानेश्वर ग्रुपचा सन्मान करण्यात आला. तर ‘उत्कृष्ट ग्रुप लीडर’ म्हणून कु.क्रतुजा चिजय कुंभार हिचा सन्मान करण्यात आला.

सर्व स्वयंसेवकांनी १५ ऑगस्ट व २६ जातेवारी, १३ डिसेंबर स्वर्गीय तात्यासाहेब कोरे पुण्यतिथी, संविधान दिवस, राष्ट्रीय एकता दिवस व राष्ट्रपुरुषांच्या जयंत्या व पुण्यतिथी यांना उपस्थित राहून राष्ट्रीय एकात्मता, राष्ट्रप्रेम व सामाजिक बांधिलकी दाखवून दिली. राष्ट्रीय सेवा योजनेचे नियमित उपक्रम व विशेष श्रमसंस्कार शिबीर यशस्वीपणे संपन्न होण्यासाठी प्राचार्य प्रो. डॉ. ए. एम. शेख व मुख्य कार्यकारी अधिकारी डॉ. विलास कारजिनी यांचे प्रोत्साहन व मार्गदर्शन लाभले. सर्व उपक्रम यशस्वीपणे पारपाडण्यासाठी राष्ट्रीय सेवा योजनेचे कार्यक्रम अधिकारी डॉ आर. पी. कावणे व डॉ. बी.के. वानोळे तसेच सहाय्यक कार्यक्रम अधिकारी डॉ. सौ. पी. एस. आहुजा, डॉ. सौ. पी.आर. साळोखे, डॉ. आर. एस. पांडव, प्रा. उमेश जांभोरे, डॉ. आर. बी. बसनाईक, डॉ. आर. डी. लिधडे यांचे विशेष सहकार्य लाभले. याबरोबरच महाविद्यालयातील इतर प्राध्यापक व कार्यालयीन कर्मचारी यांचेही वर्षभर मौलिक सहकार्य मिळाले.

डॉ. बी. के. वानोळे

कार्यक्रम अधिकारी

डॉ. आर. पी. कावणे

कार्यक्रम अधिकारी

डॉ. प्रो. ए. एम. शेख

प्राचार्य

Career Guidance, Training and Placement Cell Report Academic Year 2023-24

In the academic year 2023-24 college administration found committee entitled "Career Guidance, Training and Placement Cell" has following members.

Mr. S. M. Arde

Co-ordinator

Dr. B. K. Wanole

Member

Mr. D. V. Patil

Member

Dr. C. R. Jadhav

Member

The activities detail of Career Guidance, Training and Placement Cell are as follows.

1. Internshala:

'Infosys Ltd., Bangalore' made MoU with 'Ministry of Higher and Technical Education, Maharashtra'. Infosys Ltd. offered more than 3900+ different online courses to UG, PG students of our college called as Internshala through this program. These courses are value added, career supportive and job oriented. Student can learn interested courses anywhere, anytime online with free of cost. In the academic year 2023-24 Career Guidance, Training and Placement Cell, Yashwantrao Chavan Warana Mahavidyalaya, Warananagar sent 850 UG and PG students data for registration of online courses in prescribed format with prior permission of concerned authorities.

In addition to 3900+ online courses, Internshala provides platform for summer camp, summer projects, placement, internship in different industries, training programs, etc.

2. Career Counseling and Career Guidance Oriented Programs:

Each department of Yashwantrao Chavan Warana Mahavidyalaya, Warananagar organized subject oriented programs for career counseling at departmental level. Meanwhile, training and placement cell also guiding and encouraging to the students for jobs in government and non-government (Private sectors like IT, Pharma, Chemical, Foundry, Service, etc.) as well as for entrepreneurship development. Along with this, Career Guidance, Training and Placement Cell also organized seminars and workshops under different heads for student career enrichment. 800+ students have benefited by these programs. Some of them are listed below.

- Workshop on "Job Opportunities in Axis Bank" (06-07-2023)
- Online Workshop on "Job Opportunities in QSpider" (16-08-2023)
- Orientation Program for "Students through Axis Bank" (17-08-2023)
- Training Program for "Students through Axis Bank" (21-08-2023)
- Workshop on "Wealth Awareness" for Teachers and Students (24-08-2023)
- Workshop on "Career Opportunities in Government and Non-government Sector" (13-09-2023)
- Workshop on "Financial Literacy" (25-09-2023)
- "Barclays CSR Training and Life Skilling Program" (29-09-2023)
- Online Workshop on "Career in Clinical Research for Fresh Graduates" (19-10-2023)
- Alumni Interaction with Sandesh Shete on the topic entitled "Job opportunities and Work culture in Pharma Industries" (29-01-2024)
- Placement Talk on "Job Opportunities in Alembic Pharma" (15-02-2024)

3. Training and Placement:

In the academic year 2023-24, Career Guidance, Training and Placement Cell, Yashwantrao Chavan Warana Mahavidyalaya, Warananagar have placed 400+ students through campus drive and off campus. Training and Placement Cell organized two mega campus drives namely Barclays CSR and Axis Bank. Barclays CSR were conducted particularly for girl students, where 165 job offer letters have provided to our last year graduating girl students for the companies of Team Lease Pvt. Ltd., Quess Corp Ltd. and Impage Ltd., Pune. 14 students of last year B. Com. and B. Sc. were selected in Axis Bank and now they are working on the post of Assistant Manager with 4.46 Lakhs per annum package.

Always we think better future of the students. So, under the umbrella of Shri Warana Vibhag Shikshan Mandal we had organized mega campus drive namely "Maharajgar Melava" in collaboration with Govt. of Maharashtra. In Maharajgar Melava 46 national and multinational companies of different sectors (Banking and Finance, Pharma, Chemical, Paint, Service, Foundry, Food and beverages, etc.) were participated for recruitment and more than 1250 students were registered for jobs from different streams. Out of the registered students, 586 were scrutinized for the job and many of them were selected for job. Also, we have placed students through off campus in different industries mostly of pharmaceutical, Foundry and IT sector. The average annual package of recruited students is more than 2,40,000/-.

Mr. S. M. Arde

TPO, YCWM.

Career Katta, Centre of Excellence and Incubation Centre Academic Year 2023-24

Yashwantrao Chavan Warana Mahavidyalaya, Warananagar established “**Career Katta, Centre of Excellence and Incubation Centre**” for all round development of the students. Career Katta provide online mode of teaching and learning for the students who want to build their career as a government employee (MPSC, UPSC, Police, Banking, etc.) through various competitive examinations as well as to become an entrepreneur. Career Katta provided an online application for learning to students at Rs. 365/- for 1000 days (3 Years). For the same, 1075 students were registered during this academic year.

Career Katta working in collaboration with Maharashtra Information Technology Support Centre (MITSC) and **Ministry of Higher Education, Government of Maharashtra**. During the academic year 2023-24, number of activities held through Career Katta. It provides daily two live lectures in between 5:00 to 7:00 pm. Out of that, one lecture regarding competitive examination and one lecture for entrepreneurship development. If, by any reason, lecture is missed by the students, it is to be stored as recorded lecture on dashboard of each students in application. During this year, we have organized two workshops for students entitled, 1) Workshop on “Career Opportunities in Government and Non-government Sector” (13-09-2023) and 2) Two day Workshop on “Financial Literacy” (25th and 26th Sept. 2023). More than 500 graduating students were benefited by these two workshops. For smooth planning and conducting of Career Katta work, weekly meetings have been conducted by Career Katta State Coordinator on each of Friday, at 7:00 pm in due time.

Career Katta, MITSC and Ministry of Higher Education, Govt. of Maharashtra allotted to establish “**Centre of Excellence**” for giving more exposure to the students. Our college is first and only one who allotted Centre of Excellence among the 293 colleges of Shivaji University, Kolhapur (i.e. from Satara, Sangli and Kolhapur District). It includes, well facilitated library having 100 students seating capacity, virtual mode of teaching-learning and establishing Incubation Centre. **Incubation Centre** will push to student for entrepreneurship development, nurturing their innovative ideas and giving platform to grow up them. For the development of these activities, Career Katta and other authorities sanctioned 10,00,000/- (Ten Lakh) grants. Out of the sanctioned amount, 2,00,000/- (Two Lakh) funds is received by our institute. This fund is to be utilized under the head of purchasing 75” IFPD Panel and signing MoU with Agricultural Development Trust-Atal Incubation Centre, Baramati. This incubation center is one of the reputed and removed incubation center in India.

Centre of Excellence found Career Sansad of student (10 members) for smooth conducting of activities held by the college under Centre of Excellence and Career Katta. On 11th and 12th January 2024 Career Katta held First State Level Conference of Career Sansad. In this conference, innovative idea presentation competition was held. Our **College Career Sansad bagged first prize** in this competition and it is recognized as the Best Career Sansad among the Kolhapur District.

Every year Career Katta and MITSC in association with Ministry of Higher Education, Govt. of Maharashtra has been taking inter college competition for checking the performance of college. Successively two years we are the winners in different categories. In 2022-23 we bagged 4 outstanding performance of first prizes. In 2023-24 our college has received 7 outstanding performance of first prizes. The details of prizes in 2023-24 are as

1. Outstanding Career Sansad at District Level - **First Prize (College Students)**
2. Outstanding College at Regional Level- **First Prize (College)**
3. Outstanding College at District Level - **First Prize (College)**
4. Outstanding Principal at District Level- **First Prize (Prof. Dr. A. M. Shaikh)**
5. Best Taluka Coordinator- **First Prize (Dr. B. S. Shirke)**
6. Best College Coordinator at District Level- **First Prize (Mr. S. M. Arde)**
7. Best College Coordinator at Regional Level- **First Prize (Mr. S. M. Arde)**

Coordinator
Mr. S. M. Arde

General Knowledge Interclass Quiz Competition 2023-2024

Since its inception 27 years ago, Yashwantrao Chavan Warana Mahavidyalaya Warananagar and Satkarya Savardhan Manadal, Warananagar, has been hosting an annual interclass quiz competition. This tradition, held on October 2nd to commemorate the birthdays of Mahatma Gandhi and Lal Bahadur Shastri, serves the dual purpose of identifying and motivating talented students. The primary objective of this event is to nurture awareness and competence among students, preparing them to excel in global competitive examinations. Moreover, it provides a crucial platform for students to assess and showcase their knowledge, fostering their intellectual growth. Regarded as one of the premier activities in the college, this year's competition commenced with the first organizing committee meeting on September 20th, 2023. Subsequently, four more meetings were conducted to meticulously plan and execute the quiz competition. The process began with the distribution of notices to all students across classes, inviting participation. Each class was then tasked with forming two teams to represent them in the competition. This inclusive approach ensures representation from diverse academic backgrounds, enhancing the richness of the event. Through consistent efforts and meticulous planning, the annual interclass quiz competition has evolved into a cornerstone of academic excellence at Satkarya Savardhan Manadal, Warananagar. It not only celebrates the legacies of Mahatma Gandhi and Lal Bahadur Shastri but also serves as a catalyst for the holistic development of students, equipping them to navigate the challenges of the contemporary world.

On Monday, October 2nd, 2023, an academic competition was held with fervor and enthusiasm, under the patronage of Honorable Principal Prof. Dr. A.M. Shaikh. The event welcomed multiple teams vying for victory, primarily categorized into junior and senior college teams. To ensure fair selection among multiple teams of similar caliber, a preliminary test was administered. This test acted as a crucible, refining the contenders to a final selection. Each team, comprising between one to four members, embarked on this journey with their scholarly prowess. The day commenced with an inaugural ceremony at 10:00 a.m., graced by the esteemed presence of Honorable Principal Prof. Dr. A.M. Shaikh. Following the formalities, the teams were segregated into designated halls, providing an optimal environment for the ensuing intellectual showdown. The qualifying round, a pivotal phase of the competition, unfolded across eight diverse subjects: general science, economics, geography, history, Maharashtra-centric topics, general knowledge, current affairs, sports, and a mixed bag category. With each subject meticulously crafted to challenge and assess the depth of knowledge, the quiz masters led the proceedings, navigating through the rounds with precision. Upon the completion of the qualifier round, a meticulous selection process ensued, culminating in the identification of four standout teams from each category. These chosen few would proceed to the subsequent rounds, poised to demonstrate their erudition and strategic acumen. The final round, the apex of the competition, witnessed a crescendo of intellectual engagement. An additional rapid-fire round added a thrilling dimension to the proceedings, testing the agility and quick thinking of the participants. As the tension mounted and the stakes soared, the true essence of academic pursuit shone through, transcending mere competition to celebrate the pursuit of knowledge and scholarly excellence.

The wiener student's team is follow:

Rank	Name of The team	Name of Participants
I	B.SC.III	Miss. Aditi Ashok Bhosale Miss. Sanika Sambhaji Bhosale Miss. Sanika Sharad Chougule
II	12th Science	Mr. Pruthviraj Amol Bhosale Mr. Sankalp Dipak Suryavanshi Mr. Pawan Shrikant Gaikwad
III	B.A.II	Miss. Nida Tajuddin Mhabari Miss. Priya Bhagavan Girigosavi Mr. Shivaji Bandgar Mr. Vivek Sankpal

Motivational	B.A. III	Mr. Pratik Tanaji Khot Mr. Vinayak Nandakumar Chavan
--------------	----------	---

The prize was distributed in the valedictory function by the auspicious hands of Prin. Prof. Dr. A. M. Shaikh and Former Vice Principal Shri. K. J. Jadhav.

Participation and achievements in other quiz competitions: A general knowledge quiz competition was organized by Karantishinh Nana Patil Mahavidyalya, Walva, Sangali on February 09, 2024. Team from our college participated in this quiz competition. Team (B.Sc.-II): Miss. Aditi Ashok Bhosale, Miss. Sanika Sambhaji Bhosale, and Miss. Sanika Saradar Chougule. Our college team won the First prize in this quiz competition. Also, B.Sc. II student Aditi Ashok Bhosale won the first prize in the mathematics quiz organised by wilingdon College Sangali.

Shri. Anna Patil, Dr. D. D. Satpute Dr. S. S. Khot, Shri. D. A. Khot, Dr. C.R. Jadhav, Prof. U.G. Jambhore, Shri. U. R. Patil, Dr. S. G. Jambale, Shri. S. S. Lad, Shri. Krantikumar Patil, Miss. Shilpa Patil, Miss. Dipali Patil, Miss. Madhuri Khujat, and Dr. A. R. Bhusnar worked as quiz masters and conducted various rounds in the quiz competition. The quiz was sponsored by Shree Warana Doodh Utpadak and Prakriya Sangh, Amrutnagar.

We are thankful to the President of the Institute, Dr. Vinayraoji Kore, Chief Executive Director Prof. Dr. Vilas Karjini, Principal Prof. Dr. A. M. Shaikh, Satkarya Savardhan Mandal, Warananagar, and Warana Dairy, Amrutnagar, for their continuous interest, support, and motivation.

Coordinator
Dr. A.R. Bhusnar

Research and Development Committee

College faculty actively participated in a range of research activities, including workshops, seminars, webinars, and conferences. The College Research and Development Committee facilitated meetings between principals and faculty members to discuss research endeavors. In the academic year 2023-24, the committee organized a College-level Avishkar Research competition, during which a total of 49 research posters were presented by students across various faculties: 29 from Arts, 15 from Science, and 5 from Commerce. The event drew the participation of over seven hundred students. To ensure fair assessment, six referees were appointed. Dr. P.P. Patil and Dr. R.B. Patil assessed the Arts faculty submissions, Dr. S.S. Desai and Dr. S.S. Khot evaluated the Science faculty submissions, and Dr. R.B. Basnaik and Dr. R.D. Lidhade reviewed the Commerce faculty submissions. Results were declared by faculty, with winners announced accordingly. From the Arts faculty, Amruta Mohan Samudre, Dhanashir Asohk Rao Patil, and Ankita Adinath Charapale were awarded prizes. In the Commerce faculty, Miss. Killedar Kadambari Sanjay Kelldar, Miss. Patil Ankita Bajirao, and Vishvajit Narshing Gurav emerged as prize winners. From the Science faculty, Miss Anuradha Valiv, Miss. Amruta Ashok Aminkar, and Rajashri Vijay Patil were recognized for their achievements. Additionally, in the Postgraduate category, Miss. Gayatri Mahadev Fadtare and Miss. Shivani Sanjay Warke were awarded prizes.

Five research project proposals from faculty members of our college have been submitted to Shivaji University for financial assistance under the Diamond Jubilee Research Initiation Scheme. Currently, all these proposals are under review. Additionally, Shri. D.V. Patil, Head of the Department of Sociology, has two ongoing research projects sanctioned by the Government of Maharashtra.

The college boasts recognized research laboratories for Ph.D. students in both the Department of Chemistry and the Department of Zoology, accredited by Shivaji University. Currently, there are 14 Ph.D. students enrolled in these programs. The college takes pride in its eight esteemed research guides, acknowledged by Shivaji University Kolhapur, covering a range of subjects including Hindi, Chemistry, Botany, and Zoology.

Dr. R. B. Patil, Dr. D. D. Satpute, and Dr. R. S. Pandav have actively served as members of the committee, contributing to the academic and research endeavors within the institution. Their expertise and dedication significantly enhance the scholarly environment, nurturing the next generation of researchers and scholars.

Research and Development Committee:

Department	Book Published	No. Of Research paper Published in Journal	
Marathi	01	05	01
Hindi	—	01	02
English	—	—	—
History	—	—	—
Geography	—	—	—
Sociology	—	—	—
Economics	02	02	—
Political Science	—	—	—
Commerce	—	—	01
Physics	—	—	03
Chemistry	—	02	02
Maths	—	01	01
Botany	02	01	01
Zoology	02	02	02
Biochemistry	—	—	—
Industrial Microbiology	—	—	—

Department	No. of Workshop Attended	No. of Conference attended		Paper Presented in conference	
		National	International	National	International
Marathi	03	05	01	05	—
Hindi	03	02	—	02	—
English	02	—	—	—	—
History	03	01	—	02	—
Geography	—	—	—	—	—
Sociology	01	01	—	—	—
Economics	03	—	—	01	—
Commerce	06	—	—	—	—
Physics	02	—	—	—	—
Chemistry	06	02	01	01	—
Maths	02	01	—	—	—
Botany	03	01	—	01	—
Zoology	04	03	01	01	—
Biochemistry	01	—	01	—	—
Industrial Microbiology	02	—	—	—	—

Dr. A. R. Bhusnar
Coordinator

विनय कोरे करिअर अॅकॅडमी

पन्हाळा, शाहुवाडी, हातकणंगले तालुक्यातील आणि इतर परिसरातील विद्यार्थ्यांना स्पर्धा परीक्षा संदर्भात माहिती वा मार्गदर्शन मिळावे तसेच अभ्यासाची सोय व्हावी म्हणून महाविद्यालय परिसरामध्ये शैक्षणिक वर्ष २०१३-१४ या साला पासून विनय कोरे करिअर अॅकॅडमी कार्यरत आहे. या सोयीचा आजवर १००० हून अधिक विद्यार्थ्यांनी लाभ घेतला असून त्या पैकी १०७ हून अधिक विद्यार्थी यशस्वी झाले आहेत. यशस्वी झालेल्या पैकी नगर रचना, सहाय्यक अभियंता, तहसिलदार, पोलीस उपनिरीक्षक, विक्रीकर अधिकारी, मंत्रालय सहाय्यक, जेलर, कोषागार, वनधिकारी, नायब तहसिलदार, रेल्वे अभियंता, रेल्वे अधिकारी, पोलीस, तलाठी, इत्यादी पदावर सद्या, कार्यरत आहेत.

अहवालसाली सर्व विद्यार्थ्यांसाठी व्याख्यान मार्गदर्शन, गट चर्चा, शारिरीक चाचणी तयारी तसेच विविध प्रकारच्या टेस्ट सिरीज राबविण्यात आल्या. सदर सालामध्ये महाराष्ट्र राज्य सेवा यांच्या वतीने घेण्यात आलेल्या विविध परीक्षामध्ये १९ विद्यार्थ्यांनी भरघोष यश संपदान केले त्या पैकी नगररचनाकर, वरिष्ठ/कनिष्ठ सहाय्यक अभियंता, पोलीस उपनिरीक्षक, उत्पादन कर निरीक्षक, मंत्रालय सहाय्यक, रेल्वे अभियंता, पोलीस, वनरक्षक, तलाठी अशा विविध पदावरती रुजू झाले आहेत.

विद्यार्थ्यांनी यश संपदान करण्यासाठी विनय कोरे करिअर अॅकॅडमीचे समन्वयक प्रा. डॉ. बी. एस. शिर्के यांनी अभ्यासिका २४ तास अविरत चालू ठेवली व वेळोवेळी विद्यार्थ्यांना तज्ञ मार्गदर्शकांचे आणि उच्चपदस्थ अधिकारी यांचे मार्गदर्शन घडवून आणले. यासाठी स्पर्धा परीक्षा केंद्राकडे श्री अनिल बोडके यांनीही मोलाचे सहकार्य केले.

संस्थेचे अध्यक्ष मा.डॉ.विनयरावजी कोरे सावकर साहेब आणि संस्थेचे मुख्य कार्यकारी अधिकारी प्रो.डॉ.व्ही.व्ही.कार्जनी यांचे सहकार्य लाभले. तसेच महाविद्यालयाचे प्राचार्य, प्रो.डॉ. ए. एम. शेख यांचे मार्गदर्शन व सहकार्य मिळाले.

प्रा. डॉ. बी. एस. शिर्के
समन्वयक

दूरशिक्षण अभ्यासकेंद्र अहवाल

सन २००७-२००८ या शैक्षणिक वर्षापासून शिवाजी विद्यापीठाच्या दूरशिक्षण केंद्राने विविध शिक्षण अभ्यासक्रमाच्या अंमलबजावणीसाठी आपल्या महाविद्यालयाची अभ्यासकेंद्र म्हणून निवड केलेली आहे. पारंपारिक शिक्षण प्रवाहापासून दूर असणारे विद्यार्थी शिक्षणापर्यंत पोहचू शकत नाहीत अशा विद्यार्थ्यांपर्यंत शिक्षण पोहोचविणे. पूर्णवेळ विद्यार्थी नसले तरी त्यांच्या आवडीच्या विषयांमध्ये शिक्षण उपलब्ध करून शिक्षण प्रवाहामध्ये समाविष्ट करून घेणे, शैक्षणिक प्रगतीसाठी मदत करणे, स्वयंअध्ययन साहित्य उपलब्ध करून देऊन विषयाची सखोल माहिती देणे. अशा उद्देशांच्या अनुषंगाने अभ्यासकेंद्राची वाटचाल सुरु आहे. शैक्षणिक वर्ष २०२३-२०२४ मध्ये अभ्यासकेंद्रावर पदवीस्तरावरील बी. ए./बी. कॉम. भाग- १, २ व ३ तसेच पदव्युत्तर एम. ए./ एम. कॉम. भाग १ व २ च्या अभ्यासक्रमांसाठी १०० बहिस्थ: विद्यार्थ्यांनी प्रवेश घेतला. या वर्षी विद्यापीठाच्या नियमानुसार सत्र-१ व सत्र-२ च्या परीक्षेचे आयोजन करण्यात आले. महाविद्यालयातील विषयनिहाय प्राध्यापकांनी अंतर्गत मूल्यमापन कायामचे वेळेत मूल्यमापन करून सहकार्य केले. वर्षभर लिपीक म्हणून श्री. अमर पाटील, शिपाई म्हणून श्री. विजय महाले यांनी कार्य केले. प्रबंधक श्री. बी. जे. लाडगावकर व प्राचार्य प्रो. डॉ. ए. एम. शेख यांचे सहकार्य व मार्गदर्शन लाभले.

डॉ. बी. के. वानोळे
अभ्यासकेंद्र समन्वयक

प्रो. डॉ. ए. एम. शेख
प्राचार्य व अभ्यासकेंद्र प्रमुख

वक्तृत्व वाद-संवाद मंडळ

वक्तृत्व वाद - संवाद मंडळ

बोलणे आणि संवाद साधणे हा माणसाचा स्वभावगुणधर्म आहे. त्याला अनुसरून बोलणेच पण विशिष्ट शैलीत बोलणे म्हणजे वक्तृत्व आणि एका विशिष्ट विषयाला अनुसरून इतरांसमोर आपली मते मांडणे आणि दुसऱ्याची मते ऐकून घेणे म्हणजे संवाद होय. ही दोन्ही कार्ये वक्तृत्व वाद-संवाद मंडळांतर्गत शिकविली जातात. बोलणे म्हणजे केवळ मुखातून ध्वनी काढणे नव्हे तर त्या बोलण्याला रंग, रूप, गंध, लय, गुण, उंची, खोली असावी लागते. असे म्हणतात की, ज्याला बोलण्याची कला अवगत झाली त्याला जगण्याची कला प्राप्त झाली. योग्य ते, योग्य ठिकाणी, योग्य वेळी, योग्य तऱ्हेने बोलणे हितकारक असते. बोलण्यात बुद्धिमत्ता, सावधानता, कुशलता व चातुर्य असले पाहिजे. आपल्या बोलण्यातील आशय इतरांपर्यंत नेमकेपणाने आणि प्रभावीपणे पोहोचविणे हे बोलण्यातील महत्वाचे गमक. हे गमक साध्य करण्यासाठी वाचनाची, श्रवणाची आणि लेखनाची जोड असली पाहिजे. याच्या बळावर बोलणारा आपले विचार आत्मविश्वासाने समाजापर्यंत, श्रोत्यापर्यंत पोहोचवू शकतो, इतकेच नव्हे तर समाजमन हेलावून सोडू शकतो. पल्लेदार आवाज, स्पष्ट व शुद्ध उच्चार आणि भाषाप्रभूत्व यांच्या बळावर चांगले बोलणे प्रकट होते त्यालाच आपण भाषण किंवा वक्तृत्व म्हणतो.

आतापर्यंतच्या समाजाच्या सर्व क्षेत्रामध्ये शब्दांनी केवढा इतिहास घडविला आहे हे आपण जाणून आहोतच. बोलण्याचे हे इप्सित साध्य करण्यासाठी महाविद्यालयातील विद्यार्थी-विद्यार्थीनींना आपल्या मनातील आशय, विचार, कल्पना शब्दांच्याद्वारे प्रकट करण्याचे कौशल्य प्राप्त व्हावीत म्हणून वक्तृत्व वाद-संवाद मंडळ कार्यरत आहे. विद्यार्थ्यांच्या वक्तृत्वाला झळाळी प्राप्त व्हावी म्हणून त्यांच्यासाठी भाषेचे विविध प्रयोग केले जातात. त्यांना प्रसिद्ध व्याख्यात्यांची भाषणे ऐकविली जातात. त्यांच्यासाठी विविध स्पर्धांचे आयोजन केले जाते. त्याचबरोबर विद्यार्थ्यांना आंतरमहाविद्यालयीन, विद्यापीठस्तरीय, राज्यस्तरीय आणि राष्ट्र स्तरीय स्पर्धांमध्ये सहभागी केले जाते. या स्पर्धक विद्यार्थी-विद्यार्थीनींनी अनेक वक्तृत्व स्पर्धांमध्ये आपले वक्तृत्व सिद्ध करून हजारो रुपयांची बक्षिसे व पारितोषिके प्राप्त केली आहेत. त्यांचा साक्षदर्शी पुरावा खालीलप्रमाणे-

अ. न.	स्पर्धकाचे नाव	स्पर्धा आयोजित संस्थेचे नाव	स्पर्धेचे नाव	प्राप्त केलेले यश
१	कु.पृथ्वी विजय झोरे	आजरा महाविद्यालय, आजरा	वक्तृत्व (राष्ट्रीय)	प्रथम (२०००/-)
२		दिव्य शोभाई, वारणानगर	वक्तृत्व	प्रथम (२०००/-)
३		य.च.वारणा महाविद्यालय, मराठी विभाग	काव्यवाचन	प्रथम
४		शिवाजी विद्यापीठ, कोल्हापूर	वक्तृत्व	तृतीय
५		डॉ.बाबासाहेब आंबेडकर महाविद्यालय, पेठवडगाव	वक्तृत्व	उत्तेजनार्थ
६		डॉ.जी.डी.बापू लाड महा. कुंडल	वक्तृत्व	प्रमाणपत्र
७		बाळासाहेब माने शिक्षण प्रसारक मंडळ, अंबप	वक्तृत्व	प्रमाणपत्र
८		आजरा महाविद्यालय, आजरा	काव्यवाचन	प्रमाणपत्र
९	उदय विजय जाधव	पंचायत समिती, पन्हाळा	वक्तृत्व (तालुका)	प्रथम (२०००/-)
१०		पंचायत समिती, कोल्हापूर	वक्तृत्व (जिल्हा.)	प्रथम (५०००/-)
११		श्री शहाजी छत्रपती महाविद्यालय, कोल्हापूर	वक्तृत्व	तृतीय
१२	कु.गायत्री वैभव डोईजड	पंचायत समिती, कोल्हापूर	वक्तृत्व (तालुका)	प्रथम (२०००/-)
१३	सौ. अमृता आनंद कंची	य.च.वारणा महाविद्यालय, मराठी विभाग	काव्यवाचन	द्वितीय
१४	कु. अस्मिता अवधूत कावरे	शिवाजी विद्यापीठ, कोल्हापूर	पोस्टर प्रेझेंटेशन	प्रमाणपत्र
१५	रणजीत गुरव	कन्या महाविद्यालय, इस्लामपूर	वक्तृत्व	प्रमाणपत्र
१६	कु. वैष्णवी शिवराम जाखले	य.च.वारणा महाविद्यालय, मराठी विभाग	काव्यवाचन	तृतीय

डॉ. सर्जेराव स. जाधव
समन्वयक

प्राचार्य
य. च. वारणा महाविद्यालय
वारणानगर

सांस्कृतिक समिती

व्हिजन

महाविद्यालयीन विद्यार्थ्यांच्या अंगभूत कला गुणांचा विकास करून संस्कृती जतन करणे.

मिशन

सातत्याने सांस्कृतिक कार्यक्रमाचे आयोजन करून विद्यार्थ्यांना सर्जनशील कलाविष्कार अभिव्यक्तीसाठी व्यासपीठ उपलब्ध करणे.

उद्दिष्टे

१. राष्ट्रीय सांस्कृतिक मान्यता मिळविणारा कलाकार घडविणे.
२. विद्यार्थ्यांना सांस्कृतिक कार्यक्रमांमध्ये सहभाग घेण्यास प्रोत्साहन देणे.
३. सांस्कृतिक कला गुण प्राविण्य प्राप्ती करिता प्रशिक्षण शिबिरे, कार्यशाळा आयोजित करणे.
४. विद्यार्थ्यांमध्ये सांस्कृतिक कार्यक्रम व्यवस्थापन कौशल्य विकसित करणे.

महाविद्यालयातील सांस्कृतिक समितीच्या व्हिजन, मिशन व उद्दिष्टांना अनुसरून सांस्कृतिक समितीची शैक्षणिक वर्ष २०२३-२४ मधील वार्षिक नियोजन बैठक दि. १९ जुलै २०२३ रोजी ठीक १२.०० वाजता मिटींग हॉल संपन्न झाली. सदर नियोजन बैठकीनुसार महाविद्यालय स्तरावर विविध स्पर्धांचे आयोजन करणे व विद्यार्थ्यांना इतर ठिकाणी आयोजित स्पर्धांमध्ये सहभागी करण्याचे निश्चित करण्यात आले.

छ. शिवाजी महाराज राज्यभिषेक ३५० वर्षे पूर्ण निमित्त महाविद्यालयात रांगोळी, चित्रकला, निबंध व वक्तृत्व स्पर्धांचे आयोजन दि. २२.०८.२०२३ ते २५.०८.२०२३ या कालावधीत करण्यात आले. तसेच शिवाजी विद्यापीठ आयोजित युवा महोत्सवात सहभागी होण्यासाठी महाविद्यालय स्तरावर मराठी, हिंदी, इंग्रजी वक्तृत्व स्पर्धा, एकपात्री अभिनय, सुगम गायन, शास्त्रीय नृत्य, भित्तिचित्र, व्यंगचित्र, मेहंदी, रांगोळी, मातीकाम, कातर काम इ. स्पर्धांचे आयोजन करण्यात आले. सत्र स्पर्धांमध्ये १३४ स्पर्धक सहभागी झाले.

शिवाजी विद्यापिठाचा ४३ वा युवा महोत्सव दि. १ ऑक्टोबर २०२३ रोजी सदाशिव मंडलिक महाविद्यालय मुरगूड येथे संपन्न झाला. या जिल्हा स्तरीय युवा महोत्सवात २१ विद्यार्थी सहभागी झाले. जिल्हा स्तरावर मुक्त नाट्य संघास तृतीय क्रमांक प्राप्त झाला. दि. ११ ऑक्टोबर २०२३ दहिवडी येथील मध्यवर्ती युवा महोत्सवात १४ विद्यार्थ्यांनी सहभाग घेतला.

दि. ८ डिसेंबर २०२३ महाविद्यालयास नॅक समितीच्या भेटी निमित्त सांस्कृतिक कार्यक्रमाचे आयोजन करण्यात आले होते. सदर कार्यक्रमात ७० कलाकारांनी सहभाग घेतला.

विद्यार्थ्यांच्या कलागुणांना संधी देण्यासाठी महाविद्यालयामध्ये “युवा कलाविष्कार -२” हा विविध गुण दर्शन कार्यक्रम दि. ११ जानेवारी २०२४ ते १५ जानेवारी २०२४ या कालावधीत मोठ्या उत्साहात आणि जल्लोषी वातावरणात संपन्न झाला. यामध्ये क्रीडा स्पर्धा, फनीगेम्स, वेश भूषा व केश भूषा स्पर्धा, खाद्य महोत्सव व विविध गुणदर्शन कार्यक्रम संपन्न झाले. यामध्ये महाराष्ट्रातील लोकपरंपरा, भारतीय आणि पाश्चात्य संगीत, नृत्य, सामाजिक प्रश्नांवर भाष्य करणाऱ्या विषयावर एकांकिका, मार्मिक शेलापागोटे सादर करून विद्यार्थ्यांनी जल्लोष केला. जवळपास १७० हून अधिक विद्यार्थी कलाकारांनी आपल्या कला सादर केल्या. श्री वारणा विभाग शिक्षण मंडळाचे अध्यक्ष आमदार डॉ. विनय कोरे- सावकर, मुख्य कार्यकारी अधिकारी प्रो. व्ही.व्ही. कार्जींनी यांनी सांस्कृतिक समारंभासाठी प्रेरणा देऊन शुभेच्छा ही दिल्या. प्राचार्य प्रो. डॉ. ए. एम. शेख यांनी सातत्याने मार्गदर्शन केले. कार्यक्रमात विद्यार्थ्यांनी सादर केलेल्या कलाविष्काराने उपस्थितीत भारावून गेले.

मा. प्राचार्य डॉ. ए. एम. शेख सरांचे अनमोल मार्गदर्शन व समिती सदस्यांचे, प्राध्यापक, शिक्षक, प्रशासकीय सेवक, चतुर्थ श्रेणी कर्मचारी यांचे सातत्यपूर्ण परिश्रम यामुळे सांस्कृतिक समितीचे वर्षभराचे कामकाज अत्यंत उत्साहाने पार पडले.

डॉ. प्रीती पाटील-शिंदे

सांस्कृतिक विभाग प्रमुख (कनिष्ठ)

डॉ. आर. बी. पाटील

सांस्कृतिक विभाग प्रमुख (वरिष्ठ)

मराठी भाषा गौरव दिन

महाराष्ट्र शासनाच्या वतीने मराठी भाषेचा प्रचार, प्रसार आणि संवर्धन करण्याच्या उद्देशाने संपूर्ण महाराष्ट्रात '१४ जानेवारी ते २८ जानेवारी हा भाषिक पंधरवडा', '२१ फेब्रुवारी हा आंतरराष्ट्रीय मातृभाषा दिन' व २७ फेब्रुवारी हा ज्ञानपीठ पुरस्कार प्राप्त कवी कुसुमाग्रज उर्फ वि. वा. शिरवाडकर यांचा हा जन्मदिवस 'मराठी भाषा गौरव दिन' म्हणून साजरा केला जातो. त्यानिमित्ताने महाविद्यालयातील मराठी विभाग व अंतर्गत गुणवत्ता हमी कक्ष (IQAC) यांच्या संयुक्त विद्यमाने मराठी भाषेचा प्रचार व प्रसार व्हावा या हेतूने खालील स्पर्धा आयोजित करण्यात आल्या होत्या त्या स्पर्धांचा एकत्रित निकाल व सहभागी खालीलप्रमाणे-

※ निबंध लेखन स्पर्धा (२२ फेब्रुवारी, २०२४) (सहभाग - २२)

१. प्रथम क्रमांक - कु.साक्षी शिवाजी राऊत
२. द्वितीय क्रमांक - कु.सुमैय्या अबु वलगे
३. तृतीय क्रमांक - कु.वैष्णवी कृष्णात पाटील
४. उत्तेजनार्थ - कु.सानिका राजाराम पाटील

※ शब्दकोडी सोडविणे स्पर्धा (२२ फेब्रुवारी, २०२४) (सहभाग - १९)

१. प्रथम क्रमांक - कु. वैष्णवी श्रीपाद होनराव
२. द्वितीय क्रमांक - सौ. अमृता आनंद कंची / कु. आरती रणजीत बोराटे
३. तृतीय क्रमांक - कु. साक्षी शिवाजी राऊत
४. उत्तेजनार्थ - कु. प्रीयता नितीन थोरात

※ क्वाव्यवाचन स्पर्धा (२३ फेब्रुवारी, २०२४) (सहभाग - १९)

१. प्रथम क्रमांक - कु. पृथ्वी विजय झोरे
२. द्वितीय क्रमांक - सौ. अमृता आनंद कंची
३. तृतीय क्रमांक - कु. वैष्णवी शिवराम जाखले
४. उत्तेजनार्थ - कु. आरती रणजित बोराटे

※ ग्रंथपरीक्षण स्पर्धा (२३ फेब्रुवारी, २०२४) (सहभाग - ०९)

१. प्रथम क्रमांक - कु. संतोषी जयंत पाताडे
२. द्वितीय क्रमांक - सौ. अमृता आनंद कंची
३. तृतीय क्रमांक - कु. वैष्णवी शिवराम जाखले

डॉ. सर्जेराव जाधव
विभागप्रमुख व स्पर्धा समन्वयक

प्राचार्य
य. च. वारणा महाविद्यालय, वारणानगर.

यशवंतराव चव्हाण वारणा महाविद्यालयातील माजी विद्यार्थी स्नेह मेळावा संपन्न

वारणानगर, येथील यशवंतराव चव्हाण वारणा महाविद्यालयामध्ये “माजी विद्यार्थी मेळावा” संपन्न झाला. या कार्यक्रमाचे स्वागत व प्रास्ताविक माजी विद्यार्थी मंडळाचे सचिव, श्री. के. जी. जाधव यांनी केले. कार्यक्रमाचे उद्घाटन प्रमुख पाहुणे मा. आमदार डॉ. विनयरावजी कोरे सावकर यांच्या शुभहस्ते दिप प्रज्वलित करून करण्यात आले. यावेळी बोलताना, ‘सहकार महर्षी तात्यासाहेब कोरे यांनी सहकाराच्या माध्यमातून वारणेच्या वतीने सर्वांगीण समृद्ध नवा माणूस वारणेचा संस्कार जपण्याची व संवर्धन करण्याची मोठी जबाबदारी माजी विद्यार्थ्यांची असल्याचे’ मत आमदार डॉ. विनयरावजी कोरे सावकर यांनी व्यक्त केले. या कार्यक्रमांमध्ये माजी विद्यार्थी मंडळामार्फत महाविद्यालयाच्या एन. सी. सी. विभागास १० डमी रायफलीचे हस्तांतरण करण्यात आले. कार्यक्रमाच्या अध्यक्षस्थानी श्री वारणा विभाग शिक्षण मंडळाचे मुख्य कार्यकारी अधिकारी, प्रो. डॉ. व्ही. व्ही. कारजिनी हे होते. त्यांनी आपल्या अध्यक्षीय भाषणामध्ये महाविद्यालय नॅकला सामोरे जात असताना त्यापुढील आव्हाने आणि त्यावरील उपाययोजना याबाबत मार्गदर्शन केले. तसेच महाविद्यालयाच्या रचनात्मक विकासासाठी श्री वारणा विभाग शिक्षण मंडळ कटिबद्ध असल्याचे यावेळी जाहीर केले. महाविद्यालयाचे प्राचार्य प्रो. डॉ. एम. एम. शेख यांनी आपल्या मनोगतामध्ये महाविद्यालयाच्या एकूण प्रगतीचा आढावा घेतला. सन १९७३ मध्ये शिवाजी विद्यापीठात देशातील सर्व विद्यापीठांच्या कुलगुरूंची परिषद आयोजित करण्यात आली होती. तेव्हा शिवाजी विद्यापीठाच्या कार्यक्षेत्रातील एक आदर्श महाविद्यालय म्हणून यशवंतराव चव्हाण वारणा महाविद्यालयाची निवड केली होती, याचा खास करून उल्लेख मा. प्राचार्यांनी आपल्या मनोगतामध्ये केला. तसेच महाविद्यालयाच्या अंतर्गत गुणवत्ता हमी कक्षाचे समन्वयक डॉ. एस. एस. खोत यांनी आपल्या मनोगतामध्ये माजी विद्यार्थी आणि त्यांचे कार्यकर्तृत्व हे महाविद्यालयातील शैक्षणिक गुणवत्ता अधोरेकीत करणारे सर्वोच्च मानबिंदू असल्याचे प्रतिपादन केले. माजी विद्यार्थी आणि माजी विद्यार्थी मंडळाने वेळेवेळी महाविद्यालयाच्या सोयी सुविधा, विद्यार्थ्यांना व्यवसाय मार्गदर्शन, प्रशिक्षण इत्यादी. बाबींमध्ये महत्वाचे योगदान दिले असून भविष्यामध्ये हे सहसंबंध आणखीन वृद्धिंगत होतील अशी अपेक्षा आहे.

माजी विद्यार्थी मेळावा कार्यक्रमांमध्ये अनेक माजी विद्यार्थ्यांनी मनोगते व्यक्त केली. अर्थशास्त्र विभागातील माजी विद्यार्थी डॉ. पी. बी. पाटील, निवृत्त उपायुक्त पुणे यांनी आपल्या मनोगतामध्ये महाविद्यालयामुळेच आपण या पदावर पोहोचलो व जनतेसाठी कल्याणकारी योजना राबविण्याची संधी आपल्याला मिळाल्याचे मत व्यक्त केले. समाजशास्त्र विभागातील माजी विद्यार्थी प्रा. शिल्पा हिरवे व कुमारी सुरक्षा घोंगडे यांनी महाविद्यालयातील समाजशास्त्र विभाग, जनता दरबार यांचे आपल्या करिअरमधील योगदान याबाबत आपली भूमिका स्पष्ट केली. श्री. विश्वास चव्हाण अध्यक्ष, सीमा बायोटेक तळसंदे यांनी नेदरलँडमधील अनुभव सांगताना तेथील कृषी महाविद्यालयामध्ये “तात्यासाहेब कोरे यांची सहकार चळवळ” आणि वारणा उद्योग व शिक्षण समूह यांची कार्यपद्धती हा अतिशय औत्पुण्याचा विषय असून ‘वारणा ब्रॅंड हा आंतरराष्ट्रीय पातळीवर नावारूपास आलेला ब्रॅंड आहे असे सांगितले. महाविद्यालय आणि सीमा बायोटेक यांच्या संयुक्त सहकार्यातून, विद्यार्थ्यांच्या शेती विषयक संशोधन, आपल्या व्यवसायामध्ये स्थानिकांना रोजगार संधी आणि माजी विद्यार्थ्यांसाठी प्रशिक्षण केंद्र उभारले जाईल अशी त्यांनी ग्वाही दिली. श्री. सुरेश कुलकर्णी यांनी तात्यासाहेब कोरे यांच्या कार्यावरील ‘श्रद्धांजली’ या कवितेचे वाचन केले. प्रा. डॉ. रमेश खबाले यांनी विद्यार्थ्यांच्या करिअरमध्ये महाविद्यालयाचे असणारे योगदान याबाबतची आपली भूमिका स्पष्ट केली. डॉ. एन. ए. पाटील यांनी माजी विद्यार्थ्यांच्या रजिस्ट्रेशनसाठी वेबसाईट लिंक बनवण्याबाबत सल्ला दिला व ते काम आपण करू असे त्यांनी स्पष्ट केले. माजी विद्यार्थी मेळावा या कार्यक्रमाचे समन्वयक म्हणून प्रो. डॉ. डी. आर. धेडे यांनी महत्वाची भूमिका बजावली. सदर मेळाव्यासाठी एकूण १७४ माजी विद्यार्थी उपस्थित होते. लेखक, कवी श्री. सुरेश आडके यांनी आभार मानले. हा मेळावा पार पाडण्यासाठी महाविद्यालयाचे मा. प्राचार्य, सर्व विभाग प्रमुख, सर्वसमन्वयक, प्राध्यापक व प्राध्यापकतेर कर्मचारी यांचे सहकार्य लाभले. सदर कार्यक्रमाचे सूत्रसंचालन प्रा. सौ. शिल्पा पाटील यांनी करून कार्यक्रमाची शोभा वाढविली.

प्रा. डॉ. डी. आर. धेडे

समन्वयक, माजी विद्यार्थी मंडळ

प्राचार्य

य. च. वारणा महाविद्यालय, वारणानगर.

गांधी विचार संस्कार परीक्षा 2023-2024 अहवाल

शैक्षणिक वर्ष २०२३-२०२४ मध्ये गांधी रिसर्च फाउंडेशन, जळगाव आयोजित गांधीसंस्कार परीक्षाचे महाविद्यालयामध्ये दरवर्षीप्रमाणे आयोजन करण्यात आले.

गांधी रिसर्च फाउंडेशनचे संस्थापक भवरलाल एच. जैन, चेअरमन डॉ. अनिल काकोडकर संचालक डॉ. डी. आर. मेहता यांच्या संकल्पनेतून या संस्थेची स्थापना झाली. महात्मा गांधी यांच्या सत्य, अहिंसा व करुणा या मूल्यांचा वसा आणि वारसा जोपासणाऱ्या गांधी रिसर्च फाउंडेशनचे कार्य २००७ पासून भारतासह जगभरात पोहोचत आहे. विदेशातील सुमारे १८ लाखांहून अधिक विद्यार्थ्यांनी या उपक्रमात सहभाग घेतलेला आहे. राष्ट्रनिर्माता बापू, गांधी व्यक्तित्व, मोहन ते महात्मा, सत्याग्रही बापू, हिंद स्वराज्य, संक्षिप्त आत्मकथा, गांधीजींची चिरंतन तत्वे, समज-गैरसमज, बुनियादी शिक्षा इत्यादी इयत्ता निहाय पुस्तके महात्मा गांधी यांच्या मूल्यांवर आधारित विद्यार्थ्यांना नाममात्र शुल्कामध्ये दिली जातात. विद्यार्थ्यांना अभ्यासासाठी पुरेसा वेळ देवून त्यावर आधारित ३० वस्तुनिष्ठ बहुपर्यायी प्रश्नांची ६० गुणांसाठी परीक्षा घेतली जाते. सहभागी विद्यार्थ्यांना सहभाग प्रमाणपत्र तर गुणानुक्रमे आलेल्या विद्यार्थ्यांना विशेष प्रमाणपत्र देऊन सन्मानित केले जाते. ही परीक्षा महाविद्यालयामध्ये सातत्याने दरवर्षी आयोजित केली जाते. विद्यार्थ्यांचा उत्स्फूर्त सहभाग असतो. या वर्षी मंगळवार दि. १७/ १०/२०२३ रोजी आयोजित करण्यात आली. महाविद्यालयातील इयत्ता ११ वी ते पदवी पर्यंत शिकत असलेल्या ७१ विद्यार्थ्यांनी महात्मा गांधीजींच्या जीवन कार्यावर आधारित संदर्भ पुस्तकांचे वाचन करून परीक्षेत सहभाग नोंदविता. महाविद्यालयीन स्तरावर इयत्ता ११ वी अनुक्रमे कु. प्राची गोरड (प्रथम वर्ष) कु. संचिता गावडे (द्वितीय वर्ष), कु. सायली खांडेकर (तृतीय क्रमांक). इयत्ता १२ वी अनुक्रमे कु. स्वालिहा मुजावर (प्रथम वर्ष) कु. साक्षी पाटील (द्वितीयवर्ष), कु. सायली कटाटे व कु. संध्याराणी खोंद्रे (तृतीय क्रमांक) पदवी प्रथम वर्ष अनुक्रमे कृ.संध्या मोहिते (प्रथम क्रमांक) कु. सानिका पाटील (द्वितीय वर्ष), कु. जुबेररिजवान (तृतीय क्रमांक). पदवी द्वितीय वर्ष अनुक्रमे कु. देवकी अजबे (प्रथम क्रमांक). तृतीय वर्ष- अनुक्रमे कु. आरती पाटील (प्रथम क्रमांक) कु. सानिका चोंगुले (द्वितीयवर्ष), कु. आदिती भोसले (तृतीय क्रमांक), तसेच जिल्हा स्तरावर इयत्ता ११ वी वर्गातील कृ. प्राची गराडे (प्रथम) व पदवी तृतीय वर्षातील कु. आरती पाटील (प्रथम क्रमांक) क्रमांकासह सुवर्ण पदक प्राप्त केले. या आगळ्यावेगळ्या संस्कारशील उपक्रमास श्री वारणा विभाग शिक्षण मंडळाचे अध्यक्ष आमदार डॉ. विनयरावजी कोरे (सावकर) व मुख्य कार्यकारी अधिकारी डॉ. विलास कारजिनी यांनी विद्यार्थ्यांना शुभेच्छा दिल्या. तर प्राचार्य प्रो. डॉ. ए. एम. शेख यांचे विशेष मार्गदर्शन लाभले.

गांधी विचार संस्कार परीक्षा या उपक्रमाचे समन्वयक म्हणून डॉ. बी. के. वानोळे यांनी कार्य केले. गांधी विचार संस्कार परीक्षा या उपक्रमामध्ये विद्यार्थी सहभाग, परीक्षा आयोजन व मूल्यमापनासाठी प्रा. एम. ए. सुतार, प्रा. एम. एन. पाटील, प्रा. आर.बी. बसनाईक, डॉ. आर. एस. पांडव, प्रा. के. जी. मदन, प्रा. जे. एस. शेते, प्रा. सो.डी. एस. पाटील, प्रा. पी. पी. अहिरे यांनी सहकार्य केले.

डॉ. बी. के. वानोळे

समन्वयक

प्रो. डॉ. ए. एम. शेख

प्राचार्य व प्रमुख

यशवंतराव चव्हाण वारणा महाविद्यालय सेवक पतसंस्था

यशवंतराव चव्हाण वारणा महाविद्यालय सेवक पतसंस्थेच्या माध्यमातून महाविद्यालयाच्या सेवक सभासद बंधू-भगिनींना ११% इतक्या मापक सरळव्याज दराने रुपये ५० लाख पर्यंतच्या कर्जाची सुविधा उपलब्ध करून दिली आहे. कर्ज पुरवठ्याबरोबर सभासदांना आर्थिक बचतीसाठी विविध आकर्षक ठेव योजना सुरू आहेत. दिनांक ३१ मार्च २०२४ पूर्वी रोजी संपणाऱ्या आर्थिक वर्षामधील संस्थेची आर्थिक स्थिती पुढील प्रमाणे- १.) सभासद संख्या १०६, २.) भाग भांडवल-८४०५०२७, ३.) नफा-रु.९६२२१२.०५, ४.) डिव्हिडंट- १९% ५.) कर्ज व्याजदर-११% शैक्षणिक-१०%, ६.) कर्ज सुविधा रु. ५००००००, ७.) एकूण ठेवी रु.७४५०९१७८, एकूण कर्ज रु. ६५५११४९९, संस्थेच्या एकूण कामकाजामध्ये वारणा शिक्षण मंडळाचे अध्यक्ष माननीय डॉक्टर विनयरावजी कोरेसो (सावकर) व महाविद्यालयाचे प्राचार्य प्रो. डॉ. ए. एम. शेख यांचे बहुमोल सहकार्य लाभले.

56 MAH BN NCC, KOLHAPUR (Boys and Girls) Annual Report 2023-24

Ravindra Patil
Senior Under Officer

Capt. Dr. S. S. Khot
Associate NCC Officer

(DG Baton 2011, DG Commendation Card 2014)

During current training year (2023-24) 23 SD and 14 SW cadets were enrolled in I year. Cadet Ravindra Patil promoted to the rank of SUO and Cdt Lohar Nandkumar and Cdt Patil Samiksha were promoted to the rank of JUO. The Independence Day (15 August 2023) and Republic Day (26 Jan 2024) were celebrated with flag hoasting, march past and cultural program in presence Hon. Vinayraoji Kore, Chairman, SWVSM, Dr. Vilas Karjinni, CEO, SWVSM and Shri. N. H. Patil as Chief Guest.

The Brief report is as belows:

S.N.	Name of activity	Date	Remark and participation.
1.	Celebration of World Environment Day	5 Jun 2023	59 cadets took Oath and arranged Street Play for environment Awareness
2.	International Yoga Day	21.06.2023	62 cadets, 47 staff and 01 ANO
3.	Celebration of Kranti Din	09.08.2023	Take a oath by 46 cadets and 117 other students
4.	Celebration of Independence Day	15.08.2023	89 cadets, 2 ANOs about 350 students, staff and civilians
5.	Tree Plantation	15.08.2023	26 NCC cadets, Principal and ANO
6.	NCC Enrollment	18.08.2023	By Col. Punit Gogia, CO, 56 MAH BN NCC, Kolhapur
7.	Interaction with Ex-cadet Fouji	26.09.2023	Soldier Mahadev Jadav (ex cadet) guided cadets regarding significance of NCC and career opportunities in Indian Army
8.	Celebration of Swachha Bharat Diwas	29.09.2023	87 cadets, Principal and 6 ANOs Arranged Cleanliness Drive and Awareness Lecture
9.	Blood Donation Camp With VaibhaviLakshmi Blood Bank, Kolhapur	04.10.2023	48 cadets, students and staff members donated blood; more than 150 students visited the event (VaibhaviLakshmi Blood Bank, Kolhapur)
10.	Received Donation of Demi Rifles from Alumni	11.11.2023	Alumni Association Donated 10 Demi Rifles worth Association Rs. 28,000/- to NCC Unit
11.	Guard of Honour to NAAC PEER TEAM	08.12.2023	Provided Guard of Honour to NAAC PEER TEAM led by Prof. Ravindra Jain, VC, Rajasthan University
12.	Deputed Pilots for Republic Day Program at Ex-Servicemen Society	26.01.2024	Cdt Yash Patuil and Cdt Aakash Chavan assisted the program as Pilot
13.	Celebration of 'Republic Day' National Flag unfurling, Cenral March Past and Cultural Program'	26.01.2024	10 cadets 4 ANOs, and more than 2700 civilians. Flag Unfurling by Hon. Vinayrao Kore, MLA and Chairman, SWVSM.
14.	Arranged felicitation program for cadets recruited in Indian Army and Navy	Time to time	5 SD cadets recruited in Indian Army and one SW cadet recruited in Indian Navy

Achievements and Participation in National Camps:

- Cdt Vivek Sankpal participated in All India Treking Exp, at Kulamavu (Ker & L Dte)

2. Cdt Runik Chavan participated in National Integration Camp at Kakinada (AP & T Dte)
3. SUO Ravindra Patil participated in TSC-IGC-I Camp, Aurangabad.
4. Cdt Vishwajeet Patil and Sahil Yevale participated in Army Attachment Camp at Pune.
5. Cdt Sundar Chile participated in Army Attachment Camp, Ahmednagar
6. Cdt Bhosle Yogita participated in G.V. Malvankar CATC camp, Oras.
7. Total 39 cadets Combined Annual Training Camp held at Kolhapur and Panhala during the year.
8. SUO Jay Deai commanded the Passing Out Parade of Agniveer Batch at Jabalpur.
9. LCPL Vishwajeet Patil Received Best Firer Award at the CATC-310 camp held during 14.10.2023 to 23.10.2023 at Kolhapur.
10. SW SGT Sanika Patil Selected as Agniveer in Indian Navy.
11. This year 5 cadets recruited in Indian Army and and 1 SW cadet in Indian Navy as below:

SN	Regt No.	NAME OF THE CADET	Recruitment	Remark
1.	MH 21 SDA 581079	LCPL Ruturaj Dashrath Devadkar	AGNIVEER	Indian Army
2.	MH 22 SDA 581129	Cadet Sunny Anil Jamdar	AGNIVEER	Indian Army
3.	MH 20 SDA 581051	Cadet Uday Jagannath Jeurkar	AGNIVEER	Indian Army
4.	MH 22 SDA 581134	Cadet Pranav Dhanaji Patil	AGNIVEER	Indian Army
5.	MH 19 SDA 581022	Cadet Aniket Mahadev Patil	AGNIVEER	Indian Army
6.	MH 19 SWA 581039	SGT Sanika Sagar Patil	AGNIVEER	Indian Navy

12. Capt S. S. Khot participated in ANO conferences and in conduct of B-and C- certificate examinations during the year.

The unit submitted the Enrollment data, CWS forms, ACR, Admit Cards, Camp documents, cadet Bank details, online enrolment data entry, aquintance roll in due date.

Prof. Dr. A. M. Shaikh, Principal provided motivation and cooperation for organization of NCC activities. I am thankful to Shri. Vinayraoji Kore, Chairman, Prof. Dr. V. V. Karjinni, CEO, SWVSM, and Col. Punit Gogia, CO, 56 Mah Bn, NCC, Kolhapur for their continuous encouragement.

Place: Warananagar
Date: 20 May 2024

Capt Dr. S. S. Khot
Associate NCC Officer

व्यवसाय अभ्यासक्रम (एच. एस. व्ही. सी.) विभाग

विद्यार्थ्यांना उच्च शिक्षणाबरोबर व्यवसाय शिक्षणाची संधी उपलब्ध करून देण्याच्या दृष्टीने आमच्या महाविद्यालयात व्यवसाय अभ्यासक्रम विभाग कार्यरत आहे. या विभागांतर्गत

१. अकौंटिंग अँड ऑफिस मैनेजमेंट
२. मार्केटिंग अँड रिटेल मैनेजमेंट
३. बँकिंग फायनांशियल सर्विसेस अँड इन्शुरन्स
४. लॉजिस्टिक अँड सप्लाय चेन मैनेजमेंट
५. हॉर्टिकल्चर
६. क्रॉपसायन्स
७. ऑनिमल हाजबंदी अँड डेअरी टेक्नॉलॉजी

वरील प्रमाणे अभ्यासक्रम शिकवले जातात. या विभागामार्फत चालू शैक्षणिक वर्षामध्ये विद्यार्थ्यांच्या सर्वांगीण विकासासाठी विविध उपक्रम राबविले, त्याचा अहवाल खालील प्रमाणे:

१. दि.०३/०७/२०२३ रोजी गुरुपौर्णिमा व ११ वी प्रवेशीत स्वागत समारंभाचा कार्यक्रम आदरनीय प्राचार्य प्रो.डॉ.ए.एम.शेखसर यांच्या अध्यक्षतेखाली संपन्न झाला या वेळी सर्व स्टाफ उपस्थित होता.
२. दि.१८ व १९ ऑगस्ट २०२३ रोजी प्रभावी भाषण कौशल्य विकास कार्यशाळा आयोजित केली होती त्यामध्ये विभागातील श्री डी. ए. खोत यांनी सभेत कसे बोलावे तर प्रा.डॉ.सौ.प्रीती पाटील यांनी वक्तृत्व स्पर्धा आणि भाषणाची तयारी यासाठी विशेषज्ञ म्हणून काम पाहिले.
३. दि. २३/०८/२०२३ रोजी महाविद्यालयाच्या वतीने छत्रपती शिवराय या विषयाची वक्तृत्व स्पर्धा आयोजित केली होती. त्यामध्ये कु. दिशा मारुती कांबळे ११वी एच. एस. व्ही. सी. हिचा द्वितीय क्रमांक तर कु. अपूर्वा दिलीप पाटील १२ वी एच. एस. व्ही. सी. हिचा तृतीय क्रमांक आला.
४. दि. २४/०८/२०२३ रोजी सांस्कृतिक हॉल मध्ये रांगोळी स्पर्धेचे आयोजन केले होते यामध्ये व्यवसाय अभ्यासक्रमाकडील ७ विद्यार्थीनींचा सहभाग होता. त्यांना प्रा. डॉ. सौ. प्रीती पाटील व प्रा. सौ. रजपूत मॅडम यांचे मार्गदर्शन लाभले.
५. दि. २५/०८/२०२३ रोजी महाविद्यालयाने आयोजित केलेल्या मेहंदि स्पर्धेत विभागातील बहुसंख्य विद्यार्थीनींचा सहभाग होता.
६. दि.०५/सप्टेंबर २०२३ रोजी व्यवसाय अभ्यासक्रमाकडील सर्व विद्यार्थी विद्यार्थीनी मिळून चांगले नियोजन करून शिक्षक दिन अत्यंत उत्कृष्टपणे साजरा केला.
७. दि. १४/०९/२०२३ रोजी हिंदी विभागाच्या वतीने काव्य संमेलन आयोजित केले होते. यामध्ये १२ विद्यार्थीनिनी सहभाग घेऊन कविता उत्कृष्टपणे सादर केल्या. या वेळी मा. प्राचार्य प्रो. डॉ. ए. एम शेखसर उपस्थित होते. कु. पृथ्वी झोरे हिने कार्यक्रमाचे सूत्र संचालन केले.
८. रविवार दि. १४/०९/२०२३ रोजी पन्हाळा येथे झुच झळझळ ठीप लहार हि मेरेथॉन स्पर्धा झाली या स्पर्धेसाठी सर्व स्टाफ व सहभागी विद्यार्थी उपस्थित होते. श्री. अभिजीत शरद कांबळे या माजी विद्यार्थ्याने प्रथम क्रमांक मिळविला त्याला रोख रू.३,०००/- चे बक्षिस प्राप्त झाले.
०९. दि.०२ ऑक्टोबर २०२३ रोजी महात्मा गांधी जयंती निमित्त प्रश्न मंजूषा स्पर्धेचे महाविद्यालया मार्फत आयोजन केले होते. त्यामध्ये ११वी या वर्गाच्या २ टीम व १२ वी या वर्गाची १ टीम सहभागी होऊन प्रमाणपत्र मिळविले.
१०. दि.०६/१०/२०२३ रोजी सांस्कृतिक व्हॉलमध्ये कला वाणिज्य आणि व्यवसाय अभ्यासक्रम विभागाच्या वतीने २ ऑक्टोबर ते ८ ऑक्टोबर वन्य जीव सप्ताह निमित्ताने प्राण्यांचे अदभूत विश्व याविषयावर प्रा. सौ. संध्याराणी साळोखे मॅडम यांचे व्याख्यान आयोजित केले होते.
११. दि.१७/१०/२०२३ रोजी झालेल्या गांधी विचार संस्कार परीक्षे मध्ये व्यवसाय अभ्यासक्रम विभागातील २६ विद्यार्थ्यांनी सहभाग घेतला त्या सर्वांना प्रमाणपत्र प्राप्त झाले सदर विद्यार्थ्यांना श्री. एम.ए. सुतार सर यांचे मार्गदर्शन लाभले.
१२. दि.१९/१०/२०२३ रोजी प्रधानमंत्री उद्योजकता कौशल्य विकास केंद्राचे वर्चुअल / ऑनलाईन उदघाटन दुपारी ४ वाजता अंबाबाई मंदिर हॉल कोडोली येथे संपन्न झाले. यावेळी सर्व विद्यार्थी व स्टाफ उपस्थित होता.
१३. मंगळवार दि. १९/१०/२०२३ रोजी डॉ. स्वानंद मिरजकर ग्रामिण जिल्हा उप रुग्णालय कोडोली यांचे मार्फत सर्व विद्यार्थी व

विद्यार्थीनींची आरोग्य तपासणी करून घेतली.

१४. क्रिकेट या खेळामध्ये जिल्ह्यात व्दितीय क्रमांक घेतलेल्या विद्यार्थीनींमध्ये व्यवसाय अभ्यासक्रम विभागातील कु.मनाली माशाळ, कु. अनुराधा सणगर व वैष्णवी खांडेकर यांचा समावेश आहे. तसेच शिकाई मार्शल आर्ट या खेळामध्ये कु. श्रुतिका तानाजी गोसावी या विद्यार्थीनीने राष्ट्रीय स्पर्धेत ब्राँझ पदक मिळविले आहे.
 १५. सांस्कृतीक विभागातर्गत १२ जाने. २०२४ रोजी घेतलेल्या खाद्य स्टॉल स्पर्धेत जुनि. विभागात व्यवसाय अभ्यासक्रमाकडील कु. मधुरा कृष्णात कुंभार हिचा प्रथम क्रमांक, कु. स्नेहल मोहन देशमुख व्दितीय क्रमांक तर कु. साक्षी किरण पोतदार हिचा तृतीय क्रमांक आला. या विद्यार्थीनींना प्रा. डॉ. सौ. प्रीती पाटील व प्रा. सौ. रजपूत मॅडम यांचे मार्गदर्शन लाभले.
 १६. दि. २२ जाने. २०२४ रोजी जयघोष प्रभू श्री. रामाचा संस्थेने आयेजीत केलेल्या या कार्यक्रमात विभागातील सर्व शिक्षक शिक्षकेत्तर कर्मचारी व विद्यार्थी शिवनेरी क्रिडांगणावर उपस्थित होते.
 १७. दि.१४.०३.२०२४ ते. १६.०३ २०२४ या कालावधित कृषी गटाचे प्रशिक्षण नारायणगाव जि. पुणे, येथे आयोजित केले होते. यामध्ये विभागतील श्री. एम. ए. सुतार व श्री एस आर घोडके हे उपस्थित होते. त्याचबरोबर वाणिज्य विभागाचे प्रशिक्षण शासकिय औद्योगीक प्रशि. संस्था मुलींची सोलपूर येथे २०.०३.२०२४ ते २२.०३ २०२४ या कालावधीत श्री व्ही. आर. निवर्गी व श्री आर.एम. सिद हे उपस्थित होते.
- प्रा.डॉ. सौ. प्रीती पाटील व प्रा. सौ. रजपूत यांनी दि.१२.०३.२०२४ ते १४.०३ २०२४ या कालाधीत अनुक्रमे मराठी व इंग्रजी या विषयांकरीता नविन शैक्षणीक धोरणा संदर्भातील प्रशिक्षण पन्हाळा येथे पूर्ण केले आहे.
१८. व्यवसाय अभ्यासक्रम विभागातील प्रत्येक अभ्यासक्रमानुसार शैक्षणिक भेटींचे तसेच ऑन दि जॉब ट्रेनिंगचे नियोजन करून विद्यार्थ्यांना कामाच्या अनुभवाची संधी उपलब्ध करून दिली.

सन २०२३-२४ मध्ये व्यवसाय अभ्यासक्रम यशस्वी राबविण्यासाठी श्री वारणा विभाग शिक्षण मंडळ प्रशासकीय अधिकारी मा. प्रो. डॉ. व्ही. व्ही. कार्जीनी, मा. प्रो. डॉ. प्राचार्य ए. एम. शेख, उपप्राचार्य प्रा.श्री. एस. एन. शेख कनिष्ठ महाविद्यालय यांचे मार्गदर्शन लाभले.

महाविद्यालयातील सर्व समन्वयक, व्यवसाय अभ्यासक्रमाकडील माझे सर्व सहकारी, प्रबंधक श्री बी. जे. लाडगावकर तसेच श्री.विजय पाटील यांचे कार्यालयीन कामकाजासाठी सहकार्य मिळाले, या बदल या सर्वांचा अत्यंत आभारी आहे.

डी. ए. खोत समन्वयक
(व्यवसाय अभ्यासक्रम विभाग)

वारणा भितीपत्रक विभाग अहवाल

भितीपत्रक विभाग अहवालशैक्षणिक वर्ष २०२३-२०२४ या वर्षात महाविद्यालयातील विद्यार्थ्यांसाठी एक विशेष सर्जनशील उपक्रम म्हणून 'वारणा भितीपत्रक: या विभागाचे महत्त्वअनन्यसाधारण आहे. विद्यार्थी-विद्यार्थिनींच्या सुप्त कलागुणांना वाव मिळावा, चांगलेसकारात्मक लेखनाचे सुसंस्कार व्हावेत तसेच विविध उपयोजित. कौशल्य विकसित करण्याच्या उद्देशाने हा उपक्रम राबविण्यात येतो. या वर्षी वाचन प्रेरणा दिनाचेऔचित्य साधून दि. १६/१०/२०२३ रोजी मा. प्राचार्य प्रो. डॉ. ए. एम. शेख यांच्या हस्तेयावर्षीच्या 'व्यक्तिविशेष' भितीपत्रक विशेषांकाचे प्रकाशन करण्यात आले. मराठीलेखक, कवी, गीतकार ना. धों. महानोर व माजी राष्ट्रपती डॉ. ए. पी. जे अब्दुलकलम यांच्या जीवन कार्यावर आधारित विद्यार्थ्यांनी लेखन केलेले साहित्य, काव्यचित्रे, पोस्टर यांचे प्रदर्शन भरविण्यात आले. त्याला महाविद्यालयातील विद्यार्थ्यांचा चांगला प्रतिसाद मिळाला. वर्षभर विद्यार्थी-विद्यार्थिनींचे लेख, प्रासंगिक छायाचित्रे, आकृत्या, पोस्टर, वृत्तपत्रातील कात्रणे, काव्य लेखन, निबंध तसेच स्केच पेंटिंग अशाविविधांगी स्वरूपाचे साहित्य प्रकाशित करण्यात आले. या सर्जनशील उपक्रमास श्रीवारणा विभाग शिक्षण मंडळाचे अध्यक्ष डॉ. विनयरावजी कोरे (सावकर), मुख्यकार्यकारी अधिकारी डॉ. विलास कारजिनी यांनी शुभेच्छा दिल्या. तर प्राचार्य प्रो. डॉ.ए. एम. शेख यांचे मौलिक मार्गदर्शन लाभले. या वर्षभरातील विविधांगी उपक्रमांनाविद्यार्थी आणि भितीपत्रक विभागातील सहकारी प्राध्यापक डॉ. पी. एस. राऊत, प्रा.यु. जी. जांभोरे, प्रा. यु. डी. कदम, प्रा. एम. एन. पाटील यांचे सहकार्य लाभले.

डॉ. बी. के. वानोळे
समन्वयक, भितीपत्रक विभाग

प्रो. डॉ. ए. एम. शेख
प्राचार्य

आम्ही सहकारी

♦ वरिष्ठ महाविद्यालय

प्राचार्य प्रोफेसर डॉ. अख्तर महम्मद हुसेन शेख

* मराठी *

डॉ. एस. एस. जाधव,
डॉ. बी. के. वानोळे

* अर्थशास्त्र *

डॉ. डी. आर. धेडे
डॉ. सी. आर. जाधव,

* रसायनशास्त्र *

श्री. एम. जी. चिकलकर,
डॉ. बी. एस. शिर्के
श्री. यु. डी. कदम,
श्री. एस. एम. आर्डे,
डॉ. सौ. पी. आर. साळोखे,
डॉ. आर. एस. पांडव

* हिंदी *

प्रो. (डॉ.) पी.एस. चिकुर्डेकर

* इंग्रजी *

डॉ. सौ. पी.एस. आहुजा,
डॉ. डी. डी. सातपुते

* इतिहास *

श्री. यु.जी. जांभोरे

* भूगोल *

डॉ. पी. एस. राऊत,
डॉ. आर. बी. पाटील,

* समाजशास्त्र *

श्री. डी. व्ही. पाटील,

* मानसशास्त्र *

* तर्कशास्त्र *

श्री. डी. एस. क्षीरसागर

* वाणिज्य *

श्री. आर. बी. बसनाईक

* भौतिकशास्त्र *

डॉ. एस. जे. लादे
श्री. व्ही. एस. पाटील

* बायोकेमिस्ट्री *

* इंडस्ट्रीयल
माक्रोबायोलॉजी *

* प्राणिशास्त्र *

डॉ. पी. एम. भोजे,
डॉ. यु. बी. चिकुर्डेकर,

डॉ. आर. पी. कावणे,

डॉ. ए. आर. भुसनर

* गणित *

डॉ. एस. एन. गोलगिरे

* ग्रंथालय *

* वनस्पतीशास्त्र *

डॉ. एस. वाय जाधव,
डॉ. एस. एस. खोत,

श्री. एम. एन. पाटील

* शारीरिक शिक्षण *

श्री. ए. एस. पाटील
३१/५/२०२४ सेवानिवृत्ती

♦ कनिष्ठ महाविद्यालय

श्री. एस. एन. शेख (उपप्राचार्य)

श्री. एन. आर. कळत्रे (समन्वयक-कला विभाग)

श्री. व्ही. बी. बुद्धे (समन्वयक - विज्ञान विभाग),

श्री. एस. के. अतिरकर, (समन्वयक - वाणिज्य विभाग)

* मराठी *

श्री. जे. ए. पाटील
श्री. यु. आर. पाटील

* हिन्दी *

* इंग्रजी *

श्री. आर. व्ही. भांगरे
श्री. एस. के. जाधव,
श्री. एस. एस. लाड

* भूगोल *

श्री. एन. आर. कळत्रे
डॉ. एस. जी. जांभळे

* वाणिज्य *

श्री. एस. के. अतिरकर,
श्री. जे. एस. शेते

* इतिहास *

सौ. ए. व्ही. मोरे

* मानसशास्त्र *

श्री. ए. एस. देशमुख
३१/५/२०२४ सेवानिवृत्ती

* भौतिकशास्त्र *

श्री. एस. एम. घायतडक,
सौ. एस. ए. पाटील

श्री. जी. वाय, कुंभार,

श्री. पी. एस. पाटील,
सौ. यु. एस. पाटील

* रसायनशास्त्र *

श्री. एस. एन. शेख
श्री. व्ही.बी. बुद्धे,
डॉ. आर. के. भाट
श्री. पी. एन. चिकुर्डेकर

* माहिती तंत्रज्ञान *

श्री. बी. व्ही. पाटील
श्री. एस. व्ही. पाटील

* गणित *

श्री. आर. एस. पायमल

* जीवशास्त्र *

सौ. जे.एस. गायकवाड
श्री. एन. आर. चोपडे,
श्री. पी. पी. अहिरे,
सौ. एस. आर. साळोखे

* पर्यावरण शिक्षण *

सौ. एस. आर. नलवडे-काटकर

♦ व्यवसाय अभ्यासक्रम

श्री. डी. ए. खोत (समन्वयक)

* मराठी *

डॉ. सौ. पी. एम. पाटील (शिंदे)

* इंग्रजी *

सौ. व्ही. पी. रजपूत

* हॉर्टिकल्चर *

श्री. एम. ए. सुतार,
श्री. डी. ए. खोत

* अकौंटिंग अँड ऑफिस मॅनेजमेंट

श्री. व्ही. आर. निर्वो
३१/५/२०२४ सेवानिवृत्ती

* मार्केटिंग अँड रिटेल मॅनेजमेंट

* श्री. आर. एम. सिद

* क्रॉप सायन्स

* श्री. एस. आर. घोडके

* प्रशासकीय कर्मचारी *

श्री. व्ही. ए. पाटील, लिपिक

* लॉजिस्टिक्स अँड सप्लायचेन मॅनेजमेंट

* बँकिंग, फायनान्सियल

सर्व्हिसेस अँड इन्श्यूरन्स *

प्रशासकीय कर्मचारी

प्राचार्य प्रोफेसर डॉ. अख्तर महम्मद हुसेन शेख

श्री. बी. जे. लाडगांवकर	प्रबंधक	श्री. एच. आर. गायकवाड	कार्यालयीन अधीक्षक
श्री. एम. एल. पाटील	मुख्य लिपिक	श्री. एस. बी. शिरगावे	वरिष्ठ लिपिक
श्री. बी. एस. हराळे	प्रयोगशाळा सहाय्यक	श्री. ए. एस. नलवडे	कनिष्ठ लिपिक
श्री. व्ही. जी. खिलारे	प्रयोगशाळा सहाय्यक	श्री. टी. एस. शिंदे	कनिष्ठ लिपिक
श्री. ए. ए. देशमुख	कनिष्ठ लिपिक	श्री. बी. एस. शेते	सहाय्यक ग्रंथपाल
श्री. आर. सी. पवार	वरिष्ठ लिपिक	श्री. ए. एन. पाटील	कनिष्ठ लिपिक
श्री. पी. बी. काळे	प्रयोगशाळा सहाय्यक		

चतुर्थ श्रेणी कर्मचारी

श्री. डी. एस. पाटील	ग्रंथपाल परिचर	श्री. एम. एम. मानकर	प्रयोगशाळा परिचर
श्री. पी. एस. लोहार	प्रयोगशाळा परिचर	श्री. एस. बी. परीट	प्रयोगशाळा परिचर
श्री. एम. के. वडर	प्रयोगशाळा परिचर	श्री. बी. एस. नागांवकर	प्रयोगशाळा परिचर
श्री. ए. एम. शेळके (३१-५-२०२४ सेवानिवृत्त)	प्रयोगशाळा परिचर	श्री. एम. बी. बागूल	प्रयोगशाळा परिचर
श्री. व्ही. वाय. पांढरबळे	प्रयोगशाळा परिचर	श्री. एच. बी. महाले	प्रयोगशाळा परिचर
श्री. एन. जी. देसाई	ग्रंथालय परिचर	श्री. डी. एम. पाटील	प्रयोगशाळा परिचर
श्री. ए. एस. गायकवाड	प्रयोगशाळा परिचर	श्री. डी. ए. पायमल	शिपाई
श्री. डी. एच. सोने	प्रयोगशाळा परिचर	श्रीमती बी. एस. मुळीक	शिपाई
श्री. आर. एम. परीट	प्रयोगशाळा परिचर	श्री. एस. एस. नागांवकर	शिपाई
श्री. पी. आर. घोलप	ग्रंथालय परिचर	श्री. एस. ए. पाटील	शिपाई
श्री. ए. एस. बोडके	ग्रंथालय परिचर	श्री. बी. बी. मोरे	शिपाई
श्री. पी. ए. कुंभार	ग्रंथालय परिचर	श्री. एल. डी. दुर्गाडे	शिपाई
श्री. एस. जी. ढालाईत	प्रयोगशाळा परिचर	श्री. एस. डी. पाटील	प्रयोगशाळा परिचर
श्री. यु. के. कुंभार	प्रयोगशाळा परिचर	श्री. एस. बी. पाटील	प्रयोगशाळा परिचर
श्री. पी. एस. चव्हाण	प्रयोगशाळा परिचर	श्री. व्ही. एम. महाले	शिपाई

कृत्रिम बुद्धिमत्ता वाढती आव्हाने आणि समस्या....

